

STRAFFPROCESSUELLA TVÅNGSMEDEL GRIPANDE ANHÅLLANDE och HÄKTNING

Kerstin Nordlöf

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv>

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

- Kopiera och vidare distribuera materialet oavsett medium eller format
- Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

- Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.
- Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.
- Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att göra något som licensen tillåter.

Se även information på

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>

*Straffprocessuella tvångsmedel
gripande, anhållande och häktning*

Straffprocessuella tvångsmedel gripande, anhållande och häktning

Kerstin Nordlöf
jur och fil kan

Stockholms universitet 1987

i

Akademisk avhandling för juris doktorsexamen
vid Stockholms universitet 1987
Kriminologiska institutionen
106 91 Stockholm

© Kerstin Nordlöf
ISBN 91-7146-555-3

Mångfaldigande av innehållet i denna bok, helt eller delvis, är enligt lag om upphovsrätt av den 30 december 1960 förbjudet utan medgivande av författaren. Förbudet avser såväl text som illustrationer och gäller varje form av mångfaldigande genom tryckning, kopiering, bandinspelning etc.

Akademitryck Edsbruk, 1987

FÖRORD

Min forskning har flera ambitioner bland vilka är att klargöra och modifiera vissa aspekter av de straffprocessuella tvångsmedlen gripande, anhållande och häktning. Många personer och institutioner har uppmuntrat denna forskning och till vilka jag är tacksam.

Min handledare har varit professor Knut Sveri. Jag vill härmed tacka honom för hans oavbrutna intresse för min forskning samt för hans väsentliga juridiska påpekanden i samband med arbetet på min avhandling.

Till mina föräldrar, Berit och Olof Nordlöf, vill jag framföra ett hjärtligt tack för deras tålmod; till Farhad Malekian för hans råd och kommentarer beträffande min forskning samt utan vars oavbrutna stöd min forskning aldrig hade varit möjlig; till docent Antonio Barbosa da Silva för hans synpunkter på mitt arbete; samt till 1:e byråsekr Britt Sveri vars omtanke beträffande min forskning har varit ett stort stöd. Synpunkter och råd har jag även erhållit i samband med mina vistelser vid universiteten i Birmingham, Cambridge, London och Sheffield.

Ekonomiskt har min forskning möjliggjorts genom bidrag och stipendier från juridiska fakulteten vid Stockholms universitet, juridiska fakulteten vid Uppsala universitet samt från Europarådet. Den empiriska undersökningen genomfördes med forskningsbidrag från Brottsförebyggande Rådet. Till samtliga framför jag härmed mitt varmaste tack.

Jag riktar också ett uppriktigt tack till samtliga, ingen nämnd ingen glömd, som så förutsättningslöst ställde upp vid genomförandet av min empiriska undersökning.

Uppsala den 29 september 1987

Kerstin Nordlöf

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	v
Inledning	xi
Förkortningar	xv
Kapitel I. Tvångsmedel	1
Kapitel II. Juridiska aspekter	6
Kapitel III. En juridisk analys av utvecklingen	12
3.1. Inledning	12
3.2. Landskapslagarna	13
3.3. Lands- och Stads lag	13
3.4. 1734 års lag	14
3.5. 1864 års Strafflag	15
3.6. 1922 års lag	20
3.7. 1926 års Processkommission	22
3.8. 1938 års Processlagberedning	25
3.9. 1942 års Rättegångsbalk	28
3.10. 1974 års Häktningensutredning	29
3.11. 1983 års Häktningensutredning	33
Kapitel IV. Empiriska undersökningar	47
4.1. Inledning	47
4.2. Riksåklagarens undersökning från 1974	48
4.3. Utredningen (Ju 1974:17) angående översyn av häktningensbestämmelserna	49
4.4. 1983 års Häktningensutredning	50
Kapitel V. De lege lata	54
5.1. Inledning	54
5.2. Primärt	55
5.2.1. Brottets svårhetsgrad	55
5.2.2. Särskilda grunder	57
5.2.3. Tidsfrister	59
5.3. Sekundärt	63

Kapitel VI. Undersökningen gripande, anhållande och häktning 1985	69
6.1. Syfte	69
6.2. Metod	70
6.3. Urval	70
6.3.1. Begränsningar	71
6.3.2. Kontroller	71
6.4. Bortfall	72
Kapitel VII. Praxis: från brott och till lagföring	75
7.1. Inledning	75
7.2. Från brott och till anhållningsbeslut	76
7.2.1. Gripnen eller hämtad, införd, anmäld och förhörd	76
7.2.2. Anhållningsbeslut	84
7.2.2.1. Brottets svårhetsgrad	84
7.2.2.1.1. Brott vid anhållningsbeslutet i de olika regionerna	87
7.2.2.2. Särskilda grunder	88
7.2.2.3. Tidsfrister	93
7.3. Från anhållningsbeslut och till häktningsförhandling	97
7.3.1. Reseförbud och anmälningsskyldighet	97
7.3.2. Häktningsframställning	98
7.3.2.1. Brottets svårhetsgrad	99
7.3.2.2. Särskilda grunder	101
7.3.2.2.1. Häktningsframställningar i de olika regionerna	106
7.3.2.3. Tidsfrister	106
7.3.2.3.1. Tidsfrister i de olika regionerna	113
7.3.3. Återkallade häktningsframställningar	114
7.3.4. Häktningsförhandling	116
7.3.4.1. Den anhållna personen vis-à-vis åklagaren	116
7.3.4.2. Rättens beslut	117
7.3.4.2.1. Häktade i de olika regionerna	119
7.3.4.2.2. Rättspsykiatrisk undersökning	119
7.3.4.3. Brottets svårhetsgrad	120
7.3.4.3.1. Brott i de olika regionerna	126
7.3.4.4. Särskilda grunder	127
7.3.4.5. Tidsfrister	135
7.3.4.5.1. Tidsfrister i de olika regionerna	138
7.4. Från häktningsförhandling och till huvudförhandling	139
7.4.1. Besvär mot rättens beslut	139
7.4.2. Häktingen hävd före huvudförhandling	140

7.4.3. Anstånd med att väcka åtal	140
7.4.4. Omhäktning	141
7.4.5. Huvudförhandling	143
7.4.5.1. Tidsfrister i de olika regionerna	144
7.5. Huvudförhandling och dom	145
7.5.1. Påföljd	145
7.5.1.1. Påföljd i de olika regionerna	148
7.6. Personliga data	150
7.6.1. Kön	150
7.6.2. Ålder	151
7.7. Allmänt häkte	155
7.7.1. Inskrivning	155
7.7.2. Restriktioner	156
7.7.3. Förhör	161
7.7.4. Besök	162
7.7.5. Utskrivning	162
7.8. Offentlig försvarare	165
Kapitel VIII. Praxis: beslut i åtalsfrågan	179
8.1. Beslut i åtalsfrågan	179
8.1.1. Beslut i åtalsfrågan i de olika regionerna	184
Kapitel IX. Praxis: frihetsberövandets varaktighet	187
9.1. Frigiven efter anhållningsbeslutet	187
9.1.1. Frigiven efter anhållningsbeslutet i de olika regionerna	189
9.1.2. Annat straffprocessuellt tvångsmedel	190
9.2. Återkallade häkttningsframställningar	191
9.3. Frigiven vid häkttningsförhandlingen	192
9.4. Frigiven före huvudförhandlingen	194
9.5. Frigiven vid huvudförhandlingen	195
Kapitel X. Diskrepanser mellan lag och praxis	198
10.1. Inledning	198
10.2. Primärt	198
10.2.1. Brottets svårhetsgrad	198
10.2.2. Särskilda grunder	201
10.2.3. Tidsfrister	203
10.3. Sekundärt	209
Kapitel XI. Sveriges internationella åtaganden	212
11.1. Inledning	212
11.2. Internationella överenskommelser	213
11.3. Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna	215
11.4. Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna	216

11.5. Internationell konvention om medborgerliga och politiska rättigheter	221
Kapitel XII. En studie av komparativ rätt	228
12.1. Inledning	228
12.2. Danmark	229
12.3. Finland	233
12.4. Norge	237
12.5. England och Wales	242
12.6. Frankrike	246
12.7. Förbundsrepubliken Tyskland	250
12.8. Slutsatser	255
Kapitel XIII. Konklusioner	269
English summary	283
Bilagor	290
Källförteckning	306
Rättsfallsregister	317
Sakregister	319

INLEDNING

Genom straffprocessen skall straffrätten verkställas. Straffprocessen möjliggör nämligen med beaktande av vissa grundläggande rättsprinciper lagföring och verkställighet av påföljd vid misstanke om brott.¹ För att uppnå straffprocessens syften förutsätter den akusatoriska brottmålsprocessen att huvudförhandlingen föregås av ett förberedande förfarande. De myndigheter som har att verkställa straffprocessen har därför försetts med befogenhet att kunna tillgripa tvångsmedel.²

För den som utsätts för tvångsmedel innebär det ett djupt ingrepp i den personliga integriteten. Dessa kan därför endast tillgripas under vissa förutsättningar, *nulla coactio sine lege*. Det implicerar att i överensstämmelse med *legalitetsprincipen* förutsätter användningen av tvångsmedel stöd i lag.³ Användningen av tvångsmedel är därför präglad av den intresseavvägning som följaktligen måste ske mellan kravet på en effektiv brottsutredning och den enskildes rätt till trygghet mot statsmakten beträffande person och egendom. I överensstämmelse med *proportionalitetsprincipen* måste en avvägning ske mellan intresset av en effektiv brottsutredning och den skada som uppkommer för den som utsätts för ett frihetsberövande.⁴

Av de tvångsmedel som kan tillgripas i samband med en brottmålsprocess kommer *gripande*, *anhållande* och *håktning* att studeras i denna avhandling. De innebär samtliga att en för brott misstänkt person utsätts för ett frihetsberövande. En åtgärd av så allvarlig natur kan endast tillgripas om de i lagen föreskrivna rekvisiten är uppfyllda. Det betyder även att åtgärden måste företas på det sätt som lagen föreskriver. Praxis bör därför vara i överensstämmelse med lagstiftningen.

Syftet med denna avhandling är emellertid att undersöka om det förekommer *diskrepanser* mellan lag och praxis vid frihetsberövande vid misstanke om brott. Med avhandlingen avses även att studera om det finns diskrepanser mellan lagstiftning och de av Sverige ratificerade internationella överenskommelserna på detta område. Även motsvarande regler i vissa främmande rättssystem kommer att studeras med avsikten att se om de motsvarar de svenska rättsreglerna på detta område eller om skillnaderna är flera än likheterna.

Undersökningen är byggd på förarbeten, lagstiftning, doktrin och praxis. För att möjliggöra en närmare analys av praxis innehåller avhandlingen även en empirisk undersökning av användningen av gripande, anhållande och håktning. När det gäller Sveriges internationella åtaganden i detta avseende inkluderar

studien en undersökning av Förenta Nationernas allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, den Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna samt den Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Studien av vissa andra rättssystem är byggd på lagförarbeten respektive lagstiftning och därvid förekommande doktrin och praxis som berör frihetsberövande vid misstanke om brott.

Eftersom ett frihetsberövande vid misstanke om brott förutsätter stöd i lag är det lagstiftaren som bär huvudansvaret för om eventuella diskrepanser mellan lag och praxis förekommer. Respektive myndighet som tillämpar rättsreglerna om gripande, anhållande och häktning ansvarar för den praxis som utvecklas, men det yttersta ansvaret är ändå att finna hos lagstiftaren. Avsikten med min forskning är följaktligen att bidra till rättsutvecklingen både de lege ferenda och i praxis.

För att besvara frågan om det förekommer några diskrepanser eller inte kommer vissa aspekter i samband med användningen av gripande, anhållande och häktning att särskilt uppmärksammas i avhandlingen. Med dem går det att fastställa, så långt det är möjligt, om det föreligger stöd i lagen för åtgärder samt om de genomförs på det sätt som lagen föreskriver. Av primärt intresse är således *svårhetsgraden* hos de brott som misstanken avser, de *särskilda grunderna* för frihetsberövandet samt *tidsfristerna* då en för brott misstänkt person utsätts för ett frihetsberövande. Däremot studeras inte den allmänna förutsättningen för ett frihetsberövande vid misstanke om brott, dvs. att någon på sannolika skäl är misstänkt.⁵

Utöver de tre aspekterna kommer även andra regler i samband med frihetsberövande att studeras, exempelvis rätten att *kvarhålla* för förhör, *häktningssurrogat* och *restriktioner*. De utgör samtliga viktiga komplement vid ett försök att klarlägga omständigheterna vid användningen av de tre straffprocessuella tvångsmedlen gripande, anhållande och häktning. Därutöver granskas även de *offentliga försvararnas* roll i detta sammanhang.

Den empiriska undersökningen av användningen av dessa tre tvångsmedel innehåller även variabler med ett mera utpräglat deskriptivt syfte, som exempelvis antal förhör och anledning till varför förhör inte genast kunde inledas. Avsikten med dessa variabler är att få en uppfattning om vad som sker under den tid som en för brott misstänkt person är frihetsberövad. Överhuvudtaget förekommer det ytterst lite offentligt redovisat material i detta avseende. Det statistiska materialet redovisas även med fördelning på *kön* samt innehåller beträffande vissa variabler en redovisning av materialet indelat i 16 *regioner*.

Avhandlingen består av 13 kapitel. I det första kapitlet definieras vad som

menas med begreppet tvångsmedel. Därpå följer ett kapitel där vissa frågeställningar i samband med användning av frihetsberövanden vid misstanke om brott diskuteras. För att bättre förstå tvångsmedelsrätten i samband med brottmålsprocessen innehåller kapitel 3 en redogörelse för hur tvångsmedlen gripande, anhållande och häktning har utvecklats. Detta följs av ett kapitel där tidigare empiriska undersökningar av gällande rätt redovisas. De lege lata studeras i kapitel 5 på grundval av lagsförarbeten, lagstiftning, doktrin och praxis. En närmare analys av praxis möjliggörs genom den empiriska undersökning som avhandlingen innehåller och som redovisas i kapitel 6 och i de därpå följande 3 kapitlen. Huruvida några diskrepanser förekommer eller inte mellan de lege lata och praxis diskuteras i kapitel 10. I det därefter följande kapitlet tas de internationella överenskommelser upp som bl.a. gäller frihetsberövande vid misstanke om brott. Om diskrepanser förekommer mellan svensk lagstiftning och dessa internationella överenskommelser diskuteras också i detta kapitel. Därefter jämförs svensk rätt med motsvarande delar av rättssystemen i Danmark, Finland, Norge, England och Wales, Frankrike samt i Förbundsrepubliken Tyskland. Kapitel 13 innehåller en diskussion av avhandlingens resultat. Avhandlingen innehåller även en sammanfattning på engelska.

Fotnoter

1. Elwing, Carl, M., Straffprocessrätt i Elwing, Carl, M., Thurén, Gunnar., Wallén, Per-Edwin., Aspelin, Erland., Brott och brottmål, 4 upplagan (Stockholm, 1983), s. 55; Se även Jareborg, Nils., Brotten, Första häftet (Lund, 1979), s. 8-12, Löfmarck, Madeleine., Straffansvar (Stockholm, 1985), s. 7-8 samt Hydén, Håkan., Rättsregler (Lund, 1977), s. 39.
2. Jfr. Hassler, Åke., Föreläsningar över den svenska kriminalprocessen (Lund, 1930), s. 91-98; Se även Ekelöf, Per Olof., Rättegång, Tredje häftet, 4 upplagan (Lund, 1980), s. 21 och Skarstedt, Sigfrid., Om straffprocessuella tvångsmedel enligt svensk rätt, I (Lund, 1895), s. 49-53.
3. Se 2:6, 2:8, samt 2:12 RF; Ekelöf, Per Olof., Rättegång, Första häftet, 5 upplagan (Stockholm, 1977), s. 35.
4. Ekelöf, Tredje häftet, a.a. s. 21-22; Se även Peczenik, Aleksander., Juridikens metodproblem (Stockholm, 1980), s. 187-188. Sveri, Knut., Seminarium i Helsingfors 1986-11-21--23.
5. I detta avseende se Elwing, Carl, M., Tillräckliga skäl, studier över förutsättningarna för allmänt åtal (Lund, 1960).

FÖRKORTNINGAR

AK	Andra kammaren
BA	Bail Act (1976)
BB	Byggningsbalken
BrB	Brottsbalken
bf	bortfall
C	Cirkulär
CJA	Criminal Justice Act (1967, 1972, 1982)
CLA	Criminal Law Act (1967, 1977)
CPP	Code de Procédure Pénale
Dir	Direktiv
DsJu	Departementsserien Justitiedepartementet
fu	förundersökning
FUK	Förundersökningskungörelsen
FK	Första kammaren
HD	Högsta domstolen
Hel L	Hälsingelagen
hf	huvudförhandling
HovR	Hovrätt
JK	Justitiekanslern
JO	Justitieombudsmannen
KF	Kunglig förordning
KK	Kunglig kungörelse
KN	Kvinnorna i undersökningspopulationen
KU	Konstitutionsutskottet
KVVFS	Kriminalvårdsverkets författningssamling
LU	Lagutskottet
LUL	Lag (1964:)med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare
MB	Missgierningsbalken
MCA	Magistrates' Courts Act (1952, 1980)
MN	Männen i undersökningspopulationen
N	Undersökningspopulationen
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Ot prp	Proposition (Norge)
PCCA	Powers of Criminal Courts Act (1973)
PCEA	Police and Criminal Evidence Act (1984)
POA	Prosecution of Offences Act (1985)

Prop	Proposition
RB	Rättegångsbalken
RF	Regeringsformen
Rpl	Retsplejeloven
RA	Riksåklagaren
RÅFS	Riksåklagarens författningssamling
SCA	Supreme Court Act (1981)
SL	Strafflagen (1864)
SOU	Statens offentliga utredningar
SP	Strafflagens promulgationslag
St L	Stadslagen
StPO	Straffprozessordnung
Strpl	Straffeprosessloven
SvJT	Svensk Juristtidning
TBL	Lag (1951:649) om straff för vissa trafikbrott
TSA	Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund
UU	Utrikesutskottets utlåtande
Y Vg1	Yngre Västgötalagen
Ä Vg1	Äldre Västgötalagen

KAPITEL I

TVÅNGSMEDEL

Tvångsmedel förekommer såväl inom offentligrätten som inom civilrätten. Deras syfte kan vara straff-, civil- eller förvaltningsprocessuellt men även kriminalpolitiskt. En för brott misstänkt person kan t.ex. utsättas för ett frihetsberövande om fara föreligger att personen ämnar fortsätta sin brottsliga verksamhet.¹ Tvångsmedlen som finns att tillgripa är emellertid olika. Nedan följer därför en systematisering av tvångsmedlen i olika kategorier.

Med tvångsmedel förstås *direkta* eller *indirekta* maktmedel genom vilka myndigheterna kan genomföra sin vilja gentemot enskilda.² Med direkta tvångsåtgärder avses fysiskt kännbara ingrepp medan med indirekta förstås psykiskt verkande tvångsåtgärder. Ett exempel på en direkt tvångsåtgärd utgör hämtning för att verkställa en kallelse till att inställa sig på viss tid och plats. Ett vitesföreläggande är däremot en indirekt tvångsåtgärd, eftersom det inte med absolut säkerhet kan leda till målet.³

Tvångsmedlen kan delas in i *personella* respektive *reella* tvångsmedel. De personella tvångsmedlen innebär ett frihetsberövande eller annan begränsning i en persons allmänna medborgerliga frihet. De reella tvångsmedlen riktar sig däremot mot egendom, lös eller fast.⁴

Tvångsmedlen kan även delas upp beroende på om de är *momentana* eller *perdurerande*. Utmärkande för en momentan handling är att den äger rum under en kortare tidsrymd medan de perdurerande framkallar ett tillstånd som består under en längre tid. En momentan handling upphör utan särskilt beslut. Det måste däremot föreligga i de flesta fallen för att en perdurerande tvångsåtgärd skall kunna upphöra att gälla. Husrannsakan, kroppsvisitation och kroppsbesiktning utgör exempel på momentana tvångsåtgärder. Beslag och häktning är däremot perdurerande åtgärder.⁵

Enligt *RB:s terminologi* avses med tvångsmedel endast de som kan tillgripas under förundersökning i brottmål och som finns omnämnda i 24-28 kap RB.⁶

Straffprocessuella Tvångsmedel Gripande, Anhållande och Häktning

Means of Compulsion in the Criminal Procedure Seizure, Arrest and Remand in Custody

Akademisk avhandling som för avläggande
av juris doktorsexamen vid
Stockholms Universitet offentlig
försvaras i hörsal 11, hus F, Frescati,
tisdagen den 17 november 1987 kl 10.00

av

Kerstin Nordlöf
jur och fil kand

Kriminologiska Institutionen
106 91 Stockholm

Stockholm
s. 323 ISBN 91-7146-555-3

Abstract

In criminal procedure it is sometimes necessary to use means of compulsion. However, since these means imply a serious interference with personal integrity, compulsion may only be used when certain legal provisions are upheld. The practice of law should therefore correspond with applicable legislation.

The purpose of this study is to examine if there are any discrepancies between the law in force and the actual use of seizure, arrest and remand in custody. The study is based upon preparatory work of legislation, legislation, doctrine and legal cases. An empirical study has also been carried out in order to provide a more concrete analysis of practice. International agreements which deal with deprivation of freedom due to suspicion of crime have been studied. These are the United Nations Universal Declaration of Human Rights, the European Convention on Human Rights, as well as the United Nations International Covenant on Civil and Political Rights. In addition, the Swedish legal system has been compared with the legal systems of Denmark, Finland, Norway, England and Wales, France and of the Federal Republic of Germany.

To realize the aim of the study particular attention has been paid to certain aspects of the use of means of compulsion. These aspects include: the degree of severity of the crimes, the conditions for remand in custody, and the time-limits. Other matters, such as substitutes for remand in custody and use of restrictions while a person is deprived of his freedom, have also been investigated.

The study reveals that there exist discrepancies in all those matters which were examined. As decisions of deprivation of freedom in case of suspicion of crime may only be issued when certain conditions by law are fulfilled, the main responsibility for the discrepancies must be taken by the legislator. This responsibility does not, however, release those authorities who carry out the legislation from their own responsibilities. The author suggests certain amendments *inter alia*: the abolishment of seizure as a means of compulsion, the insertion of an absolute time-limit within which an arrested person must be brought in front of a judge, the establishment of an absolute time-limit within which a remanded person must be prosecuted, speedy trial for those suspects who are remanded due to risk of continued criminality, and that the court should have the exclusive authority to determine restrictions for the persons remanded.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

Om de delas upp i personella respektive reella tvångsmedel blir resultatet följande: *Personella*: gripande, anhållande, häktning, övervakning, reseförbud, anmälningsskyldighet, kroppsvisitation, kroppsbesiktning samt tagande av blodprov, fotografi och fingeravtryck. *Reella*: kvarstad, beslag, avstängande av byggnad, rum eller område samt telefonavlyssning och husrannsakan.⁷ Delar man däremot upp dessa tvångsmedel efter huruvida de är momentana eller perdurerande blir resultatet följande: *Momentana*: kroppsvisitation, kroppsbesiktning, tagande av blodprov, fingeravtryck och fotografi samt telefonavlyssning och husrannsakan. *Perdurerande*: gripande, anhållande, häktning, övervakning, reseförbud, kvarstad, beslag samt avstängande av byggnad, rum eller område.⁸

Samtliga reella perdurerande tvångsmedel kan beslutas av domstol. Det innebär att antingen är rättens prövning obligatorisk eller annars kan den påkallas. När det gäller de personella perdurerande åtgärderna förhåller det sig däremot annorlunda. Tvångsmedlen gripande och anhållande kan endast gälla under en viss tid. Något behov att kunna påkalla rättens prövning anses därmed inte föreligga. Häktning beslutas däremot av rätten. Beslut om reseförbud och anmälningsskyldighet kan underställas rättens prövning.⁹

Till skillnad från processuella sanktioner innebär tvångsmedlen enligt RB:s terminologi att personen utsätts för ett direkt och omedelbart verkande tvång. Därigenom kan det önskade tillståndet omedelbart realiseras även utan att personen ifråga medverkar.¹⁰

Förutom tvångsmedlen enligt RB:s terminologi förekommer det andra tvångsmedel av minst lika allvarlig natur. När det gäller personella tvångsmedel utgör hämtning och medtagande till förhör samt kvarhållande för förhör enligt 23 kap RB exempel på sådana åtgärder. Frihetsberövande kan även tillgripas i samband med vittnesplikten enligt 36 kap RB samt vid hämtning till domstol enligt 9:10 RB, s.k. *processuellt frihetsberövande* till skillnad mot *straffrättsligt*. Därutöver förekommer det ett flertal lagar och förordningar som medger frihetsberövanden under förutsättning att vissa rekvisit är uppfyllda och vilka i vissa fall benämns som *administrativt frihetsberövande*.¹¹

De *straffprocessuella tvångsmedlen* har flera funktioner. De kan användas som *säkerhetsåtgärd*, som *bevissäkrande* samt som *kriminalpolitisk åtgärd*. Häktning är ett exempel på ett straffprocessuellt tvångsmedel som kan innebära en säkerhetsåtgärd, en bevisäkrande åtgärd och/eller en kriminalpolitisk åtgärd. Ett beslut om häktning kan nämligen utfärdas med syfte att säkerställa lagföring av den misstänkta personen. Genom häktningen hindras den

misstänkta personen även från att sabotera utredningen. Häktningen kan dessutom utgöra hinder för den misstänkta personen att fortsätta sin brottsliga verksamhet.¹² Möjligheten att uppnå syftet med de straffprocessuella tvångsmedlen är beroende av när de tillgrips. Största effekten har de under förundersökningen i brottmål. Men ett straffprocessuellt tvångsmedel kan även tillgripas efter att dom har avkunnats, t.ex. häktning i syfte att säkerställa verkställighet av en ådömd påföljd.¹³

Behörighet att besluta respektive verkställa beslut om straffprocessuella tvångsåtgärder varierar beroende på typ av tvångsmedel. Tvångsmedel av mer ingripande natur kräver i allmänhet rättens prövning. Men även polisman samt enskild person kan anses behörig att tillgripa en åtgärd i de fall ett beslut om tvångsmedel inte utan fara kan avvaktas.¹⁴

Beslut om tvångsmedel kan fattas såväl under förundersökningen som efter att åtal har väckts. Under förundersökningen kan befogenheten att fatta beslut om tvångsmedel tillkomma polis, åklagare eller domstol. Vem som fattar beslut beror på vilket tvångsmedel det gäller. Domstolen kan emellertid först efter att åtal har väckts ex officio fatta beslut om tvångsmedel. Före åtal måste ett beslut av domstol om tvångsmedel alltid föregås av en framställan från en åklagare.¹⁵ Om tvångsmedlet är perdurerande måste ett beslut av domstol alltid föregås av en förhandling, vid vilken åklagaren och den misstänkta personen måste vara närvarande.¹⁶ En förhandling kan även äga rum på begäran av den som blivit utsatt för ett tvångsmedel efter beslut av en åklagare.¹⁷ Rättens beslut om tvångsmedel går genast i verkställighet. Beslutet kan överklagas genom besvär.¹⁸

Fotnoter

1. Olivecrona, Karl., Rättegången i brottmål enligt RB, 3 upplagan (Lund, 1968), s. 214 samt 218-219.
2. Beträffande termen se Bergström, Sture., Eek, Hilding., Håstad, Torgny., Lindblom, Per Henrik., Juridikens termer, 6 upplagan (Stockholm, 1983).
3. Petrén, Gustav., Om offentligrättslig användning av våld mot person (Lund, 1949), s. 11.
4. Olivecrona, a.a. s. 215; Se även Ekelöf, Per Olof., Rättegång, Tredje häftet, 4 upplagan (Lund, 1980), s. 22; Hassler, Åke., Föreläsningar över den svenska kriminalprocessen (Lund, 1930), s. 89; Agges huvudpunkter av den allmänna rättsläran, reviderad och omarbetad av Sundberg, Jacob., 3 upplagan (Stockholm, 1980), s.86.
5. Olivecrona, a.a. s. 216; Se även Ekelöf, Tredje häftet, a.a. s. 22.
6. 3:16 RB. Beträffande termen förundersökning se Hassler, Åke., Förberedande undersökning i brottmål (Kristiania, 1922) not 1.
7. Olivecrona, a.a. s. 215.
8. A.a. s. 216. De perdurerande åtgärderna förekommer i stort sett i 24-27 kap RB medan de momentana förekommer i 28 kap RB.
9. Olivecrona, a.a. s. 217; Ekelöf, Tredje häftet, a.a. s. 23-24.
10. Ekelöf, Rättegång, Första häftet, 5 upplagan (Stockholm, 1977), s. 165; Ekelöf, Tredje häftet, a.a. s. 19.
11. Olivecrona, Karl., Straffprocessen (Lund, 1951), s. 119; Omhändertagande vid skyddstillsyn 28:11 Brb, Lag (1974:203) om kriminalvård i anstalt, Lag (1960:418) om straff för varusmuggling, Lag (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott, Förordning (1978:108) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott, Lag (1957:668) om utlämning för brott, Lag (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge, Förordning (1982:306) med vissa bestämmelser om utlämning för brott till Sverige, Lag (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge ang. verkställighet av straff m.m., Lag (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom, Lag (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, Lag (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall, Polislagen (1984:387), Polisförordningen (1984:730), Lag (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m.m., Lag (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän m.m., Lag (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, Lag (1981:1243) om vård av

- missbrukare i vissa fall, Smittskyddslagen (1968:231), Lag (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, Lag (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl., Lag (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling, Lag (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m., Utlänningslagen (1980:376), Utlänningsförordning (1980:377), Konkurslagen (1921:225), Lag (1970:741) om statlig lönegaranti vid konkurs, Järnvägstrafiklag (1985:192).
12. Ekelöf, Tredje häftet a.a. s. 19-20; Hassler, a.a. s. 87-88; Petré, a.a. s. 12; SOU 1926:32, s. 78, 84; SOU 1938:44, s. 296-298; NJA II 1943, s. 320; Olivecrona, Rättegången i brottmål, a.a. s. 218-219, 221-222; Bylund, Leif., Skäl för anhållande och häktning? i Svenska Advokatsamfundets Tidskrift, Häfte 6 (1975), s. 2; Hassler, Åke., Häktningsfrågan i underrätts slutliga utslag, i Skrifter tillägnade Johan, C.W. Thyrén., (Lund, 1926), s. 137-138.
 13. Ekelöf, Tredje häftet, a.a. s. 20-21.
 14. A.a. s. 22-24.
 15. Se t.ex. 27:5 2 st RB.
 16. Se t.ex. 27:5 3 st RB.
 17. Se 27:6 RB.
 18. 30:12 och 49:4 mom 6 RB. Beträffande behörighet att besluta om respektive verkställa beslut om straffprocessuellt tvångsmedel se Ekelöf, Tredje häftet, a.a. s. 22-23.

KAPITEL II

JURIDISKA ASPEKTER

Vid misstanke om brott är det ibland nödvändigt att beröva den misstänkta personen friheten genom gripande, anhållande eller häktning. Tvångsmedlen kan emellertid tillgripas endast under vissa förutsättningar. Syftet med åtgärden kan vara *straffprocessuellt*. Det innebär att en för brott misstänkt person utsätts för ett frihetsberövande med anledning av att det skäligen kan befaras att personen undandrar sig lagföring eller straff eller att personen på fri fot försvårar utredningsarbetet. Ett frihetsberövande kan även tillgripas med anledning av *kriminalpolitiska skäl*, dvs. om anledning förekommer att personen fortsätter sin brottsliga verksamhet.

Vid användningen av ett frihetsberövande tvångsmedel utsätts en person för ett djupt och allvarligt ingrepp i den personliga integriteten. Det är därför minst lika väsentligt att den enskildes krav på skydd för sin integritet beaktas som de brottsutredande myndigheternas krav om möjlighet till att bedriva ett effektivt utredningsarbete. Trots denna till synes konfliktfyllda situation har emellertid samhället såväl som enskild person endast ett direkt intresse av att rätt person utsätts för rätta åtgärder enligt straffprocess- respektive straffrätten.¹ Ett kriminalprocessuellt tvångsmedel kan därför definieras som "ett medel, som i fall av skälig misstanke om att brott förövats kommer till användning vid konflikt mellan ett kriminalprocessuellt intresse och ett av rättsordningen eljest skyddat intresse av privat natur, genom vilket medel det förra intresset hävdas mot det senare i ändamål att befordra det kriminalprocessuella förfarandets genomförande till ett objektivt riktigt resultat".²

Vid gränsdragningen mellan rättsmaskineriets krav på möjligheter till en effektiv brottmålsprocess och den enskilda individens rätt till skydd mot intrång i den personliga integriteten är *legalitetsprincipen* av avgörande betydelse.³ Den innebär att ett ingripande förutsätter lagstöd samt att det sker på det sätt som lagen föreskriver. Reglerna för gripande, anhållande och häktning är följaktligen tvingande, vilket möjliggör en viss ordning och reda inom rättsskipningen.⁴ För att legalitetsprincipen emellertid skall kunna tillämpas

förutsätts det att lagstiftaren noggrant och strikt och inte vagt och ofullständigt i lagen har angett grunderna för ett frihetsberövande.⁵ Till de myndigheter, som har givits befogenhet att använda straffprocessuella tvångsmedel, kan det inte helt och hållet överlåtas att besluta om när ingrepp i den enskilda personens integritet kan ske. Det måste vara lagstiftaren som beslutar om grunderna för de straffprocessuella åtgärderna. Inte minst med anledning av att rättssäkerheten kräver att en enskild person skall kunna förutse vilka effekter ett visst handlande kan medföra. Hänsyn måste även tas till en viktig princip inom straffrätten, nämligen att alla måste behandlas lika. Konflikter som kan uppstå av utredningsteknisk och processekonomisk karaktär samt med anledning av rättssäkerhetsaspekter måste lösas av lagstiftaren. Ett ytterligare krav som kan ställas i samband med reglerna om frihetsberövande vid misstanke om brott är att det av lagtexten måste framgå att grunderna för ett frihetsberövande skall tolkas restriktivt. Därmed motverkas risken för att enskilda personer får lida för misstag i bedömningsfrågor.⁶

Genom legalitetsprincipen sätter lagstiftaren gränser för myndigheternas befogenheter. Var gränserna skall dras när det gäller användningen av gripande, anhållande och häktning är det lagstiftaren som är mest lämpad att bedöma. Lagstiftaren kan bättre göra en objektiv prövning än en enskild myndighet, som har en mer begränsad målsättning. Ju mer exakta linjer lagstiftaren drar upp för användning av tvångsmedel desto mera är det i överensstämmelse med legalitetsprincipen. I den mån de myndigheter som är behöriga att fatta beslut om tvångsmedel måste göra vissa bedömningsfrågor, kan deras betydelse reduceras genom att domstolens prövning skall kunna påkallas.⁷

Vid ett frihetsberövande vid misstanke om brott måste det förutsättas att legalitetsprincipen tillämpas till fullo. Ett ingrepp som innebär att de i lagen givna befogenheterna överskrids rättfärdigas emellertid ofta med att kallas vid något annat. Sedvanerätt eller någon generell fullmakt härledd ur polismyndigheternas skyldighet att upprätthålla lag och ordning kan liksom nödvärnsrätten emellertid inte utgöra stöd för frihetsberövanden som saknar stöd i lag.⁸ Avsteg från legalitetsprincipen kan inte tillåtas och det "må uten videre karakteriseres som betenkelig at politiet, hvis hovedoppgave er å håndheve lov og rett, ikke selv følger de regler som gjelder for myndighetsutøvelsen".⁹

Lagstiftaren bär emellertid huvudansvaret för att legalitetsprincipen tillämpas till fullo vid frihetsberövanden vid misstanke om brott. Domstolarna utgör ett viktigt kontrollorgan i detta avseende. Men det är minst lika viktigt att principen tas *ad notam* bland åklagare- och polismyndigheter.

Ett frihetsberövande vid misstanke om brott kan, som ovan redan har nämnts, endast ske med anledning av att möjliggöra lagföring, verkställighet av påföljd

samt för att förhindra att personen fortsätter sin brottsliga verksamhet. Ett frihetsberövande före dom får inte tillgripas i syfte att utgöra en i förtid verkställd påföljd. Det skulle vara i strid med den grundläggande rättsprincipen att fram till dess att rätten har avkunnat sin dom skall personen betraktas som oskyldig.

Förbudet mot att använda gripande, anhållande och häktning som en för tidigt verkställd påföljd utgör emellertid inte hinder för att studera förhållandet mellan dessa tre tvångsmedel och *straffrätten*. Tvångsmedelsrätten utgör ju ett mycket viktigt instrument för själva straffrätten. Hur straffrätten i sin tur är utformad är beroende av den förda kriminalpolitiken.

Vid misstanke om brott kan den misstänkta personen utsättas för ett frihetsberövande om fara för flykt, kollusion eller recidiv föreligger. De två första grunderna är straffprocessuella. Den tredje, *recidivfara*, har däremot ett kriminalpolitiskt syfte. Det är följaktligen främst beträffande grunden recidivfara som man kan göra vissa jämförelser med straffrätten och de olika *straffteorierna*.¹⁰

Synpunkter och argument som har framförts i detta sammanhang kan delas upp beroende på om de avser *allmän- eller individualpreventiva straffteorier*. I litteraturen framförs det åsikter som exempelvis att ett frihetsberövande vid misstanke om grövre brottslighet har en *allmänpreventiv effekt*. Själva vetskapen om att häktning följer vid grövre brott antas ha en allmänpreventiv effekt. "I många fall, där straffet sedan uteblir, är häktningen den enda påtagliga reaktionen från samhällets sida, bortsett från själva fu och rättegången."¹¹ Mot detta har argument framförts som exempelvis att om risken för en långvarig fängelsepåföljd är överhängande kan ett frihetsberövande före dom inte tillmätas någon självständig betydelse för allmänpreventionen i dess helhet.¹²

Ett frihetsberövande vid misstanke om brott på grund av *individualpreventiva skäl* skulle kunna innebära att åtgärden vidtogs i syfte att oskadliggöra den misstänkta personen. Mot denna ståndpunkt har den invändningen framförts att oskadliggörandet skulle lika lite utgöra syftet vid ett frihetsberövande före dom som det gör vid en frihetsberövande påföljd.¹³ Men tron på straffets effekt för den enskilda personen och då i samband med användningen av de straffprocessuella tvångsmedlen framgår av dem som hävdar att "i den mån laglig möjlighet därtill föreligger bör domstolen emellertid icke försumma att låta häktningen fylla en straffrättslig uppgift, nämligen i första hand att förhindra vidare brott och i andra hand att ge den straffrättsliga reaktionen tillbörlig pedagogisk verkan".¹⁴ Den möjlighet som de straffprocessuella tvångsmedlen innebär när det gäller att förhindra fortsatt brottslighet bör utnyttjas, särskilt beträffande återfallsbrottsligheten.¹⁵ Häktningens straffrättsliga funktion ligger i "att straffet för att få sin rätta verkan måste följa omedelbart på brottet."¹⁶ Motsatsen till denna ståndpunkt hittar man bland

dem som förespråkar en restriktiv användning av recidivgrunden.¹⁷ Om en för brott misstänkt person skall kunna häktas på grund av recidivfara måste faran såväl som den misstänktes skuld till brottet vara uppenbar.¹⁸ Även om risken är stor att en för brott misstänkt person begår nya brott i avvaktan på huvudförhandlingen framstår risken som ännu större att häktningen framstår som ett orimligt ingrepp i de fall skuldfrågan inte är klarlagd.¹⁹ Grunden recidivfara kan därför endast användas med ett begränsat individualpreventivt syfte. Att använda häktningen som straff skulle stå i strid med kravet om rättssäkerhet.²⁰ Ett straff kan endast verkställas i överensstämmelse med en av domstol avkunnad dom.

Befogenheten att bruka de personella tvångsmedlen gripande, anhållande och häktning tillkommer de olika myndigheterna i rättsmaskineriet. I vår rättsordning har staten monopol på att kunna tillgripa tvång. Användningen av de personella straffprocessuella tvångsmedlen gripande, anhållande och häktning kan därför ses som ett uttryck för statens maktmonopol.²¹ Genom lag kan emellertid staten åläggas restriktioner beträffande användningen av frihetsberövanden vid misstanke om brott.²² Maktmonopolet innebär emellertid även att staten måste utge ersättning om någon har varit frihetsberövad utan laga skäl.²³ Dessutom måste en frihetsberövande påföljd alltid reduceras med den tid som personen varit häktad i målet.²⁴ Den allvarligaste effekten är emellertid den skada som åsamkas personen ifråga vid ett frihetsberövande, speciellt om åtgärden vidtas utan laga skäl.

Fotnoter

1. Jfr. Skarstedt, Sigfrid., Om straffprocessuella tvångsmedel enligt svensk rätt, I (Lund, 1895), s. 23-25; Se även Kühlhorn, Eckart., Deprivation of freedom and the police (Stockholm, 1978), s. 29 ff.
2. Hassler, Åke., Föreläsningar över den svenska kriminalprocessen (Lund, 1930), s. 99. Betoningen borttagen.
3. Se 2:6, 2:8 och 2:12 RF. "Otvivelaktigt har vi här det mest svårlösta problemet på den förberedande undersökningens område. Det gäller *garantierna*." Hassler, Åke., Förberedande undersökning i brottmål (Kristiania, 1922), s. 68; En brottmålsprocess kan även vara präglad av delegationsprincipen. Det innebär att rättsäkerheten inte är det primära. Utan genom en anpassning av processen efter omständigheterna i det enskilda fallet möjliggörs en process som är säker, snabb och billig. Se bl.a. Klette, Hans., Brottmålsprocessen ur den tilltalades perspektiv (Lund, 1977) s. 36-37. Se även Klettes redogörelse av två processmodeller: legalitets- respektive effektivitetsmodellen, a.a. s. 39-43; Se även Packer, H.L., The limits of the criminal sanction (Oxford, 1969).
4. Bylund, Leif., Skäl för anhållande och häktning? i Svenska Advokatsamfundets Tidskrift, Häfte 6 (1975), s. 3. Se även Ekelöf, Per Olof., Rättegång, Första häftet, 5 upplagan (Stockholm, 1977), s. 35 samt Ekelöf, Per Olof., Processuella grundbegrepp och allmänna processprinciper (Stockholm, 1956) s. 268 ff.
5. Bylund, a.a. s. 3. Se även Ekelöf, Per Olof., Rättegång, Tredje häftet, 4 upplagan (Lund, 1980), s. 30.
6. Bylund, a.a. s. 30-31.
7. Bratholm, Anders., Politiet og legalitetsprinsippet, i Festskrift till Stefan Hurwitz (Köpenhamn, 1971), s. 88-90.
8. A.a. s. 93-94, 98, 100-101; Se även Bratholm, Anders., Pågripelse og varetektsfengsel (Oslo, 1957), s. 142-159, 160-161.
9. Bratholm, Politiet og legalitetsprinsippet, a.a. s. 107.
10. De olika straffteoriernas relevans tas inte upp här utan endast vissa eventuella likheter beträffande häktningsgrunder och straffteorier. När det gäller allmän- resp. individualprevention se bl.a. Andenaes, Johs., Punishment and deterrence (Ann Arbor, 1974); Andenaes, General Prevention Revisited. BRÅ, Report 2 (Stockholm 1975); samt Kühlhorn, Eckart., Allmänprevention och individualprevention, i SOU 1986:15, s. 27-54.
11. Olivecrona, Karl., Rättegången i brottmål enligt RB, 3 upplagan (Lund, 1968), s. 219.

12. Gammeltoft-Hansen, Hans., *Varetaegtsfaengsling* (Köpenhamn, 1976), s. 352; Se även Bratholm, *Pågripelse og varetektsfengsel*, a.a. s. 320-323 samt Olivecrona, a.a. s. 219.
13. Gammeltoft-Hansen, a.a. s. 401.
14. Beckman, Nils., *Interneringsnämndens praxis*, i Svjt 1945, s. 666.
15. Prop 1986/87:112, s. 26.
16. Beckman, Nils., *Allmänpreventionens och individualpreventionens betydelse i brottslighetens bekämpande*, i *Nordisk kriminalistisk årsbok 1952-53*, s. 48.
17. En ståndpunkt som framfördes av både 1974 och 1983 års häktningsutredningar. SOU 1977:50, s. 135-138 respektive 1985:27, s. 133-136.
18. Ekelöf, *Tredje häftet*, a.a. s. 30.
19. Ryding, Per., *Detention pending trial och häktning*, i Svjt 1969, s. 979-981.
20. Bylund, a.a. s. 18-19.
21. Olivecrona, Karl., *Rättsordningen*, 2 upplagan (Lund, 1976), s. 266-267.
22. Jfr. Sveri, Knut., *Särskilt yttrande*, Bilaga 2 i BRÅ:s remissvar till SOU 1985:27, s.7.
23. Lag (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning.
24. Lag (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.; Jfr. Skarstedt, I, a.a. s. 46-47.

KAPITEL III

EN JURIDISK ANALYS AV UTVECKLINGEN

3.1. Inledning

Frihetsberövande vid misstanke om brott har alltid förekommit. Förutsättningarna och under vilka former de har vidtagits har emellertid varierat. Från att mer eller mindre accepterade rättsregler utgjorde stöd för ett frihetsberövande under 1200-talet har vi idag en rättsordning som endast medger frihetsberövande vid misstanke om brott om de i lag uppställda rekvisiten är uppfyllda. Målsägarens ansvar för lagföring har i stort sett ersatts med statens och domstolarnas ansvar för utredning vid misstanke om brott åvilar idag, innan åtal är väckt, polis- och åklagarmyndigheter. I takt med denna utveckling har även den enskildes rätt till att kunna tillgripa tvångsmedel reducerats. Från att syftet med frihetsberövande vid misstanke om brott varit att åstadkomma lagföring och verkställighet av påföljd betonas idag dess betydelse som kriminalpolitisk åtgärd.

För att åstadkomma en konstruktiv insikt beträffande tvångsmedelsrätten och då speciellt de personella tvångsmedlen gripande, anhållande och häktning analyseras deras utveckling i detta kapitel. Vid analysen kommer reglerna beträffande brottens svårhetsgrad, grunderna samt tidsfristerna vid ett frihetsberövande med anledning av misstanke om brott särskilt att uppmärksammas.

3.2. Landskapslagarna

Under landskapslagarnas tid¹ var möjligheterna till att genomföra en straffprocess begränsade. Den enda som kunde garantera lagföring var i stort sett den person som hade blivit utsatt för den brottsliga handlingen. Utmärkande för det straffprocessuella förfarandet enligt landskapslagarna är därför målsägarens skyldighet att aktivt verka för processens genomförande. Uttrycket häktning förekom redan under denna tid men med en annan innebörd jämfört med i dag. Att häkta innebar nämligen att gripa samt att hålla en för brott misstänkt person frihetsberövad.²

Målsägarens rätt till att häkta en för brott misstänkt person var i viss mån begränsad. Det förutsattes exempelvis att den brottsliga handlingen innebar stöld, Ä.Vgl., eller dråp, Y.Vgl.. Om brottet kunde försonas med böter och den misstänkta personen var bofast var målsägarens möjligheter till att kunna häkta personen begränsade, Hels.L..

Rätten till att häkta förutsatte därutöver att personen greps på bar gärning, Ögl..³

Om en för brott misstänkt person hade gripits måste målsägaren hålla personen fången. Målsägaren var skyldig att förvara den misstänkta personen i minst 3 dagar innan personen kunde överlämnas i allmänt förvar, dvs. till häradshövdingens gård, Y.Vgl..

3.3. Lands- och Stadslag

De olika landskapslagarna ersattes efterhand från och med 1300-talet av lands- och stadslag. Uppdelningen innebar att man kom att skilja mellan landsbygd och stad i flera avseenden. För straffprocessen innebar de två lagverken inga större förändringar jämfört med rättsreglerna i respektive landskapslagar.

Enligt landslagen⁴ kunde en för brott misstänkt person gripas i samband med att själva brottet begicks. Därutöver kunde ett gripande ske om personen försökte fly och 24 timmar inte hade förflutit sedan brottet hade begåtts. En för stöld misstänkt person kunde även häktas om stöldgodset påträffades hos denne och personen ifråga inte hade någon förklaring till varför stöldgodset befann sig där.⁵ Om ovan nämnda omständigheter inte förelåg kunde en häktningsorder utfärdas av en domare eller häradshövding. En sådan order kunde utfärdas om "stora liknelser och halfbindande skiäl"⁶ förelåg.

Huruvida en för brott misstänkt person kunde häktas var beroende av om personen var *bofast* eller inte. En misstänkt person som inte var bofast kunde

häktas oavsett vilken typ av brott personen var misstänkt för. Undantag från denna regel kunde emellertid göras vid mindre allvarliga brott.⁷ Om den misstänkta personen däremot var bofast var möjligheterna till att tillgripa häktning begränsade till allvarligare brottstyper, dvs. till högmål, dråp, våldsbrott, stympling, stöld, rån, röveri och våldgästning. Straffen för dessa brott varierade alltifrån dödsstraff och till böter.⁸

Enligt landslagen kunde en för brott misstänkt person hållas häktad fram till rättegången. Själva rättegången skulle äga rum *så snart som möjligt* efter att domaren hade blivit informerad om att en person hade häktats.⁹

Vid mindre allvarliga brott kunde den misstänkta personen frigges mot *borgen*. En misstänkt person som ägde egendom kunde även frigges utan borgen. Om den misstänkta person däremot inte ägde någon egendom och inte heller kunde ordna en borgen kunde frihetsberövandet bestå fram tills dess att dom hade avkunnats.¹⁰

Varken lands- eller stadslagen förutsatte att häktning måste föregås av att den för brottet misstänkta personen greps på bar gärning.¹¹ Överhuvudtaget medgav stadslagen häktning i en vidare utsträckning än landslagen. Å andra sidan medgav stadslagen oftare än landslagen att en för brott misstänkt person frigavs mot borgen. Enligt stadslagen kunde nämligen frigivning mot borgen beviljas vid nästan samtliga brott. Undantaget gällde brott mot annan persons liv, förutsatt att den misstänkta personen hade gripits på bar gärning. St.L..¹²

Ansvarig för att den misstänkta personen greps var den som hade blivit utsatt för den brottsliga handlingen. Därutöver hade åklagaren rätt att gripa en för brott misstänkt person om brottet föll under allmänt åtal eller om målsägaren hade frigivit den misstänkta personen.¹³ En person som ertappades på bar gärning med att begå en brottslig handling kunde alltid gripas av envar, förutsatt att en frihetsberövande påföljd kunde ådömas för brottet.¹⁴

3.4. 1734 års lag

I och med 1734 års lag kom samtliga rättsregler att samlas i ett lagverk. Processrättsligt innebar den nya lagverket inga omfattande förändringar när det gäller brottmål och straffprocessuella tvångsmedel. Liksom enligt tidigare lagar präglades brottmålsprocessen även i 1734 års rättegångsbalk av den *inkvisitoriska processprincipen*.¹⁵ De processuella tvångsmedlen utgjorde inte en del av själva brottmålsprocessen. De förekom därför inte i RB utan i MB, SB och BB. Målsägarens ansvar för brottmålsprocessens genomförande hade emellertid reducerats och ersatts med statens ansvar för lagföring.¹⁶

I 1734 års lag delades brotten in i två kategorier, dels i grova missgärningar, vilket innebar brott för vilka i de flesta fallen böter inte kunde ådömas,¹⁷ samt

dels i lindrigare brott.¹⁸ Rätten att gripa en för brott misstänkt person tillkom enligt 1734 års lag envar men med vissa begränsningar. De bestod i att *brottet måste vara allvarligt* samt att den för brottet misstänkta personen måste gripas *på bar gärning, under flykt* eller att personen var *efterlyst* på grund av brott. Därutöver hade målsägare samt behörig myndighet rätt att gripa en för brott misstänkt person om det var *uppenbart* att ett allvarligt brott hade begåtts, 1:1 SB, 1:3 SB, 20:7.¹⁹

Borgeninstitutet förekom även i 1734 års lag. Vid *mindre allvarliga brott* kunde en okänd eller icke bofast person gripas och häktas förutsatt att *borgen* inte kunde ordnas. Var brottet att anses som *mellansvårt* kunde däremot även en bofast person eller ägare till fast egendom häktas. För brott vilka påföljden var böter kunde den misstänkta personen friges mot borgen, 1:2 SB, och vid mindre brott krävdes inte heller borgen för att personen skulle friges.²⁰

Rätten att gripa och häkta en för brott misstänkt person var också beroende av vilket stånd den misstänkta personen tillhörde. Vissa privilegier i detta avseende tillkom nämligen dem som tillhörde ridderskapet, adeln eller prästerskapet. Även en riksdagsledamot åtnjöt vissa privilegier i detta avseende.²¹

En för brott misstänkt person som hade gripits av en enskild person skulle *genast* överlämnas till behörig myndighet. Denna myndighet hade sedan att ta ställning till huruvida förutsättningarna för häktning förelåg eller inte. Häktades personen skulle hon eller han *utan dröjsmål* ställas inför rätta, 1:2 SB.²²

Rätten att gripa en för brott misstänkt person var oberoende av huruvida förutsättningar för åtal förelåg eller inte. Däremot kunde en person endast häktas om förutsättningarna för åtal var uppfyllda. Ett beslut om häktning innebar nämligen att förutsättningarna för åtal förelåg och att huvudförhandlingen skulle äga rum *så snart som möjligt*.²³

3.5. 1864 års Strafflag

Av redovisningen ovan har det framgått att ett beslut om häktning, vilket innebar ett fortsatt frihetsberövande, endast kunde fattas om förutsättningar för åtal förelåg. Något frihetsberövande därutöver fick således inte förekomma. Kravet om att förutsättningar för åtal skulle föreligga vållade emellertid problem i praktiken. I stort sett förekom det en ovilja bland berörda myndigheter att frige en för brott misstänkt person innan ytterligare utredning om dennes eventuella skuld hade kunnat genomföras. Detta måste även ses i förbindelse med att kravet på förberedelse innan huvudförhandling i brottmål ökade. Förberedelsen kunde nämligen möjliggöra att domstolens arbete kunde

ske koncentrerat och utan onödiga avbrott. I praxis kom därför ett *anhållandeinstitut* att utvecklas. Ett beslut om anhållande innebar internering och kunde tillgripas i de fall en för brott misstänkt person hade gripits men misstanken för brottet inte var uppenbar. En förutsättning för åtal och därmed även för häktning var nämligen att det var uppenbart att den för brottet misstänkta personen hade begått brottet.²⁴

Trots flera förändringar i samband med införandet av 1864 års Strafflag blev anhållandeinstitutet inte reglerat i lag. Däremot sänktes bevisnivån vid häktning. I stället för att det skulle vara uppenbart att den misstänkte hade begått brottet räckte det nu med att misstanken var grundad på sannolika skäl, 19:8 SP. Beslut om häktning och åtal blev därmed två olika beslut med olika förutsättningar. Huruvida åtal skulle väckas eller inte, kunde anstå tills dess att utredningen om den häktades brottslighet hade avslutats.²⁵

Under 1800-talet genomfördes stora förändringar inom polisväsendet. Allteftersom kraven på bättre förberedelse av brottmålen ökade ändrades även polisväsendets uppgifter.²⁶ Förändringarna inom polisväsendet varierade emellertid i olika delar av landet. I Stockholm t.ex. skulle en för brott gripen och anhållen person senast inom *24 timmar* föras till poliskammaren där polismästaren hade att besluta om personen skulle häktas eller inte.²⁷ Polismästaren hade att utöver prövning om förutsättningarna för häktning förelåg pröva om ärendet behövde utredas ytterligare. I de fall där ytterligare utredning inte krävdes kunde poliskammaren även besluta om att åtal skulle väckas. Därefter skulle ärendet *skyndsamt* hänskjutas till domstol.²⁸

I lagen förekom det inga tidsfrister inom vilka polis- eller åklagarväsendet måste informera domstolen om att en för brott misstänkt person hade häktats. Däremot fanns det vissa tidsfrister inom vilka huvudförhandlingen i brottmål måste äga rum efter att domstolen hade informerats om att en för brott misstänkt person hade häktats. Tidsfristen varierade emellertid beroende på om huvudförhandlingen skulle äga rum på landsbygd eller i stad. För huvudförhandling på landsbygd var fristen *3 veckor*. En huvudförhandling i stad måste emellertid äga rum inom *8 dagar* efter att domstolen blivit informerad om häktningen.²⁹

Rätten att *gripa* en för brott misstänkt person var obegränsad i de fall personen var okänd. I annat fall var rätten begränsad till brott för vilka den förväntade påföljden inte kunde bli böter.³⁰

Till skillnad från 1734 års lag där brotten hade delats in i 2 kategorier, grova missgärningar respektive lindrigare brott, delade 1864 års Strafflag³¹ upp brottmålen efter huruvida den misstänkta personen skulle häktas respektive inte häktas. Vid ett beslut om *häktning* skulle den förväntade påföljden i varje enskilt fall beaktas. Att fastställa den förväntade påföljden kunde emellertid vara svårt eftersom materialet som fanns tillgängligt vid ett häktningsbeslut inte

var fullständigt. Vid mindre allvarliga brott skulle häktning emellertid undvikas. Endast undantagsvis skulle personen häktas om den förväntade påföljden inte innebar ett frihetsberövande.

Förutom påföljden *in abstracto*, skulle även påföljder som användes exempelvis vid allvarliga och försvårande omständigheter beaktas. Det kom att påverka bedömningen av huruvida flykt- eller kollusionsfara förelåg, dvs. risken för att personen skulle försöka att undgå lagföring och straff eller att personen på fri fot skulle kunna komma att försvåra utredningsarbetet. Om myndigheterna fann att den för brott misstänkta personen hade begått samma brott tidigare och att lagen innehöll sanktion vid återfall, skulle sanktionen bestämma möjligheten till att kunna häkta personen. Myndigheterna var även tvungna att beakta en eventuell nedsättning av påföljden på grund av den misstänktes ålder samt vid åberopandet av nödvärn.³²

Om en för brott misstänkt person hade begått flera brott, skulle varje brott beaktas separat vid beslut om personen skulle häktas eller inte, 19:5-7 SP. Den sammanlagda påföljden hade emellertid betydelse vid bedömningen av om flykt- eller kollusionsfara förelåg.³³

Vid brott med en påföljd på minst 2 års straffarbete var häktning *obligatoriskt*. Härmed förelåg det en indirekt *presumptio juris et de jure* beträffande flykt- eller kollusionsfara, 19:5 SP.³⁴

Vid mindre allvarliga brott, men för vilka påföljden kunde bli *straffarbete*, kunde den misstänkta personen häktas förutsatt att övriga omständigheter för häktning förelåg. Det innebar att häktningen var *fakultativ*. "Hafver han ämbete eller tjänst eller fast egendom eller eljest stadig hemvist eller yrke", 19:6 2 st SP,³⁵ ansågs personen vara *bofast* och kunde häktas endast om fara för flykt eller kollusion förelåg. För att risk för kollusion skulle anses föreligga, måste myndigheten ifråga peka ut en speciell handling av den misstänkte personen som direkt eller indirekt kunde orsaka kollusion. Saknade personen däremot fast bostad antogs risk för flykt eller kollusion föreligga.³⁶

Om för brottet, som misstanken avsåg, var stadgat en *fängelsepåföljd* kunde personen häktas om hon/han inte hade någon fast bostad och risk för flykt förelåg.³⁷ Exempelvis vid fridsbrott och misshandel när den misstänkte personen saknade fast hemvist eller var anställd vid ett byggnadsföretag, järnvägsbygge eller liknande. Syftet var att förhindra att den misstänkte personen genom att byta vistelseort skulle kunna undgå lagföring och verkställighet av påföljd. Även det faktum att den förväntade påföljden var fängelse kunde i sig utgöra skäl för att flyktfara skulle anses föreligga.³⁸

Oavsett påföljden kunde en misstänkt person häktas om hon/han var okänd och personen inte kunde identifieras omedelbart. Flyktfara presumerades följaktligen och kunde inte motbevisas, 19:7 SP. Denna presumtion utgjorde grund för häktning, eftersom den misstänktes vägran att identifiera sig antogs

ske med syftet att undgå lagföring och straff. Men även om detta inte var syftet, utgjorde själva vägran att uppge namn och adress orsak till häktning. Syftet med häktningen i dessa fall vara följaktligen att tvinga den misstänkta personen att identifiera sig. Men så fort trovärdig information om den misstänkta personens identitet hade erhållits skulle personen omedelbart frigges.³⁹ Detsamma gällde om korrekta uppgifter om den misstänkta personens identitet hade erhållits genom andra källor, men personen ifråga vägrade att bekräfta dessa. Om den misstänkta personen var en utlänning, ställdes det högre krav på informationens trovärdighet. Vid en objektiv prövning av tillförlitligheten beträffande den misstänkta personens identitet skulle brottets svårhetsgrad beaktas samt den misstänktes uppträdande.⁴⁰

Förutom den allmänna förutsättningen för häktning skulle de särskilda rekvisiten *flykt-* och *kollusionsfara* föreligga. Syftet med de allmänna förutsättningarna var samhällets rätt att straffa medan syftet med de särskilda förutsättningarna var att garantera lagföringen. Men i stort sett sammanföll dessa 2 syften. Flykt- och kollusionsfara kunde utgöra bevis för sannolika skäl beträffande brottsmisstanken, liksom sannolika skäl beträffande brottsmisstanken kunde utgöra bevis för flykt- eller kollusionsfara.⁴¹

Häktning på grund av *flyktfara* innebar att om den misstänkta personen hade fast bostad hindrades hon/han från att lämna sin hemvist. Om personen däremot saknade fast bostad var det själva personen som hindrades från att förflytta sig.

Beträffande lösa personer presumerades flyktfara. Detta innebar emellertid inte att personen skulle häktas för att finnas tillgänglig för förhör. Syftet med häktningen var att förhindra flykt och kollusion och inte att försäkra sig om att den misstänkta personen fanns tillgänglig för myndigheterna.⁴²

Med stadig hemvist menades i stort sett att inneha fast bostad i Sverige. Flyktfara innebar att den misstänkta personen hade för avsikt att bege sig utomlands eller till ort där personen kunde undgå upptäckt. Även andra försök för att undgå lagföring, som t.ex. att förändra utseendet, inkluderades i begreppet flyktfara.⁴³ Syftet med handlingen skulle emellertid vara att försöka undgå lagföring och straff. En bofast person skulle inte anses vara på flykt om hon/han lämnade bostadsorten på grund av arbete eller på grund av andra omständigheter, som t.ex. familj, hälsa, affärer eller liknande orsaker. Det samma gällde om en bofast person lämnade platsen för brottet för att bege sig till sin bostad eller vice versa.

Däremot ansågs flyktfara alltid föreligga om personen ifråga lämnade den ort där hon/han vanligtvis vistades under förutsättning att det inte var nödvändigt för utredningen, vård eller underhåll. Byte av bostad eller att gömma sig på en plats där det skulle var svårt att hitta personen ifråga var också att betrakta som flykt. Syftet med handlingen måste emellertid vara att försöka undgå att

bli gripen av myndigheterna, oavsett om personen försökte fly inom landet eller utomlands.

För att kunna häkta en för brott misstänkt person måste det *skäligen* befaras att personen skulle fly, 19:6 1 st SP. Flyktfaran måste följaktligen vara grundad på bevis vilka var *objektiva bestämbara omständigheter* och kunde redovisas av myndigheterna.

Vid bedömningen av om flyktfara förelåg var den misstänkta personens levnadsförhållanden också av betydelse, t.ex. hur länge en person hade bott på en plats samt hans ekonomiska och sociala situation. Därutöver tog man även hänsyn till den misstänkta personens karaktär, tidigare brottslighet, ålder, hälsa, familj, underhållsskyldigheter, pengar att finansiera en resa, språkkunskaper, resvana eller dylikt. Om den misstänkte hade förberett eller utfört en handling som kunde indikera flyktfara var det emellertid inte alltid att likställa med flyktfara. Vad myndigheterna hade att visa var att efter en objektiv prövning kunna peka på en särskild orsak till skälig flyktfara.⁴⁴

Vid sjukdom och minnesförlust kunde grund för häktning inte presumeras. Annan grund för häktning måste därmed föreligga för att personen skulle kunna häktas.

Risk för *kollusion* innebar att den misstänkta personen genom att förstöra bevis eller egendom hindrade brottsutredningen. Som kollusion betraktades varje handling varigenom någon uppsåtligen och lagstridigt försökte hindra eller göra det svårare att uppnå en materiellt riktig dom. Att undanhålla olagligen erhållet gods var även att betrakta som kollusion. Själva kollusionshandlingen skulle vara i överensstämmelse med det avsedda syftet, t.ex. att ta bort spår efter brottet, att förstöra eller gömma olagligen erhållet gods eller något annat som skulle kunna vara av betydelse för brottsutredningen. Detsamma gällde möjligheter till att påverka personer som skulle kunna lämna upplysningar av betydelse för själva bedömningen av ärendet.

För att kollusionsfara skulle kunna föreligga måste den misstänkte personen emellertid ha möjlighet till att kunna hindra eller försvåra utredningen. Om en sådan möjlighet inte förelåg kunde kollusionsfara inte heller förekomma. Om den misstänkte personen i ett annat sammanhang hade begått en kollusionshandling kunde det indikera på skälig risk för kollusion, under förutsättning att möjlighet till kollusion förelåg.

Ansvarig myndighet hade att objektivt visa att kollusionsfara förelåg. I samband med denna bedömning skulle den misstänkta personens hela situation beaktas. Att förstöra eller reducera bevis för att undgå en fällande dom ansågs förutsätta en mer hänsynslös karaktär hos den misstänkte personen jämfört med ett flyktförsök. Om stöldgods förekom krävdes det mindre svaga skäl för att visa att kollusionsfara förelåg. Den förväntade domen samt om den misstänkta personen tidigare hade begått brott var också av betydelse.

Om personen hade fast bostad var av speciellt intresse. En bofast person ansågs kunna vara mer frestad att begå kollusionshandlingar än en för brott misstänkt person som saknade fast bostad. Hon/han skulle antagligen föredra att fly. Beträffande frestelsen att begå en kollusionshandling kunde, om stöldgods däremot förekom, ingen skillnad göras mellan en misstänkt person med och en utan fast bostad.⁴⁵

Tidigare kunde en för brott misstänkt person friges mot *borgen*, under förutsättning att brottet inte gällde mord samt att personen hade gripits på bar gärning. Enligt 1734 års lag kunde en för brott misstänkt person friges mot borgen speciellt om påföljden endast kunde bli böter. År 1864 togs emellertid möjligheterna till borgen bort. Sedan dess har borgeninstitutet emellertid förekommit i många lagförslag, men det har aldrig antagits av riksdagen.⁴⁶

3.6. 1922 års lag

På 1900-talet hade två olika typer av förundersökningar i brottmål utvecklats. Båda hade emellertid sitt ursprung i 1734 års lag. I de större städerna hade polisen befogenhet att utföra förundersökning, att häkta samt att åtala. Åklagaren framträdde först i samband med huvudförhandlingen. Den andra typen av förundersökningar, vilken förekom i de mindre städerna samt på landsbygden, genomfördes av åklagare.⁴⁷

De myndigheter som beslutade om häktning var ansvariga för att utredningen genomfördes med största skyndsamhet, så att beslut kunde fattas om personen ifråga skulle häktas eller inte. Men någon exakt tidsfrist fanns inte angiven i lagen.⁴⁸

I avvaktan på en övergripande reform av hela RB lades ett flertal lagförslag fram beträffande användningen av tvångsmedel i brottmålprocessen.⁴⁹ Av särskilt intresse är det lagförslag som *Lagkommittén* (i det följande kallad Kommittén) lade fram år 1920 och som gällde polisundersökning i brottmål samt häktning.⁵⁰ Enligt Kommitténs förslag var *brottets svårhetsgrad* av stor betydelse vid beslut om häktning. Vid allvarliga brott skulle den misstänkta personen således häktas. Förutom brottets svårhetsgrad var omständigheterna beträffande den misstänkta personen av betydelse vid beslut om häktning. Det innebar att vid mindre allvarliga brott kunde en för brott misstänkt person häktas, om borgen inte kunde ordnas i stället eller om personen inte hade fast bostad och flyktfara förelåg. Oavsett brottets svårhetsgrad kunde en person alltid häktas om dennes identitet inte kunde fastställas samt personen saknade fast hemvist.⁵¹

Kommittén föreslog därutöver att envars rätt till att gripa en för brott

misstänkt person borde begränsas. En privatperson borde inte ha rätt att gripa en för brott misstänkt person endast med anledning av att denne vägrade att uppge namn och adress.⁵²

Kommitténs förslag ledde emellertid inte till någon lagändring eftersom *Processkommissionen* (i det följande kallad Kommissionen) fann det oklokt att lagstifta om förundersökning i brottmål innan reformen av RB hade genomförts.⁵³ Kravet på en delreform ökade emellertid⁵⁴ och år 1922 antogs en lag beträffande tidsfrister för huvudförhandling i de fall personen var häktad.⁵⁵ Syftet med 1922 års lag var att uppnå uniformitet beträffande skyldigheten att rapportera beslut om häktning till domstolarna samt att begränsa tidsfristerna vid häktning.

Enligt 1922 års lag skulle domstol *ofördröjligen* informeras när en för brott misstänkt person hade häktats. Uttrycket *ofördröjligen* innebar, att om det var möjligt så skulle häktningsbeslutet tillställas domstol på samma dag som det hade utfärdats. Vidarebefordran av beslutet kunde förutom med post även ske med bud, om det därmed skulle nå domstolen snabbare.⁵⁶ Efter att domstolen hade underrättats om häktningsbeslutet skulle huvudförhandling äga rum inom en viss tid. Fristens längd varierade beroende på om förhandlingen skulle äga rum på landsbygden eller i en stad. För förhandling på landsbygden gällde en frist på 14 dagar, medan fristen i städerna var 8 dagar räknat från tidpunkten då domstolen fick ta del av häktningsbeslutet.⁵⁷

1922 års lag innebar att en häktad person skulle ställas inför rätta fortare jämfört med tidigare. Lagen innebar emellertid även att utvecklingen av en brottmålsprocess enligt den akusatoriska processprincipen i stället för den inkvisitoriska hindrades. I samband med 1864 års strafflag hade, som ovan redan har påpekats, häktnings- och åtalsbeslutet delats upp i två olika beslut. Från och med 1917 tillkom emellertid rätten att häkta och att väcka åtal en och samma myndighet. Ett beslut om häktning innebar följaktligen att förutsättningar för åtal även förelåg. Efter att en person hade häktats löpte en frist på 3 veckor innan huvudförhandling måste äga rum. Denna frist kom av myndigheterna att utnyttjas för fortsatt utredning. Men i och med 1922 års lag minskade myndigheternas möjligheter till utredning. Domstolen skulle *ofördröjligen* informeras när en för brott misstänkt person hade häktats. Därmed förnekade 1922 års lag kraven på fortsatt utredning före domstolsförhandling. Utformningen av brottmålsprocessen var därmed att härleda ur det förfarande som gällde före 1864 års strafflag, dvs. 1734 års lag. En skillnad mellan 1734 års lag och 1922 års lag förekom emellertid. Den förra hade genom sina vaga uttryck i lagtexten möjliggjort en förundersökning före huvudförhandlingen och därmed gynnat utvecklingen av en modern

brottmålsprocess. Detsamma kan emellertid inte sägas om 1922 års lag, som helt ignorerade den oberoende åklagarens deltagande i förundersökningen. Något behov av utredning före huvudförhandling ansågs inte föreligga. Det innebar att då huvudförhandlingen ofta var dåligt förberedd fick flera avbrott ske för fortsatt utredning. Därmed kom förhandlingarna vid domstolarna att bli väldigt långdragna.⁵⁸

3.7. 1926 års Processkommission

I samband med översynen av RB presenterade Kommissionen år 1926 ett lagförslag beträffande personella tvångsmedel före huvudförhandling i brottmål. Förslaget innehöll många nya förändringar, men framförallt syftade det till att skapa bättre möjligheter för att kunna genomföra en förundersökning i brottmål.

Ett av Kommissionens förslag var att regeln om *obligatorisk häktning*, vid brott för vilka påföljden var minst 2 års straffarbete, skulle tas bort. Kommissionen motiverade förslaget med att presumptionen om flyktfara vid grova brott ändå skulle möjliggöra häktning. Följden skulle därmed bli att en person misstänkt för ett grovt brott endast undantagsvis kunde försättas på fri fot.⁵⁹

Beträffande begreppet *bofasthet* ville Kommissionen reducera dess betydelse i samband med frihetsberövande vid misstanke om brott. Vid brott för vilka påföljden var *straffarbete* var det t.ex. av betydelse vid bedömningen av flyktfaran om den misstänkta personen var bofast eller inte. Kommissionen ansåg emellertid att risken för flykt eller kollusion i dessa fall var oberoende av om personen var bofast eller inte. Däremot vid brott för vilka påföljden för brottet var *fängelse* kunde bofastheten ha betydelse vid riskbedömningen. En bofast person skulle exempelvis endast kunna häktas på grund av flyktfara om planer eller försök till att fly hade gjorts.⁶⁰

Kommissionen föreslog även att de särskilda grunderna - flykt- och kollusionsfara - skulle utökas med ytterligare en grund, nämligen *recidivfara*. Med denna grund kunde en för brott misstänkt person berövas friheten i syfte att ge skydd åt någon som utsatts för hot av personen ifråga.⁶¹

Beträffande befogenhet samt tidsfrister vid användningen av personella tvångsmedel vid misstanke om brott innebar Kommissionens förslag, med avseende på *gripande*, att denna befogenhet tillkom polisman, under förutsättning att grunderna för ett anhållningsbeslut förelåg. Enskilda personers rätt till att gripa en för brott misstänkt person borde enligt Kommissionen begränsas till brott för vilka påföljden kunde bli straffarbete

eller fängelse samt om den misstänkte personen greps på bar gärning, under flykt eller var efterlyst på grund av misstanke om brott.

Efter gripandet skulle den för brott misstänkta personen *skyndsamt* överlämnas till polis- eller åklagarmyndighet, som hade att *omedelbart* besluta om personen skulle friges eller inte.⁶²

Till skillnad mot vad som gällde i praxis, åtminstone i de större städerna, föreslog Kommissionen att åklagarna skulle göras till huvudansvariga för förundersökning i brottmål. För polismyndigheterna innebar det att i stället för att de utförde sina egna undersökningar skulle de assistera åklagarna.⁶³

Kommissionen föreslog även att det i praxis utvecklade *anhållandeinstitutet* skulle legaliseras. Befogenheten att kunna tillgripa detta tvångsmedel skulle innehas av både polis- och åklagarmyndighet.⁶⁴ Polismyndighetens befogenhet i detta avseende begränsades emellertid av att en åklagare måste kontrollera de anhållningsbeslut som fattades av polismyndighet. Åklagaren skulle därutöver även kontrollera utredningen som hade föranlett ett anhållningsbeslut. Om åklagaren fann att grund för ett anhållningsbeslut inte förelåg skulle den misstänkta personen omedelbart försättas på fri fot.

En för brott misstänkt person kunde anhållas om förutsättningar för häktning förelåg. Därutöver kunde en person anhållas om det var av synnerlig vikt att personen var frihetsberövad i avvaktan på att utredningen slutfördes.

Efter att en för brott misstänkt person hade anhållits ålåg det myndigheten ifråga att *så snart som möjligt* underrätta domstolen om den vidtagna åtgärden. Enligt Kommissionen skulle domstolen informeras senast *3 till 4 dagar* efter anhållningsbeslutet.⁶⁵

Ett förslag av Kommissionen var att endast domstol skulle vara behörig att besluta om *häktning*. Undantag kunde emellertid ske i de fall häktet inte låg på samma ort som domstolen. I de fallen kunde en för detta ändamål särskild utsedd häktesdomare, som skulle finnas i anslutning till häktet, besluta om den misstänkte personen skulle friges eller inte.⁶⁶ Om den misstänkte skulle häktas eller inte skulle det beslutas om vid en häktningsförhandling. Denna förhandling skulle äga rum senast *dagen efter* att anmälan inkommit till rätten. Undantagsvis skulle häktningsförhandlingen kunna skjutas upp efter en framställan från åklagaren eller den misstänkta personen.

I samband med häktningsförhandlingen hade domstolen att besluta om den för brott misstänkte personen skulle häktas eller inte. Om domstolen fann att skäl för häktning förelåg så skulle beslutet innehålla uppgifter om brottet, skäl till misstanken samt vilka häktningsgrunder som hade förelegat vid beslutet.⁶⁷ Även om skäl till häktning förelåg kunde domstolen besluta om att personen i stället för att häktas skulle åläggas *reseförbud*.⁶⁸

Hur lång tid det kunde dröja mellan häktningsförhandling och

huvudförhandling var beroende av behovet av utredning. Domaren hade därför att efter samråd med åklagaren bestämma datum för när åtal senast måste vara väckt. Om åtal inte var väckt inom 14 dagar skulle ny häktningsförhandling äga rum var fjortonde dag. Upphörde förutsättningarna för häktning att gälla dessförinnan skulle den häktade personen omedelbart försättas på fri fot. Rätten att frige en för brott misstänkt person som var häktad tillkom 3 myndigheter, nämligen polis- och åklagarmyndighet samt domstol.⁶⁹

Kommissionens förslag var ett försök till att införa den ackusatoriska processprincipen. En processmodell vilken innebär att den misstänkte personen, liksom åklagaren, skall vara part vid förhandlingen samt med rätt att försvara sig.⁷⁰

Trots behovet av en delreform var riksdagen av den åsikten att eventuella lagändringar beträffande förundersökning i brottmål samt häktning kunde anstå till revisionen av hela RB.⁷¹ En utredning tillsattes emellertid av justitiedepartementet⁷² vars arbete resulterade i ett lagförslag om *anhållandeinstituten*.

Förslaget innebar att en person som var skäligen misstänkt för ett brott skulle kunna *kvarhållas* även om skäl för häktning inte förelåg. En förutsättning var emellertid att det var av synnerlig vikt för det fortsatta utredningsarbetet att personen var frihetsberövad. Rättssäkerheten garanterades delvis genom att häktningsmyndigheten var tvungen att fatta beslut om personen skulle frigges, kvarhållas eller häktas inom 24 timmar efter att personen hade överlämnats till häktningsmyndigheten. Ett beslut om kvarhållande kunde dessutom kontrolleras av en domare. En sådan prövning kunde komma till stånd genom att personen ifråga begärde att beslutet skulle prövas. Själva prövningen av beslutet skulle äga rum inom 24 timmar efter att en sådan framställan hade gjorts. Undantagsvis kunde fristen förlängas till högst 48 timmar. Förutom den enskildes rätt att begära prövning så skulle domaren ex officio pröva ett beslut om kvarhållande om det hade pågått i mer än 7 dagar. Prövningen skulle ske i överensstämmelse med i det enskilda fallet. Den skulle vara summarisk och beslutet skulle inte gå att överklaga.

Om domaren fann att kvarhållandet borde bestå, så måste en tidsfrist sättas ut inom vilken personen var tvungen att antingen häktas eller frigges. Tidsfristen kunde emellertid förlängas om det t.ex. efter nya förhör med den kvarhållne personen hade uppkommit misstanke om nya brott. Enligt huvudregeln skulle ett kvarhållande emellertid inte pågå i mer än 2 veckor.

Den tillsatta utredningen betonade även betydelsen av att begränsa tidsfristen mellan ett häktningsbeslut och huvudförhandling. En häktad person kunde nämligen först vid huvudförhandlingen få häktningsbeslutet prövat. Man föreslog därför att fristen skulle begränsas till 8 dagar på landsbygden samt till

4 dagar i städerna.⁷³

Med anledning av utredningens förslag utarbetades en proposition som presenterades för riksdagen år 1933.⁷⁴ Samma år antog riksdagen en lag i överensstämmelse med utredningens förslag. Lagen innebar att häktningsmyndigheterna⁷⁵ tillerkändes behörighet att beröva en för brott misstänkt person dennes frihet under *24 timmar*. Om skäl för häktning därefter inte hade uppkommit kunde frihetsberövandet ändå förlängas. Det kunde ske under den förutsättningen att det var av särskild vikt för den fortsatta utredningen att den misstänkte personen hölls frihetsberövad. Häktningsmyndigheten var emellertid tvungen att besluta om den för brott misstänkte skulle häktas eller försättas på fri fot senast *5 dagar* efter själva frihetsberövandet.

3.8. 1938 års Processlagberedning

Arbetet med revisionen av RB fortsatte. År 1938 presenterade Processlagberedningen (i det följande kallad Beredningen) ett lagförslag till nya RB. Det innehöll även regler om användningen av straffprocessuella tvångsmedel.⁷⁶

Beträffande det straffprocessuella tvångsmedlet *häktning* avsåg Beredningen med sitt förslag att göra reglerna mera flexibla. Syftet var att öka möjligheterna till att kunna beakta de särskilda omständigheterna i varje enskilt fall. Ett undantag utgjorde emellertid de mycket *grova brotten* där möjligheterna till att undgå häktning skulle vara begränsade. Endast i fall där det var *uppenbart* att anledning till häktning inte förelåg, dvs. vid brott för vilka påföljden var minst 2 års fängelse, skulle den misstänkte personen inte häktas. Beredningens resonemang i detta avseende grundade sig på presumptionen att det vid svårare påföljder alltid föreligger flykt- eller kollusionsfara.⁷⁷

Förutom vid grova brott tillmättes påföljden för brottet en avgörande betydelse vid bedömning om personen skulle häktas eller inte. Om det var den stadgade eller förväntade påföljden som skulle beaktas var beroende av hur pass mycket material som fanns tillgängligt vid häktningsförhandlingen. Oavsett påföljden kunde emellertid en för brott misstänkt person häktas om personen var okänd samt vägrade att uppge namn och adress eller det kunde antas att sådan information var falsk. Beredningen föreslog att även personer utan fast bostad i Sverige skulle inkluderas i denna häktningsgrund, om det kunde befaras att den misstänkte genom att lämna landet skulle kunna undvika lagföring eller straff. Om den förväntade påföljden var böter kunde den misstänkte personen emellertid undgå häktning genom att lämna säkerhet i stället.⁷⁸

Beredningens förslag innebar att även om de allmänna förutsättningarna för häktning förelåg, så skulle den för brottet misstänkte inte häktas förutsatt att vissa omständigheter förelåg. Vid åberopandet av vissa humanitära skäl skulle häktning nämligen undvikas. Med detta avsåg beredningen vissa särskilda grupper i samhället, dvs. personer under 18 år, sjuka personer, gravida kvinnor samt kvinnor som just fött barn.⁷⁹ "Särskilt för minderåriga förbrytare innebär häktning en stark fysisk och psykisk påfrestning, som kan medföra menliga verkningar."⁸⁰ För att undvika häktning beträffande dessa grupper kunde häktningen om möjligt ersättas med övervakning.⁸¹

Beredningens förslag innehöll även en ny grund för häktning. Grunden innebar att vid risk för fortsatt brottslighet - *recidivfara* - skulle en för brott misstänkt person kunna häktas. Häktning på grund av recidivfara fyllde inte samma syfte som ett egentligt straffprocessuellt tvångsmedel, utan skulle utgöra skydd åt en person som kunde bli hotad genom en handling av den misstänkte personen.

Beredningen framhöll att vid beaktandet av huruvida risk för flykt, kollusion eller fortsatt brottslighet förelåg var brottets svårhetsgrad och den misstänkte personens omständigheter av betydelse. Flykt- och kollusionsfara var mera uppenbart vid mer allvarliga brott än vid andra brottstyper. På likartat sätt ökade respektive minskade risken beroende på om den misstänkte personen hade fast bostad eller inte. Vid mindre allvarliga brott exempelvis kunde en misstänkt person som hade fast bostad endast häktas om förberedelser eller försök till att fly hade vidtagits. Vid bedömningen skulle även beaktas om den misstänkte begått brott tidigare, eventuell familj samt försörjningsskyldigheter.⁸²

Beredningens förslag tog förutom de straffprocessuella tvångsmedlen även upp möjligheterna till att *kvarhålla* en person på polisstationen. En person som varken var anhållen eller häktad kunde inte kvarhållas för *förhör* på polisstationen i mer än 6 timmar. Om personen däremot var misstänkt kunde fristen förlängas med ytterligare 6 timmar under förutsättning att det var av särskild vikt för den fortsatta utredningen att personen fanns tillgänglig.⁸³

Rätten att *gripa* en för brott misstänkt person tillkom polisen under förutsättning att häktningsskäl förelåg. Efter att personen hade gripits skulle myndighet som var behörig att besluta om anhållande *skyndsamt* informeras. Behörig att fatta beslut om anhållande var undersökningsledare samt åklagare.⁸⁴ Huruvida den misstänkta personen skulle frigges eller *anhållas* var beroende av om anhållningsmyndigheten fann att häktningsskäl förelåg eller inte.⁸⁵ Men även om fulla häktningsskäl inte förelåg kunde en för brott misstänkt person anhållas om det "finnes vara av synnerlig vikt, att han i avbidan på ytterligare utredning tages i förvar."⁸⁶

Om den för brottet misstänkte personen inte försattes på fri fot utan anhölls, ålåg det anhållningsmyndigheten att inom en viss tidsfrist antingen frige eller begära personen häktad. *Dagen efter anhållningsbeslutet* skulle beslut fattas om personen skulle begäras häktad. Undantagsvis kunde emellertid fristen sträckas ut till 5 dagar.⁸⁷

Beredningen föreslog att endast domstol skulle vara behörig att besluta om *häktning* vid misstanke om brott. Beslut om häktning skulle fattas vid särskild häktningsförhandling. Om åtal mot den misstänkta personen dessförinnan redan hade väckts och huvudförhandling skulle äga rum inom 1 vecka så kunde häktningsförhandlingen anstå tills dess.

Om domstolen fann att det material som förelåg vid häktningsförhandlingen inte var tillräckligt för att fatta beslut i häktningsfrågan så kunde häktningsförhandlingen skjutas upp. Häktningsförhandlingen skulle emellertid inte kunna skjutas upp i mer än 4 dagar, om det inte var i den misstänkte personens intresse och att han hade begärt uppskjutningen.

I anslutning till häktningsförhandlingen skulle domstolen omedelbart besluta huruvida personen skulle friges eller häktas. Om den misstänkte personen häktades skulle beslutet innehålla uppgifter om brottet samt omständigheterna som utgjorde grund för beslutet.⁸⁸

I de fall den för brottet misstänkte personen var häktad ålåg det domstolen att se till att *huvudförhandling* kunde äga rum så snart som möjligt. I samband med häktningsbeslutet skulle domstolen därför ange när åtal senast måste vara väckt. Var den misstänkte inte närvarande vid häktningsbeslutet skulle fristen löpa från det att beslutet hade verkställts. Innan beslut om tidsfristen för åtal fattades ålåg det domstolen att beakta omständigheterna i det enskilda fallet samt att höra undersökningsledaren, den misstänkte personen och dennes försvarare. Normalt skulle fristen för åtal ligga mellan 1 och 2 veckor räknat från dagen för häktningsbeslutet. Om den misstänkta personen inte hade blivit åtalad inom den utsatta tidsfristen skulle personen omedelbart försättas på fri fot av domstolen, om inte undersökningsledaren dessförinnan begärt anstånd med att väcka åtal.

Om tidsfristen inom vilken åtal skulle vara väckt överskred 2 veckor skulle en ny häktningsförhandling hållas. Undantag från denna regel kunde emellertid medges ifall en ny häktningsförhandling skulle vara utan någon betydelse.⁸⁹

Beredningens förslag innehöll även ett surrogat för frihetsberövande vid misstanke om brott. I stället för att anhålla eller häkta en för brott misstänkt person skulle personen kunna åläggas *reseförbud*.⁹⁰

3.9. 1942 års Rättegångsbalk

Beredningens förslag⁹¹ till ny RB antogs av riksdagen år 1942. Men först år 1948 trädde den i kraft.⁹² Reglerna som då infördes beträffande de straffprocessuella tvångsmedlen gäller i stort sett oförändrade ännu idag.

Lagtekniskt är det uppenbart att den nya RB är en produkt av tidigare lagar, förordningar och praxis. Stadgandena om de straffprocessuella tvångsmedlen i 24 kap RB inleds nämligen med det personella tvångsmedlet som existerat längst, dvs. häktning. Rätten till att utfärda anhållningsbeslut och att gripa en för brott misstänkt person framgår av de därpå följande paragraferna. Anhållandet respektive gripandet förutsätter följaktligen enligt huvudregeln att häktningsskäl föreligger. Därutöver har lagen kompletterats med regler som skall gälla i fall då skäl till häktning inte föreligger men det är av synnerlig vikt att personen är frihetsberövad i avvaktan på ytterligare utredning.

Beträffande de straffprocessuella tvångsmedlen skedde i och med 1942 års RB vissa förändringar beträffande sambandet mellan *brottets svårhetsgrad* och möjligheterna till att häkta. Den obligatoriska häktningen vid grövre brott togs nämligen bort. Liksom vid annan brottslighet måste häktningsbeslutet föregås av en prövning om grunderna för häktning föreligger eller inte. Men däremot förutsätts det vid grövre brott att det är uppenbart att anledning till häktning saknas för att häktningsskäl inte skall anses föreligga.⁹³

Även syftet för att använda straffprocessuella tvångsmedel förändrades i och med den nya RB. Från att tidigare ha använts för att garantera lagföring och verkställighet av påföljd blev syftet i och med 1942 års RB även att förhindra fortsatt brottslighet. En ny grund för häktning - *recidivfara* - infördes nämligen. Häktning på grund av recidivfara är emellertid inte att betrakta som ett straffprocessuellt tvångsmedel i dess egentliga mening, eftersom dess syfte inte är straffprocessuellt utan kriminalpolitiskt. Häktningen fungerar som ett skydd åt den personen som annars skulle kunna bli utsatt för en brottslig handling av den misstänkte personen.⁹⁴

1942 års RB innebar även förändringar jämfört med tidigare lagstifning när det gällde *befogenheten* till att kunna tillgripa straffprocessuella tvångsmedel. I och med införandet av 1942 års RB blev endast domstol behörig att besluta om häktning.⁹⁵ Ett anhållningsbeslut kunde emellertid fattas av undersökningsledare eller åklagare.⁹⁶ Rätt att gripa en för brott misstänkt person har polisman under förutsättning att anhållningsskäl föreligger och att sådant beslut inte utan fara kan avvaktas. Därutöver har envar rätt att gripa en för brott misstänkt person. Påföljden för brottet som personen är misstänkt för måste emellertid vara fängelse. Dessutom måste personen gripas på bar gärning, under flykt eller vara efterlyst på grund av brott.⁹⁷

Tidsfrister vid användning av straffprocessuella tvångsmedel infördes i den nya RB i enlighet med Beredningens förslag.⁹⁸ Det innebar bl.a. att utan att använda de straffprocessuella tvångsmedlen enligt RB:s bemärkelse kan en person *kvarhållas* på en polisstation för förhör i *6 timmar*. Om personen kan misstänkas för brottet är personen tvungen att stanna kvar i *ytterligare 6 timmar*.⁹⁹ Om en för brott misstänkt person har *anhållits* måste anhållningsmyndigheten *dagen efter* fatta beslut om personen skall begäras häktad eller frigges. Fristen kan emellertid förlängas om ytterligare utredning erfordras för prövning av häktningsfrågan. Men senast *5 dagar* efter anhållningsbeslutet måste åklagaren avlåta häktningsframställning till rätten. Annars måste personen försättas på fri fot.¹⁰⁰ I de fall den för brottet misstänkte personen begärs häktad av åklagaren åligger det domstolen att sätta ut häktningsförhandling "*så snart ske kan*", men inte senare än *4 dagar* efter att häktningsframställningen har inkommit till rätten.¹⁰¹ Om domstolen vid häktningsförhandlingen beslutar att den för brottet misstänkte personen skall häktas måste domstolen även sätta ut en tid inom vilken åtal måste vara väckt. Är inte åtal väckt inom *2 veckor* efter att personen häktades måste en ny häktningsförhandling hållas.¹⁰²

I och med den nya RB infördes *reseförbud* som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel. Det kan ersätta anhållande respektive häktning om syftet med dessa tvångsmedel kan uppnås genom reseförbudet som är ett mindre ingripande tvångsmedel. Reseförbudet innebär att personen ifråga inte utan tillstånd får lämna en viss ort, 25:1 RB. Personen kan även åläggas att vara anträffbar på vissa tidpunkter i hemmet, på arbetet eller att rapportera på polisstation. Om det är nödvändigt kan personen även åläggas att lämna ifrån sig sitt pass. Enligt 1942 års RB 25 kap kunde undersökningsledare, åklagare samt domstol besluta om reseförbud.¹⁰³

3.10. 1974 års Häktningsutredning

Den 28 juni 1974 tillsatte regeringen en utredning för att genomföra en undersökning beträffande de straffprocessuella tvångsmedlen i brottmålsprocessen.¹⁰⁴ I direktiven till utredningen angavs det att det inte förelåg behov för en total revision av gällande regler om personella tvångsmedel. Däremot kunde det vara nödvändigt med vissa delreformer.¹⁰⁵

Utredningen föreslog att tvångsmedlet *gripande* borde tas bort och ersättas med hämtning respektive medtagande till förhör. Dessa åtgärder skulle inte innebära ett frihetsberövande av lika ingripande natur som ett gripande. På polisstationen skulle personen endast undantagsvis låsas in eftersom

huvudregeln var att personen endast skulle bevakas. Användningen av hämtning respektive medtagande kunde i stor utsträckning ske på polismannens eget ansvar. Ett villkor måste emellertid vara att personen inte var misstänkt för ett allför ringa brott.¹⁰⁶

I syfte att minska det stora antalet *anhållningsbeslut* där frihetsberövandet var mycket kort, föreslog utredningen att samma förutsättningar som vid häktning skulle gälla även vid anhållande. Möjligheten att anhålla när villkoren för häktning inte var uppfyllda skulle helt tas bort.¹⁰⁷

Beträffande *brottets svårhetsgrad* vid beslut om häktning föreslog utredningen att grunden recidivfara endast borde kunna åberopas vid brott av mer allvarlig natur. Vid flykt- och kollusionsfara föreslog utredningen inga förändringar beträffande brottets svårhetsgrad.¹⁰⁸ Den förväntade påföljden skulle beaktas vid varje beslut om häktning. Vid mindre allvarliga brott där den förväntade påföljden kunde bli skyddstillsyn eller ett kortare frihetsberövande skulle häktning undvikas.¹⁰⁹

Utredningen föreslog att regeln om häktning vid brott vars påföljd var minst 2 års fängelse borde tas bort. Man ansåg att flykt-, kollusions- respektive recidivfara kunde beaktas utan en presumtionsregel. Regeln kunde eventuellt anses befogad ur allmänpreventiv synpunkt. Utredningen fann emellertid att en sådan regel stred mot principen om att häktning inte skulle innebära ett straff.¹¹⁰

Utredningen föreslog även förändringar beträffande bevisnivån för *de särskilda grunderna* vid häktning. För ett beslut om häktning borde faran för flykt, kollusion eller recidiv *skäligen kunna befaras*. Det innebar att bevisnivån även för recidivfara skulle vara densamma som för de övriga två särskilda grunderna.¹¹¹

För att *flyktfara* skulle kunna anses föreligga föreslog utredningen att det skäligen skulle kunna befaras att den misstänkte personen avviker eller på annat sätt varaktigt undanhåller sig lagföring eller straff.¹¹²

För att även försöka uppnå en mera restriktiv användning av grunden *kollusionsfara* föreslog utredningen vissa ändringar. Kollusionsfara skulle bestå av en rättsstridig handling. Genomförandet av handlingen måste även vara av betydelse för utredningen, dvs. innebära ett undanröjande eller förvanskande av bevis. Endast konkreta aktiva handlingar skulle innebära fara för kollusion.¹¹³

Utredningen hade genom sin empiriska undersökning funnit att *recidivfara* var den grund som förekom oftast vid beslut om häktning. Den förekom enligt utredningens mening för ofta och borde därför begränsas till fall där ett frihetsberövande var absolut nödvändigt för att skydda samhället.¹¹⁴

Utredningen föreslog att beslut om häktning på grund av recidivfara skulle kunna fattas endast om den stadgade påföljden för brottet var fängelse i 4 år eller däröver eller att brottet innebar fara för annan persons liv eller hälsa eller var av liknande beskaffenhet, som exempelvis olaga hot, misshandel och narkotikabrott.¹¹⁵

En för brott misstänkt person skulle kunna vara tvungen att stanna på polisstationen i upp till *12 timmar*, om det var av mycket stor betydelse att personen fanns tillgänglig för förhör.¹¹⁶ Frihetsberövandet skall räknas från tidpunkten då personen anländer till polisstationen oavsett den tid det kan ta att skaffa tolk eller om förhör inte kan ske därför att personen är berusad eller påverkad av narkotika.¹¹⁷

Anhållningsbeslut skulle fattas *omedelbart*, även nattetid, och endast av åklagare. Åklagarna skulle följaktligen vara tillgängliga 24 timmar om dygnet.¹¹⁸

Om ett anhållningsbeslut innebar att häktningsskäl förelåg skulle åklagaren presentera en häktningsframställning vid tingsrätten inte senare än *dagen efter anhållningsbeslutet*. För att minska varaktigheten av ett anhållningsbeslut skulle häktningsförhandlingen hållas senast på *andra dagen* efter att häktningsframställningen inkommit till tingsrätten.¹¹⁹

Utredningen föreslog att tiden mellan anhållande och häktningsförhandling inte skulle få överskrida *1 vecka*. Utredningen fann det omöjligt att införa en 24-timmar regel som i England och Norge. Ett sådant förfarande krävde nämligen andra organisatoriska förutsättningar.

Utredningen ansåg det även vara av betydelse att minska antalet ungdomar som anhölls. De sociala myndigheterna borde därför vara mer förberedda på att ta hand om unga människor som behövde placeras under någon typ av kontroll på grund av en förundersökning. Tillsynshem kunde användas för sådant ändamål.¹²⁰

För att säkra en intressebalans vid ett beslut om häktning föreslog utredningen att en *proportionalitetsregel* skulle införas i lagen. Häktning skulle inte kunna ske om det förelåg ett missförhållande mellan den olägenhet som vållades den misstänkte personen,¹²¹ brottets art och den förväntade påföljden. Om syftet med frihetsberövandet kunde uppnås med övervakning eller anmälningsskyldighet borde dessa tvångsmedel användas i stället.¹²² På liknande sätt föreslog utredningen att man borde avskaffa bestämmelserna om häktning i det fall den misstänkte saknade fast bostad i Sverige och där flyktfara ansågs föreligga. Reseförbud eller anmälningsskyldighet kunde användas i stället. Personen kunde även åläggas att lämna ifrån sig sitt pass. Fullgjorde den misstänkte personen inte sina skyldigheter kunde han häktas

genast.¹²³

Ansaret för behandlingen av en för brott misstänkt och frihetsberövad person delas mellan åklagaren eller annan undersökningsledare och föreståndare för allmänt häkte. Beträffande de *restriktioner* som kan åläggas en häktad person ansåg utredningen att han bör ha möjlighet att få dessa prövade av en domstol.¹²⁴

Beträffande *försvarare* föreslog häktningsskommittén att en offentlig försvarare borde förordnas så fort som möjligt efter att en misstänkt person har anhållits.¹²⁵

Utredningen föreslog *tillsyn* som *surrogat* till häktning. Det skulle innebära en skyldighet för den misstänkte personen att vara tillgänglig på viss tid och plats. Tillsyn kunde användas vid recidivfara om för brottet var stadgat en påföljd på 1 års fängelse eller mer. I de fall tillsyn endast med svårighet kunde utövas, t.ex. beträffande personer utan fast bostad eller som lever under sådana sociala förhållanden att det innebär allvarlig recidivfara, kunde tillsyn ske genom att personen fick vistas på ett *tillsynshem*. Om den misstänkte inte fullföljde föreskrifterna kunde han omedelbart häktas oavsett om häktningsskäl i övrigt förelåg.¹²⁶

Förutom tillsyn som alternativ till häktning föreslog utredningen *anmälningsskyldighet* som även kunde kombineras med ett reseförbud. Utredningen föreslog att vid normalfall av flyktfara kunde reseförbudet ersättas med anmälningsskyldighet. Vid fara för att den misstänkte personen skulle kunna fly utomlands, t.ex. vid skattebrott och allvarliga förmögenhetsbrott, kunde anmälningsskyldigheten kombineras med en skyldighet för personen att lämna ifrån sig sitt pass. Utförde personen inte ålagd anmälningsskyldighet kunde han omedelbart häktas, om det inte var uppenbart att anledning därtill inte förelåg.¹²⁷

Utredningen var mycket positiv till att låta *lekmän* delta i beslut om häktning, tillsyn eller anmälningsskyldighet både vid förhandlingar i tingsrätt och hovrätt men med vissa begränsningar.¹²⁸

Remissinstanserna var i stort sett negativa till utredningens förslag.¹²⁹ Vissa delar togs emellertid emot positivt.¹³⁰

I regeringens *proposition* framhölls det att beträffande intresset av samhällsskydd samt kraven på en effektiv lagföring respektive rättssäkerhet innehöll lagstiftningen redan en passande avvägning. Utredningens undersökning visade inte heller att befogade rättssäkerhetsintressen hade blivit åsidosatta.¹³¹ Regeringens proposition innehöll därför inga förslag till lagändring beträffande *grunderna för anhållande och häktning*.¹³²

Regeringen ansåg inte att gripandeinstitutet borde tas bort.¹³³ Däremot

föreslog regeringen i överensstämmelse med utredningens förslag att ett *anhållningsbeslut* endast skulle kunna fattas av en åklagare. Anhållningsbeslut skulle även innehålla grunderna till beslutet. Utredningens förslag om att minska tiden mellan anhållande och häktningsförhandling ingick däremot inte i propositionen. Maximifristen utnyttjades ju endast i ett fåtal fall, "ett genomförande av förslaget skulle därför få ringa praktisk betydelse".¹³⁴

Något förslag till en *proportionalitetsregel* innehöll propositionen inte heller eftersom en sådan regel redan ansågs existera i praktiken.¹³⁵

Att införa *nämndemän* vid häktningsförhandlingen fann regeringen allför kostsamt.¹³⁶

Regeringen föreslog emellertid att när det gällde den misstänkte personens och dennes *försvarears* möjligheter att ta del av utredningsmaterialet så skulle en sådan rätt existera från det att häktningsframställningen skickats till rätten. Denna rätt kunde emellertid begränsas om ett utlämnande av materialet skulle kunna ha en negativ effekt på själva utredningen.¹³⁷

Regeringen fann ingen orsak till att ta bort undersökningsledarens befogenheter att utfärda *restriktioner*. Utredningens förslag om möjlighet för den häktade personen att överklaga ett beslut om restriktioner fanns redan.¹³⁸

Regeringen tog inte heller upp utredningens förslag om *tillsyn*. Tillsynshemmen i sig skulle kräva ekonomiska resurser som inte var möjliga på grund av statens finansiella situation.¹³⁹ Det redan existerande alternativet övervakning borde däremot vara kvar och skulle användas speciellt för ungdomar, sjuka personer och gravida kvinnor.¹⁴⁰

Regeringen föreslog en ökad användning av *reseförbudet*. Det skulle även kunna användas vid andra situationer än bara vid flyktfara. *Anmälningsskyldighet* skulle också kunna användas som ett separat tvångsmedel.¹⁴¹

Regeringens proposition¹⁴² beträffande de straffprocessuella tvångsmedlen innehöll följaktligen endast en del av utredningens förslag. Propositionen antogs av riksdagen¹⁴³ och lagändringarna trädde i kraft den 1 januari år 1982.

3.11. 1983 års Häktningsutredning

År 1983 förordnades av regeringen en särskild utredare för att se över reglerna om anhållande och häktning.¹⁴⁴ Utredarens uppdrag blev mer brådskande år 1984. Två mål mot den svenska staten som gällde frihetsberövande vid misstanke om brott, Skoogström och McGoff,¹⁴⁵ hade nämligen tagits upp för prövning av den Europeiska Kommissionen för de mänskliga rättigheterna (i det följande kallad Kommissionen) i Strasbourg. Ett av fallen kom även att

prövas av den Europeiska Domstolen för de mänskliga rättigheterna (i det följande kallad Domstolen). Kommissionen liksom Domstolen fann att den svenska lagstiftningen inte uppfyllde kraven i artikel 5(3) i den Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (i det följande kallad Europakonventionen), nämligen att "anyone who is deprived of liberty pending trial shall be brought promptly before a judge or other officer authorized by law to exercise judicial powers".

De två utslagen resulterade bl.a. i att den svenska lagstiftningen måste ändras för att uppfylla kraven i artikel 5(3) Europakonventionen. Härmed förändrades även förutsättningar för utredarens fortsatta arbete.¹⁴⁶

Häktningsutredningen föreslog att *skäligen misstanke om brott* skulle föreligga vid beslut om gripande, anhållande respektive häktning. Utredningen ansåg att det borde medföra en mer restriktiv användning av gripandet jämfört med vad som sker idag.¹⁴⁷ Ett beslut om häktning som grundade sig på skäligen misstanke om brott skulle emellertid vara begränsat till fall, där fortsatt utredning skulle komma att visa sannolika skäl för misstanke om brott. I dessa fall skulle en ny häktningsförhandling hållas inom 1 vecka efter föregående häktningsförhandlingen. Ett beslut om fortsatt häktning förutsatte då sannolika skäl beträffande misstanken om brott.¹⁴⁸ Regeln om att åklagaren omedelbart skall informeras om ett gripande borde behållas. Polisen skulle emellertid ha befogenhet att gripa och släppa en person utan att informera åklagaren om grund för häktning saknas.¹⁴⁹

Frihetsberövandet borde räknas från det att personen omhändertas av polisen och ett tvångsmedel används. Tidpunkten utgör sedan gräns för inom vilken tid häktningsförhandling måste äga rum. Frihetsberövandet skall emellertid räknas i kalenderdagar och inte i timmar som i många andra länder.¹⁵⁰

Beträffande de tre *särskilda häktningsgrunderna* föreslog utredningen att beviskravet borde vara detsamma. Risken för faran skulle vara "påtaglig".¹⁵¹ Beträffande *recidivfara* föreslog utredningen en begränsning av dess användning vid häktningsbeslut. Häktning på grund av recidivfara skulle endast vara möjlig om den skulle "vara nödvändig för att förhindra sådan fortsatt brottslighet som riktar sig mot annans liv, hälsa eller frihet eller är av annan farlig art".¹⁵²

Vidare föreslog häktningsutredningen att åklagaren måste på samma dag som anhållningsbeslutet fattades, eller dagen efter men inte senare än efter 3 dagar, fatta beslut om personen skall frigges eller begäras häktad.

Efter att domstolen har mottagit en framställan om häktning, skriftligt eller muntligt, måste häktningsförhandlingen äga rum utan dröjsmål, men inte

senare än 4 dagar efter frihetsberövandet. För att undgå tidskrävande transporter av en misstänkt person skulle häktningsförhandling kunna äga rum även på den plats där personen grips.¹⁵³

Utredningen ansåg det befogat att införa en *proportionalitetsregel* i lagen. Den skulle stadga att vid ett frihetsberövande måste man ta hänsyn till brottet, den förväntade påföljden samt andra omständigheter. Det minst ingripande tvångsmedlet skulle användas samt att häktning inte var tillåtet om den förväntade påföljden var böter.¹⁵⁴

Häktningsutredningen föreslog "rannsakningsövervakning"¹⁵⁵ och "natthäkte"¹⁵⁶ som *surrogat* till häktning. Rannsakningsövervakningen innebar en mycket ingripande form av övervakning. Natthäkte innebar en möjlighet att anpassa frihetsberövandet till varje enskilt fall.¹⁵⁷

Utredningens förslag mottogs i stort sett positivt av de olika *remissinstanserna*. Enighet rådde bland remissinstanserna om att tidsfristerna vid ett frihetsberövande med anledning av misstanke om brott måste kortas ned. Däremot avvisades utredningens förslag till att begränsa användningen av häktningsgrunden *recidivfara* samt utredningens förslag till häktningssurrogat.

I överensstämmelse med utredningens förslag innehåller regeringens *proposition* förslag om att en för brott misstänkt person senast på fjärde dagen efter frihetsberövande måste föras inför en domare. I annat fall måste personen genast frigges.¹⁵⁸

Misstanken om brott skall vara *skälig* för att en person skall kunna gripas, anhållas eller häktas. Om en person emellertid häktas på grund av skälig misstanke måste en ny häktningsförhandling hållas inom 1 vecka. Ett beslut om häktning förutsätter då sannolika skäl för den misstänktes skuld.¹⁵⁹

Beträffande grunden *recidivfara* innehåller propositionen inte några förslag till lagändringar. Tvärtom anser man "möjligheterna att tillgripa straffprocessuella frihetsberövanden särskilt angelägna när det gäller återfallsbrottsligheten".¹⁶⁰ Beviskravet för de tre särskilda grunderna skall däremot vara enhetligt. Men i stället för att som utredningen använda uttrycket "påtaglig risk" föreslår regeringen att det räcker med att "risk" föreligger.¹⁶¹

Propositionen innehåller inte något förslag till *proportionalitetsregel*. Däremot föreslår regeringen i överensstämmelse med utredningen, att möjligheten till att häkta en person misstänkt för brott vars påföljd kan bli fängelse och personen saknar stadig hemvist i riket samt flyktfara föreligger tas bort.¹⁶²

Fotnoter

1. Landskapslagarna tillkom under medeltiden och innehåller uppteckningar av då gällande rättsregler, t.ex. Västgötalagen (1220-talet), Östgötalagen (efter 1285), Upplandslagen (1296) samt Hälsingelagen (före 1349). Svensk Uppslagsbok (Malmö, 1950); Se även Anners, Erik., Svensk straffrätts historia, Del 1, 2 upplagan (Stockholm, 1974), s. 9; samt Hafström, Gerhard., De svenska rättskällornas historia, 8 upplagan (Lund, 1974), s. 36 ff.
2. Kreüger, J., Den svenska kriminalprocessens utveckling (Stockholm, 1884), s. 54-59.
 3. Skarstedt, Sigfrid., Om straffprocessuella tvångsmedel enligt svensk rätt, II, Häktninginstitutet (Lund, 1896), s. 121-122, 124; Almquist, Jan, Erik., Den svenska processrättens historia (Stockholm, 1954), s. 41.
4. Redan under kung Magnus Erikssons tid förekom landslagen. Westman, Karl, Gustav., Från landskapslagarna och folkting till rikslag och ämbetsmannamässig rättstillämpning, i Minnesskrift ägnad 1743 års lag, I (Stockholm, 1934), s. 13 ff. Med "landslag" i denna framställning avses emellertid den som stadsfästes av kung Kristoffer år 1442. Kreüger, a.a. s. 32; Se även Hafström, a.a. s. 86-95.
5. Kreüger, a.a. s. 55, 57.
6. Hassler, Åke., Förfarandet i brottmål före domsförhandling (Lund, 1923), s. 110.
7. Kreüger, a.a. s. 55. Enligt Nordström kunde en för brott misstänkt person som saknade fast bostad häktas oavsett vilken typ av brott personen var misstänkt för. Nordström, Johan, Jakob., Bidrag till den svenska samhällsförfattnings historia, 2, (1980), s. 426.
8. Kreüger, a.a. s. 55. Enligt Nordström kunde en för brott misstänkt person i enlighet med *jus talionis* endast häktas vid brott mot en annan persons liv eller hälsa. Nordström, a.a. s. 426.
9. Kreüger, a.a. s. 59.
 10. Hassler, Förfarandet i brottmål före domsförhandling, a.a. s. 111.
11. Skarstedt, II, a.a. s. 126.
12. A.a. s. 126; Kreüger, a.a. s. 59-60.
13. Kreüger, a.a. s. 56. Enligt Nordström hade en åklagare ingen befogenhet att gripa en för brott misstänkt person *proprio muto*. Nordström, a.a. s. 432.

14. Kreüger, a.a. s. 56; Enligt Nordström var envars rätt till att gripa en person på bar gärning begränsade till brott som rån och stöld. Nordström, a.a. s. 478.
15. Hassler, Förfarandet i brottmål före domsförhandling, a.a. s. 6.
16. A.a. s. 67, 69.
17. Skarstedt, II a.a. s. 132-133; Enligt Wrede, Wachtmeister och Flintberg innebar grov missgärning brott vilka inte kunde försonas genom böter. Se Wrede, R.A., Grunddragen af bevisrätten enligt gällande lag (Helsingfors, 1894), s. 182; Wachtmeister, Hans H:son., Utredning rörande de ridderskapet och adelns privilegier, förmåner, rättigheter och friheter, hvilka böra anses ännu ega gällande kraft (Stockholm, 1886), s. 25; Flintberg, Lagfarenhets-Bibliothek. III. (Stockholm oeg Strengnäs, 1796-1807), s. 266.
18. Hassler, Föreläsningar över den svenska kriminalprocessen, a.a. s. 224.
19. Hassler, Förfarandet i brottmål före domsförhandling, a.a. s. 113, 115-116; Skarstedt, II, a.a. s. 129-131; Ehrenstråhle, David., Inledning till then svenska Processum Criminalem (Lund, 1759), s. 76 och 107.
20. Hassler, Förfarandet i brottmål före domsförhandling, a.a. s. 114, 117; Kreüger, a.a. s. 178; Skarstedt, II, a.a. s. 132-134; ff; Granfeldt, Otto, HJ., Straffrättslig häktning (Helsingfors, 1913), s. 3.
21. Ridderskapets och adelns privilegier 16/10 1723, Prästerskapets privilegier 16/10, 1723; Modée, R.G., Utdrag utur alle ifrån den 7. Decemb. 1718 utkomne Publique Handlingar, Placater, Förordningar, Resolutioner och Publicationer, I (Stockholm, 1742) s. 5, 24, 111-112, 462, 482.
22. Hassler, Förfarandet i brottmål före domsförhandling, a.a. s. 117-119.
23. Skarstedt, II, a.a. s. 162-163, 166; Hassler, Förfarandet i brottmål före domsförhandling, a.a. s. 117-118.
24. Skarstedt, II, a.a. s. 177-178; Trygger, Ernst., Svensk straffprocessrätt (Uppsala, 1926), s. 129.
25. Hassler, Förfarandet i brottmål före domsförhandling, a.a. s. 149; Hassler, Föreläsningar över den svenska kriminalprocessen, a.a. s. 186; Beträffande SL:s karaktär straffrättsligt se bl.a. Wallén, P-E., Svensk straffrätthistoria, Del 2 (Stockholm, 1973), s. 8-10.
26. Hassler, Föreläsningar över den svenska kriminalprocessen, a.a. s. 186.
27. 1868 års instruktion för polismästaren i Stockholm, 4 § 2 mom; Hassler, Förfarandet i brottmål före domsförhandling a.a. s. 134, 149; Poliskammaren i Stockholm inrättades redan år 1776 och hade under överståthållarens uppsikt att utfärda ordningsföreskrifter samt att döma i förseelser mot dessa föreskrifter. Järbe, Bengt, Polisen i Stockholm förr och nu (Stockholm, 1975), s. 47-49; Se

- även Torsten Nothin överståthållare 1933-1949. Berättelse utgiven av Stadskollegiet i Stockholm (Stockholm, 1949).
28. Hassler, Förfarandet i brottmål före domsförhandling, a.a. s. 134-135.
 29. K.F. den 10 april, 1810, i Skarstedt, II, a.a. s. 163-164; Uppström, Wilhelm., Öfversigt af straffprocessrätten (Stockholm, 1884), s. 156.
 30. Skarstedt, II, a.a. s. 174, 234-236.
 31. Proml. till nya SB, 19 § mom 5-10.
 32. Hassler, Föreläsningar över den svenska kriminalprocessen, a.a. s. 225-227.
 33. A.a. s. 224-228.
 34. A.a. s. 229-230; Uppström, a.a. s. 155; Skarstedt, II, a.a. s. 183-184, 186; Skarstedt fann den obligatoriska häktningen både *ojuridisk* och *olämplig*. En praesumption iuris et de iure vilken inte kunde grunda sig på nödvändigheten eller på empirisk visshet var *ojuridisk*. Det kunde aldrig tas för givet, utan endast med högsta graden av sannolikhet, att den misstänkte personen skulle försöka att undgå lagföring. Regeln om obligatorisk häktning borde därför avskaffas. Att häkta en för brott misstänkt person utan att flyktfara förelåg var *orättmätigt* oavsett hur pass allvarligt brottet var. En onödig häktning var dessutom alltid att beakta som *orättmätig*. Skarstedt, II, a.a. s. 202-203.
 35. Skarstedt, II, a.a. s. 184.
 36. Hassler, Föreläsningar över den svenska kriminalprocessen, a.a. s. 221, 224.
 37. Skarstedt, II, a.a. s. 186, 192, 194-195; Uppström, a.a. s. 155; Förordning av den 1 mars 1878; Hassler, Föreläsningar över den svenska kriminalprocessen, a.a. s. 234.
 38. Skarstedt, II, a.a. s. 199.
 39. Uppström, a.a. s. 155; Hassler, Föreläsningar över den svenska kriminalprocessen, a.a. s. 215-216.
 40. Hassler, Föreläsningar över den svenska kriminalprocessen, a.a. s. 214-217.
 41. Skarstedt, II, a.a. s. 179-180.
 42. Hassler, Föreläsningar över den svenska kriminalprocessen, a.a. s. 232-234.
 43. Skarstedt, II, a.a. s. 203-207. Lag (1886:8) angående ersättning af allmänna medel åt oskyldigt häktade eller dömda. 44. Hassler, Föreläsningar över den svenska kriminalprocessen, a.a. s. 211-214.
 45. A.a. s. 217-220.
 46. K.F. den 16 februari angående nya strafflagens införande Uppström, a.a. s. 160-161, Lagkommitténs och den Äldre Lagberedningens förslag till rättegångsbalk. Beträffande den Nya Lagberedningens förslag se bl.a. Monton, Carl, Otto., Reformarbetet rörande det svenska rättegångsväsendet 1880-1893

- (Stockholm, 1893), s. 24-25.
47. Hassler, Förfarandet i brottmål före domsförhandling, a.a. s. 142; SOU 1932:29, s. 7; I städerna var stadsfiskalerna åklagare. Det fanns en i varje stad utom i Stockholm som hade två samt två polisassessorer. Åklagare på landet var landsfogden, en i varje län, landsfiskaler samt de s.k. köpingåklagarna. Engströmer, Thore., Rättegångsreformen (Uppsala, 1927), s. 7.
 48. Hassler, Föreläsningar över den svenska kriminalprocessen, a.a. s. 289-290. Enligt Hassler kunde varje onödigt dröjsmål betraktas som ett tjänstefel. Hassler, a.a. s. 290.
 49. Rskr den 11 augusti 1914 nr 139; F.K. motion 1917:85; A.K. motion 1917:74; A.K. motion 1917:237.
 50. Förslag till lag angående polisundersökning i brottmål samt häktning m.m., bilaga H till statsrådsprotokollet den 27 februari 1920, Stockholm, 1920. Se även F.K. motion 1922:80, s. 67 ff.
 51. Hassler, Föreläsningar över den svenska kriminalprocessen, a.a. s. 184.
 52. SOU 1932:29, s. 8.
 53. A.a. s. 5.
 54. F.K. motion 1922:80; Prop 1922:28; LU 1922:20.
 55. Lag den 2 juni 1922 om tiden för företagande av rannsaking med häktad. Den ändrades delvis genom lagen den 6 juni 1924.
 56. Hassler, Föreläsningar över den svenska kriminalprocessen, a.a. s. 292-294, 296-297.
 57. SOU 1932:29, s. 11; Hassler, Föreläsningar över den svenska kriminalprocessen, a.a. s. 292; F.K. motion 1932:56, s. 2-3.
 58. Hassler, Förfarandet i brottmål före domsförhandling, a.a. s. 150-152.
 59. SOU 1926:32, s. 85. Beträffande Processkommissionens betänkande och diskussioner i samband därmed se bl.a. Engströmer, Thore., Den svenska rättegångsreformens nuvarande läge, i Festskrift för Karl, Gustav, Söderholm (Helsingfors, 1929), s. 267 ff. Se även Hellner, Johannes., Några reflexioner rörande Kungl. Maj:ts proposition angående huvudgrunderna för en rättegångsreform, i Festskrift tillägnad Erik Markus von Würtemberg (Stockholm, 1931), s. 248 ff.
 60. A.a. s. 85-86.
 61. A.a.
 62. A.a. s. 88.
 63. A.a. s. 60-61, 63. Kommissionen föreslog att en enhetlig åklagarorganisation, vars tjänstemän var statens tjänstemän, skulle skapas. Organisationen skulle bestå av följande; JK, åklagare vid HD och chef för åklagarpersonalen; advokatfiskaler, åklagare vid hovrätterna och lagmansrätterna; statsåklagare; samt underåklagare och polistjänstemän. Engströmer, a.a. s. 18.
 64. A.a. s. 82-84.

65. A.a. s. 88-90.
66. SOU 1926:31, I, s. 114. Se även 8 §, s. 116.
67. SOU 1926:32 s. 90-91.
68. A.a. s. 98.
69. A.a. s. 93.
70. A.a. s. 48.
71. Prop 1931:80; F.K. motion 1932:56, s. 1, 21-23.
72. JO 1932:108 ff, 174; F.K. motion 1932:56, s. 2-3, 24-25; NJA II, 1932, s. 776-777; F.K. motion 1932:17, s. 63-64; A.K. motion 1932:21, s. 69; Rskr 1932:74.
73. SOU 1932:29, s. 9-11.
74. Prop 1933:196; NJA II 1932, s. 777; F.K. motion 1932:56, s.2, 79-80.
75. Dvs. Konungens befallningshavande, landsfogde, landsfiskal, stadsfiskal, polismästare och polisintendent.
76. SOU 1938:44.
77. A.a. s. 297-299; NJA II 1943, s. 320.
78. SOU 1938:44, s. 299; NJA II 1943, s. 321-324.
79. SOU 1938:44, s. 299-300.
80. A.a. s. 300.
81. A.a.; NJA II 1943, s. 324-325.
82. SOU 1938:44, s. 298-299; NJA II 1943 s. 321-322.
83. SOU 1938:44, s. 288; NJA II 1943, s. 304.
84. SOU 1938:44, s. 302; NJA II 1943, s. 327-328. En förundersökning kan ledas antingen av polismyndighet eller åklagare. Har den inletts av polismyndighet och saken inte är av enkel beskaffenhet skall ledningen övertas av åklagare så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet. Åklagaren kan även överta ledningen när det finns påkallat av särskilda skäl. 23:3 RB. Enligt polisförordningen är befogenheten bland de olika tjänsteinnehavarna inom polismyndigheten att leda en förundersökning beroende på sakens beskaffenhet.
85. SOU 1938:44, s. 302-303. NJA II 1943, s. 329.
86. SOU 1938:44, s. 302.
87. SOU 1938:44, s. 302; NJA II 1943, s. 327-328, 331-332.
88. SOU 1938:44, s. 300-301, 306-307; NJA II 1943, s. 326-327, 335-336.
89. SOU 1938:44, s. 308-309; NJA II 1943, s. 338-339.
90. SOU 1938:44, s. 312-314, 318; NJA II 1943, s. 345, 347, 351-352.
91. SOU 1941:7, s. 454. 92. Hassler, Åke., Den nya rättegångsbalken (Lund, 1947), s. 21-22.
93. 24:1 RB. Gärde, Nils., Engströmer, Thore., Strandberg, Tore., Söderlund, Erik., Nya Rättegångsbalken (Stockholm, 1949), s. 317, 320; Friberg, Göte., Nya rättegångsbalken (Hälsingborg, 1948), s. 40; Friberg, Göte., Kommentarer till straffprocessen (Hälsingborg, 1954), s. 84.

94. Gärde, a.a. s. 318-319; Friberg, Nya Rättegångsbalken, s. 38-39; Friberg, Kommentarer till straffprocessen, a.a. s. 82-83.
95. 24:4 RB, Gärde, a.a. s. 323.
96. 24:5 RB, Gärde, a.a. s. 323-324; Friberg, Kommentarer till straffprocessen, a.a. s. 77-82; Friberg, Nya Rättegångsbalken, a.a. s. 38-40. Med undersökningsledare menas den som är ansvarig för förundersökningen i brottmål. Åklagare eller polismyndighet kan inneha funktionen som undersökningledare men inte polismän. De kan emellertid agera som förhørsledare. Enligt huvudregeln är polismyndighet ansvarig för förundersökningen tills dess att en person är *skäligen misstänkt* för brottet. Därefter skall åklagare överta ledningen för undersökningen. 23:3 RB, Friberg, Nya Rättegångsbalken, a.a. s. 15-16; Friberg, Kommentarer till straffprocessen, a.a. s. 193-206.
97. 24:7 RB, Gärde a.a. s. 325-327; Friberg, Kommentarer till straffprocessen, a.a. s. 91-92; Friberg, Nya Rättegångsbalken, a.a. s. 45.
98. För en utförligare redogörelse se avsnitt 5.2.3.
99. 23:9 RB, Gärde, a.a. s. 298-299.
100. 24:12 RB, Gärde, a.a. s. 329-330; Friberg, Nya Rättegångsbalken, a.a. s. 41; Friberg, Kommentarer till straffprocessen, a.a. s. 109-110.
101. 24:13 RB, Gärde, a.a. s. 331; Friberg, Nya Rättegångsbalken, a.a. s. 42; Friberg, Kommentarer till straffprocessen, a.a. s. 110-111.
102. 24:18 RB, Gärde, a.a. s. 336-337; Friberg, Nya Rättegångsbalken, a.a. s. 42.
103. Se Dillén, Nils., *Föreläsningar i straffprocessrätt enligt den nya rättegångsbalken* (Stockholm, 1947), s. 187-190, 195, 201, 204.
104. Skr 1975:4, Ju 70. Utredningen (Ju 1974:17) angående översyn av häktningsbestämmelserna, sid 118-126.
I 2 motioner 1974 - nr 1605 och nr 1606 - hemställde flera riksdagsledamöter om förslag till ny häkteslagstiftning. Justitieutskottet meddelade att en ny häkteslagstiftning var under övervägande inom justitiedepartementet. Justitiekommittén föreslog att innehållet i de två motionerna skulle utredas med syftet att en ny lagstiftning skulle kunna presenteras för riksdagen snarast. JU 1974:2, sid. 57. Detta förslag bifölls i riksdagen. Rskr 1974:99.
105. Skr 1975:4, Ju 70, s. 119-121, SOU 1977:50, s. 53-54.
Förundersökning i brottmål ingick inte i utredningens uppdrag. På våren 1978, på initiativ av Rättegångsutredningen tillsattes en speciell arbetsgrupp. Arbetsgruppens uppgift var att undersöka möjligheterna till att åstadkomma ett mer effektivt eller förbättrat förfarande vid förundersökning i brottmål. Arbetsgruppen undersökte speciellt hur lagstiftningen på området tillämpades samt hur tillgänglig personal användes i förundersökningen.

Arbetsgruppen betonade betydelsen av att man i samband med rapportering av brott och i inledningsstadiet av en förundersökning utarbetar korrekta och fullständiga rapporter. Det sparar både tid och personal. Sammarbetet mellan polis och åklagare borde ökas. Åklagaren skulle t.ex. vara mer tillgänglig för polisen när det gällde råd och polisen skulle informeras om vad resultatet blev av ett ärende. Den misstänkte personen skulle på ett tidigare stadium av förundersökningen få möjlighet att kontakta en försvarare. Denne skulle vara garanterad ersättning även om hon/han senare inte utsågs till offentlig försvarare. Dessutom borde sammarbetet mellan myndigheter så väl som mellan dem och enskilda individer förbättras med syftet att förhindra brott. Ds Ju 1979:15, Översyn av utredningsförfarandet i brottmål, s. 7, 10, 12-33, 42-126, 138-139: Se även SOU 1982:26, 1, Del B, S. 18,

106. SOU 1977:50, s. 41-42, 144-145, 170-175.

107. A.a. s. 40-41, 141, 167.

108. A.a. s. 147-148. Metoder för att faställa brottslighetens svårhetgrad: 1. En abstrakt begränsningsregel som är kopplad till påföljdsystemet, t.ex. nuvarande ett-års-regeln. 2. En konkret begränsningsregel som utgår från den förväntade påföljden. 3. En abstrakt begränsningsregel som anknyter till visst brott eller brottstyp.

109. A.a. s. 135-136, 155-156.

110. A.a. s. 38-39, 156-157.

111. A.a. s. 156.

112. A.a. s. 152-153.

113. A.a. s. 148, 153-155.

114. A.a. s. 37-38.

115. A.a. s. 148-150.

116. A.a. s. 41-42, 167-168.

117. A.a. s. 173.

118. A.a. s. 177.

119. A.a. s. 40-41, 141-142.

120. A.a. s. 169.

121. Beaktas skulle den skada och den olägenhet som ett frihetsberövande vållar den misstänkte personen, familj, andra berörda personer och den sociala situation. Beträffande den misstänkte skulle följande beaktas: ålder, sjukdom, bostad, arbete, bindningar till familjen, tidigare domar och resocialisering. A.a. s. 151-152.

122. A.a. s. 40, 139-140.

123. A.a. s. 39-40, 158-159.

124. A.a. s. 43, 194-195.

125. A.a. s. 43, 145, 190.

126. A.a. s. 39, 158-161.

127. A.a. s. 39-40, 164-166, 187.

128. A.a. s. 142-143, 188.

129. Bl.a. framfördes följande kritik: Utredningens förslag tog för mycket hänsyn till den enskildes intressen. Utredningen hade inte med framgång balanserat kraven på en effektiv straffprocess och kraven på rättssäkerhet. Samhällsskyddet hade inte tillägnats nog med uppmärksamhet. Dessutom hade ingen uppmärksamhet ägnats åt personen som hade blivit utsatt för ett brott, dvs. offret.

Utredningens förslag skulle reducera polis- och åklagarmyndigheters möjligheter till en effektiv bekämpning av brottsligheten. Brotsutredningarna skulle resultera i sämre resultat och bli mindre tillförlitliga. Uppklarningsprocenten skulle minska och kriminaliteten skulle bli grövre och asocialiteten skulle öka. Den lagstiftning som fanns var både ändamålsenlig och ur rättssäkerhetssynpunkt tillfredsställande.

Utredningens slutsatser var baserade endast på material från deras undersökning. Statistiken i sig utgjorde inte tillräcklig grund för utredningens kritik av praxis beträffande de personella tvångsmedlen. En ökad brottslighet skulle innebära en ökad användning av tvångsmedel. Utredningens kritik var överdriven, tendentiös och delvis ignorant. Undersökningen visade inte heller på ett behov av att minska tiden för frihetsberövandets varaktighet vid anhållande. Inte heller bekräftade den att häktning användes för ofta i fall där fällande dom inte avkunnades. Under ett frihetsberövande var det många som till och med fick ett bättre hälsotillstånd.

En jämförelse med andra rättssystem beträffande straffprocessen var inte möjlig. Svensk polis och åklagare var välutbildade och åklagaren kunde inte jämföras med undersökningsdomaren i utlandet. Internationellt sett var den svenska straffprocesslagstiftningen mycket rättvis.

Förslaget om att reducera användningen av anhållandet avisades av många remissinstanser. Det skulle endast öka trycket på en redan hårt ansträngd ordningssituation.

Förutsättningarna för recidivfara borde inte skärpas. Häktning på grund av recidivfara kunde även vara motiverad på grund av effektivitet. I och med att personen häktades kunde polisen ägna sig åt andra uppgifter och lagföringen kunde genomföras fortare och mer effektivt. Den misstänkte personen kunde erhålla ett mildare straff jämfört med om han inte hade förhindrats från att begå flera brott. En minskning i användningen av häktning skulle orsaka fler uppskjutna huvudförhandlingar.

Utredningens förslag ansågs strida mot det allmänna rättsmedvetandet och inbjöd ungdomen till en ökad likgiltighet för samhällets lagar och förordningar. En förändring när det gällde de personella tvångsmedlen skulle bara resultera i en minskad respekt för lagen. Dessutom hade utredningens förslag inget samband med

- verkligheten. Prop 1980/81:201, s. 83-86, 88, 90, 92-93, 95-97, 100-102, 104-112, 115.
130. Remissinstanserna ansåg att själva utredningen hade varit befogad, inte minst för att den gav anledning till självkritik och eftertanke. Den hade även klargjort möjligheterna till att minska antalet anhållnings- respektive häktningsbeslut. Utredningens klargörande beträffande de olika häktningsgrundernas tillämpningsområden samt betoning av en restriktiv tolkning av varje grund, speciellt beträffande recidivfara, fyllde också ett behov. Ett delvis positivt mottagande fick förslaget om att korta ned frihetsberövandets varaktighet vid anhållande. Detsamma gällde utredningens förslag om olika alternativ till häktning liksom proportionalitetsregeln. Förslagen till förbättrade möjligheter vid överklagande mottogs med blandade känslor medan försvararens möjligheter att tidigare träda in i straffprocessen uppskattades bland remissinstanserna. Prop 1980/81:201, s. 12, 82, 85, 91, 95, 99-100, 105, 112.
131. Justitieutskottet instämde med justitieministern om "att det inte finns stöd för uppfattningen att reglerna skulle ha tillämpats på ett sätt som åsidosätter befogade rättssäkerhetsintressen". Juu 1981/82:13, s. 25.
132. Regeringspropositionen 1980/81:201 med förslag till ändring i rättegångsbalken mm, s. 25.
133. Prop 1980/81:201, s. 39.
134. A.a. s. 26.
135. A.a.
136. A.a. s. 26. En sådan reform måste vänta på grund av finansiella skäl. Justitieutskottets betänkande 1981/82:13 om de personella tvångsmedlen i brottmål, m.m. s. 28-29.
137. Prop 1980/81:201, s. 34-35.
138. A.a. s. 27. Även justitieutskottet avvisade utredningens förslag som kostsamt och betungande. "Det är också tveksamt om den skulle fylla någon funktion med hänsyn till att beslutet ofta kommer att vara ändrat innan rätten hinner ta upp det till prövning." Juu 1981/82:13, s. 31. Dessutom kunde den misstänktes förtroende för domstolen komma att reduceras i takt med antalet domstolsbeslut under förundersökningen. Juu 1981/82:13, s. 31.
139. Prop 1980/81:201, s. 25.
140. Prop 1980/81:201, s. 29. Justitieutskottet framhöll att allmänna häkten inte var en passande plats för barn. Utskottet menade att det var nödvändigt att detta kom till uttryck i själva lagtexten. Juu 1981/82:13, s. 27. Se också SOU 1980/81:38 Socialutskottets betänkande om barn i häkte.
141. Prop 1980/81:201, s. 26. Justitieutskottet menade därutöver att användningen av häktning som en sanktion vid anmälningsskyldighet och reseförbud inte skulle öka antalet

- häktade. Juu 1981/82:13, s. 25-26.
142. Prop 1980/81:201.
143. Juu 1981/82:13; Rskr 1981/82:54.
144. Av direktiven framgick det att häktningsutredningen speciellt skulle studera samt överväga ändringar beträffande användningen av grunden *recidivfara*. Användningen av grunden *recidivfara* vid beslut om häktning borde begränsas. Utredaren skulle överväga om kravet när det gäller brottets svårhetsgrad skulle sättas högre än nu. Den förväntade påföljden skulle beaktas i varje enskilt fall. Förutsättningarna för häktning vid *flykt- och kollusionsfara* borde också eventuellt skärpas.
- Användningen av *gripande* och *anhållande* borde begränsas. Förutsättningarna för dessa två beslut skulle inte ändras utan beslut skulle endast fattas då det var uppenbart befogat.
- Tidsfristerna* vid anhållande och häktning borde begränsas ytterligare. Även tidsfristerna för ny häktningsförhandling, åtal och huvudförhandling kunde även kortas ned. Utredaren skulle även överväga om ett frihetsberövande skulle kunna räknas från det faktiska frihetsberövandet i stället för som nu från det att personen är införd på polisstation och personen kan höras.
- Utredaren skulle även överväga om en *proportionalitetsregel* borde införas rättegångsbalken.
- Ett *alternativ till häktning*, som skulle kunna jämföras med häktning men som inte innebar ett frihetsberövande, skulle övervägas av utredaren. Kommittédirektiv 1983:24, s. 207-212.
145. Se avsnitt 11.3..
146. SOU 1985:27 Gripn Anhalten Häktad, Straffprocessuella tvångsmedel m.m., s. 37-38.
147. A.a. s. 155; Jfr. Fängelsestraffkommitténs förslag att envar skall även kunna gripa personer som begått följande brott: snatteri (9:2 Brb), självtäkt (9:9 Brb), bedrägligt beteende (10:2 Brb), häleri som är ringa (10:6 Brb), undandräkt (12:2 Brb), olovlig jakt (Lagen om rätt till jakt 28 §) och olaga jakt (samma lag 29 a §). SOU 1986:13, s. 97.
148. SOU 1985:27, s. 39.
149. A.a. s. 150-151.
150. T.ex. i England och Wales, Norge, Danmark och U.S.A.. A.a. s. 146-148.
151. A.a. s. 131.
152. A.a. s. 134. I praktiken hade det varit omöjligt att begära en person häktad, som redan var häktad men för andra brott. I och med ett avgörande av HD 1983 fastslogs det, att domstolens bedömning beträffande brottets art och omfattning utgör inte endast skäl, utan är en del av domstolens häktningsbeslut. NJA I, 1983:894. Jfr. med NJA I 1981:1204; Jfr. Fängelsestraffkommitténs förslag, som innebär att häktningsskäl skall föreligga vid brott för

vilka en påföljd på *6 månaders fängelse* är stadgat. Vid en påföljd på *1 års fängelse* skall häktning ske om det inte är uppenbart att anledning därtill saknas. SOU 1986:13, s. 97.

153. SOU 1985:27, s. 38.

154. A.a. s. 41.

155. A.a.

156. A.a. s. 42.

157. A.a. s. 41-42. Utredningens förslag fick inte orsaka några extra kostnader för staten. Dir. 1984:5, s. 16-17.

158. Prop 1986/1987:112, s. 34-38.

159. A.a. s. 27-28.

160. A.a. s. 31.

161. A.a. s. 29-30.

162. A.a. s. 31-32.

KAPITEL IV

EMPIRISKA UNDERSÖKNINGAR

4.1. Inledning

Hur reglerna om gripande, anhållande och häktning tillämpas i praktiken är det svårt att erhålla en någorlunda korrekt uppfattning om. Den löpande offentliga statistiken innehåller endast ett fåtal uppgifter om frihetsberövande vid misstanke om brott. Riksåklagarens arbetsstatistik innehåller endast uppgifter om antal anhållningsbeslut och häktningsframställningar. Därutöver redovisas antalet beslut om anmälningsskyldighet respektive reseförbud. Domstolsverket redovisar antal mål med häktningsförhandling. Kriminalvårdsverkets verksamhetsberättelse innehåller en redogörelse om klienteltillströmningen på de allmänna häktena men inte huruvida frihetsberövandet skett med anledning av misstanke om brott.

För att erhålla kännedom om användningen av tvångsmedel vid misstanke om brott och som innebär ett frihetsberövande måste empiriska undersökningar genomföras. Förutom min undersökning år 1985 har 3 empiriska undersökningar genomförts. I detta kapitel kommer det statistiska resultatet av dessa 3 undersökningar sammanfattningsvis att redovisas.

4.2. Riksåklagarens undersökning 1974¹

Under perioden 1965-1973 ökade antalet *anhållna personer* från 16 571 till 24 901, dvs. med 49 %. Under samma period ökade antalet häktningsframställningar från 7 380 till 9 073, dvs. med 23 %. Antalet anhållningsbeslut ökade följaktligen mycket snabbt. Antalet häktningsframställningar ökade däremot långsammare jämfört med antalet personer som dömdes för grova brott. Ökningen beträffande häktningsframställningar överensstämmer däremot med ökningen av antalet personer som dömdes till fängelse, internering och ungdomsfängelse.²

Frihetsberövandets varaktighet studerades även. År 1970 fattade åklagaren beslut om personen skulle frigges eller begäras häktad för 62 % av de anhållna personerna dagen efter anhållningsbeslutet. För 20 % av de anhållna personerna fattades beslutet 2 dagar efter anhållningsbeslutet och för 2 % utnyttjades hela tidsfristen på 5 dagar.³

Beträffande frihetsberövandets varaktighet kunde de anhållna personerna som frigavs respektive begärdes häktade delas in i 2 grupper. För dem som frigavs pågick frihetsberövandet under en kortare tid jämfört med dem som begärdes häktade. På samma dag som anhållningsbeslutet fattades frigavs 28 % av dem som inte begärdes häktade. Av dem som däremot begärdes häktade skickade åklagaren iväg häktningsframställning för 12 % på samma dag som anhållningsbeslutet hade fattats.⁴

Av de *häktningsframställningar* som år 1970 skickades till tingsrätten återkallades 8 % innan häktningsförhandling hölls.

Av samtliga häktningsframställningar år 1970 bifölls 88 % av rätten. Av de bifallna häktningsframställningarna var det 3 % som överklagades till hovrätten.

För övervägande delen, dvs. 80 %, hölls häktningsförhandling inom en vecka efter att personen hade anhållits. För ett mindre antal dröjde det upp till 2 veckor efter anhållningsbeslutet innan häktningsförhandling ägde rum.

Av dem som häktades frigavs 6 % innan huvudförhandlingen.

Av de personer som anhölls år 1970 var 4 000, dvs. 15 %, i åldern 15-17 år. Av dessa frigavs 90 % medan 10 % begärdes häktade. Häktningsframställningarna återkallades i 70 % av fallen.

Bland dem som anhölls var 5 330 personer, dvs. 21 %, i åldern 18-20. Av dessa frigavs 66 % och 34 % begärdes häktade.

Av dem som anhölls år 1970 var 16 720 personer, dvs. 64 %, 21 år eller äldre. Av dessa frigavs 55 % medan 45 % begärdes häktade.⁵ Följaktligen var de flesta av de anhållna och häktade personerna 21 år eller äldre.

Majoriteten av de häktade var män. Kvinnorna utgjorde 6 %, dvs. 520 personer, av de häktade.

De flesta som häktades, dvs. 2/3, var på sannolika skäl misstänkta för förmögenhetsbrott. Andra brott som också förekom ofta vid beslut om häktning var våldsbrott, 16 %, och narkotikabrott, 10 %. De som var häktade på grund av sannolika skäl för misstanke om narkotikabrott satt häktade under en längre tid jämfört med andra häktade.

Bland dem som åtalades och var häktade fram till huvudförhandlingen ogillade rätten 2 % av åtalen och 1 % dömdes till böter. De flesta av de häktade, dvs. 77 %, dömdes till en frihetsberövande påföljd.

För 2 % av dem som begärdes häktade av åklagaren beslutade tingsrätten om reseförbud i stället för häktning. Under andra halvåret av år 1973 utfärdade åklagarna sammanlagt 89 beslut om reseförbud.⁶

4.3. Utredningen (Ju 1974:17) angående översyn av häktningsbestämmelserna⁷

Utredningens undersökning visar att under år 1975 infördes på polistationerna cirka 70 000 personer misstänkta för brott. Av dessa hade 48 % *gripits*. Av dem som greps anhölls 59 % och resterande frigavs.⁸

Under år 1975 *anhölls* nästan 27 000 personer. Av dessa häktades cirka 8 300, dvs. 31 %. Undersökningen gav därutöver bl.a. följande resultat:

- av dem som anhölls blev 62 % åtalade,
- av dem som anhölls meddelades åtalsunderlåtelse för 13 %,
- av dem som anhölls kunde brott ej styrkas för 16 %.

De anhållna personerna dömdes i mindre utsträckning till en frihetsberövande påföljd jämfört med dem som även häktades.⁹

År 1975 *häktades* 6 600 personer. Av dessa åtalades 98 %. I 1 % av fallen ogillades åtalet av rätten. I de fall åtalet bifölls dömdes 64 % till en frihetsberövande påföljd. Brotten för vilka de dömdes var i 61 % av fallen förmögenhetsbrott, i 13 % av fallen narkotikabrott och i 14 % av fallen våldsbrott.¹⁰

För dem som häktades pågick frihetsberövandet i de flesta fallen i över 2 veckor, räknat från anhållningsbeslutet och till huvudförhandlingen. Endast för 8 % pågick frihetsberövandet i mindre än 15 dagar.¹¹

Utredningens undersökning gällde även grunderna för häktning. Utredningen fann att recidivfara var den grund som förekom oftast vid beslut om häktning.¹²

4.4. 1983 års Häktning utredning¹³

Häktning utredningen fann att av dem som anhölls år 1984 hade 4/5 gripits medan resterande hade hämtats, medtagits eller medföljt polisen till polisstationen.

I genomsnitt dröjde det 3 timmar från det första ingripandet tills anhållningsbeslutet hade fattats. I 6 % av fallen - 1 900 personer - var personen frihetsberövad i mer än 12 timmar före anhållningsbeslutet.¹⁴

Under år 1982 *anhölls* cirka 30 400 personer. Av dessa var 63 % misstänkta för förmögenhetsbrott, 17 % för brott mot annan person samt 14 % för narkotikabrott.

Mer än 60 % av anhållningsbesluten grundade sig på kollusionsfara. Den förekom som enda grund vid 22 % av anhållningsbesluten. Grunden recidivfara förekom ofta i kombination med kollusionsfara. Sammanlagt förekom grunden recidivfara vid 40 % av anhållningsbesluten.¹⁵

Av dem som anhölls var 10 % kvinnor. Saknade bostad gjorde 14 % av de anhållna personerna och 2/3 var arbetslösa eller icke-studerande. Hälften av de anhållna personerna var missbrukare. Minst 65 % av de anhållna var kriminellt belastade och 1/4 hade vid anhållningsbeslutet tidigare ådömd påföljd att avtjäna.

I mer än hälften av anhållningsbesluten fattade åklagaren beslut om frigivning eller häktningsframställning dagen efter anhållningsbeslutet. Inom 3 dagar efter anhållningsbeslutet hade beslut fattats i 87 % av fallen. I 5 % av fallen använde åklagaren maximifristen på 5 dagar.

Av de anhållna personerna frigavs nästan hälften inom 24 timmar efter anhållningsbeslutet. Sannolikheten för att ett frihetsberövande skulle resultera i en häktningsframställning ökade ju längre tid en person satt frihetsberövad.¹⁶

Av de anhållna personerna häktades 1/4 och 2/3 åtalades. 21 % av de anhållna lagfördes inte överhuvudtaget. Sammanlagt dömdes 38 % - 11 600 personer - av dem som hade anhållits till en frihetsberövande påföljd. Av dessa hade 17 % inte varit häktade.¹⁷

Av de som anhölls år 1982 begärdes 1/3 - 9 900 personer - *häktade* av åklagaren. Sammanlagt återkallades 1 800 av dessa häktningsframställningar. Resterande - 7 200 personer - häktades av rätten och av dessa kvarblev 6 500 i häkte tills dom hade avkunnats. I de flesta fallen avkunnades dom inom 4 till 5 veckor efter frihetsberövandet.¹⁸

Av häkttningsframställningarna år 1984 grundade sig 1/4 på enbart recidivfara och nästan 2/4 på recidivfara i kombination med en eller flera andra häkttningsgrunder. Grunden "fängelse minst 2 år" förekom i 8 % av häkttningsframställningarna.

Efter att domstolen mottagit häkttningsframställningen dröjde det 3 till 4 dagar innan häkttningsförhandling hölls. Räknat från gripandet dröjde det i genomsnitt nästan 1 vecka. "Endast 14 % av häkttningsframställningarna hölls inom 4 dagar efter anhållandet."¹⁹

Häkttningsutredningens undersökning visar att personliga förhållanden som anställning, fast bostad och missbruk var av betydelse vid häktning. Kvinnor förekom i mindre utsträckning än män bland de häktade.²⁰

Grunderna till rättens beslut skilde sig från grunderna i häkttningsframställningen endast i 7 % av fallen. Av de häkttningsframställningar som inte återkallades av åklagaren ogillade rätten 12 %.

Av dem som häktades åtalades 98 % medan 2 % av fallen ogillades eller lades ned. Av dem som dömdes var det 16 % som inte dömdes till en frihetsberövande påföljd.²¹

Fotnoter

1. Undersökningens material är hämtat från RÅ:s löpande statistik över antalet anhållningsbeslut respektive häkttningsframställningar fr.o.m. år 1965 t.o.m. år 1973, från en särskild empirisk undersökning av samtliga anhållningsbeslut år 1968 och år 1970 samt från en stickprovsundersökning som omfattande cirka 1 600 av de totalt 9 400 häkttningsframställningarna år 1972. Riksåklagaren, Häktning Anhållande: en kartläggning (Stockholm, 1974), s. 17. Det statistiska resultatet redovisas förutom här även delvis i kapitlen 7, 8 och 9.
2. A.a. s. 17-22.
3. A.a. s. 23.
4. A.a.
5. A.a. s. 23-29.
6. A.a. s. 29-32.
7. Utredningens statistiska material inhämtades från åklagarmyndigheterna med hjälp av ett frågeformulär. I undersökningen ingick de personer som anhölls under tiden september - november år 1975. SOU 1977:50 s. 58, bilaga 5, s. 258. Även polismyndigheterna besvarade ett frågeformulär. Varje polisstation skulle uppge antalet personer som under undersökningsperioden greps, hämtades respektive medtogs för förhör med anledning av misstanke om brott. A.a. s. 58, bilaga 5, s. 260. Det statistiska resultatet redovisas förutom här även delvis i kapitlen 7, 8 och 9.
8. A.a. s. 144.
9. A.a. s. 40, 141.
10. A.a. s. 37.
11. A.a. s. 142.
12. A.a. s. 37-38, 156.
13. Undersökningens material erhöles genom att åklagarna besvarade en enkät om bl.a. frihetsberövandets varaktighet, beslut om åtal och påföljd. Enkäten genomfördes i ett stickprov som bestod av vart tionde anhållningsbeslut under år 1982. Ytterligare en enkät besvarades av åklagarna. Den enkäten innehöll frågeställningar om grunderna för frihetsberövandet, personliga förhållanden och tidigare belastning. Enkäten genomfördes i ett stickprov som bestod av samtliga anhållningsbeslut under perioden 30 januari - 16 mars, år 1984. SOU 1985:27, s. 87. Det statistiska resultatet finns även delvis redovisat i kapitlen 7, 8 och 9.

14. En förklaring till de långa frihetsberövandena innan anhållningsbeslutet kan vara, att av de anhållna hade cirka 1 200 transporterats till utredningsplatsen innan anhållningsbeslutet fattades och cirka 1 000 varit drogpåverkade vid gripandet. A.a. s. 92.
15. A.a. s. 37, 87-90, 92.
16. A.a. s. 92-93.
17. A.a. s. 90-94.
18. A.a. s. 37.
19. A.a. s. 92.
20. A.a.
21. A.a. s. 87, 89-91.

KAPITEL V

DE LEGE LATA

5.1. Inledning

I överensstämmelse med den akusatoriska processprincipen förutsätter ett frihetsberövande vid misstanke om brott att initiativet därtill tas av målsägare, polis-, eller åklagarmyndighet. Så länge åtal inte är väckt fattar domstol beslut om ett frihetsberövandes bestående endast i de fall frågan har hänskjutits dit.¹

Ett beslut om frihetsberövande förutsätter att de i lagen uppställda rekvisiten är uppfyllda. Det innebär även att åtgärden måste vidtas på det sätt som lagen föreskriver. I detta kapitel kommer *de lege lata* beträffande gripande, anhållande och häktning att studeras. Även andra rättsregler som är av särskild betydelse i detta sammanhang kommer att tas upp, som exempelvis rätten att kvarhålla en person på en polisstation, förordnandet av offentlig försvarare samt restriktioner under vistelsen på ett allmänt häkte.

Redogörelsen bygger på lagstiftning, förarbeten, litteratur och rättsfall. Systematiken i kapitlet har valts med anledning av arbetets primära respektive sekundära syften. Det innebär att först följer en redogörelse av reglerna avseende brottens svårhetsgrad, grunderna samt tidsfristerna vid ett frihetsberövande vid misstanke om brott. Därefter redovisas vissa andra rättsregler i samband med gripande, anhållande och häktning.

5.2. Primärt

5.2.1. Brottets svårhetsgrad

Möjligheten till att kunna tillgripa häktning är bl.a. beroende av *svårhetsgraden* hos det brott som en person på sannolika skäl är misstänkt för. Med svårhetsgrad menas brottets svårhet i förhållande till andra brott.² Svårheten kommer till uttryck genom påföljden, antingen den stadgade - *det abstrakta straffvärdet* - eller den utdömda påföljden - *det konkreta straffvärdet*.³ Vid bedömningen av brottets svårhetsgrad är det den stadgade påföljden som tillmäts den avgörande betydelsen. Om möjligt skall emellertid även den förväntade påföljden beaktas.⁴

Ett *gripande* av en för brott misstänkt person förutsätter att anhållningsskäl föreligger. En grundläggande förutsättning är emellertid att personen som grips har uppnått straffbarhetsålder.⁵ Till skillnad från en polismans rätt att gripa en för brott misstänkt person, är en enskild persons rättigheter i detta avseende begränsade till brott för vilka påföljden kan bli fängelse. Därutöver måste den misstänkta personen gripas på bar gärning eller på flyende fot. En person som är efterlyst på grund av misstanke om brott kan även gripas av envar, 24:7 RB.⁶

För att en för brott misstänkt person skall kunna *anhållas* måste häktningsskäl föreligga. Det innebär att de krav som kan ställas beträffande brottets svårhetsgrad vid häktning även kan ställas vid ett beslut om anhållande. Men en för brott misstänkt person kan anhållas även om "fulla skäl till häktning" inte föreligger. En person kan nämligen anhållas om det är av synnerlig vikt att personen i avvaktan på ytterligare utredning tas i förvar, 24:5 RB. Vad lokutionen "fulla skäl till häktning" egentligen åsyftar råder det delade meningar om i litteraturen. En synpunkt är att en tillämpning av detta stadgade förutsätter att brottet är allvarligt.⁷ Något stöd för detta argument finns emellertid inte i förarbetena.⁸ Meningarna är även delade om användningen av stadgandet måste begränsas till fall då starka skäl föreligger, för att man genom anhållandet skall kunna uppbringa häktningsskäl mot den misstänkte personen.⁹

För att en person som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott skall kunna *häktas* krävs det att den stadgade påföljden för brottet är *fängelse i 1 år eller*

däröver. 24:1 1 st RB. Det innebär att en fängelsepåföljd på minst 1 års fängelse måste ingå i strafflatituden för brottet. Det gäller oavsett om det endast kan komma till användning under särskilt svåra omständigheter.¹⁰ Om det lindrigaste straffet som är stadgat för brottet är 2 års fängelse är det svårt att undvika häktning. Då krävs det nämligen att det skall vara uppenbart att anledning till häktning inte föreligger. I ett av HD prövat ärende fann man med anledning av den ådömda påföljden, 2 års fängelse, att det inte var uppenbart att någon flyktfara inte förelåg. Personen, dömd för våldtäkt, hade häktats på nytt först i samband med att domen avkunnades. Dessförinnan hade han varit på fri fot i mer än 6 månader. Han hade fast anställning och bostad, inga missbruksproblem och ordnade sociala förhållanden. Tidigare hade han varit straffad för rattfylleri.¹¹ Ett exempel på när det emellertid kan vara uppenbart att anledning till häktning saknas, är om en dömd person vid tidpunkten för domens avkunnande avtjänar en tidigare ådömd fängelsepåföljd. Risk för flykt, kollusion eller recidivfara kan då inte anses föreligga.¹² Stadgandet i 24:1 3 st RB innebär ändå att häktningen är fakultativ precis som vid brott av andra svårhetsgrader. Utan en prövning om häktningsskäl föreligger kan en person inte häktas oavsett brottets svårhetsgrad.

En för brott misstänkt person kan även häktas vid brott med en lägre svårhetsgrad. En sådan situation föreligger när det *skäligen kan befaras* att den som på sannolika skäl är misstänkt för brottet *avviker*. Påföljden för brottet som personen är misstänkt för måste emellertid vara *fängelse*. Dessutom kan häktning endast ske om personen ifråga saknar *stadig hemvist i Sverige*, 24:1 2 st RB.¹³

Men även *oberoende av brottets svårhetsgrad* kan en person som är på sannolika skäl misstänkt för ett brott häktas. Det kan ske under förutsättning att personen ifråga inte med säkerhet kan *identifieras* eller att personen *saknar hemvist i Sverige* och det *skäligen kan befaras* att personen genom att lämna landet *undandrar sig lagföring eller straff*, 24:2 RB. Detta stadgande gäller speciellt utländska turister och andra personer som mera kortvarigt uppehåller sig i landet.¹⁴

Vid bedömningen av om skäl till häktning föreligger är det, som ovan redan har redogjorts för, brottets stadgade påföljd som tillmäts den avgörande betydelsen. Undantag från denna huvudregel kan emellertid göras. Om den förväntade påföljden kan antas bli *böter* bör häktning nämligen undvikas, 24:1 4 st. Häktning bör även undvikas i de fall den förväntade påföljden framstår som lindrigare jämfört med det ingripande som häktning innebär.¹⁵ Det gäller även om recidivfara föreligger men brottet till sin art eller intensitet inte är att anses som alltför allvarligt.¹⁶

Även om skäl till häktning föreligger beträffande brottets svårhetsgrad, bör häktning undvikas vid åberopandet av vissa *humanitära skäl* och om betryggande övervakning kan ordnas i stället. Humanitära skäl kan anses

föreligga med avseende på den misstänkte personens ålder, hälsotillstånd eller liknande omständigheter inklusive kvinnor som nyligen har fött barn, 24:3 RB, 26-28 §§ FUK. Personer misstänkta för brott som är under 18 år bör inte häktas om inte synnerliga skäl föreligger, 7 § LUL. Om tillfredsställande övervakning kan ordnas, så att någon omedelbar risk för fortsatt brottslig verksamhet inte föreligger, kan synnerliga skäl för att häkta en person under 18 år inte anses föreligga.¹⁷

Ett beslut om häktning respektive anhållande skall innehålla uppgift om det eller de *brott* som personen är misstänkt för, 24:16 respektive 24:5 RB.

5.2.2. Särskilda grunder

Förutom den allmänna häktningsgrunden, att någon på sannolika skäl är misstänkt för ett brott, måste åtminstone en av de *särskilda grunderna* föreligga för att en person skall kunna åläggas något av de tre tvångsmedlen gripande, anhållande eller häktning. Med särskilda grunder förstås att det "skäligen kan befaras, att han avviker eller annorledes undandrager sig lagföring eller straff eller genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning, eller ock anledning förekommer, att han fortsätter sin brottsliga verksamhet", 24:1 1 st RB. De särskilda frihetsberövande grunderna omnämns även som *flyktfara*, *kollusionsfara* och *recidivfara*. Bedömningen av om fara föreligger eller inte sker med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänkte personens förhållande eller annan omständighet.

Beviskraven för flykt- respektive kollusionsfara innebär att fara *skäligen kan befaras*. I samband med recidivfara är emellertid beviskravet lägre, dvs. det räcker med att *anledning* förekommer att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet.¹⁸ Om den stadgade påföljden för brottet inte är 1 års fängelse eller därutöver krävs det emellertid att faran för flykt är kvalificerad, 24:1 2 st 24:2 RB. Vid grövre brott, dvs. brott för vilka det inte är stadgat lindrigare straff än 2 års fängelse, är beviskraven beträffande farorekvisitet emellertid lägre. Då måste det nämligen vara uppenbart att anledning till häktning saknas för att den för brottet misstänkta personen skall kunna undgå häktning, 24:1 3 st RB. Ett *gripande*, liksom ett *anhållningsbeslut*, kräver att häktningsskäl föreligger. Beviskraven är därför desamma beträffande farorekvisitet hos de särskilda grunderna. Formellt föreligger det emellertid inget hinder att beviskraven reduceras för ett gripande eller ett anhållningsbeslut enligt 24:5 RB.¹⁹ Om det emellertid endast gäller fall då det är av synnerlig vikt att personen i avvaktan på ytterligare utredning är frihetsberövad är oklart. I litteraturen finns det de som hävdar att det bör

föreligga skäl som tyder på att erforderlig bevisstyrka beträffande de frihetsberövande grunderna kommer att kunna uppnås inom den stadgade 5-dagars fristen. Huvudregeln är emellertid att beslut om den anhållne personen skall begäras häktad måste fattas dagen efter anhållningsbeslutet. Endast undantagsvis kan fristen på 5 dagar utnyttjas, 24:12 RB.²⁰

Mellan flykt- och kollusionsfara respektive recidivfara förekommer det flera skillnader förutom den beträffande beviskraven. En skillnad är att grunderna flykt- och kollusionsfara har ett straffprocessuellt syfte, medan recidivfarans syfte är kriminalpolitiskt. En annan skillnad är att grunden recidivfara infördes först i och med 1942 års RB.

Flyktfara innebär att det *skäligen kan befaras* att den misstänkte personen avviker eller på annat sätt undandrar sig lagföring eller straff. Enligt förarbetena föreligger flyktfara om den misstänkte har för avsikt att lämna sin bostad eller vistelseort. Med detta beteende jämföras även "att gå under jorden" samt att ändra sitt utseende.²¹ Huruvida flyktfara skäligen kan befaras bedöms med hänsyn till samtliga omständigheter i ärendet. Risker för avvikande anses vara större vid grov än vid annan brottslighet. Familj och fast anställning utesluter inte alltid flyktfara, precis som flyktfara inte alltid kan anses föreligga om personen som är misstänkt för ett grovt brott saknar fast hemvist i Sverige.²² I ett ärende där den tilltalade personen hade ådömts 1 års fängelse ansåg HD att flyktfara inte förelåg. Med hänsyn till den dömdes personliga förhållanden - fast bostad, alkoholiserad, utan pengar och ingen önskan att avvika - fann HD ej tillräckliga skäl för att befara att personen skulle avvika eller på annat sätt undandra sig det ådömda straffet.²³ Möjlighet, samt viljan hos person i fråga att fly är följaktligen av betydelse vid bedömningen av om fara för flykt skäligen kan befaras.

Om den stadgade påföljden för brottet är *fängelse* krävs det att flyktfaran är *kvalificerad* för att skäl till häktning skall kunna anses föreligga. Med kvalificerad flyktfara förstås att förutom att fara för flykt föreligger så måste den misstänkte personen *sakna stadig hemvist i Sverige*, 24:1 2 st RB. En för brott misstänkt person som *saknar hemvist i Sverige* kan häktas *oberoende av vad den stadgade påföljden för brottet är*, om det skäligen kan befaras att personen genom att lämna Sverige undgår lagföring eller straff, 24:2 RB. Om den förväntade påföljden antas bli böter bör den misstänkte personen emellertid inte häktas, 24:1 4 st RB.²⁴ Ett häktningssurrogat bör i stället användas.²⁵

Kollusionsfara innebär att det *skäligen kan befaras*, att den misstänkte genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning. En sådan situation kan uppstå om det finns risk för att den misstänkte personen avlägsnar spår efter den brotliga gärningen, förstör eller gömmer föremål, som kan vara av betydelse för utredningen, eller tillverkar falska bevis. På liknande

sätt föreligger kollusionsfara, om den misstänkte personen till skada för utredningen kan försöka påverka vittnen eller andra personer som innehar information av värde för utredningen. Kollusionsfara föreligger däremot normalt inte om den misstänkte har erkänt gärningen eller om det finns starka bevis som binder den misstänkte vid brottet.²⁶ Om personen däremot inte vill delta i utredningsarbetet kan det tolkas som ett tecken på kollusionsfara.²⁷ Grunden får endast användas för att utröna den misstänktes skuld, inte beträffande annan persons medverkan i brottet.²⁸ Risk för kollusion är vanligtvis som störst i inledningsskedet av en förundersökning, dvs. innan bevis beträffande den misstänktes skuld har hunnit samlas in. Kollusionsfaran minskar därefter i takt med att förundersökningen framskrider. I ett fall prövat av HD fann man att kollusionsfara inte kunde anses föreligga, efter att den för brottet misstänkte personen hade varit frihetsberövad i över 9 månader.²⁹ Möjlighet till att kunna vidta en åtgärd som skulle innebära att utredningsarbetet försåvades samt hur länge personen har varit frihetsberövad är sålunda av betydelse vid uppskattningen av om fara för kollusion skäligen kan befaras.

Recidivfara innebär att *anledning förekommer* att den för brottet misstänkte personen fortsätter sin brottsliga verksamhet. Med denna grund kan man ge skydd åt dem som känner sig hotade av den misstänkte personen.³⁰ Häktningsskäl grundad på recidivfara kan bli aktuell vid beslut om häktning av recidivister³¹ samt vid våldsbrott, t.ex. kvinnomisshandel.³² 24:1 och 24:2 RB. Risken för recidiv måste emellertid bedömas med hänsyn till den misstänktes personens aktuella situation. I ett av HD prövat ärende ansågs den för brottet dömda personens "nuvarande levnadsomständigheter" inte förorsaka anledning till recidivfara. De brott personen hade blivit dömd för hade begåtts 1 år innan han lagfördes.³³

Ett beslut om häktning respektive anhållande måste förutom uppgifter om brottet som misstanken avser även innehålla *grunderna* för beslutet, 24:16 respektive 24:5 RB.

Efter att dom har avkunnats kan den dömda av rätten förordnas att *i häkte avbida att domen vinner laga kraft*. Det kan ske under förutsättning att häktningsskäl föreligger, 24:21 RB.

5.2.3. Tidsfrister

En förundersökning i brottmål måste bedrivas *så skyndsamt som omständigheterna medgiva*, 23:4 2 st RB. Med anledning av en förundersökning kan förhör hållas med personer som eventuellt kan lämna information av betydelse för utredningen, 23:6 RB. Personen som skall höras kan antingen

kallas, hämtas, medfölja eller medtagas till en polisstation. Förhöret med personen måste äga rum *omedelbart* efter att personen har inkommit på polisstationen, 23:7 och 8 RB, 5 och 6 §§ FUK. I de fall personen inkommer självmant, hämtas respektive medtas kan person *kvarhållas för förhör*, 23:9 RB. Kvarhållningsrätten är ett provisoriskt tvångsmedel i förhållande till institutet gripande. En person som kvarhålls får följaktligen inte sättas in i arrest om det inte är absolut nödvändigt.³⁴ I 6 timmar kan en person hållas kvar på en polisstation för förhör. För ett kvarhållande utöver 6 timmar är bevisstyrkan beträffande misstanke om brott låg och uttrycks med lokutionen "kan misstänkas".³⁵ Om en person kan misstänkas för ett brott föreligger rätten till att kvarhålla endast vid behov av ytterligare utredning för att personen skall kunna gripas. Det får däremot inte användas för att undanröja exempelvis flyktfara³⁶ och det får absolut inte utgöra ett substitut för anhållande och häktning.³⁷ En förutsättning för att den första 6-timmars fristen skall kunna förlängas är emellertid att förhör hade inletts under den första 6-timmars perioden. Om personen är i sådant tillstånd att ett förhör inte kan hållas, räknas tidsfristen från tidpunkten då personen är i kondition att lämna polisstationen.³⁸ Efter 12 timmar måste personen antingen frigges, gripas eller anhållas.³⁹

I de fall personen *grips gäller fristerna i 23:9 RB från det att personen inställs till ett 24:8/ersättningsförhör, dvs. från tidpunkten då 24:8/ersättningsförhöret påbörjades*.⁴⁰ Förhöret måste påbörjas *så snart det kan ske*, oavsett vid vilken tidpunkt på dygnet som personen har gripits. Vanligtvis måste den misstänkte personen höras innan han förs till en arrestavdelning.⁴¹ Tiden mellan gripandet och förhöret får emellertid inte överstiga 12 timmar. Om det dröjer 12 timmar eller mer från det att personen greps och tills dess att personen förhörs föreligger dröjsmål enligt 13 § FUK. Anledningen till dröjsmålet måste särskilt anges i åklagarmyndighetens anteckningar. Fristen på 12 timmar behöver emellertid inte överskridas för att dröjsmål skall föreligga. Den stadgade fristen är mest avsedd att utgöra en möjlighet till kontroll.⁴² Huruvida dröjsmål föreligger eller inte är beroende av omständigheterna i det enskilda fallet.⁴³

Efter 24:8/ersättningsförhöret måste åklagaren *omedelbart* besluta om personen skall anhållas eller frigges, 24:7 3 st RB.

Med stöd av rätten att kvarhålla och gripa kan således ett frihetsberövande teoretiskt sett fortgå i 24 timmar utan att personen är anhållen. Det innebär att befintliga frister utnyttjas maximalt samt att 24:8/ersättningsförhöret äger rum först 12 timmar efter att den kvarhållne personen förklarades gripen. I praktiken uppkommer troligtvis dröjsmål långt innan fristerna har utnyttjats på ovan nämnda sätt.

I praxis, speciellt i storstäderna, har det utvecklats ett förfarande som innebär att endast gripanden där ett anhållningsbeslut kan bli aktuellt anmäls till åklagaren. Det innebär att polisen håller 24:8/ersättningsförhör med den

misstänkte personen innan gripandet anmäls till åklagaren. När och om polisen anmäler gripandet till åklagaren kan samtidigt en föredragning av ärendet ske. På grundval av föredragningen fattar åklagaren beslut om personen skall anhållas eller inte.⁴⁴ Att polisen inte anmäler samtliga gripanden till åklagaren är i strid med RB:s bestämmelser. Förfarandet som har utvecklats på grund av organisatoriska orsaker har även kritiserats.⁴⁵

Innebär gripandet verkställighet av ett anhållningsbeslut måste åklagaren informeras så snart beslutet verkställts, utan dröjsmål, 24:6 1 st RB. Om en polisman har beslutat om samt verkställt ett gripande måste åklagaren informeras *skyndsamt*. Beträffande de som hämtas kan det förutsättas att åklagaren underrättas senast i samband med att personen hämtas, 24:7 1 och 3 st RB och 6 § FUK.

Begreppet skyndsamt har i praxis givits olika innebörd beroende på om gripandet sker på *dag- eller under nattetid*. När det gäller gripanden som sker under nattetid skall hänsyn tas till omständigheterna i varje enskilt fall. Följande fall utgör exempel där skyndsamhetskravet anses uppfyllt utan att gripandet behöver anmälas genast till åklagaren: Om personen som är misstänkt för ett grovt brott grips på bar gärning, om den misstänkte erkänt sådant brott eller om stark bevisning föreligger mot en misstänkt person och som enligt polisens vetskap har dömts ett flertal gånger.⁴⁶ Med grovt brott förstås brott för vilka inte är stadgat en lindrigare påföljd än 2 års fängelse. Anmälan till åklagare om gripande som skett nattetid kan även anstå till tjänstgöringstidens början följande morgon, om personen är så pass berusad att han inte kan höras, vid brott mot utlänningslagen eller vid verkställt anhållningsbeslut.⁴⁷ Anmälningförbud till åklagaren råder mellan klockan 00.00 och 06.00.⁴⁸ Om det är absolut nödvändigt måste åklagaren emellertid skyndsamt informeras oavsett anmälningförbudet. Är den gripna personen under 18 år bör åklagaren informeras genast, oavsett tidpunkten på dygnet, för att kravet på skyndsamhet skall kunna anses uppfyllt.⁴⁹

Om åklagaren beslutar sig för att begära en misstänkt person häktad, kan personen *anhållas* av åklagaren i avvaktan på rättens beslut. Anhållningsbeslutet är således att betrakta som en förberedande åtgärd för häktning. En misstänkt person kan anhållas, både i sin närvaro och i sin frånvaro, om det föreligger skäl till häktning eller om det är av synnerlig vikt att personen kvarhålls för ytterligare utredning, 24:1, 24:5, och 24:6 RB. *Dagen efter att personen har anhållits*, eller dagen efter inställelse till förhör, om han har anhållits i sin frånvaro, måste åklagaren besluta om personen skall begäras häktad eller frigges. Om ytterligare utredning behövs för prövning av häktningsfrågan kan åklagaren emellertid avvakta ytterligare några dagar med att fatta beslut i frågan. Men senast 5 *dagar* efter anhållningsbeslutet, eller förhöret, måste åklagaren skicka iväg en häktningsframställning till rätten. I

annat fall måste den anhållne genast försättas på fri fot, 24:12 RB. Hela 5-dagars fristen får emellertid endast utnyttjas om det är *oundgängligen nödvändigt*. Föreligger häktningsskäl får fristen inte utnyttjas för ytterligare utredning av brottet eller för att få den misstänkte personen till att erkänna.⁵⁰

Vid misstanke om vissa grova brott kan emellertid åklagaren beviljas anstånd med häktningsframställningen. Anstånd kan endast beviljas av JK efter begäran av åklagaren. Fristen kan i dessa fall förlängas med högst *10 dagar* och om fortsatt utredning är *oundgängligen* erforderligt med ytterligare *15 dagar*.⁵¹

Efter att en häktningsframställning inkommit till rätten måste *häktningsförhandling* äga rum, *så snart ske kan*, men inte senare än *efter 4 dagar*. I de fall huvudförhandling i målet kommer att äga rum inom 1 vecka efter att häktningsframställning inkommit till rätten, kan häktningsförhandlingen emellertid anstå till dess, 24:13 RB.

Efter avslutad häktningsförhandling måste rätten *omedelbart* besluta om den misstänkte personen skall vara häktad eller frigges, 24:16 RB. Om personen förklaras häktad måste rätten, om åtal ännu inte har väckts, ange tidpunkt inom vilken åklagaren senast måste väcka åtal. Tidsfristen får inte vara längre än vad som är *oundgängligen erforderligt*, 24:18 1 st RB.

Om åtal inte är väckt inom *14 dagar* måste ny häktningsförhandling hållas. Rätten skall då särskilt tillse att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt. Kravet på ny häktningsförhandling kan emellertid förbigås om det är uppenbart att en ny förhandling skulle vara utan betydelse, 24:18 2 st RB. Åklagaren kan även av rätten beviljas anstånd med att väcka åtal inom utsatt tidsfrist. Det kan ske efter en framställan från åklagaren, 24:18 3 st RB.

Beslut av rätten om häktning respektive frigivning kan alltid *omedelbart*⁵² överklagas till hovrätten, 52:1 RB. Men oavsett om åklagaren eller den häktade personen besvärar sig måste rättens beslut *omedelbart* verkställas, 30:12 RB. Det åligger rätten emellertid att så fort häktningsskäl inte längre föreligger förordna om att den häktade personen frigges, 24:19 RB.

Efter att åtal har väckts måste huvudförhandling hållas inom *1 vecka*, 45:14 2 st RB. I de fall den åtalade är häktad måste dom meddelas senast inom *1 vecka* efter avslutad huvudförhandling, 30:7 2 st 2 p RB. I samband med att dom avkunnas måste rätten i de fall den dömda personen är häktad avgöra huruvida personen, "skall i häkte avbida, att domen vinner laga kraft", 24:21 1 st RB. Även i de fall personen inte är frihetsberövad kan rätten besluta om att personen skall häktas. Ett beslut om häktning efter att dom har avkunnats förutsätter liksom annat häktningsbeslut att häktningsskäl föreligger.

I samband med beräkning av tidsfrister vid användningen av de tre frihetsberövande tvångsmedlen gripande, anhållande och häktning måste även den s.k. *söndagsregeln* beaktas.⁵³ Söndagsregeln innebär att en frist som upphör

på en helgdag kan förlängas till följande arbetsdag.⁵⁴ Regeln har först och främst betydelse för domstolarna, eftersom åklagarväsendet har ett system med beredskapstjänstgöring under kvällar och tjänstgöringsfria dagar.⁵⁵

5.3. Sekundärt

Den i praxis tillämpade proportionalitetsprincipen förutsätter att man inte använder ett mer ingripande tvångsmedel än vad som krävs för att uppnå syftet med åtgärden. En frihetsberövande åtgärd kan därför ersättas med ett surrogat. Surrogaten till anhållande respektive häktning består av *övervakning*, *reseförbud* och *anmälningsskyldighet*. Om ett frihetsberövande skulle kunna medföra allvarligt men för den misstänkte personen på grund av ålder, hälsotillstånd eller annan liknande omständighet, inklusive kvinnor som nyligen har fött barn, bör övervakning ordnas istället, 24:3 RB, 26-28 §§ FUK. Begränsningar i rätten att utsätta en för brott misstänkt person för ett frihetsberövande föreligger särskilt beträffande personer under 18 år, 24:3 2 st RB, 7 § LUL.

Vid skäligen misstanke om brott för vilket fängelse kan följa samt om flyktfara anses föreligga, kan åklagaren eller rätten besluta om reseförbud och/eller anmälningsskyldighet för den misstänkta personen. Även oberoende av brottets svårhetsgrad kan sådant beslut fattas, om det skäligen kan befaras att den misstänkta personen genom att bege sig från Sverige undandrar sig lagföring eller straff. Även i andra fall där anhållnings- eller häktningsskäl föreligger kan surrogat användas i fall syftet därmed ändå kan uppnås, 25:1 och 3 RB. Om den misstänkte inte fullgör sina skyldigheter i samband med ett häktningssurrogat kan hon/han omedelbart anhållas eller häktas, om det inte är uppenbart att anledning till ett frihetsberövande saknas, 25:9 RB.

Enligt den akusatoriska processprincipen skall den processuella verksamheten uppbäras av parterna. Det förutsätter att den misstänkte förses med en kompetent försvarare. Av betydelse är även hur pass snabbt och i vilken omfattning försvararen kan ingripa.

Offentlig försvarare skall i de flesta fallen förordnas under förundersökningen om en anhållen eller häktad person begär det, 21:3 a RB, 12 § FUK. Rätten till offentlig försvarare gäller nästan obegränsat för personer misstänkta för brott som inte fyllt 18 år, 11 § LUL. Offentlig försvarare förordnas av rätten efter anmälan från undersökningsledaren, 21:4 och 23:5 RB.

Under förundersökningen har den misstänkta personen och dennes försvarare rätt att muntligen eller skriftligen ta del av utredningsmaterialet, om det kan ske utan men för utredningen. Innan åtal väcks måste de emellertid ha fått

möjlighet att ta del av utredningsmaterialet, 23:18 RB. 12 a § FUK.⁵⁶

Vid förhör med den misstänkta personen skall om möjligt *vittne* vara närvarande. Stadgandet är motiverat med hänsyn till rättssäkerheten och behovet av att kunna styrka vad som förekommit vid ett förhör. Regeln är fakultativ och i praktiken förekommer vid de flesta förhör inte något vittne. Om det förekommer ett vittne vid förhör brukar det i allmänhet vara en person som är anställd vid polismyndigheten. Den misstänktes försvarare kan alltid vara närvarande vid förhör, såvida det inte skulle vara till skada för utredningen, 23:10 RB, 7 § FUK.⁵⁷

Ett anhållningsbeslut medför att personen ifråga skall hållas i förvar. Inskränkningar i personens frihet får emellertid inte vara större än situationen kräver, 24:11 RB. Om personen däremot är häktad måste hon/han omedelbart föras till ett allmänt häkte, 24:22 och 24:24 RB. Liksom för en person som är anhållen får inskränkningar i en häktad persons frihet endast ske med anledning av syftet med häktningen samt ordning och säkerhet.

I samband med vistelsen på ett häkte kan en för brott misstänkt person åläggas *restriktioner* beträffande gemensam vistelse⁵⁸ och förvaring⁵⁹ med andra inskrivna personer. Detsamma kan gälla beträffande tillgång till tidningar, television och radio. Restriktioner kan även utfärdas beträffande den inskrivnes rätt att avsända respektive mottaga post, att ta emot besök och att telefonera. Inskränkningar i den inskrivnes frihet med anledning av syftet med frihetsberövandet beslutas av undersökningsledaren eller åklagaren. Är personen häktad måste ett beslut om restriktioner ha stöd i häktningsbeslutet. Så fort anledning förekommer måste beslutet omprövas. Beslutet kan däremot inte överklagas utan endast prövas av överordnad åklagare. Beslut med anledning av ordning och säkerhet fattas däremot av föreståndaren på häktet.⁶⁰

Fotnoter

1. Beträffande den ackusatoriska processprincipen se Gärde, Natanael., Den ackusatoriska principen enligt nya RB, i Festskrift tillägnad Karl, Schlyter (Stockholm, 1949), s. 134-136, 141, 143; Beträffande *målsägande* se Heuman, Lars., Målsägande (Stockholm, 1973), s. 33-42, 56-67.
2. Se t.ex. 29 kap RB och 51:25 RB.
3. SOU 1986:14, s. 131; Elwin, Göran., Heckscher, Sten., Nelson, Alvar., Den första stenen (Stockholm, 1975), s. 317.
4. Ekelöf, Per Olof., Rättegång, Tredje häftet, 3 upplagan (Stockholm, 1970), s. 28-29.
5. NJA I 1978:67.
6. Jämfört med ett gripande som verkställs av en polisman kan ett gripande som företas av en privatperson betraktas som ett *för-gripande*. Elwing, Carl, M., Om vissa tvångsmedel i svensk brottmålsprocess, i JFT, Tidskrift Juridiska Föreningen i Finland 1967, s. 304-305.
7. Ekelöf, Tredje häftet, a.a. s. 36 f.
8. Bylund, Leif., Skäl för anhållande och häktning? i Svenska Advokatsamfundets Tidskrift, Häfte 6 (1975) s. 4.
9. Ekelöf, Tredje häftet, a.a. s. 36 f; Jfr. Bylund, a.a. s. 4.
10. Olivecrona, Karl., Rättegången i brottmål enligt RB, 3 upplagan (Lund, 1968), s. 221.
11. NJA I 1985:868.
12. NJA I 1979:425.
13. Den s.k. *rallarparagrafen*.
14. RÅ C 34:48.
15. NJA I 1979:261, 1985:56. Efter en lagändring 1981 är utvisning att likställa med straff enligt 24:1 RB. Jfr. NJA I 1983:610 och 1983:817.
16. NJA I 1984:559.
17. NJA I 1978:471. Se även NJA I 1985:56.
18. Bylund, a.a. s. 17-18; Se även Fischler, Josef., Brottsrisk som häktningsgrund, i TSA (1958), s. 17.
19. Se Bylund a.a. s. 4.
20. Ekelöf, Tredje häftet, a.a. s. 33-34.
21. SOU 1938:44, s. 298; NJA II 1943, s. 320 f.
22. SOU 1985:27, s. 76-77; Ekelöf, Tredje häftet, a.a. s. 29; JO 1969:54.
23. NJA I 1974:614.

24. RÅ C 34:48 s. 5 f.
25. Jfr. Olivecrona, a.a. s. 224.
26. Ekelöf, Tredje häftet, a.a. s. 28 ff; Olivecrona, a.a. s. 223.
27. Ekelöf, Tredje häftet, a.a. s. 29.
28. SOU 1985:27, s. 77.
29. NJA I 1952:518.
30. SOU 1926:32, s. 86; SOU 1938:44, s. 298; NJA II 1943, s. 320 f. och Gärde, Natanael., Engström, Thore., Stranberg, Tore., Söderlund, Erik., Nya rättegångsbalken jämte lagen om dess införande. Med kommentarer (Stockholm, 1949), s. 319.
31. Ryding, Per., Detention pending trial och häktning, i Svjt 1969, s.980; JO:s ämbetsberättelse 1960:66.
32. RÅ nr 58; JO 1960:66; Ryding, a.a. s. 980; Ekelöf, Tredje häftet, a.a. s. 30.
33. NJA I 1976:420.
34. Ekelöf, Per Olof., Rättegång, Tredje häftet, 4 upplagan (Lund, 1980), s. 35; JO 1973:37.
35. Ekelöf, Per Olof., Rättegång, Femte häftet, 5 upplagan (Stockholm, 1979), s. 100.
36. JO 1968:99.
37. NJA II 1943, s. 304-305.
38. JO 1975:136.
39. Gärde, a.a. s. 326.
40. Gärde, a.a. s. 299, 328; JO 1954:205; Sjöholm, Erik., När och hur får polisen ingripa? (Stockholm, 1973), s. 132; Rikspolisstyrelsen, Utredning - Spaning 3 (Stockholm, 1974), s. 55.
41. JO 1954:205
42. Med dröjsmål förstås att kravet på skyndsamhet vid en förundersökning i brottmål inte är uppfyllt.
43. JO 1954:205.
44. SOU 1985:27, s. 79. Ett förfarande som kritiserats av JO. Enligt JO bör den misstänkte personen ställas inför en åklagare innan anhållningsbeslut fattas. JO 1968:101.
45. JO 1954:205.
46. JO 1968:101; Rikspolisstyrelsen, Utredning - Spaning 3, a.a. s. 53-56.
47. RÅ C 41.
48. RÅFS 1983:1, RÅC I:101. Jfr. med RÅC 41 där jourhavande åklagaren inte ansågs behöva ta emot anmälningar om gripanden av ovan nämnda karaktär *sent på natten* och absolut inte efter klockan 02.00 utom i fall där det var oungämligen nödvändigt att åklagaren informerades. I praktiken tolkades det som ett anmälningsförbud till åklagaren mellan klockan 22.00 och 07.00.
49. JO:s beslut 1984-12-17, dnr 2016-1983.
50. SOU 1938:44, s. 304; JO 1950:136.
51. 1 och 2 §§ Lag (1952:98) med särskilda bestämmelser om

- tvångsmedel i vissa brottmål.
52. Welamson, Lars., Rättegång VI, 2 upplagan (Stockholm, 1974), s. 23.
53. Lagen (1930:137) om beräkning av lagstadgad tid. Beträffande tillämpningen av lagen om beräkning av lagstadgad tid menade Jo att även om söndagsregeln till ordalydelsen gäller frister i samband med beslut om en anhållen person skall begäras häktad eller frigges så bör den inte tillämpas i praktiken. JO föreslog även att förändringar i lagen, vilket skulle innebära att lagen om beräkning av lagstadgad tid inte skulle vara tillämplig på 24:12 RB. JO 1953:343-46. Att det motsatta emellertid var och förblev gällande rätt, dvs. att regeln skulle tillämpas, framgick av den antagna propositionen 1961:46, s. 23.
54. 2 § Lagen (1930:137) om beräkning av lagstadgad tid.
55. RÅFS 1983:1, RÅ C I:101, RÅ C A 45; Ett jourssystem för åklagarna som förutsätter ett aktivt deltagande i förundersökningen samt att de grundligt sätter sig in i förundersökningsmaterialet för att kunna bedöma häktningsfrågan. JO:s beslut 1984-12-17, dnr 2016-1983.
56. Elwing, Carl M., Straffprocessrätt i Elwing, Carl, M., Thurén, Gunnar., Wallén, Per-Edwin., Aspelin, Erland., Brott och brottmål, 4 upplagan (Stockholm, 1983), s. 68-69; Gärde, Den ackusatoriska principen enligt nya RB, a.a. s. 138-139. Se även Elwing, Carl, M., Om försvararens belysning av åtalade saken, i Festskrift till Hans Thornstedt (Stockholm, 1983), s. 206 ff. Heuman, Lars., Advokatens rättsutredningar (Stockholm, 1987) särskilt s. 55, 60-65; Thomasson, Erik., Ett och annat om försvararens skyldigheter i den nya rättegångsordningen, i SvJT 1950, s. 780-783.
57. Lag (1981:324) om medborgarvittnen; Gärdes, a.a. s. 300; Ekelöf, a.a. s. 102; Elwin, a.a. s. 137; Användningen av medborgarvittnen i Göteborg utgör ett undantag från den praxis som har utvecklats. SOU 1979:6, s. 90-91, 192-193.
58. Gemensam vistelse innebär att den inskrivna personen erbjuds möjlighet att under dagtid vistas tillsammans med annan eller andra personer som är inskrivna på häktet.
59. Gemensam förvaring innebär att två personer som är inskrivna på allmänt häkte tilldelas två bostadsrum med en dörr emellan.
60. Lag (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.; Förordning (1976:376) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.; KVVFS 1977:1 och 1977:2; Bestämmelserna äger även tillämpning på en person som är *gripen* misstänkt för brott. 8 § KK (1958:215) med vissa föreskrifter om allmänna häkten och polisarrester; (KK 1970:531); Riksåklagaren, Statskontoret, Rapport Åklagarväsendet 1985:56, s. 36; JO 1978/79:40; RÅ C 87. Om det efter häktningsförhandlingen uppstått förändringar i utredningssituationen, utgör själva häktningsbeslutet inte hinder för

att restriktionerna ändras; Föreståndaren för häktet ansvarar för ordningen och säkerheten och kan utfärda restriktioner för att förhindra fara i detta hänseende. Åklagaren måste hålla häktesföreståndaren informerad om sådant som är av betydelse för ordningen och säkerheten. 14 § Förordningen om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.; Nordlöf, Kerstin., Restriktioner vid gripande, anhållande och häktning, i Brottsutvecklingen (Stockholm, 1987).

KAPITEL VI

UNDERSÖKNINGEN GRIPANDE, ANHÅLLANDE OCH HÄKTNING 1985

6.1. Syfte

Undersökningen genomfördes med syftet att erhålla kännedom om praxis när det gäller användningen av de straffprocessuella tvångsmedlen gripande, anhållande och häktning. Resultatet av undersökningen är avsett att användas för att se om det förekommer diskrepanser mellan lagstifning och praxis inom detta område.

I undersökningen studeras den del av brottmålsprocessen som inleds med ett anhållningsbeslut och avslutas med beslut i åtalsfrågan eller - om den för brottet misstänkte inte har frigivits dessförinnan - med att dom avkunnas. Undersökningen har delats upp i ett primärt respektive sekundärt intresseområde. Det primära är att erhålla information om vilket *brott* personen var misstänkt för, *grunderna* för frihetsberövandet samt *frihetsberövandets varaktighet*. Det sekundära, men minst lika viktiga, är att erhålla information om användningen av häktningssurrogat och restriktioner samt andra omständigheter vid ett frihetsberövande med anledning av misstanke om brott.

6.2. Metod

Undersökningen genomfördes med hjälp av enkäter. Den metoden ansågs mest lämplig med avsikten att kunna jämföra resultatet med tidigare genomförda undersökningar på detta område. Vid de undersökningstillfällena hade enkäter använts.

Enkäterna besvarades av de myndigheter som tar del i, beslutar om samt verkställer beslut om gripande, anhållande och häktning, dvs. polis- och åklagarmyndigheter, tingsrätter och allmänna häkten.¹ Offentliga försvarare, som förordnades till någon person i undersökningspopulationen, tillfrågades även.

Enkäterna i undersökningen hade framställts på grundval av de pilotundersökningar som jag genomfört tidigare,² samt efter de synpunkter som inhämtats från representanter för respektive myndighet inklusive de offentliga försvararna som skulle komma att ingå i undersökningen. Enkäterna utformades också, i den mån det var möjligt, efter de blanketter som används inom respektive myndighet i samband med ett frihetsberövande vid misstanke om brott. I undersökningen förekom fem olika enkäter, en för varje myndighet samt en för de offentliga försvararna.

6.3. Urval

I undersökningen ingick alla de personer som anhölls misstänkta för brott under tiden 1985-02-25--03-24, dvs. en period på 4 veckor.³ Stickprovet kom att bestå av 2 073 personer. Med hjälp av enkäter som besvarades av de olika myndigheterna inklusive offentliga försvarare, följdes undersökningspopulationen från anhållningsbeslutet och fram tills dess att personen försattes på fri fot respektive beslut i åtalsfrågan fattades eller i de fall personen inte frigivits dessförinnan, tills dess att dom avkunnats.

Möjligheterna till inferens begränsas av att undersökningen omfattade endast en kall tidpunkt av året. Med anledning av säsongvariationer i brottsfrekvensen valdes denna observationsperiod, då det varken är en hög-

eller lågsäsongperiod.⁴

Observationsperiodens längd valdes inte bara med hänsyn till tillgängliga resurser, utan även med syftet att så långt som möjligt uppnå resultat, vilka skulle kunna generaliseras till den totala populationen. Stickprovet utgjorde något mer än 8 % av det totala antalet anhållningsbeslut år 1985.

6.3.1. Begränsningar

Eftersom myndigheternas och de offentliga försvararnas deltagande i undersökningen var helt frivilligt kunde ett visst bortfall inte undvikas. Trots denna begränsning kunde undersökningen genomföras, eftersom de flesta uppgifterna fanns tillgängliga hos flera av de deltagande myndigheterna.⁵ I vissa fall träffades även överenskommelser om, att uppgifter av mer sekundär betydelse men arbetsmässigt tidskrävande för myndigheten ifråga kunde utgå i utbyte mot att övriga uppgifter besvarades. I en del fall där myndigheten inte kunde delta erbjöds jag i stället möjlighet att själv på platsen samla in erforderliga uppgifter.⁶ De tingsrätter som nekade till att delta i undersökningen bistod med att låna ut de aktuella akterna.⁷

6.3.2. Kontroller

Enkäterna hade utformats med syftet att så långt som möjligt reducera förekomsten av felaktiga eller ofullständiga data.⁸ Därför förekom ibland samma frågeställningar till olika myndigheter, som exempelvis beträffande antalet förhör med anhållen person. I de fall en anhållen person vistas på allmänt häkte, kan förhör på polisavdelningen ske först efter att personen har kvitterats ut av polisen från häktet. Men förhör genomförs även ofta på själva häktet. Någon utkvittering av den anhållne personen behöver därmed inte ske. Om man som i undersökningen använder utkvitteringen av den anhållne som mätinstrument för antal förhör, uppstår ett mörkertal. För att minska detta mörkertal ombads därför även polismyndigheterna att lämna uppgift om antalet förhör med personen.

6.4. Bortfall

Inom respektive myndighet som ingick i undersökningen förekom ett bortfall. Bland polis-, åklagarmyndigheter och tingsrätter förekom ett bortfall när det gällde att skicka in enkäter på 13 %, 8 % respektive 33 %. Något bortfall bland de allmänna häktena går emellertid inte att fastställa. Eftersom samtliga allmänna häkten i landet deltog förutsätts det i redovisningen av undersökningens resultat att inget bortfall förekom.⁹ Beträffande de försvarare som kom att förordnas till offentlig försvarare åt någon i undersökningspopulationen var svarsfrekvensen mycket låg. Om man utgår från att det totala antalet häktningsförhandlingar är lika med antalet förordnanden av offentlig försvarare så var bortfallet 50 %.

När det gäller partiellt bortfall, dvs. att vissa frågor i enkäten inte hade besvarats, framgår det i redovisningen av respektive variabel hur stort det är. För att åtgärda detta bortfall skickades, i de fall det var möjligt, ej fullständigt besvarade enkäter tillbaka till respektive myndighet för komplettering.¹⁰ I vissa fall kunde ärendet emellertid inte spåras på grund av att det hade flyttats till ett annat distrikt.¹¹ När det gällde de allmänna häktena, fyllde vissa i enkäterna efter att själva undersökningsperioden var över.¹² I de fallen hände det ofta att uppgifterna om restriktioner inte längre fanns kvar, utan att de hade kastats. Därmed kunde frågor om restriktioner för den misstänkta personen inte besvaras.

Undersökningens resultat redovisas i de flesta fallen med en fördelning på kvinnor och män. Beträffande uppgifter om kön föreligger ett bortfall på 10 %. Redovisningen av antalet kvinnor respektive män inkluderar sålunda 90 % av undersökningspopulationen. Bortfallet på 10 % har studerats i de olika variablerna och visar inga skillnader jämfört med totalpopulationen. Riskerna för snedvridning vid inferens är därmed begränsade.

Fotnoter

1. År 1985 fanns det i riket totalt 118 polisdistrikt, 113 åklagarmyndigheter, inklusive distriktsåklagare och länsåklagarmyndigheter, 97 tingsrätter och 29 allmänna häkten, inklusive filialer.
2. Under hösten år 1983 genomförde jag *Pilotundersökning Anhållande och Häktning* vid Uppsalas polis-, åklagarmyndighet och tingsrätt. I pilotundersökningen deltog även de som hade förordnats till offentlig försvarare åt någon i undersökningspopulationen. Undersökningen genomfördes med enkäter som besvarades av ovan nämnda myndigheter samt av de offentliga försvararna.

Undersökningspopulationen bestod av de 20 första personerna som anhölls misstänkta för brott från och med den 19 september år 1983. Tidsperioden som observerades sträckte sig från det att den misstänkte personen greps och tills dess att han frigavs, men inte längre än till och med häktningsförhandlingen.

Vid planeringen av pilotundersökningen ingick även det allmänna häktet i Uppsala samt de personer som häktades av undersökningspopulationen i undersökningen. Men på grund av praktiska skäl kom denna del av pilotundersökningen att brytas ut till en separat undersökning, *Provundersökning om Anhållande och Häktning*.

Undersökningen genomfördes vid Uppsala allmänna häkte mellan den 25 januari och den 12 mars år 1984 och inkluderade 20 häktade personer. Genom att jag fick tillgång till erforderliga uppgifter kunde jag själv besvara enkäterna.

Undersökningspopulationen besvarade även själv 1 enkät vardera.

3. Antalet anhållningsbeslut är i stor sett identiskt med antalet personer, eftersom det endast undantagsvis förekom att en och samma person anhölls mer än en gång under undersökningsperioden.
4. v. Hofsten, Erland., *Praktisk statistik*, 4 upplagan (Stockholm, 1961), s. 208-211.
5. De polisdistrikt som nekade till att delta var Handen, Karlskrona och Sveg. Västerviks åklagardistrikt var det enda åklagardistrikt som inte ingick i undersökningen.
6. Detta blev aktuellt vid polismyndigheterna i Malmö och Stockholm, åklagarmyndigheterna i Göteborg, Handen och Malmö samt delvis vid Stockholms åklagarmyndighet.

7. Tingsrätterna i Eksjö, Karlstad och Linköping.
8. Fredriksson, Gunnar., Kriminalstatistiken och kriminologin (Uppsala, 1962), s. 70-73.
9. Någon exakt statistik över antalet anhållna respektive häktade personer misstänkta för brott som förs till allmänt häkte finns överhuvudtaget inte. Den statistik som finns redovisar antalet gripna, anhållna och häktade som skrevs in på ett häkte under 1 år. Denna grupp gäller emellertid inte endast personer misstänkta för brott, utan även andra som är frihetsberövade enligt annan lagstiftning. Varje inskrivning på ett häkte räknas dessutom som en person, oavsett om det t.ex. endast är fråga om en kortare placering med anledning av personen måste flyttas. En och samma person kan följaktligen komma att rapporteras som flera inskrivningar. Kriminalvårdsverkets verksamhetsberättelse, Kriminalvård 1985-1986, tab. 10 (Linköping, 1986), s. 82.
10. Malmö polisdistrikt nekade att delta i undersökningen med hänvisning till sin arbetsbelastning. I stället erbjöds jag att själv få ta del av handlingarna, vilket jag även gjorde under två dagar. Tiden var beräknad med tanke på erforderlig tidsåtgång för att gå igenom akterna. Men eftersom berörda avdelningar vid Malmö polisdistrikt inte hade blivit informerade av polisledningen om mitt besök, gick halva tiden åt för att informera. Materialet från Malmö polisdistrikt är därför inte fullständigt.
11. Detta gällde i 78 fall.
12. Allmänna häktet i Helsingborg, Jönköping, Karlstad, Luleå, Växjö och Ängelholm.

KAPITEL VII

PRAXIS: FRÅN BROTT OCH TILL LAGFÖRING

7.1. Inledning

Föreliggande kapitel samt de därpå följande 2 kapitlen innehåller en redovisning av resultatet från min empiriska undersökningen "Gripande, Anhållande och Häktning 1985".

I detta kapitel redovisas bl.a. vilken typ av brott som förekommer vid ett beslut om frihetsberövande, de särskilda grunderna för ett frihetsberövande samt när de olika åtgärderna i samband med ett frihetsberövande vidtogs. Redovisningen börjar med att en för brott misstänkt person grips och avslutas med att personen försätts på fri fot eller om personen inte har frigivits dessförinnan, med att dom avkunnas. I redovisningen ingår även uppgifter av betydelse för att fastställa vad som sker under den tid som en för brott misstänkt person är frihetsberövad. Dessa uppgifter kompletteras med en redovisning av personliga data beträffande undersökningspopulationen. I de fall den frihetsberövade personen fördes till ett allmänt häkte redovisas eventuella beslut och åtgärder i samband med denna vistelse. Även uppgifter om de offentliga försvararna redovisas i detta kapitel.

I de 2 följande kapitlen redovisas resultatet av frihetsberövandet när det gäller lagföring respektive hur länge frihetsberövandet pågick.

Redovisningen innehåller även i vissa delar en jämförelse mellan de olika regionerna i landet.¹ Jämförelser sker även med de empiriska undersökningarna från åren 1974 och 1983.²

7.2. Från brott och till anhållningsbeslut³

7.2.1. Gripen eller hämtad, införd, anmäld och förhörd

Av undersökningspopulationen var det minst 60 %, dvs. 1 234 personer, som greps⁴ och minst 22 %, dvs. 446 personer, som hämtades av polisen. Gripandet av en för brott misstänkt person skedde först och främst under kvälls- och nattetid, dvs. mellan klockan 21.05 och 03.00. Hämtning av en för brott misstänkt person skedde däremot i de flesta fallen under normal kontorstid. Se tabell 7.1.

År 1975 greps/hämtades nästan hälften på normal kontorstid - 46 % - av de personer som senare anhölls.⁵ År 1984 greps/hämtades en något mindre andel - 43 % - på normal kontorstid⁶ och år 1985 var andelen cirka 33 %.⁷

Tabell 7.1. Klockslag för gripande respektive hämtning.

Klockan	Gripen		Hämtad	
	Antal	%	Antal	%
24.05-03.00	231	19	3	1
03.05-06.00	113	9	4	1
06.05-09.00	52	4	79	18
09.05-12.00	128	10	163	36
12.05-15.00	155	13	106	24
15.05-18.00	158	13	44	10
18.05-21.00	175	14	34	8
21.05-24.00	219	18	13	3
Bortfall	3	0	0	0
Totalt	1234	100	446	101

Av det totala antalet gripna/hämtade personer misstänkta för brott var andelen kvinnor större på dag- och kvällstid jämfört med på natten. Andelen gripna/hämtade män var däremot större under nattetid, dvs. mellan klockan 24.00-06.00 än på dag- och kvällstid. Se tabell 7.2.

Eftersom undersökningen genomfördes under en kall period av året kan det förutsättas att andelen gripna/hämtade nattetid är större under varmare perioder, då det är mer livligt under nätterna.

Tabell 7.2. Klockslag för gripande/hämtning med fördelning på kvinnor och män.

Klockan	Antal	%	K/M antal	%	K/M % andel	K/M % bf
24.05-03.00	246	12	16/212	8/13	7/87	6
03.05-06.00	124	6	6/108	3/6	5/87	8
06.05-09.00	166	8	18/128	9/8	5/77	18
09.05-12.00	360	17	35/297	18/18	10/83	7
12.05-15.00	341	16	33/264	17/16	10/77	13
15.05-18.00	259	13	30/208	15/12	12/80	8
18.05-21.00	269	13	31/208	16/12	12/77	11
21.05-24.00	263	13	23/203	12/12	9/83	8
Bortfall	45	2	2/36	1/2	4/80	16
Totalt	2073	100	194/1664 ⁸	99/99	9/80	10

Införd på polisstation blev cirka 1/4 av undersökningspopulationen, dvs. 24 %, mellan klockan 09.05-15.00. Det lägsta antalet införda uppmättes mellan klockan 06.00-09.00. Se tabell 7.3.

Tabell 7.3. Klockslag för införd på polisstation.

Klockan	Antal	%
24.05-03.00	207	10
03.05-06.00	109	5
06.05-09.00	91	4
09.05-12.00	257	12
12.05-15.00	248	12
15.05-18.00	194	9
18.05-21.00	202	10
21.05-24.00	179	9
Bortfall	586	28
Totalt	2073	100

I de fall av undersökningspopulationen där det framgick när *gripandet/hämtandet hade anmälts* till åklagaren, dvs. 30 % av undersökningspopulationen, tog det i genomsnitt 1 timme och 30 minuter innan den vidtagna åtgärden anmälades. För mer än 1/4 dröjde det upp till 6 timmar innan gripandet/hämtandet anmälades till åklagaren. Av vad som framgick vid undersökningen dröjde det mellan 6 och 12 timmar för 3 % av undersökningspopulationen. Det förekom även 1 fall där det dröjde över 18 timmar och 1 fall över 24 timmar innan åklagaren informerades. Se tabell 7.4.⁹

Efter att den misstänkte hade förts in på en polisstation tog det i genomsnitt 1 timme och 15 minuter för 22 % av undersökningspopulationen innan åtgärden anmälades till åklagaren. Den längsta uppmätta tiden mellan det att personen infördes och ärendet anmälades var 10 timmar och 15 minuter. Se tabell 7.4.¹⁰ För 21 % anmälades ärendet inom 6 timmar efter personen hade införts på polisstationen. Mellan 6 och 12 timmar dröjde det emellertid för 1 % av undersökningspopulationen, dvs. 29 personer.

Tabell 7.4. Antal timmar mellan gripande/hämtning respektive införd och anmälan till åklagare.

Timmar	Gripen/Hämtad		Införd	
	Antal	%	Antal	%
0	19	1	56	3
0.15-1.00	231	11	170	8
1.15-2.00	133	6	66	3
2.15-3.00	59	3	36	2
3.15-6.00	123	6	98	5
6.15-12.00	57	3	29	1
12.15-18.00	0	0		
18.15-24.00	1	0		
24.15-25.00	1	0		
Bortfall	1449	70	1618	79
Totalt	2073	100	2073	101

Första förhöret med den misstänkte personen hölls i genomsnitt 1 timme efter att personen hade blivit införd på en polisstation. Inom 1 timme hade 35 % av undersökningspopulationen förhörts. Men för 35 % dröjde det över 1 timme. I över 12 timmar fick 2 %, dvs. 38 personer, vänta innan de förhördes. Av dessa fick 12 personer vänta i över 24 timmar. Se tabell 7.5.¹¹

Tabell 7.5. Antal timmar mellan införd och första förhöret.

Införd Timmar	Antal	%
0	195	9
0.15-1.00	531	26
1.15-2.00	247	12
2.15-3.00	125	6
3.15-6.00	179	9
6.15-12.00	126	6
12.15-18.00	18	1
18.15-24.00	8	0
24.15-102.00	12	1
Bortfall	632	30
Totalt	2073	100

Bland de misstänkta personer som inte hade hörts inom 1 timme efter att hon/han blivit införd på en polisstation, dvs. för 35 % av undersökningspopulationen eller 715 personer,¹² fanns i 67 % av fallen *anledningen* angiven till detta. Den anledning som oftast angavs som orsak till att den misstänkte inte kunde höras genast var att personen hade varit berusad. Transport av den misstänkte var en annan anledning som förekom ofta bland kvinnorna men även bland männen. Men det var vanligare bland kvinnorna än bland männen, att den misstänkte inte kunde höras pga att han var narkotikapåverkad. Därutöver utgjorde utredningstekniska skäl anledning till dröjsmålet i 15 % av fallen, att gripandet skett under nattetid i 9 % av fallen och att tolk behövdes i 4 % av fallen. Se tabell 7.6.

Tabell 7.6. Anledning till att förhör ej kunde inledas genast.¹³

Anledning	Antal	%	K/M antal	%	K/M % andel	K/M % bf
berusad	165	23	9/155	17/23	5/94	1
nark.	14	2	4/10	8/2	29/71	0
sprit+nark.	8	1	1/7	2/1	13/87	0
tolk	27	4	0/27	0/4	0/100	0
transp.	88	12	7/79	13/12	8/90	2
utredning ¹⁴	110	15	5/105	9/16	5/95	0
nattetid	65	9	2/63	4/10	3/97	0
ärend.flytt.	1	0	1/0	2/0	100/0	0
Bortfall	237	33	240	34		0
Totalt	715	99	715			

24:8/ersättningsförhör hölls med 3/4 av undersökningspopulationen i genomsnitt 1 timme och 45 minuter efter att den misstänkte personen hade gripits/hämtats.¹⁵ Genomsnittstiden bland undersökningspopulationens kvinnor låg något under undersökningens totala genomsnitt, dvs. 1 timme och 30 minuter efter att den misstänkta hade gripits.¹⁶ Mer än hälften av undersökningspopulationen, dvs. 65 %, förhördes inom 6 timmar efter att personen hade gripits. För 9 % dröjde det mellan 6 och 12 timmar. Över 12 timmar dröjde det för 2 % av undersökningspopulationen. Det förekom även 7 fall där 24:8/ersättningsförhöret hölls senare än 24 timmar efter gripandet. Se tabell 7.7.

Tiden mellan det att den misstänkte *hade förts in på en polisstation* och förhör hade hållits var i genomsnitt för nästan hälften av undersökningspopulationen 1 timme och 15 minuter. Även här ligger genomsnittstiden bland kvinnorna något lägre än undersökningens totala genomsnitt, dvs. förhöret skedde 1 timme efter att den misstänkta kvinnan hade blivit införd på en polisstation.¹⁷ För 41 % av undersökningspopulationen förhördes personen inom 6 timmar efter att personen hade införts på polisstationen. Men för 5 % dröjde det mellan 6 och 12 timmar. Och för 1 % av undersökningspopulationen dröjde det över 12 timmar efter att personen införts på polisstationen innan 24:8/ersättningsförhöret genomfördes. Det förekom även 2 fall där det dröjde

över 24 timmar efter att personen införts på en polisstation innan ärendet anmälades till en åklagare. Se tabell 7.7.

Efter att gripandet hade *anmälts till åklagaren* förhörde 29 % av undersökningspopulationen i genomsnitt efter 30 minuter. För kvinnorna i undersökningspopulationen skedde förhöret i genomsnitt 45 minuter efter att gripandet hade anmälts till åklagaren.¹⁸ Inom 6 timmar efter att ärendet hade anmälts till åklagaren förhörde 28 % av undersökningspopulationen. För 1 % dröjde det mellan 6 och 12 timmar. Men det förekom även 9 fall där personen fick vänta i över 12 timmar efter att personen införts på polisstationen innan 24:8/ersättningsförhöret genomfördes. Se tabell 7.7.

Tabell 7.7. Antal timmar mellan gripande/hämtning, införd respektive anmäld och 24:8/ersättningsförhör.

Timmar	Gripen/hämtad		Införd		Anmäld	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
0	38	2	110	5	189	9
0.15-1.00	494	24	327	16	205	10
1.15-2.00	339	16	186	9	74	4
2.15-3.00	192	9	84	4	59	3
3.15-6.00	280	14	141	7	45	2
6.15-12.00	179	9	103	5	26	1
12.15-18.00	23	1	8	1	5	0
18.15-24.00	13	1	5	0	4	0
24.15-75.15	7	0	2	0	0	0
Bortfall	508	25	1107	53	1466	71
Totalt	2073	101	2073	99	2073	100

Undersökningspopulationen förhörde i genomsnitt totalt 2 gånger under den tid de var frihetsberövade. Nästan hälften, dvs. 48 %, förhörde 1-2 gånger. 1/4 förhörde 3-5 gånger. Att en person utsattes för fler än 5 förhör förekom endast bland ett mindre antal av undersökningspopulationen. Se tabell 7.8. Bland de anhållna kvinnorna förekom det som mest 48 förhör med en och samma kvinna. Motsvarande siffra bland männen var 21.¹⁹

Tabell 7.8. Antal förhör.

Antal förhör	Antal personer	%
1-2	988	48
3-5	534	26
6-10	113	5
11-20	24	1
21-30	2	0
31-40	0	0
41-48	1	0
Bortfall	411	20
Totalt	2073	100

Den sammanlagda förhörstiden för undersökningspopulationen var i genomsnitt 1 timme. För 37 % av undersökningspopulationen var den sammanlagda förhörstiden inte mer än 1 timme. 1 till 2 timmar utgjorde den sammanlagda förhörstiden för 17 %. För 17 % var den sammanlagda förhörstiden mer än 2 timmar. Antalet förhörstimmar varierade från 2 timmar och upp till 107 timmar. Se tabell 7.9. I de fall längre förhör förekom gällde de kvinnorna i undersökningspopulationen. Den sammanlagda förhörstiden bland kvinnorna var i genomsnitt 1 timme och 15 minuter.²⁰

Tabell 7.9. Antal förhörstimmar.

Timmar	Antal	%
0-0.15	85	4
0.15-1.00	690	33
1.15-2.00	348	17
2.15-3.00	138	7
3.15-5.00	122	6
5.15-10.00	82	4
10.15-15.00	10	0
15.15-20.00	4	0
20.15-25.00	1	0
25.15-107.00	2	0
Bortfall	591	29
Totalt	2073	100

I de fall av undersökningspopulationen där det förekom uppgift om att den misstänkta personen hade hörts, hade de flesta förhören genomförts utan vittne. Med vittne genomfördes 30 % av förhören.²¹

7.2.2. Anhållningsbeslut

7.2.2.1. Brottets svårhetsgrad

I undersökningen bestod brottet vid anhållningsbeslutet i mer än hälften av fallen, dvs. 57 %, av ett *förmögenhetsbrott*. Både bland kvinnorna och bland männen i undersökningspopulationen var det stöld och andra tillgreppsbrott som dominerade vid anhållningsbeslutet. *Brott mot person* förekom vid 17 % av samtliga anhållningsbeslut. Denna brottstyp förekom oftare bland undersökningspopulationens män än bland kvinnorna. Misstanke om

narkotikabrott förelåg vid 14 % av anhållningsbesluten. Här var det däremot den kvinnliga undersökningspopulationen som dominerade i förhållande till andelen kvinnor av totalpopulationen.

I jämförelse med åren 1982 och 1984 så hade brott mot person varken ökat eller minskat år 1985. År 1975 förelåg misstanke om brott mot person endast vid 13 % av anhållningsbesluten till skillnad mot 17 % vid de 3 senare undersökningstillfällena. Förmögenhetsbrotten hade minskat något år 1985 jämfört med år 1984 och detsamma gällde narkotikabrotten. År 1975 förelåg misstanke om förmögenhetsbrott vid 69 % av anhållningsbesluten till skillnad mot 57 % år 1985. Misstanke om narkotikabrott förelåg däremot vid 9 % av anhållningsbesluten år 1975 till skillnad mot 14 % år 1985. Förmögenhetsbrotten var emellertid den brottstyp som vid samtliga undersökningstillfällen förekom mer frekvent än övriga brottstyper vid beslut om anhållande.²² Se tabell 7.10.

Tabell 7.10. Brotts vid anhållningsbeslut 1975, 1982 och 1984
i procenttal samt 1985 även med fördelning
på kvinnor och män.

År Brottstyp ²³	1975	1982	1984	1985	K/M	K/M andel	K/M bf
Mord, dråp	1	1	1	1	2/1	20/80	0
Gr misshandel	2	2	2	2	2/2	10/83	7
Misshandel ²⁴	4	7	7	6	1/7	1/87	12
Olaga hot ²⁵	5	4	4	4	1/4	1/88	11
Våldtäkt etc ²⁶	1	2	1	2	-/2	-/94	6
Sexuellt ofred				0	-/0	-/100	0
Allm verksamh ²⁷	1	1	1	2	1/2	5/87	8
Annat ²⁸	1	1	1				
BROTT M PERSON	13	17	17	17	6/18	4/87	9
Rån, gr stöld	36	10	12	12	11/12	9/81	10
Stöld, tillgr	28	42	36	37	28/37	7/82	11
Bedrägeri ²⁹				7	12/6	16/69	15
} 5	7	6					
Skattebrott				1	1/0	9/45	46
Skadegörelse ³⁰		1	1	1	1/1	13/87	
FÖRMÖGENHETSBR	69	62	59	57	53/57	9/80	11
Gr narkotikabr				2	3/2	13/79	8
Narkotikabrott				12	25/11	20/71	9
NARKOTIKABROTT	9	12	16	14	28/12	19/72	9
Varusmuggling				2	2/2	7/76	17
Övriga brott ³¹	6	5	3	3	1/3	2/85	13
ÖVRIGA BROTT	6	5	3	5	2/5	4/81	15
Kombination av fl brottstyper	3	4	6				
Bortfall				8	11/8		
Totalt	100	100	101	101	100/101	9/80	10

Uppgift saknas	2	86	47	160	21/134
Hela urvalet	5907	2899	3368	2073	194/1664

Vid anhållningsbeslutet förelåg i 19 % av samtliga fall misstanke om flera brott. Av dessa var 7 % kvinnor och 93 % män.³²

7.2.2.1.1. Brott vid anhållningsbeslutet i de olika regionerna

Misstanke om brott mot person liksom förmögenhetsbrott varierade i andel bland de anhållna personerna i de olika regionerna. Narkotikabrott var emellertid den brottstyp där de största variationerna mellan de olika regionerna förekom.

Andelen brott mot person utgjorde en större andel av anhållningsbesluten i Göteborg och Malmö än i Stockholm. Detsamma gällde beträffande förmögenhetsbrott och andelen narkotikabrott. Misstanke om varusmuggling och övriga brott förekom däremot vid en större andel av anhållningsbesluten i Göteborg och Stockholm än i Malmö. Se tabell 7.11.

Tabell 7.11. Brotts vid anhållningsbeslutet i de olika regionerna i procenttal.

Brottstyp	Regioner															
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	G	M	S
Mord, dråp	7			7	7							7		7	40	27
Gr misshandl	14	14		2	2	7			14	5	5		2	17	17	
Misshandel ³³	16	8	2	4	12	1	7	6	7	4	1	2	1	5	13	8
Olaga hot ³⁴	12	5	5	7	7	1	4	7		8	3	1	1	24	8	8
Våldtäkt ³⁵	32	12	6	6	6			6	3		9	3		6	9	3
Sex ofred	50													25	25	
Allm verk ³⁶	18	5	5		11		8	3		11	3		5	13	11	8
BR M PERSON	17	8	3	4	8	2	4	5	5	5	3	2	1	12	13	7
Rån, gr stöld	17	5	2	2	9	1	4	4	6	4	0	1	0	14	17	14
Stöld, tillgr	12	6	7	5	9	4	3	4	6	6	5	2	2	12	13	5
Bedrägeri ³⁷	11	5	6	2	8		6	6	5	6	1	1	1	18	16	9
Skattebrott		9		18		9			9					36		18
Skadegörel ³⁸	25	6	6		25		6							13	19	
FÖRMÖGENHBR	13	6	6	4	9	3	3	4	6	5	3	2	2	13	14	7
Gr narkbrott	18	3	13	8					5					39	5	8
Narkotikabr	10	8	7	4	5	1	4	6	4	14	2	2	3	16	12	3
NARKOTIKABR	11	7	8	4	4	1	3	5	4	12	1	1	3	19	11	3
Varusmuggl		7	2		46			2						13	9	22
Övriga br ³⁹	11	9	2	7	2	4	4	11	2	7			7	18	5	11
ÖVRIGA BROTT	6	8	2	4	22	2	2	7	1	4			4	16	7	16

7.2.2.2. Särskilda grunder

Grunden *kollusionsfara* dominerade vid anhållningsbesluten. Den förekom

som enda grund vid 35 % av samtliga anhållningsbeslut. Kollusionsfara i kombination med recidivfara angavs av åklagaren som grund till anhållningsbeslutet vid 28 % av fallen. I storleksordning, när det gäller andelar av anhållningsbesluten, utgjorde "ej fulla skäl" grund vid 9 % av anhållningsbesluten. En annan grund som förekom oftare än andra enskilda respektive kombinerade grunder var recidivfara. Som enda grund åberopades den vid 7 % av anhållningsbesluten.

Bland undersökningspopulationens kvinnor spelade kollusionsfaran en större roll vid anhållningsbeslutet jämfört med hela undersökningspopulationen. Det motsatta gällde grunderna kollusionsfara i kombination med recidivfara samt recidivfara som enda grund.

Jämfört med åren 1975 och 1984 hade användningen av kollusionsfara som grund till anhållningsbeslut ökat år 1985. Detsamma gällde grunden recidivfara efter den till synes tillfälliga nedgången år 1984. Däremot hade grunden "ej fulla skäl" minskat sin andel och låg på samma nivå som år 1975. Beträffande grunden flyktfara förekom inga större förändringar i andelen av anhållningsbesluten. Flyktfara utgjorde grund endast för 2 % av anhållningsbesluten år 1975 och 1 % år 1984 respektive år 1985. Jämfört med år 1975 åberopades flykt-, kollusions- och recidivfara i kombination i mindre utsträckning vid anhållningsbesluten både år 1984 och år 1985, dvs. vid 10 % respektive 3 % vardera.⁴⁰ Se tabell 7.12.

Tabell 7.12. Anhållningsgrunder 1975 och 1984 i procenttal samt 1985 även med fördelning på kvinnor och män.

Grunder	1975	1984	1985	KV/M	KV/M andel	KV/M bf
Flyktfara	2	1	1	0/1	0/82	18
Kollusionsfara	27	30	35	42/35	11/80	9
Recidivfara	14	7	7	4/7	6/86	8
Fängelse 2 år	2	3	1	1/1	9/73	18
24:5 2 st RB	9	12	9			
EN GRUND	54	53	53	47/44	10/81	9
Flykt.Kollusion	5	2	2	4/2	19/67	14
Flykt.Recidiv.	7	1	2	1/2	3/93	4
Koll.Recidiv.	18	28	28	22/29	7/84	11
Flykt.1 grund ⁴¹			0	0/0	0/100	0
Recidiv.1 grund ⁴²			1	1/1	4/88	8
Koll.1 grund ⁴³			6	10/6	14/72	14
TVÅ GRUNDER	30	31	39	38/40	9/82	9
Flykt.Koll.Rec.	10	3	3	3/3	8/73	19
Flykt.2 grunder ⁴⁴			0	0/0	0/100	0
Rec.2 grunder ⁴⁵			2	3/2	17/76	7
Koll.2 grunder ⁴⁶			0	1/0	33/67	0
TRE GRUNDER	10	3	5	7/5	12/75	13
FYRA GRUNDER ⁴⁷			0	-/0	0/100	0
ÖVRIGA GRUNDER ⁴⁸	6 ⁴⁹	13 ⁵⁰	2	8/11	7/76	17
Totalt	100	100	99	100/100	9/80	10
Sammanlagd förekomst:						
Flyktfara	24	7	8			
Recidivfara	50	39	43			
Kollusionsfara	60	62	76			
Bortfall	36	130	366	39/291	11/80	9

Urval

5838 3366 2073 194/1664

För att ytterligare kartlägga anhållningsbeslutens innehåll visar tabell 7.13 hur ofta en viss anhållningsgrund förekom vid en viss brottstyp. Av tabellen framgår det att flyktfara, som totalt sett förekom sällan, användes först och främst bland övriga brott.⁵¹ Kollusionsfara förekom ofta som grund vid samtliga brottstyper, men hade den högsta frekvensen vid skattebrott. Recidivfara förekom vid nästan samtliga brottstyper, men inte så utpräglat som kollusionsfara. Brott mot allmän verksamhet, dvs. bl.a. våld eller hot mot tjänsteman, var den typ av brott där recidivfara förekom oftare än vid andra brott.

Flyktfara i kombination med kollusionsfara förekom också bland flertalet brott som anhållningsgrund. Den största procentandelen uppnåddes vid rån och grov stöld. Risk för flykt och recidiv angavs först och främst som anhållningsgrund vid grov misshandel, medan risk för recidiv och kollusion åberopades framförallt vid misshandel och olaga hot.

Risk för flykt i kombination med kollusion och recidiv åberopades överhuvudtaget väldigt sällan som anhållningsgrund. Om denna kombination åberopades var det först och främst vid mord och dråp. Anhållningsgrunden "fängelse minst 2 år" förekom också väldigt sällan bland de olika brottstyperna. Grovt narkotikabrott var den typ av brott där den oftast kom till uttryck.

Vid nästan samtliga brottstyper, angivna i tabell 7.13, var det grunden kollusionsfara som förekom oftast. Vid skadegörelse angavs som grund för anhållningsbeslutet i de flesta fallen antingen recidivfara eller flyktfara i kombination med kollusionsfara. Se tabell 7.13.

7.2.2.3. Tidsfrister

Av undersökningspopulationen hade 83 % *anhållits i sin närvaro* och 17 % *i sin frånvaro*.⁶⁰ Någon skillnad mellan de båda könen förekom inte.⁶¹ År 1975 hade 16 % anhållits i sin frånvaro och år 1984 17-18 %.⁶²

I de flesta fallen år 1985, dvs. 46 %, anhölls den misstänkte personen på samma dag som brottet hade begåtts. För 71% fattades anhållningsbeslutet inom 1 vecka efter att brottet hade begåtts. Se tabell 7.14.

Tabell 7.14. Antal dagar mellan brott och anhållningsbeslut

Dagar ⁶³	Antal ⁶⁴	%
0	948	46
1-7	410	25
8-14	74	4
14-2260	190	9
Bortfall	451	22
Totalt	2073 ⁶⁵	101

Av de personer i undersökningspopulationen som anhölls i sin närvaro hade 72 % *gripits*. Efter att den misstänkte hade gripits dröjde det i genomsnitt 4 timmar innan åklagaren fattade beslut om att anhålla personen. Bland de misstänkta kvinnorna som hade gripits, skedde anhållandet i genomsnitt 3 timmar och 15 minuter efter gripandet.⁶⁶

Beträffande de misstänkta personer som *hämtades*,⁶⁷ dvs. 26 % av undersökningspopulationen, fattade åklagaren beslut om att anhålla personen i genomsnitt 2 timmar efter att personen hade hämtats. Frihetsberövandet före anhållningsbeslutet var således i genomsnitt 2 timmar kortare för dem som hämtades jämfört med dem som greps misstänkta för brott. För person som hade hämtats pågick frihetsberövandet som längst i 24 timmar och 30 minuter, innan åklagaren beslöt att anhålla personen. Det längsta frihetsberövandet av person som däremot hade gripits pågick i 125 timmar, dvs. 5 dagar, innan anhållningsbeslutet fattades.⁶⁸

Jämfört med åren 1975, 1982 och 1984 hade år 1985 andelen misstänkta som

anhölls inom 6 timmar efter gripandet fortsatt att minska, från 74 % år 1975 till 71 % år 1985. Den motsatta utvecklingen gällde emellertid för personer som hade hämtats. Andelen anhållna inom 6 timmar var för dessa 89 % år 1984 jämfört med 93 % år 1985. Motsvarande siffra år 1975 var 94 %. Andelen misstänkta som anhölls mellan 6 och 12 timmar efter gripandet hade ökat år 1985 jämfört med de föregående åren, från 21-22 % och till 24 %. Följaktligen var andelen frihetsberövanden som var längre än 12 timmar innan den misstänkte anhölls mindre år 1985 jämfört med de föregående åren. Beträffande de misstänkta personer som hämtades, hade andelen personer som anhölls inom 6 timmar efter gripandet åter ökat år 1985 och låg på ungefär samma nivå som år 1975, dvs. 93 % respektive 94 %.⁶⁹ Se tabell 7.15.

Fastän andelen frihetsberövanden som översteg 12 timmar innan anhållningsbeslutet meddelades hade minskat år 1985 jämfört med tidigare år förekom det likaväl ett antal ärenden, 35 gripna och 5 hämtade, där denna frist överskreds. Per år skulle det innebära att 520 personer anhölls senare än 12 timmar efter att de hade gripits/hämtats. För 8 personer pågick frihetsberövandet i över 24 timmar innan personen anhölls. Det innebär cirka 100 personer per år.

Tabell 7.15. Antal timmar mellan gripande respektive hämtning och anhållningsbeslut 1975, 1982 och 1985.

Timmar	Gripna					Hämtade			
	År	1985	1984	1982	1975	1985			
	Antal	%				Antal	%	1984	1975
			%	%	%		%	%	%
00.00-06.00	900	71	72	73	74	426	93	89	94
06.15-12.00	299	24	21	21	22	15	3	6	4
12.15-24.00	28	2}	7	6	4	4	1}	5	2
24.15-	7	0}				1	0}		
Bortfall	30	2				11	2		
Totalt	1264	99	100	100	100	457	99	100	100

Varaktigheten av ett frihetsberövande, från det att en person grips eller hämtas

och tills dess att anhållningsbeslut fattas, kan i vissa fall bero på t.ex. transport eller att den misstänkte är drogpåverkad och inte kan höras genast. Om man därför mäter varaktigheten av ett frihetsberövande från det att personen *införs* på en polisstation, elimineras därmed eventuell tidsåtgång för transporter. Genomsnittet i undersökningen blev också här 1 timme kortare, dvs. 3 timmar, jämfört med perioden gripen - anhållningsbeslut. Beträffande dem som hämtades skedde däremot inga förändringar, om man utgick från tidpunkten för införd. För 57 % av undersökningspopulationen fattades anhållningsbeslutet inom 6 timmar efter att personen förts in på en polisstation. För 12 % dröjde det mellan 6 och 12 timmar. Men för 1 % dröjde det över 12 timmar efter att personen förts in på en polisstation innan anhållningsbeslutet fattades. Se tabell 7.16.

Bland de misstänkta kvinnorna fattades anhållningsbeslutet i genomsnitt 2 timmar och 30 minuter efter att kvinnan hade förts in på en polisstation, men det förekom även fall där det dröjde upp till 15 timmar och 30 minuter. Bland de misstänkta männen dröjde det i genomsnitt 27 timmar och 30 minuter innan anhållningsbeslutet fattades.

Men trots elimineringen av tidsåtgång för transporter förekom det minst 23 personer i undersökningen som satt frihetsberövade i över 12 timmar, räknat från tidpunkten för införd, innan anhållningsbeslutet fattades. Av dessa pågick frihetsberövandet i över 24 timmar för 3 personer. Huruvida man i dessa fall följt lagstiftarens intentioner beträffande användningen av de straffprocessuella tvångsmedlen, kan endast bedömas genom en granskning av varje enskilt fall. Generellt framstår det emellertid som om de i lagen uppställda befogenheterna för myndigheter i samband med en förundersökning vid misstanke om brott har överskridits.

Tabell 7.16. Antal timmar mellan införd och anhållningsbeslut.

Timmar	Antal	%
00.00-06.00	981	57
06.15-12.00	215	12
12.15-24.00	20	1
24.15-	3	0
Bortfall	502	29
Totalt	1721	99

Av de personer i undersökningen som anhölls i sin frånvaro greps de flesta 2 dagar efter anhållningsbeslutet. De kvinnor som anhölls i sin frånvaro greps däremot oftast på samma dag som anhållningsbeslutet.⁷⁰

De som anhölls i sin frånvaro infördes på en polisstation på samma dag som gripandet.⁷¹

Resultatet av enkätundersökningen visar att de flesta anhållningsbesluten fattades av åklagaren under *veckodagarna* måndag-fredag jämfört med fredag-måndag. Under onsdagarna och torsdagarna kulminerade antalet anhållningsbeslut.

Kvinnor anhölls oftare på torsdagar, medan de flesta anhållningsbeslut som gällde män misstänkta för brott fattades på onsdagar.

Jämfört med år 1982⁷² förekommer år 1985 endast skillnader på 1 eller 2 procentenheter i anhållningsfrekvens för de olika veckodagarna. Se tabell 7.17.

Tabell 7.17. Veckodag för anhållningsbeslut 1982 samt 1985 även med fördelning på kvinnor och män.⁷³

	1982	1985					
Dag	%	%	Antal	K/M antal	%	K/M % andel	K/M % bf
mån	14	15	316	37/254	19/15	12/80	8
tis	17	16	333	25/282	13/17	8/85	7
ons	17	18	373	37/295	19/18	10/79	11
tors	16	18	368	47/287	24/17	13/78	9
fre	14	13	266	16/214	8/13	6/80	14
lör	11	11	237	20/183	10/11	8/77	15
sön	10	8	176	12/147	6/9	7/84	9
Bortfall		4	0	0/2	0/0	0/50	50
Totalt	99	99	2073	194/1664	99/100	9/80	10

7.3. Från anhållningsbeslut och till häktningförhandling⁷⁴

7.3.1. Reseförbud och anmälningsskyldighet

För mindre än 1 % av undersökningspopulationen, dvs. 5 personer, ersatte åklagaren anhållningsbeslutet med ett *reseförbud*. Reseförbudet utfärdades i genomsnitt 4 dagar efter anhållningsbeslutet.⁷⁵ Av de 5 personerna var 2 kvinnor.

De som hade ålagts reseförbud var vid anhållningsbeslutet misstänkta för stöld, andra tillgreppsbrott eller bedrägeri.⁷⁶

Av undersökningspopulationen fick 7 personer, dvs. mindre än 1 %, av

åklagaren anhållningsbeslutet ersatt med *anmälningsskyldighet i kombination med reseförbud*. Det skedde i genomsnitt 4 dagar efter anhållningsbeslutet. Av dessa 7 personer var 2 kvinnor och 5 män. För de 2 kvinnorna upphävdes anmälningsskyldigheten kombinerad med anmälningsskyldighet efter 4 respektive 22 dagar.

De 7 personerna var vid anhållningsbeslutet misstänkta för våldtäkt,⁷⁷ rån, grov stöld, stöld, andra tillgreppsbrott, bedrägeri⁷⁸ eller narkotikabrott.

7.3.2. Häktningframställning

För 37 % av undersökningspopulationen skickade åklagaren en *häktningframställning* till rätten. Följaktligen frigavs mer än hälften, dvs. 60 % av de anhållna personerna, utan att åklagaren begärt personen häktad.

Av de personer som begärdes häktade av åklagaren var 7 % kvinnor. Männen i undersökningen begärdes häktade i större utsträckning än kvinnorna. Se tabell 7.18.

Oavsett om den för brottet misstänkte personen är gripen eller ej kan åklagaren begära personen häktad. I undersökningen förekom det 2 fall där åklagaren begärde en i sin frånvaro anhållen person häktad.

Tabell 7.18. Antal häktningframställningar samt fördelning på kvinnor och män.

Häktnings- framställning	Antal	%	K/M antal	%	K/M % andel	K/M % bf
Ja	767	37	55/677	28/41	7/88	5
Nej	1248	60	133/938	69/56	11/75	14
Bortfall	58	3	6/49	3/3	10/84	6
Totalt	2073	100	194/1664	100/100	9/80	10

7.3.2.1. Brottets svårhetsgrad⁷⁹

Bland häkttningsframställningarna förekom *brott mot person* i mindre utsträckning än vid anhållningsbesluten. Misshandel⁸⁰ var den brottstyp, som liksom vid anhållningsbesluten dominerade när det gällde brott mot person. Andelen olaga hot⁸¹ hade jämfört med vid anhållningsbesluten däremot minskat med hälften. *Förmögenhetsbrotten* dominerade, liksom vid anhållningsbesluten, bland häkttningsframställningarnas brottsrubriceringar, men utgjorde inte en lika stor andel av brotten som vid anhållningsbesluten. Liksom vid anhållningsbesluten, men med en reducerad andel, upptog även här stöld och andra tillgreppsbrott den största andelen av brottsrubriceringarna som gällde förmögenhetsbrott. *Narkotikabrotten* hade totalt sett minskat, men andelen grova narkotikabrott hade ökat jämfört med andelen grova narkotikabrott vid anhållningsbesluten.

En jämförelse av brottstyperna vid anhållningsbesluten och i häkttningsframställningarna bland de anhållna *kvinnorna* visar, att andelen brott mot person i häkttningsframställning var mindre än vid anhållningsbeslut. Även andelen förmögenhetsbrott hade minskat i häkttningsframställningarna. Bland förmögenhetsbrotten var det stöld och andra tillgreppsbrott som svarade för den största reduktionen jämfört med vid anhållningsbesluten; från 28 % till 5 %. Narkotikabrotten hade däremot utökat sin andel bland brottsrubriceringarna.

Bland de häkttningsframställningar som gällde anhållna *män* hade andelen brott mot person minskat jämfört med vid anhållningsbesluten. Detsamma gällde andelen förmögenhetsbrott. Liksom bland kvinnorna hade andelen stöld och andra tillgreppsbrott minskat. Andelen narkotikabrott bland männen hade minskat något bland häkttningsframställningarnas brottsrubriceringar jämfört med vid anhållningsbesluten.

Männens andel av totalpopulationen vid misstanke om brott mot person hade jämfört med anhållningsbesluten ökat. Detsamma gällde beträffande förmögenhetsbrott och narkotikabrott. Det motsatta gällde kvinnornas andel av de olika brottstyperna i häkttningsframställningarna jämfört med vid anhållningsbesluten utom beträffande narkotikabrott. Se tabell 7.19.

Tabell 7.19. Brottsstyp vid anhållningsbeslut och i häktningsframställning samt fördelning på kvinnor och män i procenttal.

Brottsstyp	Anhålln- beslut			Häktfram- ställning		
	K/M	K/M andel		K/M	K/M andel	
Mord, dråp	1	2/1	20/80	1	2/1	17/83
Gr misshandel	2	2/2	10/83	2	-/2	0/100
Misshandel ⁸²	6	1/7	1/87	4	-/5	0/100
Olaga hot ⁸³	4	1/4	1/88	2	-/2	0/100
Våldtäkt ⁸⁴	2	-/2	0/94	2	-/2	0/100
Sexuellt ofred ⁸⁵	0	-/0	0/100	0	-/0	0/100
Allm verksh	2	1/2	5/87	1	-/1	0/100
BROTT M PERSON	17	6/18	4/87	11	2/13	1/99
Rån, gr stöld	12	11/12	9/81	12	11/12	7/92
Stöld, tillgr	37	28/37	7/82	21	5/23	2/98
Bedrägeri ⁸⁶	7	12/6	16/69	5	9/4	14/86
Skattebrott	1	1/0	9/45	1	2/1	20/80
Skadegörelse ⁸⁷	1	1/1	13/87	0	-/0	0/100
FÖRMÖGENHETSBROTT	57	53/57	9/80	38	27/41	5/94
Gr narkotikabr	2	3/2	13/79	4	7/4	14/86
Narkotikabrott	12	25/11	20/71	8	25/7	22/78
NARKOTIKABROTT	14	28/12	19/72	12	33/11	19/81
Varusmuggling	2	2/2	7/76	2	4/2	12/82
övriga brott ⁸⁸	3	1/3	2/85	5	-/3	-/95
ÖVRIGA BROTT	5	2/5	4/81	7	4/5	5/89
Bortfall	8	11/8		33	35/30	
Totalt	101	100/100	9/80	101	101/100	7/88

Bland häkttningsframställningarna innehöll 28 % sannolika skäl för misstanke om flera brott.⁸⁹ Av dessa gällde 4 % kvinnor och 95 % män.

Bland de anhållna kvinnorna som begärdes häktade av åklagaren förelåg sannolika skäl för misstanke om flera brott för 15 % av kvinnorna. Andelen bland de anhållna männen var dubbelt så stor, nämligen 30 %.⁹⁰

7.3.2.2. Särskilda grunder

Hur stor procentandel av varje anhållningsgrund ledde till att den misstänkte begärdes häktad? Svaret på denna fråga framgår av tabell 7.20. Av dem som anhölls på grund av "fängelse minst 2 år" begärdes mer än hälften häktade, dvs 64%. Flyktfara i kombination med recidivfara är en annan grund där mer än hälften begärdes häktade, dvs. 66%. När det gäller den så ofta förekommande anhållningsgrunden kollusionsfara, ser man att procentandelen begärda häktade är låg, endast 15 %. Denna låga siffra, jämfört med de andra anhållningsgrunderna, var emellertid att förvänta då kollusionsfaran bör vara som störst i inledningsskedet av en förundersökning. Det vill säga, få anhållanden vilka är grundade på risk för kollusion bör leda till att den misstänkta personen begärs häktad.

År 1984 var det personer som hade anhållits på grund av recidivfara eller recidivfara i kombination med flykt- och kollusionsfara som förekom ofta bland häkttningsframställningarna. Även år 1985 utgjorde dessa anhållningsgrunder en stor del av häkttningsframställningarna, men den grund som orsakade de flesta häkttningsframställningarna var recidivfara i kombination med flyktfara. Se tabell 7.20.⁹¹

Tabell 7.20. Andelen begärda häktade av olika anhållningsgrunder 1984⁹² och 1985.

Grunder	Begärda häktade		Anhållna	
	1984 %	1985 %	1985 Antal	1985 Antal
Flykt.		45	5	11
Kollusion.	23	15	89	597
Recidiv.	57	53	62	118
Flykt. Kollusion.	48	36	13	36
Flykt. Recidiv.		66	19	29
Kollusion. Recidiv.	47	38	180	475
Kollusion. Flykt. Recidiv.	57	50	24	48
Fängelse 2 år	72	64	14	22

Den grund som åklagaren angav oftast i häktningsframställningarna var *kollusionsfara kombinerad med recidivfara*. Kollusionsfara förekom liksom vid anhållningsbesluten oftare än andra grunder, men nu tillsammans med recidivfara. Som enda grund förekom recidivfara bland 27 % av häktningsframställningarna.

Bland de häktningsframställningar som gällde anhållna *kvinnor* dominerade kollusionsfara i kombination med recidivfara som grund. 2 andra grunder som förekom ofta var kollusionsfara samt flyktfara i kombination med kollusionsfara och recidivfara. När det gällde kollusionsfara, som enda åberopad grund för häktningsframställningen, var kvinnornas andel av totalpopulationen större än förväntat.

Vid samtliga undersökningstillfällen dominerade grunden recidivfara, antingen som enda grund eller i kombination med annan eller andra grunder, bland häktningsframställningarna. Användningen av grunden kollusionsfara hade ökat år 1985 jämfört med åren 1975 och 1984. Däremot hade grunden flyktfara minskat i betydelse år 1985, liksom år 1984, jämfört med år 1975.⁹³ Häktningsgrunden "fängelse minst 2 år" utgjorde år 1985 nästan en lika liten andel av häktningsframställningarna som år 1975, dvs. 4 % respektive 3 %, jämfört med 8 % år 1984. Se tabell 7.21.

Tabell 7.21. Grunder för häktningsframställning 1975 och 1984 i procenttal samt 1985 även med fördelning på kvinnor och män.

Grunder	1975	1984	1985	K/M	K/M andel	K/M bf
Flyktfara	3	1	3	3/3	8/92	0
Kollusionsfara	6	8	7	17/6	17/75	8
Recidivfara	25	26	27	11/28	3/96	1
Fängelse 2 år	3	8	4	5/4	11/89	0
EN GRUND	37	43	41	36/40	6/92	2
Flykt.Kollusion	3	2	2	3/1	13/87	0
Flykt.Recidivfara	14	6	5	5/5	8/92	0
Koll.Recidivfara	18	34	34	30/35	6/94	0
Flykt.1 grund ⁹⁴			0	-/0	-/100	0
Recidiv.1 grund ⁹⁵			1	-/1	-/100	0
Koll.1 grund ⁹⁶			1	3/1	14/86	0
TVÅ GRUNDER	35	42	43	42/44	7/93	0
Flykt.Koll. Rec ⁹⁷	19	8	10	17/9	12/88	0
Flykt.2 grunder ⁹⁷			0	-/0	-/100	0
Rec.2 grunder ⁹⁸			2	-/2	1/100	0
Koll.2 grunder ⁹⁹			1	3/1	20/80	0
TRE GRUNDER	19	8	13	19/13	11/89	0
FYRA GRUNDER ¹⁰⁰			1	3/0	33/64	0
ÖVRIGA GRUNDER ¹⁰¹	9	7	3	-/3	0/100	0
TOTALT	100	100	101	100/100	7/92	1
Sammanlagd förekomst:						
Flyktfara	38	18	20	31/20	11/89	0
Kollusionsfara	46	52	56	75/54	10/89	1
Recidivfara	76	75	79	67/81	6/94	0
Bortfall	97	45	260	19/210	7/81	12
Urval	1995	1215	767	55/677	7/88	5

För att ytterligare klarlägga användningen av de olika grunderna framgår det av tabellen nedan vilka grunder som åberopas i häktningsframställningen beroende på brottstyp.

Kollusionsfara i kombination med recidivfara var den grund som förekom oftast bland nästan samtliga brottstyper. När det gällde brott mot person hade även kollusionsfara, recidivfara, flyktfara i kombination med recidivfara samt "fängelse minst 2 år" höga frekvenser.

I de häktningsframställningar som grundade sig på misstanke om förmögenhetsbrott förekom nästan samtliga grunder vid de olika brottstyperna med vissa undantag. Flyktfara förekom exempelvis endast vid misstanke om stöld eller andra tillgreppsbrott. Vid misstanke om skadegörelse åberopades grunden "fängelse minst 2 år" i större utsträckning än vid annat förmögenhetsbrott. Kollusionsfara, antingen som enskild grund eller i kombination med flyktfara, åberopades mer än någon annan grund vid misstanke om skattebrott. Kollusionsfara i kombination med recidivfara var den grund som förekom mest frekvent vid misstanke om bedrägeri liksom vid rån och grov stöld. Recidivfara som enda grund åberopades däremot oftare än någon annan grund vid misstanke om stöld eller andra tillgreppsbrott.

Vid grovt narkotikabrott var det grunden "fängelse minst 2 år" som åberopades i de flesta fallen. Vid misstanke om narkotikabrott var det däremot kollusionsfara i kombination med recidivfara som förekom bland de flesta häktningsframställningarna.

Vid varusmuggling var det kombinationen flykt-, kollusions- och recidivfara som anfördes som grund för häktning i de flesta häktningsframställningarna. Bland övriga brott var det grunderna kollusions- och recidivfara som dominerade. Se tabell 7.22.

Tabell 7.22. Brottstyp och grund i häkttningsframställning.

Brottstyp	Grunder i %							2 år	Övriga ¹⁰²	URVAL
	F	K	R	FK	FR	KR	FKR			
Mord, dråp	17			17		50	17		0	6
Gr misshandel	8		31			54	8		0	13
Misshandel ¹⁰³	6	3	10			61	13		7	31
Olaga hot ¹⁰⁴			46			46			8	13
Våldtäkt ¹⁰⁵	7	21					14	21	37	14
Sex ofred ¹⁰⁶										
Allm verksh ¹⁰⁷	10		30		30	20	10		0	10
BROTT MOT PERSON										88
Rån, gr stöld		9	25	1	7	37	15	1	5	89
Stöld, tillgr ¹⁰⁸	2	4	50		6	28	4		6	163
Bedrägeri		11	17	3	14	26	17		12	35
Skattebrott		40		40			20		0	5
Skadegörelse ¹⁰⁹								67	33	3
FÖRMÖGENHETSBROTT										295
Gr narkotikabr		7			3	10	3	41	36	29
Narkotikabrott	3	8	11			70	6	2	0	64
NARKOTIKABROTT										93
Varusmuggling		12	12	6			53		17	17
Övriga br ¹¹⁰	10	14	14	10	5				47	21
ÖVRIGA BROTT										38
Bortfall										253
Urval										767

7.3.2.2.1. Häktningsframställningar i de olika regionerna

Andelen anhållna personer som av åklagaren begärdes häktade varierade i de olika regionerna, från nästan 1/10 och till mer än hälften av de anhållna personerna. Andelen begärda häktade var störst i Malmö jämfört med de övriga två storstäderna. Se tabell 7.23.

Tabell 7.23. Andelen anhållna personer som begärdes häktade i de olika regionerna i procenttal.

Andel	Antal regioner
11	1
16	1
23	1
30	2
33	1
35	1
38	1
39	1
42	2
43	1
45	1
49	1
50	1
53	1
35	Göteborg
43	Malmö
39	Stockholm

7.3.2.3. Tidsfrister

I enkätundersökningen år 1985 fattade åklagaren beslut om häktningsframställning i genomsnitt 3 dagar efter anhållningsbeslutet.

En jämförelse med år 1982 visar en förskjutning i dagar när det gäller frekvensnivån av häktningsframställningar. Det tog längre tid för åklagaren att fatta beslut om häktningsframställning år 1985 än år 1982, dvs. frihetsberövandet innan beslut om häktningsframställning hade blivit längre. Ett exempel är att andelen beslut om häktningsframställning på samma dag som anhållningsbeslutet hade minskat med nästan hälften år 1985 jämfört med år 1982, dvs. från 20 % till 11 %. Motsvarande siffror för år 1968 var 14 %, år 1975 10 % och för år 1984 9 %. Maximifristen på 5 dagar för undantagsfall utnyttjades år 1985 för 8 % av häktningsframställningarna jämfört med 2 % år 1968, 6 % år 1975, 5 % år 1982 och för 7 % år 1984.¹¹¹

Av besluten om häktningsframställning fattades 4 %, dvs. 32 fall, år 1985 senare än 5 dagar efter anhållningsbeslutet. Huruvida personerna i enkätundersökningen råkat ut för söndagsregeln, vilken innebär att beslut beträffande anhållande eller häktning som infaller på en sön- eller helgdag kan anstå till följande vardag¹¹² går inte att avgöra på grundval av undersökningens material. Däremot har den stadgade tidsfristen i 24:12 RB helt utan tvivelsmål överskridits. Att det *endast* rör sig om 400 fall per år är inte av betydelse här. Reglerna beträffande de straffprocessuella tvångsmedlen måste tillämpas restriktivt och inte extensivt, 24:23 RB.

Mellan de båda könen förekom den skillnaden, att beslut om häktningsframställning när den misstänkta personen var en kvinna fattades av åklagaren i genomsnitt 3 dagar efter anhållningsbeslutet, medan beslut som gällde en anhållen man fattades i genomsnitt efter 2 dagar. För endast 7% av de kvinnor som begärdes häktade fattades beslut därom på samma dag som anhållningsbeslutet hade fattats. Motsvarande andel bland männen var 11%. För 9% av de kvinnor som begärdes häktade överskreds fristen på 5 dagar. Motsvarande andel bland männen var 3%. Se tabell 7.24.

Tabell 7.24. Antal dagar mellan anhållningsbeslut och häkttningsframställning 1982 samt 1985 även med fördelning på kvinnor och män.

Dagar	1982	1985	Antal	K/M antal	%	K/M % andel	K/M % bf
	%	%					
0	20	11	82	4/76	7/11	5/93	2
1	34	0	3	0/2	-/0	-/67	33
2	20	28	216	12/197	22/29	6/91	3
3	13	20	156	18/135	33/20	12/87	1
4	8	15	118	7/104	13/15	6/88	6
5	5	8	62	2/52	4/8	3/84	13
6		4	29	4/23	7/3	14/79	7
7		0	2	1/1	2/0	50/50	0
8		0	1				
Bortf		13	98	7/87	13/13	7/89	4
Totalt	100	99	767	55/677	101/99	7/88	5

Veckodag med de flesta anhållningsbesluten var onsdag och torsdag. Tabellen nedan visar att för de personer som anhölls på fredagar fattade åklagaren beslut om häkttningsframställning för hela 30 % redan på samma dag. När det gällde de anhållningsbeslut som fattades under veckans övriga dagar visar undersökningen, att utfärdandet av häkttningsframställning ofta sammanföll med slutet av arbetsveckan.

Tabell 7.25. Dag för anhållningsbeslut samt antal dagar mellan anhållningsbeslut och häktningsframställning i procenttal.

Antal dagar	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag	Söndag
0	13	8	12	11	30	8	6
1	31	31	28	69	10	8	32
2	22	25	47	1	2	38	30
3	17	31	1	1	31	32	24
4	17	1	1	16	15	10	5
5			9	2	10	4	3
6		1	1		1		
Totalt	100	99	99	100	99	100	100
Urval	93	118	137	122	87	73	37

Fredag var, som framgår av tabell 7.26. den *veckodag* då åklagaren fattade de flesta besluten om häktningsframställning. Kulmineringen av antalet häktningsframställningar på fredagar hade med stor sannolikhet sitt ursprung i frekvensen anhållningsbeslut per särskild veckodag. Under lördagar och söndagar fattades nästan inga beslut om häktningsframställning.

En jämförelse med åren 1982 och 1984 visar inga större förändringar beträffande andelen häktningsframställningar per viss veckodag år 1985. Se tabell 7.26.

Tabell 7.26. Veckodag för häkttningsframställning år 1982, 1984 och 1985.

Veckodag	Antal 1985	%	1984	1982
Måndag	110	14	15	16
Tisdag	84	11	15	16
Onsdag	92	12	18	13
Torsdag	90	12	16	17
Fredag	235	31	34	36
Lördag	12	2	1	1
Söndag	7	1	0	1
Bortfall	137	18		
Totalt	767	101	100	100

Räknat från *anhållningsbeslutet* dröjde det i genomsnitt 4 dagar innan häkttningsframställningen inkom till rätten. Det förekom dock variationer på upp till 15 dagar mellan anhållningsbeslutet och tills dess att häkttningsframställningen inkom. Se tabell 7.27. Om man förutsätter att maximifristen på 5 dagar utnyttjades av åklagaren innan beslut om häkttningsframställning fattades, var det enligt tabellen nedan 14 % av dem som begärdes häktade, som satt frihetsberövade i mellan 1 till 10 dagar på grund av vidarebefordran av häkttningsframställning.

Tabell 7.27. Antal dagar mellan anhållningsbeslutet och tills dess att häktningsframställningen inkom till rätten.

Dagar	Antal	%
0	9	1
1	2	0
2	68	9
3	110	14
4	86	11
5	97	13
6	61	8
7	34	4
8	8	1
10	3	0
15	1	0
Bortfall	288	38
Totalt	767	99

Av undersökningen framgår det också, att häktningsframställningarna *inkom till rätten* i genomsnitt 2 dagar efter åklagarens beslut om att begära den anhållne personen häktad. Tabell 7.28 visar emellertid att det fanns fall, där det dröjde upp till 8 dagar innan häktningsframställningen inkom till tingsrätten. Själva vidarebefordringen av häktningsframställning kan således inte vara utan betydelse för varaktigheten av ett frihetsberövande. Av tabellen nedan framgår det, att det inte var ovanligt att det gick åt 4 dagar att vidarebefordra en häktningsframställning till domstolen ifråga.

Tabell 7.28. Antal dagar mellan beslut om häktningsframställning och tills dess att häktningsframställningen inkom till rätten.

Dagar	Antal	%
0	93	12
1	1	0
2	188	25
3	9	1
4	106	14
5	4	1
6	1	0
7	0	0
8	2	0
Bortfall	363	47
Totalt	767	100

De flesta häktningsframställningarna, cirka 1/5, *inkom till rätten* på måndagar. De flesta beslut om häktningsframställning fattades av åklagaren, som vi har sett tidigare, på fredagar. Den därpå följande helgen gick följaktligen åt för postgång. Tingsrätterna är inte heller öppna under helger. För den frihetsberövade personen innebär det att frihetsberövandet kan komma att förlängas med 2 extra dagar. Se tabell 7.29.

Tabell 7.29. Veckodag då häktningssamtal inkom till rätten.

Dag	Antal	%
Måndag	163	21
Tisdag	84	11
Onsdag	70	9
Torsdag	92	12
Fredag	114	15
Bortfall	244	32
Totalt	767	100

7.3.2.3.1. Tidsfrister i de olika regionerna

Beslutet om häktningssamtal fattade åklagaren i de olika regionerna i genomsnitt mellan 2 och 4 dagar efter anhållningsbeslutet. Varken de olika regionerna eller de 3 storstäderna, Göteborg, Malmö och Stockholm skiljer sig i någon större utsträckning från genomsnittstiden för hela undersökningen, dvs. 3 dagar. Se tabell 7.30.

Tabell 7.30. Den genomsnittliga tiden i antal dagar mellan anhållningsbeslut och häkttningsframställning i de olika regionerna.

Dagar	Antal
2	7
3	5
4	1
3	Göteborg
4	Malmö
3	Stockholm

7.3.3. Återkallade häkttningsframställningar

Av samtliga till rätten insända häkttningsframställningar återkallade åklagaren 9 %. Dessa inkluderar även dem som återkallades vid häkttningsförhandlingen. Åren 1982 och 1984 var andelen återkallade häkttningsframställningar ungefär lika stor.¹¹³

Återkallandet av häkttningsframställningar skedde i genomsnitt 3 dagar efter att framställningen inkommit till rätten. Det fanns dock fall där återkallandet skedde upp till 8 dagar efter att häkttningsframställningen inkommit. Se tabell 7.31.

Av de häkttningsframställningar som återkallades gällde 15 % kvinnor. Kvinnorna var följaktligen överrepresenterade. Bland kvinnorna låg genomsnittet för återkallandet på 2 dagar.

Tabell 7.31. Dagar mellan det att häktningsframställning inkom till rätten respektive återkallades.

Dagar	Antal	%
0	8	12
1	0	0
2	13	20
3	7	11
4	9	14
5	4	6
6	1	1
7	1	1
8	2	3
Bortfall	21	32
Totalt	66	100

Anledningen till återkallandet av häktningsframställning var naturligtvis att skäl till häktning inte längre förelåg. Denna anledning angavs också av åklagaren i 35 % av de fall där häktningsframställningen återkallades. 3 andra orsaker, vilka angavs oftare än andra, var "intagen för vård", "att misstänkte eller medgärningsman erkänt" samt "omedelbar verkställighet av tidigare ådömd dom". Se tabell 7.32. Av speciellt intresse är de 2 fall, där åklagaren återkallade häktningsframställningen med anledning av att åtal inte skulle väckas mot den misstänkte. Ett frihetsberövande leder i de flesta fallen till att personen åtalas.¹¹⁴ I de här 2 fallen, där frihetsberövandet även inkluderade en häktningsframställning av åklagaren, blev det däremot inte aktuellt med något åtal.

Tabell 7.32. Anledningen till att häktningsframställning återkallades.

Anledning	Antal	%
Intagen för vård	4	6
Ej skäl till häktning	23	35
Utredningen klar	1	1
Ej frihetsberövande påföljd	2	3
Ej åtal	2	3
Misstänkt el medgärningsman erkänt	4	6
Skäl ej angivet av åklagaren	3	5
Omedelbar verkställighet	4	6
Yrkesskola	1	1
Anmälningsskyldighet samt reseförbud	1	1
Bortfall	22	33
Totalt	66	100

7.3.4. Häktningförhandling

7.3.4.1. Den anhållna personen vis-à-vis åklagaren

Vid mer än 1/3 av de särskilda häktningförhandlingarna, dvs. 36 %, medgav den anhållne personen *sannolika skäl för misstanke om brott*. Det motsatta, dvs. den anhållne bestred sannolika skäl för misstanke om brott, förekom vid något mer än 1/4 av häktningförhandlingarna. Vid 8 % av häktningförhandlingarna varken medgav eller bestred den anhållne personen sannolika skäl för misstanke om brott.¹¹⁵

Undersökningen visar att vid mer än hälften av de särskilda häktningförhandlingarna, 63 %, bestred den anhållne personen

häktningssyrkandet med motiveringen att t.ex. fara för recidiv, kollusion eller flykt inte förelåg. Vid 9 % av häktningsförhandlingarna medgav den anhållna personen häktningssyrkandet.¹¹⁶ Anledningen kunde här vara t.ex. att personen inte avtjänat tidigare ådömt straff. Den misstänkte medgav häktningssyrkandet även med anledningen att på så sätt eventuellt undgå att ådömas en frihetsberövande påföljd. Några större skillnader mellan de båda könen förekom inte.

I genomsnitt förklarade åklagaren sig beredd att *väcka åtal* inom 14 dagar efter häktningsförhandlingen.¹¹⁷

7.3.4.2. Rättens beslut¹¹⁸

Flertalet, dvs. 86 %, av de vidhållna häktningsframställningarna ledde till att den anhållne personen häktades av rätten. För 12 % ogillade rätten framställningen, en något mindre procentandel än år 1984, men lika stor som åren 1972 och 1982.¹¹⁹ Någon skillnad mellan de båda könen förekom inte.

Av de personer som frigavs vid häktningsförhandlingen ålades 8 % annat straffprocessuellt tvångsmedel, dvs. anmälningsskyldighet och/eller reseförbud. Dessa beslut gällde endast män.

Bland dem som frigavs vid häktningsförhandlingen hade flertalet, dvs. 37 %, blivit anhållna på grund av misstanke om stöld eller andra tillgreppsbrott. Dessa brott förekom också oftare än några andra brott vid anhållningsbesluten. Misstanke om narkotikabrott hade utgjort grund för anhållningsbeslutet för 12% av dem som frigavs vid häktningsförhandlingen. Samtliga brottstyper utom mord, dråp, sexuellt ofredande, skattebrott och skadegörelse fanns följaktligen representerade bland de som försattes på fri fot vid häktningsförhandlingen. Se tabell 7.33.

Tabell 7.33. Frigivna vid häkttingsförhandling,
fördelat på brott vid anhållningsbeslutet.
Procent.

Brott	Procent
Gr misshandel	1
Misshandel ¹²⁰	7
Olaga hot ¹²¹	3
Våldtäkt ¹²²	4
Allm verksamhet ¹²³	7
BROTT MOT PERSON	21
Rån, grov stöld	9
Stöld, tillgrepp	37
Bedrägeri ¹²⁴	8
FÖRMÖGENHETSBROTT	55
Gr narkotikabrott	1
Narkotikabrott	11
NARKOTIKABROTT	12
Varusmuggling	5
övriga brott ¹²⁵	2
ÖVRIGA BROTT	7
Bortfall	5
Totalt	100
Antal	86

7.3.4.2.1. *Häktade i de olika regionerna*

Andelen häktningsframställningar som bifölls respektive ogillades av rätten varierade mellan de olika regionerna. Generellt bifölls flertalet häktningsframställningar i de olika regionerna. Andelen häktningsframställningar som bifölls i Göteborg och Malmö var något större än i Stockholm. De tre storstäderna låg emellertid samtliga under riksgenomsnittet. Se tabell 7.34.

Tabell 7.34. Andel häktade i procent av antalet häktningsframställningar i de olika regionerna.

Procentandel	Antal	Bortfall
17	1	83
20	1	40
48	1	40
49	1	44
59	1	28
64	1	12
70	1	18
71	1	16
74	2	10 resp 22
81	1	8
83	2	0 resp 17
72	Göteborg	19
77	Malmö	11
68	Stockholm	23

7.3.4.2.2. *Rättspsykiatrisk undersökning*

Av de personer som häktades vid häktningsförhandling beslutade rätten att 5 % skulle genomgå rättspsykiatrisk undersökning.¹²⁶ Bland dessa var de flesta på sannolika skäl misstänkta för brott rubricerade som rån eller grov stöld.¹²⁷

Andelen häktade personer som genomgick rättspsykiatrisk undersökning före dom år 1975 var 8 %.¹²⁸

7.3.4.3. Brottets svårhetsgrad

Andelen personer som häktades var störst bland dem som vid *anhållningsbeslutet* hade varit misstänkta för "övriga brott", dvs. 39% och vilket bl.a. inkluderar varusmuggling. Detta gällde även för år 1982. Av dem som vid *anhållningsbeslutet* hade varit misstänkta för narkotikabrott häktades 27% år 1985. Det är 2 procentenheter mindre än år 1982. År 1975 hade däremot 36% häktats av dem som vid *anhållningsbeslutet* hade varit misstänkta för narkotikabrott. Därefter kom brott mot person när det gällde år 1982.¹²⁹ År 1985 var emellertid andelen häktade bland anhållna misstänkta för förmögenhetsbrott något större än vid brott mot person. I stort sett häktades ungefär 1/4 vid samtliga brottstyper utom vid misstanke om mord, dråp, rån, grov stöld och "övriga brott". Ett annat undantag utgör misstanke om grovt narkotikabrott. Av dem som vid *anhållningsbeslutet* hade varit misstänkta för grovt narkotikabrott häktades nämligen 71%. Se tabell 7.35.

Tabell 7.35. Brottstyp vid anhållningsbeslutet och andelen därav häktade 1975, 1982 och 1985.

Brottstyp	Häktade %			1985 Antal anhållnings- beslut
	75	82	85	
Mord, dråp		(37)	33	15
Gr misshandel	43	29	26	42
Misshandel ¹³⁰	14	21	14	134
Olaga hot ¹³¹	21	29	25	76
Våldtäkt ¹³²		(67)	29	34
Sexuellt ofred		(37)	25	4
Allm verksh ¹³³		(7)	26	38
BROTT MOT PERSON	25	28	22	343
Rån, gr stöld		40	34	253
Stöld	20	20	19	759
Bedrägeri ¹³⁴			22	141
Skattebrott ¹³⁵		23	27	11
Skadegör		(6)	25	16
FÖRMÖGENHETSBROTT	(23)	23	23	1180
Gr narkotikabr			71	38
Narkotikabrott			20	251
NARKOTIKABROTT	36	29	27	289
Varusmuggling		(50)	39	46
Övriga br ¹³⁶		34	39	55
ÖVRIGA BROTT	12	37	39	101

Av nedan angiven tabell framgår det också hur stor andel som häktades av

varje brottstyp som förekom i de olika *häkttningsframställningarna*. Bland de häkttningsframställningar som gällde sannolika skäl för misstanke om narkotikabrott häktades flertalet, dvs. 80%. Vid misstanke om brott mot person häktades 74%. Samtliga som begärdes häktade pga misstanke om mord, dråp eller sexuellt ofredande häktades av rätten. Vid misstanke om brott mot allmän verksamhet häktades däremot endast 40%. Bland de häkttningsframställningar som innehöll misstanke om förmögenhetsbrott häktades 68%. Vid misstanke om skattebrott häktades samtliga medan endast 33% häktades av dem som var misstänkta för skadegörelse. Bland de häkttningsframställningar som gällde "övriga brott" häktades något mer än hälften, dvs. 55%. När det gällde misstanke om varusmuggling häktades 88%. Se tabell 7.36.

Tabell 7.36. Brottstyp i häktningsframställning samt därav häktade.

Brottstyp	Antal Häktnings- framställ- ningar	% HÄKTADE
Mord, dråp	6	100
Gr misshandel	13	85
Misshandel ¹³⁷	31	65
Olaga hot ¹³⁸	13	85
Våldtäkt ¹³⁹	14	86
Sex ofred		100
Allm verksh ¹⁴⁰	10	40
BROTT MOT PERSON	88	74
Rån, gr stöld	89	79
Stöld, tillgr	163	63
Bedrägeri ¹⁴¹	35	66
Skattebrott	5	100
Skadegörelse ¹⁴²	3	33
FÖRMÖGENHETSBROTT	295	68
Gr narkotikabr	29	97
Narkotikabrott	64	72
NARKOTIKABROTT	93	80
Varusmugg ¹⁴³ ing	17	88
Övriga br ¹⁴³	21	29
ÖVRIGA BROTT	38	55
Bortfall		253
Antal		767

För 35 % av dem som häktades fann rätten sannolika skäl styrkt för misstanke om *förmögenhetsbrott*. Denna brottstyp dominerade vid besluten om häktning, liksom vid anhållningsbesluten och bland häktningsframställningarna. Bland de häktade männen var det förmögenhetsbrotten som dominerade. Bland de häktade kvinnorna förelåg misstanke om narkotikabrott lika ofta som misstanke om förmögenhetsbrott.

Bland de häktade personerna som på sannolika skäl var misstänkta för förmögenhetsbrott var det, liksom vid anhållningsbeslut och i häktningsframställning, stöld och andra tillgreppsbrott som utgjorde den största andelen. Detta gällde bland de häktade männen, medan misstanke om bedrägeri dominerade bland de häktade kvinnorna.

Andelen *brott mot person* hade minskat jämfört med vid anhållningsbesluten. Minskningen gällde misshandel, olaga hot och brott mot allmän verksamhet. Kvinnor misstänkta för brott mot person förekom överhuvudtaget endast vid brottstypen mord och dråp. Jämfört med andelen brott mot person i häktningsframställningarna förekom det inga större förändringar. Andelen beslut som gällde misstanke om narkotikabrott hade ökat med 1 procentenhet vid häktningsbesluten jämfört med i häktningsframställningarna, dvs. från 12% till 13%. Vid anhållningsbesluten hade denna brottstyp förekommit vid 14% av besluten. Andelen "övriga brott" hade minskat vid häktningsbesluten jämfört både med vid anhållningsbesluten och i häktningsframställningarna. Däremot hade andelen varusmuggling ökat med 1 procentenhet. Se tabell 7.37.

Tabell 7.37. Fördelning på brottstyper vid
anhållningsbeslut, häkttningsframställningar
och beslut om häktning. Procent.
Fördelning på kvinnor och män.

Brottstyp	Anhålln- beslut	Häkttn- framst	Häkttn- förhandl	K/M	K/M andel	K/M bf
Mord, dråp	1	1	1	3/1	25/75	0
Gr misshandel	2	2	2	-/2	-/100	0
Misshandel ¹⁴⁴	6	4	4	-/6	-/100	0
Olaga hot ¹⁴⁵	4	2	2	-/3	-/100	0
Våldtäkt ¹⁴⁶	2	2	2	-/3	-/100	0
Sexuellt ofred	0	0	-	-/-	-/-	-
Allm verksamh ¹⁴⁷	2	1	1	-/1	-/100	0
BROTT M PERSON	17	11	11	3/15	2/98	0
Rån, gr stöld	12	12	11	9/14	5/94	1
Stöld, tillgr	37	21	18	6/24	2/98	0
Bedrägeri ¹⁴⁸	7	5	5	13/5	15/85	0
Skattebrott	1	1	1	3/1	20/80	0
Skadegörelse ¹⁴⁹	1	0	0	-/0	-/100	0
FÖRMÖGENHETSBR	57	38	35	31/44	5/95	0
Gr narkotikabr	2	4	4	9/5	12/88	0
Narkotikabrott	12	8	9	22/10	14/86	0
NARKOTIKABROTT	14	12	13	31/15	14/86	0
Varusmuggling	2	2	3	3/4	6/94	0
Övriga brott ¹⁵⁰	3	5	1	-/1	-/83	17
ÖVRIGA BROTT	5	7	4	3/5	5/91	4
Bortfall	8	33	37	31/20	5/41	54
Totalt	101	101	100	99/99	6/74	20

7.3.4.3.1. Brotts i de olika regionerna

De olika brottstyperna i häktningsbesluten, dvs. brott mot person, förmögenhetsbrott och narkotikabrott, fördelade sig relativt jämnt bland de olika regionerna, med undantag från några enskilda regioner som hade något större respektive mindre andelar jämfört med övriga regioner. Bland storstäderna Göteborg, Malmö och Stockholm redovisade Göteborg i stort sett en större andel av samtliga brottstyper jämfört med de övriga 2 storstäderna. Se tabell 7.38.

Tabell 7.38. Brott vid häktningsbeslut i de olika regionerna i procenttal.

Brottstyp	Regioner													G	M	S
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13			
Mord, dråp	25								25	25		25				
Gr misshandl ¹⁵¹	20	10		10		10			10	10	10			10	10	
Misshandel ¹⁵¹	25	4			13	4	13	4	4	8			4	13	4	4
Olaga hot ¹⁵²	18	9		18	9		9	36								
Våldtäkt ¹⁵³	23		15					8			15			15	15	8
Allm verksh ¹⁵⁴											25			25		50
BR M PERSON	21	5	3	5	6	3	6	9	5	6	6	2	2	11	6	6
Rån, gr stöld	10	3	5	3	13		10	10	5	5		2		18	11	6
Stöld etc	8	9	12	7	5	2	8	6	4	12	10			10	6	3
Bedrägeri ¹⁵⁵	11	11	7	7			7	7		4				26	11	7
Skattebrott										20				80		
Skadeg ¹⁵⁶				100												
FÖRMÖGENHBR	9	7	9	6	7	1	8	7	3	9	5	1	16	8	5	
Gr narkbr	4		8	12				16						40	8	12
Narkbrott	8	12	10	4	2		4	8	4	14	4			14	10	4
NARKBROTT	7	8	9	7	1		3	11	3	9	3			23	9	7
Varusmuggling					63			6						19	13	
Övriga br ¹⁵⁷	17			17	17						17		17	17		
ÖVRIGA BROTT	5			5	50			5		5			5	18	9	

7.3.4.4. Särskilda grunder

Av dem som anhölls på grund av att för brottet var stadgat "fängelse minst 2 år"

häktades mer än hälften, dvs. 64 %, av rätten. Flyktfara i kombination med recidivfara är en annan grund där mer än hälften häktades. När det gäller den så ofta förekommande anhållningsgrunden kollusionsfara, ser man i tabell 7.39 att endast 12 % av dessa häktades av rätten. Fara för kollusion bör ju också vara som störst vid inledningsskedet av en förundersökning. Det vill säga, få anhållanden vilka är grundade på risk för kollusion bör leda till att den misstänkta personen häktas.¹⁵⁸ I de fall flyktfara respektive recidivfara hade utgjort grund för anhållningsbeslutet häktades 36% respektive 42%. Se tabell 7.39.

Tabell 1.39. Andelen häktade av de olika anhållningsgrunderna

Grunder	Häktade 1985		Anhållna 1985
	%	Antal	Antal
Flykt.	36	4	11
Kollusion.	12	70	597
Recidiv.	42	49	118
Flykt. Kollusion.	33	12	36
Flykt. Recidiv.	62	18	29
Kollusion. Recidiv.	33	159	475
Kollusion. Flykt. Recidiv.	46	22	48
Fängelse 2 år	64	14	22

Liksom år 1984¹⁵⁹ häktades år 1985 flertalet av dem som hade begärts häktade på grund av att påföljden för det brott som personen var misstänkt för var minst 2 års fängelse och det inte var uppenbart att anledning till häktning saknades. Andelen därav häktade hade emellertid, jämfört med år 1984, minskat år 1985 från 92% till 89%.

Av dem som begärdes häktade med anledning av flyktfara i kombination med kollusions- och recidivfara häktades något mer än 4/5 år 1985. Det innebar en liten ökning jämfört med år 1984.

Av dem som år 1984 begärdes häktade av åklagaren med anledning av flykt- och recidivfara häktades flertalet, dvs. 85 %, av rätten. Motsvarande siffra för år 1985 var emellertid 73 %. Andelen häktade av dem som av åklagaren begärts häktade på grund av kollusionsfara eller recidivfara enbart hade även

minskat år 1985 jämfört med år 1984.

Beträffande den sammanlagda förekomsten av grunden kollusionsfara vid häktningsframställning hade däremot inga förändringar skett i andelen därav häktade mellan åren 1984 och 1985. En liten minskning förekom när det gällde andelen häktade av dem som av åklagaren begärts häktade med anledning av recidivfara som enda grund eller tillsammans med annan häktningsgrund. Andelen häktade av den sammanlagda förekomsten av grunden flyktfara i häktningsframställning hade år 1985 minskat till 72 % jämfört med 82 % år 1984. Se tabell 7.40.

Tabell 7.40. Grund för häkttningsframställningen samt därav häktade 1984 och 1985 i procenttal.

Grunder	1984	1985	Därav häktade 1984 ¹⁶⁰ 1985	
Flyktfara	1	3		46
Kollusionsfara	8	7	47	39
Recidivfara	26	27	71	68
Fängelse 2 år	8	4	92	89
Flykt. Kollusion	2	2		50
Flykt. Recidiv	6	5	85	73
Kollusion. Recidiv	34	34	77	77
Flykt. 1 grund ¹⁶¹		0		
Recidiv. 1 grund ¹⁶²		1		50
Koll. 1 grund ¹⁶³		1		100
Flykt. Koll. Recidiv.	8	10	80	82
Flykt. 2 grunder ¹⁶⁴		0		50
Recidiv. 2 grunder ¹⁶⁵		2		89
Kollusions. 2 grunder ¹⁶⁶		1		80
Fyra grunder ¹⁶⁷		1		100
Övriga grunder ¹⁶⁸	7	3		54
Sammanlagd förekomst:				
Flyktfara	18	20	82	72
Kollusionsfara	52	56	73	73
Recidivfara	75	79	76	74
Bortfall	45	260		
Urval	1215	767		

De grunder på vilka rätten beslöt att häkta den anhållne personen skiljer sig på ett sätt från de grunder som åberopas såväl vid anhållningsbesluten som i häkttningsframställningarna. Skillnaden bestod i att nästan hälften av

häkttningsbesluten grundade sig på 1 grund. Vid anhållningsbesluten och i häkttningsframställningarna förekom 2 grunder lika ofta som 1 grund. Vid beslut om häktning, liksom bland häkttningsframställningarna, var det grunden recidivfara som enda grund eller i kombination med andra grunder, som dominerade. Vid anhållningsbesluten hade däremot grunden kollusionsfara dominerat. Grunden recidivfara dominerade både bland de kvinnor och de män som av rätten häktades.

En jämförelse mellan de båda könen visar att kvinnor förekom oftare än män, i förhållande till antal, vid häkttningsbeslut grundade på flyktfara, antingen som enskild grund eller i kombination med kollusions- eller recidivfara. En annan grund, där kvinnor också förekom oftare än män, var vid kollusionsfara kombinerad med grunden "fängelse minst 2 år, saknar hemvist, icke stadig hemvist eller okänd".

Vid samtliga undersökningstillfällen förekom grunden recidivfara, som enda grund eller i kombination med annan eller andra grunder, mer frekvent än övriga grunder. Den totala förekomsten av häkttningsgrunden kollusionsfara var större år 1985 jämfört med både år 1975 och år 1984, dvs. 52 % jämfört med 37 % respektive 47 % av häkttningsbesluten. Den totala användningen av häkttningsgrunden flyktfara har ökat år 1985 jämfört med år 1984, dvs. från 19 % till 23 %, men utgjorde inte en lika stor andel som år 1975. Häkttningsgrunden "fängelse minst 2 år" hade minskat något i betydelse vid häkttningsbesluten år 1985 jämfört med år 1984, dvs. från 9 % till 7 %. Men andelen beslut med anledning av denna grund var ändå större än år 1975.¹⁶⁹ Se tabell 7.41.

Tabell 7.41. Grund för häkttningsbeslut 1975 och 1984 i procenttal samt 1985 även med fördelning på kvinnor och män.

Grunder	1975	1984	1985	K/M	K/M andel	K/M bf
Flyktfara	3	1	2	5/2	14/86	0
Kollusionsfara	3	6	5	9/5	11/84	5
Recidivfara	32	28	33	32/33	6/93	1
Fängelse 2 år	4	9	7	9/7	8/92	0
EN GRUND	42	44	47	55/46	7/92	1
Flykt.Kollusion	3	3	2	5/2	14/86	0
Flykt.Recidivfara	14	7	5	14/4	18/82	0
Koll.Recidivfara	16	31	29	9/30	2/98	0
Recidiv.1 grund ¹⁷⁰			0	-/0	-/100	0
Koll.1 grund ¹⁷¹			2	5/1	17/83	0
TVA GRUNDER	33	41	37	32/38	5/95	0
Flykt.Koll.Rec	15	8	13	9/14	4/96	0
Rec.2 grunder ¹⁷²			1	-/1	-/100	0
Koll.2 grunder ¹⁷³			1	-/1	-/100	0
TRE GRUNDER	15	8	14	9/15	4/96	0
FYRA GRUNDER ¹⁷⁴			1	5/0	50/50	0
ÖVRIGA GRUNDER ¹⁷⁵	10	7	1	-/1	-/100	0
TOTALT	100	100	100	101/100	6/93	1
Sammanlagd förekomst:						
Flyktfara	36	19	23	36/22	10/90	0
Kollusionsfara	37	47	52	41/53	5/95	0
Recidivfara	76	75	81	68/82	5/95	0
Bortfall		29	214	10/89	5/42	53
Urval		906	574	32/425	6/74	20

Vid rättens beslut om häktning var det grunden recidivfara som sammanlagt förekom oftare än någon annan grund. En jämförelse med de olika brottstyperna visar att när det förelåg sannolika skäl för misstanke om brott mot person var det framförallt vid olaga hot och brott mot allmän verksamhet som recidivfara förekom som enskild grund för häktningsbeslutet. I kombination med kollusionsfara förekom grunden ofta vid samtliga brottstyper som innebär brott mot person. Vid misstanke om förmögenhetsbrott var det framförallt vid stöld som recidivfara förekom som enskild grund. I kombination med kollusionsfara förekom grunden emellertid vid samtliga förmögenhetsbrott utom vid misstanke om skattebrott eller skadegörelse. Vid misstanke om skattebrott förekom flyktfara i kombination kollusionsfara oftare än andra grunder och vid misstanke om skadegörelse grundade sig samtliga beslut om häktning på grunden "fängelse minst 2 år". Den grunden förekom också bland de flesta häktningsbeslut som gällde misstanke om grovt narkotikabrott. Vid misstanke om varusmuggling utgjorde däremot flyktfara i kombination med kollusions- och recidivfara grund för häktningsbeslutet i 62% av fallen. Se tabell 7.42.

Tabell 7.42. Brottstyp och grund för häkttningsbeslut.

Brottstyp	Grunder i %							2 år	Övr ¹⁷⁶	Urval
	F	K	R	FK	FR	KR	FKR			
Mord, dråp	25					50		25	0	4
Gr misshandel ¹⁷⁷	10	10	20	10		30	20		0	10
Misshandel ¹⁷⁷			17			58	17	4	4	24
Olaga hot ¹⁷⁸			45			55			0	11
Våldtäkt ¹⁷⁹	8	8	8			15	15	31	15	13
Allm verksamh ¹⁸⁰			75		25				0	4
BROTT MOT PERSON										66
Rån, gr stöld		5	34	3	6	29	18	2	3	62
Stöld	2	1	56	1	5	26	6		3	105
Bedrägeri ¹⁸¹	4	7	22		19	26	15		7	27
Skattebrott		20		40	20		20		0	5
Skadegörelse ¹⁸²								100	0	1
FÖRMÖGENHETSBROTT										200
Gr narkotikabrott							16	60	24	25
Narkotikabrott		14	29			49	8		0	49
NARKOTIKABROTT										74
Varusmuggling		13	6	6			62	6	7	16
Övriga br ¹⁸³	17	17	33		17				16	6
ÖVRIGA BROTT										22
Bortfall										212
Urval										574

7.3.4.5. Tidsfrister

De anhållningsbeslut som ingick i enkätundersökningen fattades i 97 % av fallen inom 24 timmar efter att den för brottet misstänkte personen hade gripits/hämtats. Se tabell 7.43. För de anhållna personer som begärdes häktade hölls häktningsförhandling i genomsnitt 7 dagar efter *anhållningsbeslutet*. Bland kvinnorna hölls häktningsförhandlingen i genomsnitt 8 dagar efter anhållningsbeslutet. För dem som begärdes häktade i samband med huvudförhandling hölls förhandlingen i genomsnitt 9 dagar efter anhållningsbeslutet.

Från det att åklagaren *skickat iväg häktningsframställningen* och tills dess att häktningsförhandling hölls, dröjde det i genomsnitt 5 dagar. I de fall där häktningsförhandling hölls i samband med huvudförhandling dröjde det i genomsnitt 8 dagar. Om tiden i stället räknas från det att *häktningsframställningen inkom* till rätten, dröjde det i de flesta fallen 4 dagar innan häktningsförhandling hölls. 15 % av häktningsförhandlingarna hölls 5 dagar eller senare efter att häktningsframställningen inkommit till tingsrätten. Se tabell 7.43. När det gällde häktningsförhandlingar i samband med huvudförhandling dröjde det i genomsnitt 7 dagar efter att häktningsframställningen inkommit till tingsrätten.

Av stadgandena i RB framgår det inte exakt hur länge en person kan vara begränsad i sin rörelsefrihet och därutöver frihetsberövad, innan personen måste föras inför rätta. Fristen inom vilken häktningsförhandlingen måste äga rum, efter att framställan inkommit till rätten, är högst 4 dagar för särskild häktningsförhandling och 7 dagar för häktningsförhandling i samband med huvudförhandling. Efter en granskning av statistiken nedan och där det förutsätts att samtliga i RB stadgade maximifrister har utnyttjats,¹⁸⁴ inklusive 2 dagar för postgång finner vi följande beträffande *särskild häktningsförhandling*: Av dem för vilka häktningsförhandling hölls, var det 1 % som fick vänta i 11 dagar efter anhållningsbeslutet innan häktningsförhandling hölls. Det innebär att för 6 personer överskreds maximifristen inom vilken en för brott misstänkt och frihetsberövad person måste föras inför rätta. Det blir cirka 80 personer per år. Efter att beslut om häktningsframställning fattats av åklagaren var det 9 % av dem som inställdes vid häktningsförhandling som fick vänta i över 6 dagar, dvs. över själva maximifristen, på att häktningsförhandling skulle hållas. I antal räknat var det 58 personer, vilket skulle innebära cirka 750 personer per år. Räknat från det att häktningsframställningen inkom till rätten och till dess att häktningsförhandlingen hölls, dröjde det för 15 % av dem som inställdes vid häktningsförhandling, dvs. 97 personer, över 4 dagar innan själva förhandlingen genomfördes. Per år skulle det innebära cirka 1 200 personer. De här

uppskattade fristerna inkluderar 2 dagar för postgång. Om vi tog bort dem skulle andelen fall där tidsfristerna överskreds öka betydligt.

Beträffande *häktningförhandlingar i samband med huvudförhandling*¹⁸⁵ ger tabellen nedan följande information: Det längsta frihetsberövandet räknat från anhållningsbeslutet och fram tills dess att häktningförhandling hölls i samband med huvudförhandling varade i 14 dagar. Från det att åklagaren fattat beslut om häktningsframställning och fram till dess att häktningförhandling hölls, fick 8 % av dem som begärdes häktade vid häktningförhandling i samband med huvudförhandling vänta utöver maximifristen på 9 dagar. Räknar man i stället från det att häktningsframställningen inkom till rätten och tills dess att häktningförhandling i samband med huvudförhandling sattes ut, dröjde det för 25 % av dem som fördes inför rätta över 7 dagar innan förhandlingarna ägde rum.

Statistiken i tabellen nedan visar följaktligen att i ett flertal fall överskreds den frist inom vilken en för brott misstänkt och frihetsberövad person senast måste föras inför en domare. Den frist som överskreds oftare än andra frister var den inom vilken en häktningförhandling måste hållas efter att en häktningsframställning har inkommit till rätten. För 15 % överskreds fristen vid särskild häktningförhandling och för 25 % vid häktningförhandling i samband med huvudförhandling.

Tabell 7.43. Frihetsberövandets varaktighet före särskild häktningsförhandling resp. häktningsförhandling i samband med huvudförhandling i procenttal.

Dagar	Grip/Hämt	Anhbl-Häktfh		Häktfr-Häktfh		Häktfr ink-Häktfh	
	Anhålln beslut	Särsk häktn	Häktnf+ Huvudf	Särsk häktn	Häktnf+ Huvudf	Särsk häktn	Häktnf+ Huvudf
0	97	0	0	0	2	2	0
1	0	0	0	0	0	0	0
2		1	2	5	0	17	0
3		4	0	10	0	15	4
4		7	0	12	8	15	10
5		9	8	13	6	14	17
6		12	12	12	4	1	10
7		15	13	5	21	0	19
8		12	4	4	19	0	25
9		6	29	0	15		
10		3	13	0	0		
11		2	6	0	8		
12		1	4				
13		0	2				
14		0	2				
Bortf	2	27	6	39	17	35	15
Totalt	99	99	101	100	100	99	100
Bortf	41	178	3	250	9	228	8
Urval	1721	649	52	649	52	649	52

Andelen häktningsförhandlingar i samband med huvudförhandling utgjorde 7 % av samtliga häktningsförhandlingar.

Beträffande *veckodag* för häktningsförhandling var de relativt jämnt fördelade över veckans samtliga arbetsdagar. På fredagarna hölls emellertid något flera häktningsförhandlingar. Se tabell 7.44.

Tabell 7.44. Veckodag för häkttingsförhandling.

Dag	Antal	%
Måndag	99	14
Tisdag	84	12
Onsdag	83	12
Torsdag	95	14
Fredag	132	19
Bortfall	208	30
Totalt	701	101

7.3.4.5.1. Tidsfrister i de olika regionerna

Från det att en för brott misstänkt person anhölls och tills dess att häkttingsförhandling hölls dröjde det i genomsnitt 2 till 8 dagar i de olika regionerna. I Göteborg, Malmö och Stockholm låg genomsnittstiden på 7, 8 respektive 6 dagar. Se tabell 7.45.

Tabell 7.45. Genomsnittstiden mellan anhållningsbeslut och häktningsförhandling i de olika regionerna.

Dagar	Anhållningsbeslut-Häktningsförhandling Antal
2	1
3	
4	
5	1
6	5
7	4
8	2
7	Göteborg
8	Malmö
6	Stockholm

7.4. Från häktningsförhandling och till huvudförhandling¹⁸⁶

7.4.1. Besvär mot rättens beslut

Av de 86 häktningsframställningar som ogillades av rätten överklagade åklagaren 1 %. Åklagaren överklagade till hovrätten 3 dagar efter häktningsförhandling. Hovrättens beslutet meddelades 8 dagar efter att åklagaren hade överklagat och innebär att åklagarens framställan lämnades utan bifall.

Av de 574 personer som häktades vid särskild häktningsförhandling överklagade 49 personer, dvs. 9 %, beslutet. Av dessa var 12 % kvinnor. I förhållande till

antalet häktade överklagade häktade kvinnor oftare än män häktningsbeslutet.

Beslutet överklagades i genomsnitt 4 dagar efter häktningsförhandlingen. Av dem som överklagade återkallade 2 % besvären innan hovrätten fattat något beslut. Nästan samtliga besvär, dvs. 90 %, lämnade hovrätten utan bifall. Endast 6 % av besvären bifölls av hovrätten. Dessa gällde endast män.

Hovrättens beslut meddelades i genomsnitt 2 dagar efter att den häktade personen hade överklagat.¹⁸⁷

Av de ej bifallna besvären beträffande beslut om häktning sökte 2 % prövningstillstånd hos högsta domstolen 3 dagar efter hovrättens beslut. Högsta domstolen upptog samtliga fall till prövning och meddelade sitt beslut efter 7 dagar. I samtliga fall lämnade högsta domstolen besvären utan bifall.

7.4.2. Häktningen hävd före huvudförhandling

Förutom de personer som frigavs av hovrätten efter besvär, hävdades häktningen före huvudförhandling för 4 %. Frigivningen skedde i genomsnitt 12 dagar efter föregående häktningsförhandling. Den kvinnliga andelen av de frigivna var 3 % och bland dem skedde frigivningen i genomsnitt 14 dagar efter föregående häktningsförhandling.

Därutöver fick 2 %, endast män, häktningen ersatt med anmälningsskyldighet eller verkställighet av tidigare ådömd påföljd. Andelen som förblev häktade fram till huvudförhandling minskades ytterligare på grund av dödsfall.

År 1972 hävdades häktningen före huvudförhandlingen för 6 % av de häktade personerna och för 7 % år 1975.¹⁸⁸

7.4.3. Anstånd med att väcka åtal

För 6 % av samtliga åtal där den misstänkte personen var häktad begärde åklagaren anstånd med att väcka åtal. De flesta fallen gällde misstanke om narkotikabrott.¹⁸⁹ Av samtliga fall där anstånd med att väcka åtal begärdes gällde 10 % en kvinna.

I mer än hälften, 62 %, av de fall där åklagaren begärde anstånd med att väcka åtal, skedde en sådan begäran 1 gång och för 22 % 2 gånger. Därutöver förekom det fall där åklagaren begärde anstånd 3 och 4 gånger. Av det totala antalet ärenden, för vilka anstånd begärdes, utgjorde de 11 respektive 5 %.

Den första begäran om anstånd skedde i genomsnitt 15 dagar efter

häktningförhandling.¹⁹⁰ Anledningen till begäran om anstånd var enligt åklagaren att utredningen inte var klar. I något enstaka fall var anledningen att misstanke förelåg om ytterligare brott. Åklagarens begäran beviljades av rätten i nästan samtliga fall, 95 %. I de fall där åklagaren beviljades anstånd skulle åtal vara väckt i genomsnitt inom 13 dagar.¹⁹¹

I de fall där åklagaren begärde anstånd med att väcka åtal en andra gång, skedde det i genomsnitt 14 dagar efter föregående begäran från åklagaren.¹⁹² Även här berodde begäran på att utredningen inte var klar. Tingsrätten beviljade åklagarens begäran i 96 % av fallen. Åtal skulle i genomsnitt vara väckt inom 10 dagar efter åklagarens begäran.¹⁹³

Åklagarens tredje begäran om anstånd med att väcka åtal inkom i genomsnitt till tingsrätten 15 dagar efter åklagarens föregående begäran.¹⁹⁴ Anledningen till begäran var även här att utredningen inte var klar. Åklagarens begäran beviljades av tingsrätten i samtliga fall. Åtal skulle i genomsnitt vara väckt 14 dagar efter åklagarens framställan till rätten.¹⁹⁵

7.4.4. Omhäktning

Av dem som häktades av rätten¹⁹⁶ hölls det ny häktningförhandling för 5 % bland vilka de flesta var misstänkta för narkotikabrott.¹⁹⁷ Av de för vilka ny häktningförhandling hölls var 14 % kvinnor. I förhållande till antalet häktade var kvinnorna överrepresenterade.¹⁹⁸

I de fall ny häktningförhandling hölls skedde det i de flesta fallen endast 1 gång för en och samma person. Men det förekom också några fall där det hölls 2, 3 och även 4 nya häktningförhandlingar för en och samma person. I de fall ny häktningförhandling hölls mer än 1 gång för en och samma person var den misstänkte personen i samtliga fall en man.

Den första nya häktningförhandlingen hölls i genomsnitt 19 dagar efter föregående häktningförhandling. Genomsnittstiden i de fall där den häktade personen var en kvinna var något längre, 22,5 dagar. Men det förekom även fall där det dröjde upp till 39 dagar innan en ny häktningförhandling hölls. Se tabell 7.46.

Tabell 7.46. Dagar mellan häkttningsförhandling och ny häkttningsförhandling.

Dagar	Antal	%
0-14	3	11
15-21	12	43
22-28	1	4
29-39	6	21
Bortfall	6	21
Totalt	28	100

Alla utom 4 % av dem för vilka *en ny häkttningsförhandling* hölls förblev häktade. De som frigavs fick däremot häktningen ersatt med ett häktningssurrogat, reseförbud i kombination med anmälningsskyldighet. De grunder på vilka personerna förblev häktade var i nästan hälften av fallen, 46 %, recidivfara i kombination med kollusionsfara. Recidivfara och kollusionsfara utgjorde grund vid 13 % respektive 8 % av rättsens beslut. Grunden "fängelse minst 2 år" förekom i 17 % av rättsens beslut. Därutöver angav rätten flyktfara i kombination med kollusionsfara som grund för fortsatt häktning i 4 % av fallen.

I de fall där en *andra ny häkttningsförhandling* hölls, skedde det i genomsnitt 21 dagar efter föregående häkttningsförhandling.¹⁹⁹ I samtliga fall beslöt rätten att omhäkta den misstänkte personen. Grunden till rättsens beslut utgjorde i hälften av fallen "fängelse minst 2 år". Vid de övriga ärendena utgjorde recidivfara i kombination med kollusionsfara samt flyktfara i kombination med kollusionsfara grund för rättsens beslut.

Då en *tredje ny häkttningsförhandling* förekom, skedde det i genomsnitt 17,5 dagar efter föregående häkttningsförhandling.²⁰⁰ Samtliga omhäktades av rätten med anledning av att påföljden för brottet var minst 2 års fängelse samt att det inte var uppenbart att anledning till häktning saknades.

I de fall där en *fjärde ny häkttningsförhandling* förekom, skedde det 27 dagar efter föregående häkttningsförhandling. Rättsens beslut var att den misstänkte personen skulle omhäktas, på grund av att påföljden för brottet var minst 2 års

fängelse och det inte var uppenbart att anledning till häktning saknades.

Aven om åtal inte är väckt inom 2 veckor efter föregående häktningförhandling behöver ny häktningförhandling inte äga rum, om det är uppenbart med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller annan omständighet att en sådan ny förhandling skulle vara utan betydelse. Innan rätten emellertid fattar beslut i denna fråga bör yttrande från den frihetsberövade samt dennes försvarare inhämtas.

I 6 % av de fall där den misstänkte personen var häktad skedde ingen omhäktning efter att den häktade personen blivit tillfrågad. I mer än hälften av dessa fall gjordes en sådan förfrågan 1 gång. I något mer än 1/5 av fallen tillfrågades den häktade personen 2 gånger. Det förekom även fall där en sådan förfrågan upprepades 3 och 4 gånger. I samtliga fall var den häktade personen en man.

7.4.5. Huvudförhandling

Av samtliga huvudförhandlingar²⁰¹ var det 10 % som även inkluderade en häktningförhandling. I de fall där den misstänkte personen var häktad hölls huvudförhandling i genomsnitt 19 dagar efter föregående häktningförhandling. Bland de häktade kvinnorna låg genomsnittstiden på 22 dagar medan det bland männen i de flesta fallen dröjde 16 dagar mellan föregående häktningförhandling och huvudförhandling. För 30 % av dem som var häktade dröjde det mellan 15 och 28 dagar efter häktningförhandlingen innan huvudförhandlingen hölls. Men för 1 % dröjde det mellan 16 och 20 veckor. I 2 fall dröjde det ända upp till 24 veckor, dvs. 6 månader, efter häktningförhandlingen innan huvudförhandlingen hölls. Se tabell 7.47.

Tabell 7.47. Dagar mellan häkttingsförhandling och huvudförhandling samt fördelning på kvinnor och män.

Dagar	Antal	%	K/M %	K/M % andel	K/M % bf
0	52	9	3/11	2/90	8
1-14 (2 veckor)	90	15	10/20	3/97	0
15-28 (4 veckor)	179	30	32/38	6/94	0
29-56 (8 veckor)	35	6	10/7	9/91	0
57-84 (12 veckor)	18	3	10/3	17/83	0
85-112 (16 veckor)	7	1	-/1	-/86	14
113-140 (20 veckor)	3	1	-/1	-/100	0
141-168 (24 veckor)	2	0	3/0	50/50	0
Bortfall	206	35	32/18	5/39	56
Totalt	592	100	100/99	5/74	21

7.4.5.1. Tidsfrister i de olika regionerna

Antal dagar i genomsnitt mellan häkttingsförhandling och huvudförhandling varierade bland de olika regionerna från 9 dagar och upp till 75 dagar. Göteborg, Malmö och Stockholm redovisade ett genomsnittstid på 16, 22 respektive 20 dagar. Se tabell 7.48. Genomsnittstiden för undersökningspopulationen var 19 dagar.

Tabell 7.48. Antal dagar i genomsnitt mellan häktningsförhandling och huvudförhandling i de olika regionerna.

Dagar	Häktningsförhandling-Huvudförhandling Antal
9	1
13	1
14	1
15	3
16	1
17	1
19	3
32	1
75	1
16	Göteborg
22	Malmö
20	Stockholm

7.5. Huvudförhandling och dom²⁰²

7.5.1. Påföljd

Av de åtalade personerna som var häktade fram till huvudförhandling²⁰³ dömdes 88 % till en påföljd vari *fängelse* ingick. Av dessa var 5 % kvinnor. Bland de åtalade kvinnorna, som var frihetsberövade fram till huvudförhandling, var det 86 % som dömdes till fängelse. Bland de åtalade männen var andelen 88 %.

Av dem som var häktade fram till huvudförhandlingen var det 8 % som dömdes till en icke frihetsberövande påföljd, dvs. till *skyddstillsyn*, *dagsböter*

eller villkorlig dom. Av dessa var 3 % kvinnor. Bland kvinnorna var andelen som ådömdes en icke frihetsberövande påföljd 5 % och bland männen 8 %.

Till annan påföljd dömdes 3 % av dem som var frihetsberövade fram till huvudförhandlingen. Av dessa var det 2 % som dömdes till *sluten psykiatrisk vård*. Av dessa gällde 11 % kvinnor. Bland de dömda kvinnorna var denna andel 5 % och bland männen 2 %. Åtalet *ogillades* av tingsrätten i 2 % av huvudförhandlingarna. Av dessa gällde 14 % kvinnor. Andelen åtal som ogillades bland kvinnorna var 5 % och bland männen 2 %. I denna kategori var kvinnorna mer överrepresenterade än i någon annan.

Jämfört med åren 1975 och 1982 hade andelen av häktade personer som dömdes till fängelse ökat år 1985. År 1985 var andelen häktade vilka ådömdes en frihetsberövande påföljd 88 %, jämfört med 84 % år 1982 och 73 % år 1975. Fängelse i kombination med skyddstillsyn hade emellertid minskat något år 1985 jämfört med år 1982. Påföljderna skyddstillsyn och villkorlig dom fortsatte även år 1985 att minska jämfört med tidigare år. Andelen ogillade/nedlagda åtal var år 1985, liksom år 1982, 2 %.²⁰⁴ Se tabell 7.49.

Tabell 7.49. Domslut 1975 och 1982 samt 1985 även med fördelning på kvinnor och män.

Påföljd	1975	1982	1985					
	%	%	%	Antal	K/M	antal	K/M	%
Fängelse	64	72	77	293	13/280	62/78	4/96	0
Fäng, skyddst	9	12	10	39	5/34	24/10	13/87	0
Skyddstillsyn		9	7	25	1/24	5/7	4/96	0
	19							
Villk. dom		2	1	3	-/3	-/1	-/100	0
Böter	2	1	1	2	-/2	-/1	-/100	0
Annan påföljd	5	3	3 ²⁰⁵	10	1/8	5/2	10/80	10
Ogillat/nedl	1	2	2 ²⁰⁶	7	1/6	5/2	14/86	0
Totalt	100	100	101	379	21/357	101/101	6/94	0
Bortfall		0	20	220	10/83	32/19	5/40	55
Åtalade		719		592	31/440		5/74	21

För de häktade personer som dömdes till en frihetsberövande påföljd, utdömde

rätten i genomsnitt 6 månaders fängelse. Bland kvinnorna låg genomsnittet på 8 månader. 83 % ådömdes en påföljd på 1 år eller mindre. När det gäller de längre frihetsberövande påföljderna, dvs. 2 år respektive 4 och 5 år, var andelen kvinnor överrepresenterad i förhållande till antalet dömda till en frihetsberövande påföljd. Se tabell 7.50.

Tabell 7.50. Påföljdens längd samt fördelning på kvinnor och män i procenttal.

Månader	Procent	K/M	K/M andel
0-1	11	-/11	-/100
2-3	28	33/28	6/94
4-6	20	6/21	2/98
7-12 (1 år)	24	33/23	8/92
13-24 (2 år)	8	17/7	12/88
25-36 (3 år)	3	-/3	-/100
37-48 (4 år)	3	6/3	11/89
49-60 (5 år)	1	6/1	20/80
61-72 (6 år)	1	-/2	-/100
73-84 (7 år)	1	-/1	-/100
85-96 (8 år)	0	-/0	-/100
Bortfall	1	-/1	-/100
Totalt	101	101/101	5/95
Bortfall	2	0/3	
Urval	332	18/314	5/95

Vid de huvudförhandlingar som förekom i enkätundersökningen *meddelades dom* i 50 % av fallen på samma dag som huvudförhandlingen avslutades. Men för 11 % dröjde det över 1 vecka innan domen meddelades. Se tabell 7.51.

Tabell 7.51. Antal dagar mellan huvudförhandling och dom.

Dagar	Antal	%
0	294	50
1-7	17	3
8-14	43	7
15-21	21	4
21-24	2	0
Bortfall	215	36
Totalt	592	100

Samtliga, utom 1 %, av de häktade personer som ådömdes en frihetsberövande påföljd, inkl. slutet psykiatrisk vård, fick *kvarbli i allmänt häkte* i avvaktan på att domen skulle vinna laga kraft. Av dessa var 6 % kvinnor.²⁰⁷

En dömd person kan emellertid genom en *nöjdförklaring* avstå från talan mot domen. Därmed vinner domen laga kraft och kan verkställas omedelbart.²⁰⁸ Nöjdförklaring av domen tecknades av 42 % av de häktade personerna som blivit ådömda en frihetsberövande påföljd.

Av dem som tecknade en nöjdförklaring av domen var 5 % kvinnor. I de fall där domen inte överklagades till hovrätten tecknades nöjdförklaringen av den dömden i genomsnitt 3 dagar efter att dom avkunnats.²⁰⁹ Det förelåg ej några skillnader mellan de båda könen.²¹⁰

Av de häktade personerna som dömdes *överklagade* 5 % till hovrätten. Av dessa var 4 % en kvinna.

Till högsta domstolen överklagade 22 % av dem som hade överklagat till hovrätten. Samtliga besvär gällde dömda män.

7.5.1.1. Påföljd i de olika regionerna

Andelen häktade personer som ådömdes fängelse var i stort sett lika i samtliga regioner. Det fanns emellertid vissa regioner med något större respektive

mindre andelar jämfört med övriga regioner. Variationerna mellan de olika regionerna var däremot större när det gällde övriga påföljder som hade ådömts de häktade personerna. Se tabell 7.52.

Tabell 7.52. Påföljd i de olika regionerna i procenttal.

Påföljd	Regioner													G	M	S
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13			
Fängelse	12	6	8	6	10	1	6	8	4	7	3		1	16	6	5
Fäng, skydd	8	10	13	5	8		3		3	23	3			13	8	5
Skyddstillst	4		4	8			8	12			8			15	24	16
Villk dom														67	33	
Böter														100		
An påföljd	10	10	10	10					10			10		20		20
Ogill/Nedl	14		14				29				14			14	14	

I de flesta regionerna, inklusive Göteborg, Malmö och Stockholm, meddelades dom i genomsnitt på samma dag som huvudförhandlingens sista dag. Se tabell 7.53.

Tabell 7.53. Antal dagar i genomsnitt mellan huvudförhandling och dom i de olika regionerna.

Dagar	Huvudf-Dom Antal
0	11
1	
2	
3	
4	1
5	
6	
7	
8	1
0	Göteborg
0	Malmö
0	Stockholm

7.6. Personliga data²¹¹

7.6.1. Kön

Av de anhållna personerna var 9 % kvinnor.²¹² Det är en procentenhet mindre än år 1984. Detsamma gäller andelen häktade kvinnor, från 8 % år 1984 till 7 % år 1985.²¹³

Andelen anhållna kvinnor som häktades hade år 1985 jämfört med år 1984 sjunkit från 22 % till 17 %. Andelen kvinnor som häktades var emellertid inte nere på samma nivå som år 1982, dvs. 12 %. År 1974 hade emellertid 21 % av de anhållna kvinnorna häktats. Bland de anhållna männen hade andelen män som häktades inte förändrats, dvs. 28 % av de anhållna männen. Totalt hade

andelen anhållna personer som häktades minskat år 1985 jämfört med åren 1975, 1982 och 1984.²¹⁴ Se tabell 7.54.

Tabell 7.54. Anhållna respektive häktade personer fördelade på kvinnor och män 1975, 1982, 1984 och 1985 i procenttal.

Andel av de anhållna Kön	Andel av de anhållna			Andel av de häktade Kön	Andel av de häktade			
	1975	1982	1984		1975	1982	1984	1985
Kvinnor	9	10	10	9	7	5	8	7
Män	(91)	(90)	(90)	80	(93)	(95)	(92)	92
Bortfall				10				1

Andelen kvinnor resp. män av de anhållna personerna som häktades.

Kön	1975	1982	1984	1985
Kvinnor	21	12	22	17
Män	26	28	28	28
Summa	25	26	27	24

7.6.2. Ålder

Åldern på undersökningspopulationen vid anhållningsbeslutet varierade från 15 år och upp till 84 år. Den äldsta kvinnan i undersökningspopulationen var 58 år. Genomsnittsåldern bland de anhållna var 27 år. Nästan 1/4 av de anhållna återfanns i åldersgruppen 31 till 40 år.

Bland de anhållna kvinnorna återfanns de flesta i åldergruppen 26 till 30 år, dvs. 26 %. Bland de anhållna männen var 25 % i åldern 31-40 år. Andelen under 18 år var 4 % bland kvinnorna och 5 % bland männen. Undersökningens resultat innebär när det gäller personer *under 18 år* att år 1985 anhölls cirka 100 15-åringar och minst 1 000 16-17-åringar. Se tabell 7.55.

Tabell 7.55. Ålder samt fördelning på kvinnor och män vid anhållningsbeslutet.

Ålder	Antal	%	K/M antal	%	K/M % andel	K/M % bf
15	7	0	1/4	1/0	14/57	29
16-17	102	5	6/83	3/5	6/81	13
18-20	350	17	34/286	18/17	10/82	8
21-25	464	22	46/362	24/22	10/78	12
26-30	425	21	50/337	26/20	12/79	9
31-40	502	24	41/414	21/25	8/82	10
41-50	163	8	12/128	6/8	7/79	14
51-84	60	3	4/50	2/3	7/83	10
Bortfall	0					
Totalt	2073	100	194/1664	101/100	9/80	10

När det gäller de anhållna personer som *begärdes häktade* av åklagaren återfanns den största andelen i åldersgruppen 26-30 år. Tillsammans med dem i åldersgruppen 21-25 åringar utgjorde de nästan hälften, 43 %, av samtliga personer som begärdes häktade.

Av dem som i undersökningen begärdes häktade var 2 %, dvs. 16 personer, under 18 år. Per år blir det cirka 200 fall. De som var 18 år utgjorde 4 % av dem som begärdes häktade och i åldergruppen 19-20 åringar återfanns 10 %. Det innebär att andelen personer under 21 år som begärdes häktade utgjorde 16 % av samtliga som begärdes häktade, dvs. nästan lika stor som andelen 31-35 åringar. Se tabell 7.56.

Tabell 7.56. Ålder på de anhållna personer som begärdes häktade.

Ålder	Antal	%
16-17	16	2
18	27	4
19-20	78	10
21-25	155	20
26-30	179	23
31-35	127	17
36-40	94	12
41-50	64	8
51-63	27	4
Totalt	767	100

Vid en jämförelse av undersökningens resultat med åren 1975,²¹⁵ 1982 och 1984²¹⁶ framgår det att andelen 15-18 åringar av *anhållna* personer hade fortsatt att minska år 1985. Andelen anhållna 19-20 åringar hade däremot ökat. Detsamma gäller åldersgruppen 21-30 åringar. Övriga åldersgrupper visar genomgående på en minskning av det totala antalet anhållna personer.

Bland de *häktade* personerna utgjorde åldersgruppen 21-30 åringar den största åldersgruppen. Deras andel av det totala antalet häktade hade emellertid minskat år 1985 med 7 % jämfört med år 1982. Åldersgruppen 31-40 åringar hade däremot ökat sin andel bland häktade personer med 7 %. Se tabell 7.57.

Tabell 7.57. Alder för anhållna resp. häktade personer 1975, 1982, 1984 och 1985 i procenttal.

Alder	Andel av de anhållna				Andel av de häktade		
	1975	1982	1984	1985	1975	1982	1985
15				0			
16-17				5			1
18	18	13	11	5	5	4	4
19-20	14	11	11	12	13	10	9
21-30	43	44	42	43	53	50	43
31-40	16	21	25	24	21	23	30
41-	9	11	12	11	9	12	12
Totalt	100	100	101	100	101	100	99

Undersökningen visar att bland anhållna personer i de olika åldersgrupperna över 25 år häktades nästan 1/3. Den absolut högsta häktningsfrekvensen förekom i åldersgrupperna 31-40 åringar och 51-84 åringar, dvs. 30 %. Den lägsta häktningsfrekvensen bland samtliga åldersgrupper uppmättes bland 16-18 åringar. I denna åldersgrupp återfanns det 6 17-åringar. I dessa fall måste det ha förelegat *synnerliga skäl* för häktning. 7 § LUL. Vid en uppskattning av hur många 17-åringar som häktas varje år på grund av att synnerliga skäl föreligger blir det cirka 70 stycken. Bland de 15-åringar som hade anhållits var det ingen som häktades.

Undersökningen år 1975 visar på 77 personer som häktades och var under 18 år. De utgjorde 25 % av de personer som häktades i åldersgruppen 15-18 åringar.²¹⁷ I undersökningen år 1985 utgjorde andelen häktade personer under 18 år 33 % av åldersgruppen 15-18 åringar. Följaktligen var andelen personer under 18 år som häktades större år 1985 än jämfört med år 1975.

Jämfört med tidigare undersökningar hade däremot andelen personer som häktades i åldersgruppen 19-20 åringar minskat något år 1985. Detsamma gällde åldersgruppen 21-30 åringar. En ökning på en procentenhet hade skett inom åldersgruppen 31-40 åringar jämfört med år 1982. Andelen häktade bland personer äldre än 40 år hade minskat år 1985 jämfört med år 1982. Totalt hade andelen personer som häktades minskat år 1985 jämfört med åren 1975 och 1982. Se tabell 7.58.

Tabell 7.58. Häktade fördelade efter ålder 1985 samt andelen häktade av samtliga anhållna personer fördelat efter ålder 1975, 1982 och 1985.

Ålder	Häktade fördelat efter ålder		1985	1982	1975
	Antal	%			
15	0		0		
16					
17	6	1			
18	18	4	12	8	7 ²¹⁹
19-20	46	9	18	25	23
21-25	93	19	20		
26-30	122	24	29		
21-30			24	30	31
31-40	151	30	30	29	32
41-50	44	9	27		
51-84	18	4	30		
41-			27	30	27
Summa	498	100	24	26	25

7.7. Allmänt häkte²¹⁹

7.7.1. Inskrivning

För de i undersökningspopulationen som skrevs in på allmänt häkte skedde inskrivningen i de flesta fallen *på samma dag som anhållningsbeslutet* eller, om personen var anhållen i sin frånvaro, *på samma dag som 24:8/ersättningsförhöret*. I vissa fall dröjde det emellertid upp till 18 dagar

innan den misstänkte personen skrevs in på allmänt häkte. Förklaringen till att det i vissa fall dröjde så länge kan bero på att flera av de anhållna personerna inte fördes till allmänt häkte förrän de blev häktade.

Av dem som skrevs in på allmänt häkte, 51 % av undersökningspopulationen, var det 36 % - 382 fall - som fördes till häktningssamtal. Rätten beslutade om häktning i 90 % av fallen - 343 fall- och i 10 % av fallen - 37 fall - frigavs personen. Därutöver förekom något enstaka fall där rätten beslutade om anmälningsskyldighet respektive reseförbud i stället för häktning.

Undersökningen redovisar endast de anhållna respektive häktade personer som skrevs in på allmänt häkte. Beträffande förvaringen av de övriga personerna innehåller undersökningen inga uppgifter. Det gäller de personer som förvarades i polisarrest. Dessa arrester faller in under rikspolisstyrelsens tillsyn, utom de som ligger i anslutning till allmänt häkte.²²⁰ Av undersökningen framgår det emellertid att för de personer som inte fördes till ett allmänt häkte utan tillbringade tiden i en polisarrest pågick frihetsberövandet i genomsnitt i 26 timmar.²²¹

7.7.2. Restriktioner

Av de personer i undersökningspopulationen som skrevs in på allmänt häkte var det mer än 2/3, dvs. 66 %, som ålades restriktioner av åklagaren och som gällde från och med inskrivningsdagen.²²² I de flesta fallen innebar restriktionerna att gemensam vistelse och förvaring med andra inskrivna inte tilläts samt att brev eller annan försändelse, besök och telefonsamtal kunde tillåtas först efter att åklagaren prövat en framställan därom från den inskrivna personen. Denna restriktion förekom för över hälften av de inskrivna kvinnorna. Andelen bland männen var 44 %. Överhuvudtaget var det vanligare bland kvinnor än bland män med restriktioner där nästan 100 % isolering erhöles, t.ex. förutom den tidigare nämnda kombinationen av restriktioner gällde det dessutom förbud för radio och TV samt allmänna nyhetstidningar, eller att inget var tillåtet utan allt skulle prövas efter framställan av den inskrivne till åklagaren.

För 15 % av de inskrivna personerna tilläts inte gemensam vistelse eller förvaring samt föreskrevs att brev eller annan försändelse, besök eller telefonsamtal kunde tillåtas först efter prövning av åklagaren. Dessutom tilläts inte allmänna nyhetstidningar.

Av dem som skrevs in på allmänt häkte var det endast 30 % som inte ålades några restriktioner varken vid inskrivningen eller senare. Det var något vanligare bland männen att de inte ålades restriktioner än vad det var bland kvinnorna. Se tabell 7.59.

Tabell 7.59. Restriktioner samt fördelning på kvinnor och män.²²³

Restriktioner	Antal	%	K/M antal	K/M %	K/M % andel	K/M % bf
1. Inga	315	30	27/275	24/31	9/87	4
2. Besök, telef. s.	2	0	-/2	-/0	-/100	0
3. Brev, försänd.						
Besök, telef. s.	15	1	-/15	-/2	-/100	0
4. Gem vistelse.	5	1	-/5	-/1	-/100	0
5. Gem vist, förv.						
Brev, försändels.	2	0	-/2	-/0	-/100	0
6. Gem vist, förv						
Besök, telef. s.	4	0	-/4	-/0	-/100	0
7. Gem vist, förv.						
Brev, försändels.						
Besök, telef. s.	470	45	58/394	53/44	12/84	4
8. Gem vistelse.						
Nyhetstidningar.						
Besök, telef. s.	1	0	-/1	-/0	-/100	0
9. Gem vist, förv.						
Nyhetstidningar.						
Brev, försändels.						
Besök, telef. s.	154	15	15/131	14/15	10/85	5
10. Gem vist, förv.						
Nyhetstid, tidsk. ²²⁴						
Brev, försändels.						
Besök, telef. s.	4	0	-/4	-/0	-/100	0
11. Gem vist, förv.						
Nyhetstidningar.						
Radio, TV.						
Brev, försändels.						
Besök, telef. s. ²²⁵	18	2	5/13	5/0	28/72	0
12. Inget tillåtet.						
Allt provas.	13	1	3/10	3/1	23/77	0
Bortfall	45	4	2/41	2/5	4/91	5
Totalt	1048	99	110/897	101/100	10/86	4

Tittar man på vilka brott de personer var misstänkta för som ålades respektive inte ålades restriktioner finner man att vid samtliga brottstyper var det mellan 13 % och 64 % som inte hade ålagts några restriktioner. Vid misstanke om skadegörelse var det 64 % som inte ålades några restriktioner medan vid misstanke om grovt narkotikabrott endast 13 % var utan restriktioner. Vid misstanke om brott mot person var det kombinationen av följande restriktioner som förekom mer än någon annan kombination: förbud beträffande gemensam vistelse och förvaring samt att brev och annan försändelse, besök och telefonsamtal först skulle prövas av åklagaren. Denna kombination av restriktioner dominerade bland nästan samtliga brottstyper. Se tabell 7.60.

Tabell 7.60. Typ av brott vid anhållningsbeslutet samt restriktion i procenttal.

Restriktioner Brottstyp	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Mord, dråp	33						33		11			22
Gr missh	32		5				41		23			
Misshandel ²²⁶	16		6	2			55		20			2
Olaga hot ²²⁷	36		9		3		33		12	3		3
Våldtäkt ²²⁸	20		20	7			47		7			
Sex ofred	50						50					
Allm verksh ²²⁹	39			6			28		17			11
BROTT M PERSON	26		7	2	1		44		17	1	2	1
Rån, g stöld	24		1	1	1	1	50		20	2	1	1
Stöld, tillgr	36					1	44		15		1	1
Bedrägeri ²³⁰	26	1					58		14			1
Skattebrott	33										67	
Skadegörelse ²³¹	64	9					9		18			9
FÖRMÖGENHETSBROTT	33	1				1	46		16	1	1	1
Gr narkbr	13		4				63		4		8	8
Narkotikabr	23						58		13		2	3
NARKOTIKABROTT	21		1				59		12		3	3
Varusmuggl	40						20		40			
Övriga brott ²³²	45						55					
ÖVRIGA BROTT	42						31		28			

För att åklagaren skall kunna ålägga en misstänkt person restriktioner måste kollusionsfara föreligga. Ett visst samband mellan grunderna för anhållningsbeslutet och utfärdade restriktioner bör därför föreligga. Undersökningen visar att kollusionsfara förekom som anhållningsgrund bland

flertalet av de frihetsberövade personer som ålades restriktioner. Men det förekom även att flykt- och/eller recidivfara eller häktningsskäl "fängelse minst 2 år" hade angivits som anhållningsgrund i fall där restriktioner hade ålagts den frihetsberövade personen. Bland de inskrivna som inte tilläts gemensam vistelse eller förvaring och nyhetstidningar samt att brev eller annan försändelse, besök och telefonsamtal först skulle prövas av åklagaren, var det 10 % som hade anhållits på grund av "fängelse minst 2 år" och 8 % på grund av recidivfara. Kollusionsfara utgjorde således inte grund för anhållningsbeslutet i dessa fall. Ett annat exempel utgör de inskrivna personer som inte tilläts gemensam vistelse eller förvaring samt att besök och telefonsamtal skulle prövas av åklagaren. Av dessa var det 25 % som hade anhållits på grund av recidivfara. Se tabell 7.61.

Tabell 7.61. Anhållningsgrunder jämfört med restriktioner i procenttal.

Restr	Anhållningsgrunder									Bf	Tot
	Flykt	Koll	Rec	F+K	F+R	K+R	K+F+R	2 år	Övr		
1	1	12	15	2	3	19	2	1	26	18	99
2			50						50		100
3		7			7	40		7	20	20	101
4					20	40			20	20	100
5						100					100
6			25				25		50		100
7		32	3	1	0	23	1	2	20	19	101
8		100									100
9	1	3	8	3	1			10	70	3	99
10		50					50				100
11		35	6			24			18	18	101
12		31			23			8	31	8	101

För de personer som ålades restriktioner från inskrivningen vid allmänt häkte, hävdades restriktionerna för 10 % före utskrivningen. Hävningen av restriktionerna skedde i genomsnitt 8 dagar efter inskrivningen.

För 2 % av dem som ålades restriktioner ändrades de innan utskrivningen. Ändringen av restriktionerna skedde i genomsnitt 7 dagar efter inskrivningen.²³³

Följaktligen gällde nästan i samtliga fall de restriktioner som ålades den misstänkte personen vid inskrivningen till allmänt häkte ända fram tills dess att personen skrevs ut från häktet.

7.7.3. Förhör

I genomsnitt förhöordes de som blev inskrivna på allmänt häkte 1 gång.²³⁴ Nästan hälften, dvs. 45 %, av de inskrivna personerna förhöordes inte överhuvudtaget. Se tabell 7.62. Någon skillnad mellan de båda könen förekom inte.

Tabell 7.62. Antal förhör utanför häktet.

Förhör	Antal	%
0	475	45
1	174	17
2	114	11
3	71	7
4	43	4
5	20	2
6-10	55	5
11-20	24	2
21-29	3	0
Bortfall	69	7
Totalt	1048	100

Den totala förhörstiden var i genomsnitt 15 minuter. Nästan 1/4, dvs. 24 %, förhöordes sammanlagt i 1 timme eller mindre. 11 % förhöordes i 2 till 3 timmar. Den längsta sammanlagda förhörstiden var på 42 timmar. Se tabell 7.63. De inskrivna kvinnorna hade en genomsnittlig förhörstid på 45 minuter, medan männen förhöordes i genomsnitt under 7-8 minuter.

Tabell 7.63. Antal förhörstimmar utanför häktet.

Timmar	Antal	%
0	475	45
0-1	252	24
2-3	114	11
4-5	50	5
6-10	42	4
11-20	23	2
21-30	3	0
31-42	2	0
Bortfall	87	8
Totalt	1048	99

7.7.4. Besök

Möjligheterna för en på allmänt häkte inskriven person att ta emot besök beror på huruvida kollusionsfara föreligger eller inte. Därutöver måste praktiska likväl som säkerhetssynpunkter beaktas.²³⁵

De flesta, dvs. 82 %, av dem som vistades på allmänt häkte hade inget besök överhuvudtaget. Övriga hade något eller några besök under tiden som de vistade på häktet.

7.7.5. Utskrivning

Av de personer som skrevs in på allmänt häkte överfördes 1/4 till anstalt. Överföringen skedde i genomsnitt 28 dagar efter inskrivningen. Inom 1 månad efter inskrivningen hade 53 % av de som inte frigavs från häktet överförts till anstalt.

Av dem som överfördes till anstalt i stället för att friges från allmänt häkte var det 9 % som hade överklagat sin dom till hovrätten. Det var dessa personer som tillbringade den längsta tiden på allmänt häkte innan de överfördes till anstalt. Se tabell 7.64.

Tabell 7.64. Dagar mellan inskrivning och överföring till anstalt samt med fördelning på kvinnor och män i procenttal.

Dagar	Antal	K/M	K/M andel	K/M bf
0-7	3	12/2	25/63	12
8-14	10	6/10	4/93	3
15-30 (1 mån)	40	35/40	6/93	1
31-60 (2 mån)	26	12/27	3/97	0
61-90 (3 mån)	6	12/6	12/88	0
91-120 (4 mån)	4	6/4	8/92	0
121-150 (5 mån)	1	6/1	25/75	0
151-180 (6 mån)	1	-/1	-/100	0
181-210 (7 mån)	1	-/1	-/100	0
271-300 (10 mån)	0	-/0	-/100	0
Bortfall	7	12/7	11/89	0
Totalt	99	101/99	6/93	1
Bortfall	18	2/16		
Antal	268	17/248		

De som skrevs ut från allmänt häkte och inte överfördes till anstalt var i genomsnitt frihetsberövade i 42 timmar, räknat från anhållningsbeslutet. Inom 24 timmar efter anhållningsbeslutet hade 32 % skrivits ut från häktet. För 48 % dröjde det mellan 1 och 7 dagar innan personen försattes på fri fot. Det fanns emellertid de för vilka frihetsberövandet pågick i 65 dagar innan de frigavs. Se tabell 7.65.

Bland de kvinnor som vistades på allmänt häkte varade frihetsberövandet i genomsnitt i 32 timmar. Bland männen uppmättes tiden till 44 timmar. I de fall

frihetsberövandet pågick under en mycket lång tid var den frihetsberövade personen oftast en man.

Tabell 7.65. Timmar mellan anhållningsbeslut och utskrivning från allmänt häkte för dem som ej överfördes till fängelse samt fördelning på kvinnor och män i procenttal.

Timmar	Antal	K/M	K/M andel	K/M bf
0-6	7	7/7	11/81	8
7-12	5	4/5	9/81	10
13-24 (1 dag)	20	22/21	13/84	3
25-168 (7 dagar)	48	55/47	14/82	4
169-336 (14 dagar)	6	4/6	9/84	7
337-504 (21 dagar)	3	1/3	-/91	9
505-672 (28 dagar)	3	1/3	5/95	0
673-840 (35 dagar)	2	1/2	8/83	9
841-1008 (42 dagar)	1	-/1	-/100	0
1009-1176 (49 dagar)	0	-/0	-/100	0
1177-1344 (56 dagar)	-			
1345-1512 (63 dagar)	0	-/0	-/100	0
1513-1560 (65 dagar)	0	1/0	50/50	0
Bortfall	5	3/6		
Totalt	100	99/101	12/84	4
Bortfall	38	3/38		
Urval	780	94/657		

7.8. Offentlig försvarare²³⁶

Den första kontakten mellan försvarare och person som begärts häktad, skedde i genomsnitt 4 dagar efter anhållningsbeslutet.²³⁷ Försvararen förordnades till offentlig försvarare av rätten i genomsnitt 4 dagar efter anhållningsbeslutet.²³⁸

Försvararen och dennes klient träffades totalt, innan ärendet var avslutat, i genomsnitt 3 gånger.²³⁹ Mätt i timmar uppgick den totala tiden som den misstänkte och dennes försvarare träffades till i genomsnitt 2 timmar och 15 minuter.²⁴⁰

Telefonkontakten mellan den misstänkte och försvararen bestod vanligtvis i 1 telefonsamtal.²⁴¹

Bland de offentliga försvararna uppgav 23 % att den misstänkte hade begärt att få just honom till försvarare. Bland 17 % av försvararna förekom inte någon sådan specificerad framställan.²⁴² Av de offentliga försvararna uppgav 3 % att de antingen övertagit ärendet från annan försvarare eller själva överlämnat det till annan försvarare.

Nästan 1/5, dvs. 17 %, av de offentliga försvararna uppgav att de hade biträtt den misstänkte tidigare i brottmål. Detta var ej fallet bland 27 % av försvararna.²⁴³

I genomsnitt ägnade försvararen 7 timmar åt ärendet.²⁴⁴

Bland de försvarare som hade förordnats att biträda de personer som i undersökningen begärts häktade, uppgav 31 % att de enligt 23:18 RB hade *tagit del av utredningen*.

Några försvarare kom inte ihåg hur det hade varit vid just det aktuella fallet. Däremot uppgav 12 % att de inte hade tagit del av utredningen fortlöpande. Anledningen till detta var enligt försvaren t.ex. att utredningen var klar vid förordnandet eller att målet gällde erkända brott av enkel beskaffenhet.²⁴⁵

Fotnoter

1. Undersökningens material har delats in i 16 regioner. Vissa variabler redovisas med fördelning på olika regioner för att belysa eventuella skillnader eller likheter mellan de olika regionerna respektive gentemot genomsnittet vid hela undersökningen. Vilka de olika regionerna är framgår inte, då avsikten endast är att konstatera huruvida skillnader mellan regionerna respektive gentemot undersökningens totala resultat förekommer eller inte. Storstäderna Göteborg, Malmö och Stockholm redovisas emellertid separat.
2. RÅ:s undersökning år 1974 samt häktningensutredningarna åren 1974 och 1983.
3. Uppgifterna i avsnitt 7.2. är hämtade från polis- och åklagarmyndigheter.
4. Med *gripande* förstås i denna framställning verkställighet av anhållningsbeslut enligt 24:6 RB samt ett av polisman fattat och verkställt beslut om att gripa en för brott misstänkt person, då ett anhållningsbeslut inte utan fara kan avvaktas. 24:7 RB. Därutöver ingår de som medtogs till förhör. 23:8 RB.
5. SOU 1977:50, s. 304.
6. SOU 1985:27, s. 261-262.
7. Jämförelsen mellan undersökningarna 1975, 1984 och 1985 är inte exakt eftersom respektive undersökning delade in dygnet i olika stora delar.
8. Resultatet av undersökningen innehåller beträffande kön ett bortfall på 10 %, dvs. 215 personer. Se avsnitt 7.6..
9. KN=194, bortfall=78 % -151 fall-, lägsta värde 0,25 tim, högsta värde 7,25 tim. MN=1664, bortfall=70 % -1147 fall-, lägsta värde 0 tim, högsta värde 25 tim.
10. KN=194, bortfall=81 % -158 fall-, lägsta värde 0 tim, högsta värde 7 tim. MN=1664, bortfall=75 % - 1247 fall-, lägsta värde 0 tim, högsta värde 10,25 tim.
11. KN=194, bortfall=46 -24%- . Lägsta uppmätta värde=0 timmar, högsta uppmätta värde=22 timmar. MN=1664, bortfall=23 % -380 fall-. Lägsta uppmätta värde=0 timmar, högsta uppmätta värde=102 timmar.
12. Bortfall=632 personer.
13. Med genast avses i denna undersökning inom 1 timme efter att personen har blivit införd på en polisstation.
14. Denna anledning inkl. följande: hög arbetsbelastning 47 fall,

brottsplatsundersökning 27 fall, annat skäl 1 fall, praktiska skäl (anmälan, inskrivning, identifiering, advokat, kroppsbesiktning) 27 fall, andra förhör (vittnesförhör, målsägareförhör) 8 fall.

15. Se not 4.
16. KN=194, bortfall=24 % -47 fall-. Lägsta uppmätta värde=0 timmar, högsta uppmätta värde=22 timmar och 15 minuter. NM=1664, bortfall=26 % -425 fall-. Lägsta uppmätta värde=0 timmar, högsta uppmätta värde=75 timmar.
17. KN=194, bortfall=52 % -100 fall-. Högsta uppmätta värde=22 timmar. MN=1664, bortfall=48 % -797 fall-. Högsta uppmätta värde=25 timmar och 45 minuter.
18. KN=194, bortfall=78 % -151 fall-. Lägsta värde=0 timmar, högsta värde=21 timmar. MN=1664, bortfall=70 % -1162 fall-. Lägsta värde=0 timmar, högsta värde=23 timmar och 45 minuter.
19. KN=194, bortfall=10% -20 fall-. MN=1664, bortfall=11 % -188 fall-.
20. KN=194, bortfall=19% -36 fall-. MN=1664, bortfall=21% -349 fall-. Den längsta uppmätta totala förhörstiden på 106 timmar gällde en kvinna medan den längsta förhörstiden bland männen var 18 timmar och 45 minuter.
21. Antal förhör=1662, bortfall=3 fall.
22. SOU 1977:50, s. 266-267; SOU 1985:27, s. 223-225.
23. Vid misstanke om flera brott har brotten klassificerats under det brott som är att anses som det grävsta.
24. Undersökningen 1985 inkl. även framkallande av fara. Åren 1975, 1982 och 1984 inkl. våld mot tjänsteman.
25. Undersökningen 1985 inkl. i begreppet olaga hot; brott mot frihet och frid samt brott mot familj - 4 och 7 kap BrB.
26. Undersökningen 1985 inkl. även sexuellt umgänge med barn/avkomling samt sexuellt utnyttjande av underårig. Åren 1975, 1982 och 1984 inkluderar våldtäkt, våldförande.
27. Undersökningen 1985 inkl. nästan hela kap 17 BrB, dvs. våld eller hot mot tjänsteman, förgripelse mot tjänsteman, våldsamt motstånd, skyddande av brottsling samt främjande av flykt.
28. Inkl. för åren 1975, 1982 och 1984 annat brott 3, 4, 6 eller 17 kap BrB.
29. Undersökningen 1985 inkl. bedrägeri och annan oredlighet, förskingring och annan trolöshet samt gäldenärsbrott - 9, 10 och 11 kap BrB.
30. Undersökningen 1985 inkl. skadegörelse samt allmänfarliga brott. Med allmänfarliga brott förstås här mordbrand och allmänfarlig vårdslöshet.
31. Inkluderar: förfalskningsbrott samt mened, falskt åtal och osann utsaga - 14 och 15 kap BrB -; olaga vapeninnehav; rattfylleri; olaga tillverkning, försäljning samt innehav av drycker; brott mot allmän ordningsstadga; samt olovlig vistelse.

32. N=2073. KN=194, MN=1664, Bortfall=12% -47 fall K/M-.
33. Se not 24.
34. Se not 25.
35. Se not 26.
36. Se not 27.
37. Se not 29.
38. Se not 30.
39. Se not 31.
40. SOU 1977:50, s. 271-273; SOU 1985:27, s. 228-230.
41. Inkl. flyktfara i kombination med en av följande grunder: 24:5 2 st RB, saknar hemvist, okänd, fängelse minst 2 år.
42. Inkl. recidivfara i kombination med en av följande grunder: 24:5 2 st RB, saknar hemvist, okänd, icke stadig hemvist.
43. Inkl. kollusionsfara i kombination med en av följande grunder: 24:5 2 st RB, saknar hemvist, okänd, icke stadig hemvist, fängelse minst 2 år.
44. Inkl. flyktfara i kombination med kollusionsfara samt okänd eller saknar hemvist. Flyktfara i kombination med recidivfara samt saknar hemvist eller icke stadig hemvist.
45. Inkl. recidivfara i kombination med kollusionsfara samt 24:5 2 st RB eller fängelse minst 2 år. Recidivfara i kombination med en av följande grunder: saknar hemvist samt okänd, saknar hemvist samt fängelse minst 2 år, saknar hemvist samt icke stadig hemvist.
46. Inkl. kollusionsfara i kombination med recidivfara samt saknar hemvist eller icke stadig hemvist. Kollusionsfara i kombination med flyktfara samt fängelse minst 2 år. Kollusionsfara i kombination med 24:5 2 st RB samt okänd eller fängelse minst 2 år. Kollusionsfara i kombination med saknar hemvist samt fängelse minst 2 år eller okänd.
47. Inkl. flyktfara i kombination med kollusionsfara, recidivfara samt fängelse minst 2 år eller saknar hemvist. Recidivfara i kombination med kollusionsfara, okänd samt 24:5 2 st RB.
48. Året 1985 inkl. sammanlagt: okänd identitet; okänd identitet och 24:5 2 st RB; okänd identitet och saknar hemvist; saknar hemvist; saknar hemvist och 24:5 2 st RB; överträtt anmälningsskyldighet.
49. Året 1975 inkl.: ej stadig hemvist 4 %; saknar hemvist 2 %.
50. Året 1984 inkl.: ej stadig hemvist 2 %; okänd identitet 1 %; ej fulla skäl jämte annan grund 10 %.
51. Inkl. för året 1982: brott mot TBL, rattfylleri; olaga vapeninnehav; olaga försäljning och tillverkning av alkohol; olovlig vistelse; övriga brott. För året 1985 se not 31.
52. Inkl. följande grunder: 24:5 2 st RB; flyktfara i kombination med en av följande grunder: 24:5 2 st RB, saknar hemvist, okänd, fängelse minst 2 år; recidivfara i kombination med en av följande grunder: 24:5 2 st RB, saknar hemvist, okänd, icke stadig hemvist;

kollusionsfara i kombination med en av följande grunder: 24:5 2 st RB, saknar hemvist, okänd, icke stadig hemvist, fängelse minst 2 år; flyktfara i kombination med kollusionsfara samt okänd eller saknar hemvist; flyktfara i kombination med recidivfara samt saknar hemvist eller icke stadig hemvist; recidivfara i kombination med kollusionsfara samt 24:5 2 st RB eller fängelse minst 2 år; recidivfara i kombination med en av följande grunder: saknar hemvist samt okänd, saknar hemvist samt fängelse minst 2 år, saknar hemvist samt icke stadig hemvist; kollusionsfara i kombination med recidivfara samt saknar hemvist eller icke stadig hemvist; kollusionsfara i kombination med flyktfara samt fängelse minst 2 år; kollusionsfara i kombination med 24:5 2 st RB samt okänd eller fängelse minst 2 år; kollusionsfara i kombination med saknar hemvist samt fängelse minst 2 år eller okänd; flyktfara i kombination med kollusionsfara, recidivfara samt fängelse minst 2 år eller saknar hemvist; recidivfara i kombination med kollusionsfara, okänd samt 24:5 2 st RB; okänd identitet; okänd identitet och 24:5 2 st RB; okänd identitet och saknar hemvist; saknar hemvist; saknar hemvist och 24:5 2 st RB; överträtt anmälningsskyldighet.

53. Se not 24.
54. Se not 25.
55. Se not 26.
56. Se not 27.
57. Se not 29.
58. Se not 30.
59. Se not 31.
60. N=2073, bortfall=3 fall.
61. KN=194, bortfall=0, MN=1664, bortfall=3 fall. Fördelningen mellan könen var alltså 10/90.
62. SOU 1977:50, s. 263; SOU 1985:27, s. 260.
63. Antalet dagar har uppskattats från sista datumet för brott om flera datum hade angivits. Om endast föregående år hade angivits som datum för brottet har datumet 84-12-31 använts.
64. Inkl. både anhållna i sin närvaro och i sin frånvaro. För dem som anhölls i sin frånvaro räknas tiden från dagen för 24:8/ersättningsförhören.
65. KN=194, bortfall=12 % -23 fall-, högsta uppmätta värde=164 dagar. MN=1664, bortfall=13 % -219 fall-, högsta uppmätta värde=2260 dagar.
66. KN anh i sin närvaro=162, bortfall=1% -2 fall-, lägsta värde=0 timmar, dvs. mindre än eller lika med 15 minuter, högsta värde=16 timmar. MN anh i sin närvaro=1384, bortfall=6% -84 fall-, lägsta värde=0 timmar, högsta värde=125 timmar.
67. Hämtad inkl. även s.k. "skrivbordsgripande", dvs. beslut om att gripa fattas under förhör med personen ifråga.

68. Könsfördelning: KN = 162, bortfall = 1 fall, lägsta värde = 45 minuter, högsta värde = 6 timmar. MN = 1384, bortfall = 2 %, -31 fall, lägsta värde = 15 minuter, högsta värde = 24 timmar och 30 minuter.
69. SOU 1977:50, s. 298-299; SOU 1985:27, s. 250-251.
70. KN = 33, lägsta värde = 0 dagar, högsta värde = 18 dagar. MN = 262, lägsta värde = 0, högsta värde = 32.
71. N = 323, bortfall = 26. KN = 33, lägsta värde = 0 dagar, högsta värde = 18 dagar. MN = 256, lägsta värde = 0 dagar, högsta värde = 37 dagar.
72. SOU 1985:27, s. 265.
73. Med ganska stor sannolikhet kan det antas att dag för anhållningsbeslutet i stort sett överensstämmer med dag för gripande/hämtning, eftersom flertalet av undersökningspopulationen anhölls inom 12 timmar efter att de hade gripits/hämtats.
74. Uppgifterna i avsnitt 7.3. är hämtade från polis-, åklagarmyndigheter och tingsrätter.
75. Antal = 12. Lägsta uppmätta värde = 0 dagar, högsta värde = 25 dagar.
76. Se not 29.
77. Se not 26.
78. Se not 29.
79. Uppgifterna om brottstyp i häkttningsframställningen innehåller ett bortfall på 33 %. Denna uppgift erhöles från tingsrätterna, vilka hade ett bortfall på 33 % när det gällde att besvara enkäterna. Uppgift om att åklagaren beslutat om häkttningsframställning erhöles däremot genom åklagarmyndigheterna. Uppgifterna i detta samband måste därför ses som en uppskattning av fördelningen av de olika brottstyperna. Uppgifterna om kvinnornas respektive männens andel av varje brottstyp kan delvis visa på de brottstyper där bortfallet kan tänkas vara som störst.
80. Se not 24.
81. Se not 25.
82. Se not 24.
83. Se not 25.
84. Se not 26.
85. Se not 27.
86. Se not 29.
87. Se not 30.
88. Se not 31.
89. Häkttningsframställningar = 767.
90. Antal häkttningsframställningar som gällde kvinnor = 55, häkttningsframställningar som gällde män = 677.
91. SOU 1985:27, s. 229-230.
92. 1984 års undersökning inkl. endast de grunder som förekom vid

- minst 50 anhållningsbeslut.
93. SOU 1977:50, s. 273-275; SOU 1985:27, s. 231-233.
94. Se not 41. Inkl. inte 24:5 2 st RB.
95. Se not 42. Inkl. inte 24:5 2 st RB.
96. Se not 43. Inkl. inte 24:5 2 st RB.
97. Se not 44.
98. Se not 45. Inkl. inte 24:5 2 st RB.
99. Se not 46. Inkl. inte 24:5 2 st RB.
100. Se not 47. Inkl. inte 24:5 2 st RB.
101. 1975 inkl.: ej stadig hemvist 8 %, okänd 1 %; 1984 inkl.: ej stadig hemvist 2 %, saknar hemvist 4 %, övriga grunder 1 %; 1985: se not 48. Inkl. inte 24:5 2 st RB.
102. Inkl. följande grunder: flyktfara i kombination med en av följande grunder: saknar hemvist, okänd, fängelse minst 2 år; recidivfara i kombination med en av följande grunder: saknar hemvist, okänd, icke stadig hemvist, fängelse minst 2 år; kollusionsfara i kombination med en av följande grunder: saknar hemvist, okänd, icke stadig hemvist, fängelse minst 2 år; flyktfara i kombination med kollusionsfara samt okänd eller saknar hemvist; flyktfara i kombination med recidivfara samt saknar hemvist eller icke stadig hemvist; recidivfara i kombination med en av följande grunder: saknar hemvist samt okänd, saknar hemvist samt fängelse minst 2 år, saknar hemvist samt icke stadig hemvist; kollusionsfara i kombination med recidivfara samt saknar hemvist eller icke stadig hemvist; kollusionsfara i kombination med flyktfara samt fängelse minst 2 år; kollusionsfara i kombination med okänd samt fängelse minst 2 år; kollusionsfara i kombination med saknar hemvist samt fängelse minst 2 år eller okänd; flyktfara i kombination med kollusionsfara, recidivfara samt fängelse minst 2 år eller saknar hemvist; recidivfara i kombination med kollusionsfara, samt okänd; okänd identitet; saknar hemvist; överträtt anmälningsskyldighet.
103. Se not 24.
104. Se not 25.
105. Se not 26.
106. Saknar uppgift om häktningsgrund i häktningsframställning.
107. Se not 27.
108. Se not 29.
109. Se not 30.
110. Se not 31.
111. RÅ, Anhållande och Häktning en enkätundersökning (Stockholm, 1974), s. 23, 51; SOU 1977:50, s. 299-300; SOU 1985:27, s. 251-252, 264-265.
112. 2 § Lag (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid; Jfr. JO 1953:343-346 och Prop 1961:46, s. 23.
113. SOU 1985:27, s. 219-220.
114. Se avsnitt 8.1..

- 115. Bortfall = 26 %.
- 116. Bortfall = 26 %.
- 117. Bortfall = 37 %. Det förekom fall där åklagaren inte var beredd att väcka åtal förrän efter 31 dagar. De fallen gällde alla narkotikabrott, utom ett som rörde rån och/eller grov stöld.
- 118. Inkl. endast beslut vid särskilda häktningsförhandlingar.
- 119. Bortfall = 17 % - 110 fall-; RÅ a.a. s. 24; SOU 1985:27 s. 219, 231.
- 120. Se not 24.
- 121. Se not 25.
- 122. Se not 26.
- 123. Se not 27.
- 124. Se not 29.
- 125. Se not 31.
- 126. Bortfall = 26 %.
- 127. Andra brottstyper var: mord, dråp -7 %; grov misshandel -11%; misshandel -7 %; olaga hot -4 %; våldtäkt -14 %; stöld, andra tillgreppsbrott -7 %; skadegörelse 4 %; grovt narkotikabrott -7 %; samt narkotikabrott -4 %. Bortfall = 14 %.
- 128. SOU 1977:50, s. 265 och 295.
- 129. SOU 1985:27, s. 235.
- 130. Se not 24.
- 131. Se not 25.
- 132. Se not 26.
- 133. Se not 27.
- 134. Se not 29.
- 135. Se not 30.
- 136. Se not 31.
- 137. Se not 24.
- 138. Se not 25.
- 139. Se not 26.
- 140. Se not 27.
- 141. Se not 29.
- 142. Se not 30.
- 143. Se not 31.
- 144. Se not 24.
- 145. Se not 25.
- 146. Se not 26.
- 147. Se not 27.
- 148. Se not 29.
- 149. Se not 30.
- 150. Se not 31.
- 151. Se not 24.
- 152. Se not 25.
- 153. Se not 26.
- 154. Se not 27.

155. Se not 29.
156. Se not 30.
157. Se not 31.
158. SOU 1985:27, s. 229-230.
159. A.a. s. 232-233.
160. Andelen har endast beräknats om det varit mer än 50 anhållna i urvalet.
161. Se not 41. Inkl. inte 24:5 2 st RB.
162. Se not 42. Inkl. inte 24:5 2 st RB.
163. Se not 43. Inkl. inte 24:5 2 st RB.
164. Se not 44.
165. Se not 45. Inkl. inte 24:5 2 st RB.
166. Se not 46. Inkl. inte 24:5 2 st RB.
167. Se not 47. Inkl. inte 24:5 2 st RB.
168. Se not 48. Inkl. inte 24:5 2 st RB.
169. SOU 1977:50, s. 121-123, 275; SOU 1985:27, s. 234, tabell 4.3.
170. Se not 42. Inkl. inte 24:5 2 st RB.
171. Se not 43. Inkl. inte 24:5 2 st RB.
172. Se not 45. Inkl. inte 24:5 2 st RB.
173. Se not 46. Inkl. inte 24:5 2 st RB.
174. Se not 47. Inkl. inte 24:5 2 st RB.
175. Inkl. för år 1975: icke stadig hemvist, okänd identitet; Inkl. för år 1984: icke stadig hemvist, saknar hemvist, okänd identitet, övriga grunder; Inkl. för år 1985: okänd identitet, okänd identitet i kombination med saknar hemvist, överträtt anmälningsskyldighet; recidivfara i kombination med flykt- och kollusionsfara samt att i avvaktan på plats på ungdomsvårdsskola fanns ej annan betryggande övervakning; icke stadig hemvist; recidivfara samt "då det med hänsyn till den misstänktes, trots hans ungdom, bristande vilja till anpassning framstår det som oundgängligen erforderligt, att genom ett omedelbart frihetsberövande inskräpa vikten av att han fortsättningsvis avhåller sig från att begå brott".
176. Inkl. följande grunder: flyktfara i kombination med en av följande grunder: saknar hemvist, okänd, fängelse minst 2 år; recidivfara i kombination med en av följande grunder: fängelse minst 2 år, saknar hemvist, okänd, icke stadig hemvist; kollusionsfara i kombination med en av följande grunder: saknar hemvist, okänd, icke stadig hemvist, fängelse minst 2 år; flyktfara i kombination med kollusionsfara samt okänd eller saknar hemvist; flyktfara i kombination med recidivfara samt saknar hemvist eller icke stadig hemvist; recidivfara i kombination med en av följande grunder: saknar hemvist samt okänd, saknar hemvist samt fängelse minst 2 år, saknar hemvist samt icke stadig hemvist; kollusionsfara i kombination med recidivfara samt saknar hemvist eller icke stadig hemvist; kollusionsfara i kombination med flyktfara samt fängelse minst 2 år; kollusionsfara i kombination med okänd samt fängelse

minst 2 år; kollusionsfara i kombination med saknar hemvist samt fängelse minst 2 år eller okänd; flyktfara i kombination med kollusionsfara, recidivfara samt fängelse minst 2 år eller saknar hemvist; recidivfara i kombination med kollusionsfara, samt okänd; okänd identitet; saknar hemvist; överträtt anmälningsskyldighet; okänd identitet i kombination med saknar hemvist, överträtt anmälningsskyldighet; recidivfara i kombination med flykt- och kollusionsfara samt att i avvaktan på plats på ungdomsvårdsskola fanns ej annan betryggande övervakning, icke stadig hemvist; recidivfara samt "då det med hänsyn till den misstänktes, trots hans ungdom, bristande vilja till anpassning framstår det som oundgängligen erforderligt att genom ett omedelbart frihetsberövande inskräpa vikten av att han fortsättningsvis avhåller sig från att begå brott".

177. Se not 24.

178. Se not 25.

179. Se not 26.

180. Se not 27.

181. Se not 29.

182. Se not 30.

183. Se not 31.

184. Frihetsberövandets varaktighet blir följande, om vi utgår från anhållningsbeslutet: Anhållningsbeslut - häktningsframställning = 5 dagar; postgång, i genomsnitt 2 dagar; häktningsframställningen inkom - häktningsförhandling = 4 dagar. Summa = 11 dagar. Att frihetsberövandets varaktighet kan förlängas ytterligare på grund av "söndagsregeln" bortses ifrån i detta exempel.

185. Vid utnyttjande av stadgade maximifrister gäller följande: Anhållningsbeslut - häktningsframställning = 5 dagar; postgång = 2 dagar; häktningsframställningen inkom - häktningsförhandling i samband med huvudförhandling = 7 dagar. Summa = 14 dagar.

186. Uppgifterna i avsnitt 7.4. är hämtade från åklagarmyndigheter och tingsrätter.

187. Kortaste uppmätta tiden var 0 dagar, längsta uppmätta tiden var 8 dagar.

188. RÅ a.a., s. 24; SOU 1977:50, s. 264-265.

189. Övriga brottstyper som förekom var: mord, dråp -3 %; grov misshandel -4 %; misshandel -3 %; rån, grov stöld -11 %; stöld, andra tillgreppsbrott -15 %; bedrägeri -6 %; skattebrott -5 %; samt varusmuggling -6 %.

190. Minsta uppmätta värde = 7 dagar, högsta uppmätta värde = 60 dagar.

191. Minsta värde = 0 dagar, högsta värde = 32 dagar.

192. Minsta värde = 7 dagar, högsta värde = 32 dagar.

193. Lägst värde = 0 dagar, högsta värde = 22 dagar.

194. Lägst värde = 13 dagar, högsta värde = 16 dagar.

195. Lägsta värde = 6 dagar, högsta värde = 16 dagar. Mer utförlig information om de fall där en fjärde begäran om anstånd hade förekommit saknas.
196. Exkl. dem för vilka häktningen hävdades före huvudförhandling, häktningen ersattes med annat straffprocessuellt tvångsmedel eller som avled före huvudförhandling.
197. Övriga brottstyper som förekom var: grov misshandel -3 %; misshandel -3 %; rån, grov stöld -11 %; bedrägeri -11 %; skattebrott -11 %; samt varusmuggling -3 %.
198. Antal nya häktningsförhandlingar = 28 st.
199. Lägsta värde = 15 dagar, högsta värde = 27 dagar.
200. Lägsta uppmätta värde = 15 dagar, högsta uppmätta värde = 20 dagar.
201. Gäller de huvudförhandlingar där den för brottet misstänkte personen hade varit frihetsberövad från anhållningsbeslutet och fram till huvudförhandlingen.
202. Uppgifterna i avsnitt 7.5. är hämtade från tingsrätter och allmänna häkten.
203. Antal huvudförhandlingar = 591, bortfall = 35 % -209 fall-.
204. RÅ, a.a. s. 31, 57; SOU 1977:50, s. 278-279; SOU 1985:27, s. 239-240, tabell 5.3.
205. Inkl. slutet psykiatrisk vård samt vård inom socialtjänsten.
206. Inkl. endast åtal som ogillades av rätten.
207. I något enstaka fall överklagades beslutet om att den dömda skulle avbida i häkte till domen vunnit laga kraft.
208. 3-8 §§ Lag (1930:173) om beräkning av strafftid m.m..
209. Lägsta värde = 0 dagar, högsta värde = 52 dagar.
210. Antal kvinnor = 4, lägsta värde = 0 dagar, högsta värde = 16 dagar. Antal män = 125, lägsta värde = 0 dagar, högsta värde 52 dagar.
211. Uppgifter i avsnitt 7.6. är hämtade från polis-, åklagarmyndigheter och tingsrätter.
212. N = 2073, bortfall 10 % -215 fall-. Resultatet ger 194 kvinnor och 1664 män. En strukturjämförelse av bortfallet med undersökningens totala resultat visar inte på några skillnader. Någon snedvridande effekt på resultatet kan bortfallet därmed inte ha haft.
213. En skillnad på en procentenhet ligger inom felmarginalen av undersökningens statistiska resultat.
214. RÅ, a.a. s. 29; SOU 1977:50, s. 280; SOU 1985:27, s. 241-242.
215. SOU 1977:50, s. 280-281.
216. SOU 1985:27, s. 242. Av de två tidigare undersökningarna framgår det inte hur stor andel - hur många personer - som var under 18 år. I både RB och i LUL utgör åldern 18 liksom 21 år viktiga gränsdragningar beträffande hur en brottmålsprocess skall genomföras. Enkätundersökningen från 1975 redovisade

- emellertid separat hur många av de häktade som var under 18 år.
 217. SOU 1977:50, s. 280.
 218. Av dessa var 25 % - 77 personer - under 18 år. SOU 1977:50, s. 280.
 219. Uppgifterna i avsnitt 7.7. är hämtade från åklagarmyndigheter och allmänna häkten.
 220. 8 § KK (1958:215) med vissa föreskrifter om allmänna häkten och polisarrester.
 221. Frihetsberövandets varaktighet för dem som *inte* fördes till allmänt häkte, utan förvarades i polisarrest. Se följande tabell:

Dagar	Antal	%
1	360	35
2	177	17
3	90	9
4	49	5
5	25	2
6	18	2
7	13	1
8-14	20	2
15-30	15	1
31-60	3	0
61-90	5	0
91-98	1	0
Bortfall	248	24
Totalt	1024	98

- Med anledning av att uppgift om antalet inskrivna på allmänt häkte kan innehålla bortfall måste vissa reservationer göras beträffande tillförlitligheten hos denna tabell.
 222. Bortfall=3 %.
 223. I tabell 7.59 anges vad som *inte var tillåtet* för den inskrivne personen samt vad som skulle *prövas* (angående brev eller annan försändelse, besök och telefonsamtal) av åklagaren.
 224. I ett fall tilläts tidningar efter granskning av förhørsledaren.
 225. I ett fall förbehölls åklagaren prövningsrätt med undantag för anhöriga.
 226. Se not 24.

227. Se not 25.
228. Se not 26.
229. Se not 27.
230. Se not 29.
231. Se not 30.
232. Se not 31.
233. Antalet dagar efter inskrivningen innan restriktionerna ändrades varierade från 0 dagar och upp till 47 dagar.
234. I denna siffra ingår inte de förhör som skedde med den misstänkte personen på häktet. Kvitteringsliggaren, där man för in när en inskriven person förs ut för förhör samt förs in igen, är mätinstrumentet. En del förhör med en för brott misstänkt person genomförs emellertid på själva häktet. Någon möjlighet att mäta dessa förelåg inte.
235. 1, 11 och 16 §§ Lag om behandlingen av häktade och anhållna m.fl..
236. Uppgifterna i avsnitt 7.8. är hämtade från offentliga försvarare.
237. Antal häktningsframställningar = 767, bortfall = 63 % -480 fall-.
Lägsta värde = 0 dagar, högsta värde = 16 dagar.
238. Antal häktningsframställningar = 767, bortfall = 62 % -476 fall-.
Lägsta värde = 0 dagar, högsta värde = 16 dagar.
239. Inkluderar båda försvararna om fler än en har blivit utsedd.
Inkluderar också i vissa fall häktnings- samt huvudförhandling där det inte var möjligt att urskilja dessa från övriga sammanträffanden.
Antal häktningsframställningar = 767, bortfall = 56 % -432 fall-.
Lägsta värde = 0, högsta värde = 25 sammanträffanden. K = 55, bortfall = 64 % -35 fall-, lägsta värde = 1, högsta värde = 12 sammanträffanden. M = 677, bortfall = 54 % -363 fall-, lägsta värde = 0, högsta värde = 25 dagar.
240. Antal häktningsframställningar = 767, bortfall = 69 % -531 fall-.
Lägsta värde = mindre än 15 minuter, högsta värde = 54 timmar och 15 minuter. K = 55, bortfall = 69 % -38 fall-, lägsta värde = mindre än 15 minuter, högsta värde = 15 timmar. M = 677, bortfall = 68 % -459 fall-, lägsta värde = mindre än 15 minuter, högsta värde = 54 timmar och 15 minuter.
241. Antal häktningsframställningar = 767, bortfall = 57 % -438 fall-.
Lägsta värde = 0, högsta värde = 30 telefonsamtal. K = 55, bortfall = 67 % -37 fall-, lägsta värde = 0, högsta värde = 21 telefonsamtal. M = 677, bortfall = 54 % -310 fall-, lägsta värde = 0, högsta värde = 30 telefonsamtal.
242. Antal häktningsframställningar = 767, bortfall = 55 % -421 fall-.
Uppgiften ej känd av den offentlige försvararen = 5 %.
243. Antal häktningsframställningar = 767, bortfall = 55 % -342 fall-.
244. Antal häktningsframställningar = 767, bortfall = 58 % -446 fall-.
Lägsta värde = 1, högsta värde = 235 timmar. K = 55, bortfall = 64 % -35 fall-, lägsta värde = 3, högsta värde = 36 timmar. M = 677,

bortfall = 56 % -376 fall-, lägsta värde = 1, högsta värde = 235 timmar.
245. Antal häkttingsförhandlingar = 767, bortfall = 57 % -435 fall-.
K = 55, bortfall = 65 % -36 fall-. M = 677, bortfall = 54 % -364 fall-.

KAPITEL VIII

PRAXIS: BESLUT I ÅTALSFRÅGAN

8.1. Beslut i åtalsfrågan

Av de anhållna personerna åtalades $\frac{3}{4}$. Andelen åtalade bland de anhållna kvinnorna var 66 %. I förhållande till antalet anhållna personer åtalades fler män än kvinnor.

Någon procent av de anhållna personerna fick strafföreläggande och några fler meddelades åtalsunderlåtelse. När det gällde strafföreläggande förekom kvinnorna oftare än männen.

Resterande, dvs. 20 %, lagfördes inte överhuvudtaget. I nästan samtliga fall kunde brott inte styrkas. Bland de anhållna kvinnorna var det nästan $\frac{1}{5}$ och bland männen nästan $\frac{1}{5}$ som inte blev lagförda. Den kvinnliga andelen av inte lagförda på grund av att brott inte kunde styrkas var således större än förväntat. Se tabell 8.1.

Tabell 8.1. Beslut i åtalsfrågan beträffande anhållna personer samt därav häktade inkl. med fördelning på kvinnor och män.

Beslut	Antal	%	K/M	K/M %	Därav i % K/M andel häktade	K/M ej häktade	K/M
Åtal	1391	75	113/1171	66/77	8/84	59/72	97/98
Strafförl	20	1	3/16	2/1	15/80	2/1	-/0
Åtalsundl	82	4	5/65	3/4	6/79	4/5	-/0
Ej styrkt	358	19	49/250	29/17	14/70	35/20	-/1
Annat skäl	15	1	1/11	1/1	7/73	-/1	3/-
Totalt	1866	100	171/1513	101/100	9/81	100/99	100/99
Bortfall	207 ¹		23/151	12/9	11/73	23/53	0/0
Antal	2073		194/1664		9/80	162/1239	32/425

En jämförelse med åren 1975 och 1982 visar att andelen åtalade av anhållna personer hade ökat år 1985, dvs. till 75 % jämfört med 65 % respektive 72 %. Andelen anhållna personer som erhöll strafföreläggande var ungefär lika stor år 1985 som år 1982, dvs. 1 % respektive 2 %. Detsamma gällde andelen åtalsunderlåtelse, vilka meddelades 5 % av de anhållna år 1982 och 4 % år 1985. År 1975 erhöll 14 % av de anhållna personerna åtalsunderlåtelse. Andelen anhållna personer som inte blev lagförda var år 1985 20 %. Någon förändring i storleken av denna andel hade knappast skett sedan år 1975.²

Bland de häktade lagfördes samtliga utom 1 % år 1985. Jämfört med tidigare undersökningar innebär det inga större förändringar.³ Se tabell 8.2.

Tabell 8.2. Beslut i åtalsfrågan samt därav häktade 1975, 1982 och 1985 i procenttal.⁴

Beslut	Samtliga anhållna			Därav ej häktade			Samtliga häktade		
	1975	1982	1985	1975	1982	1985	1975	1982	1985
Åtal	65	72	75	53	62	67	97	98	98
Strafförel	-	2	1	-	2	1	-	0	0
Åtalsunderl	14	5	4	19	7	6	1	0	0
Ej styrkt	16	18	19	22	24	25	0	1	1
Annat skäl	4	3	1	5	5	1	0	1	0
Ej beslut ⁵							1		
Totalt	99	100	100	99	100	100	99	100	99
Bortfall	5	12	10	6	11	102		14	119
Antal		2820	2073		2077	1499		741	574

Åklagarens beslut i åtalsfrågan meddelades i genomsnitt 31 dagar efter anhållningsbeslutet, även för dem som var anhållna i sin frånvaro.⁶ Mellan de båda könen förekom det vissa skillnader. De åtalsbeslut som gällde kvinnor fattade åklagaren i genomsnitt efter 46 dagar eller efter 34 dagar för dem som var anhållna i sin frånvaro. För de anhållna männen dröjde det i genomsnitt 28 dagar, eller 29 dagar för dem som blivit anhållna i sin frånvaro innan beslut i åtalsfrågan fattades av åklagaren.

Inom 1 månad efter anhållningsbeslutet hade åklagaren fattat beslut i åtalsfrågan för 50 % av dem som åtalades, för 45 % av dem som ålades strafföreläggande, för 27% av dem som meddelades åtalsunderlåtelse samt för 48 % respektive 33 % av dem som inte lagfördes överhuvudtaget. Vid samtliga olika typer av beslut förekom det emellertid de som fick vänta i upp till 8 månader på åklagarens beslut. Av de som inte lagfördes fick 20 % vänta i upp till 6 månader. Se tabell 8.3.

Tabell 8.3. Antal dagar mellan anhållningsbeslut och åklagarens beslut i åtalsfrågan i procenttal.

Dagar	Beslut		Åtalsunderl	Ej styrkt	Annat skäl
	Åtal	Strf			
0-10	12	10	9	16	13
11-30 (1 mån)	38	35	18	32	20
31-60 (2 mån)	19	25	12	19	20
61-90 (3 mån)	11	10	16	9	13
91-120 (4 mån)	5	10	17	9	
121-150 (5 mån)	3		9	4	7
151-180 (6 mån)	3		6	3	20
181-240 (8 mån)	3	10	12	4	
241-300 (10 mån)	2		1	1	
301-365 (12 mån)	1			3	7
Bortfall	3	0	0	0	0
Totalt	100	100	100	100	100
Bortfall	279	1	3	47	3
Antal	1391	20	82	358	15

Oavsett vilken typ av brott som misstanken avsåg beslutade åklagaren i flertalet fall att väcka åtal. Andelen åtalsbeslut var emellertid som störst vid brott mot person, förmögenhetsbrott och övriga brott, dvs. 72% respektive 73%. Vid misstanke om narkotikabrott var andelen åtalsbeslut mindre jämfört med övriga brottstyper, dvs. 67 %. Övriga beslut av åklagaren förekom i ungegär lika stora andelar, bortsett från vissa undantag, oberoende av vilket brott misstanken avsåg. Se tabell 8.4.

Tabell 8.4. Brottstyp vid anhållningsbeslutet och beslut i åtalsfrågan i procenttal.

Brottstyp	Beslut		Åtals- underl	Brott ej styrkt	Annat skäl	Bort- fall
	Åtal	Straff- förelägg				
Mord, dråp	53			40		6
Grov misshandel	79		2	17	2	0
Misshandel	73	1	4	19	1	1
Olaga hot ⁸	71		3	26		0
Våldtäkt ⁹	68		6	24		3
Sexuellt ofred	100					
Allm verksamh ¹⁰	71	3	3	18		5
BROTT MOT PERSON	72	1	3	22	1	2
Rån, grov stöld	75	1	2	19	1	2
Stöld, tillgrepp	71	0	6	16	1	5
Bedrägeri	66	1		26	1	6
Skattebrott	64			9		27
Skadegörelse ¹²	56		6	38		0
FÖRMÖGENHETSBR	72	1	5	18	1	5
Gr narkotikabr	87			11	3	0
Narkotikabrott	64	4	5	21	0	5
NARKOTIKABROTT	67	4	4	20	1	4
Varusmuggling	63			6	4	26
övriga brott ¹³	82	2	2	13	1	0
ÖVRIGA BROTT	73	1	1	10	3	12

8.1.1. Beslut i åtalsfrågan i de olika regionerna

Åtalsbesluten fördelade sig i relativt lika stora andelar bland de olika regionerna, förutom att någon enstaka region samt storstäderna Göteborg och Malmö omfattade något större andelar. Däremot fördelade sig besluten om *strafföreläggande* med större variationer mellan de olika regionerna. I vissa regioner förekom inga strafförelägganden, medan vissa utfärdade mellan 1/4 och 1/5 av samtliga strafförelägganden. Detsamma gäller i viss mån beslut om *åtalsunderlåtelse*. Beslut om att den anhängne personen inte skulle lagföras överhuvudtaget fördelade sig däremot relativt jämnt bland de olika regionerna. Storstäderna Göteborg, Malmö och Stockholm redovisar emellertid något större andelar jämfört med regionerna i övrigt. Se tabell 8.5.

Tabell 8.5. Beslut i åtalsfrågan i de olika regionerna i procenttal.

Region																
Beslut	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	G	M	S
Åtal	12	7	5	5	8	3	4	4	6	7	3	2	2	14	11	7
Strförel	10	5	5	5	15		5	25		20				10		
Åtalsund	12	5	9	5	12	6	1	11	7	6			1	7	15	2
Ej styrkt	17	6	4	3	9	2	2	4	4	5	1	1	1	13	20	9
Annat skäl	13		7		20			7						20	7	27

Beslut i åtalsfrågan fattades i genomsnitt 20 dagar eller senare efter anhållningsbeslutet i samtliga regioner. Både i Göteborg och Stockholm dröjde det i genomsnitt 31 dagar, dvs. samma tidsåtgång som i det uppmätta riksgenomsnittet. I Malmö däremot fattade åklagaren beslut i åtalsfrågan i genomsnitt 26 dagar efter anhållningsbeslutet. Se tabell 8.6.

Tabell 8.6. Antal dagar i genomsnitt mellan anhållningsbeslut och beslut i åtalsfrågan.

Dagar	Antal
20	1
21	1
22	1
23	1
26	2
28	1
31	1
42	2
50	1
53	1
59	1
31	Göteborg
26	Malmö
31	Stockholm

Fotnoter

1. 10 fall: åklagaren ej fattat beslut då undersökningen avbröts. Samtliga fall gällde män. 78 fall: ärendet flyttat till annan åklagarmyndighet och kunde inte spåras där. Fallen gällde 4 kvinnor och 68 män.
2. SOU 1977:50, s. 276-278; SOU 1985:27, s. 237-238.
3. A.a.
4. SOU 1985:27, s. 237, tabell 5.1.
5. Beslut ej fattat då undersökningen avslutades.
6. Antalet beslut = 1985, bortfall = 8 % -154 fall-. K = 190, bortfall = 11 % -20 fall-. M = 1586, bortfall = 7 % -107 fall-.
7. Se not 24. Kap. 7.
8. Se not 25. Kap. 7.
9. Se not 26. Kap. 7.
10. Se not 27. Kap. 7.
11. Se not 29. Kap. 7.
12. Se not 30. Kap. 7.
13. Se not 31. Kap. 7.

KAPITEL IX

PRAXIS: FRIHETSBERÖVANDETS VARAKTIGHET

9.1. Frigiven efter anhållningsbeslutet

Senast dagen efter ett anhållningsbeslut måste åklagaren besluta om den anhållne personen skall frigges eller begäras häktad. Behövs det ytterligare utredning för att häktningsfrågan skall kunna prövas kan dock åklagaren vänta med häktningsframställningen. Men "så snart det kan ske och senast på femte dagen efter" anhållningsbeslutet måste en häktningsframställning skickas till rätten eller den anhållna personen måste omedelbart frigges, 24:12 1 st RB.¹

Av samtliga anhållna frigavs 60 % utan att de hade begärts häktade av åklagaren. Av dessa var 11 % kvinnor.²

Frigivningen av dessa personer skedde i genomsnitt 25 timmar efter anhållningsbeslutet. Bland de frigivna kvinnorna bestod frihetsberövandet efter anhållningsbeslutet i genomsnitt i 26 timmar. Genomsnittstiden för frihetsberövandet var bland männen 25 timmar och 30 minuter. Den maximala tidsfristen i 24:12 1 st RB utnyttjades i 1 % av fallen. I realiteten kan det ha varit en större andel eftersom tidsfristen i lagen räknas i dagar medan uppgifterna i undersökningen räknas i timmar. Inom 24 timmar frigavs nästan hälften, dvs. 49 %, av dem som inte begärdes häktade. Och inom 4 dagar efter anhållningsbeslutet hade 96 % frigivits. Men därutöver förekom det 4 fall där även den tidsfristen överskreds. Det betyder cirka 50 fall per år. Bland dessa fall förekom det frihetsberövanden som bestod i upp till 22 dagar, *utan* att den anhållne hade begärts häktad av åklagaren. Se tabell 9.1.

Tabell 9.1. Frigiven timmar (dagar) efter anhållningsbeslutet samt fördelning på kvinnor och män.

Timmar efter anhållnbesl	Antal	%	K/M antal	K/M %	K/M % andel	K/M % bf
0-6	193	15	16/129	12/14	8/67	25
7-12	98	8	8/75	6/8	8/77	15
13-24 (1 dag)	328	26	39/245	29/26	12/75	13
25-48 (2 dagar)	340	27	42/259	32/28	12/76	12
49-72 (3 dagar)	165	13	13/139	10/15	8/84	8
73-96 (4 dagar)	85	7	12/63	9/7	14/74	12
97-120 (5 dagar)	20	2	2/16	2/2	10/80	10
121-144 (6 dagar)	11	1	1/8	1/1	9/73	18
145-168 (7 dagar)	1	0	-/1	-/0	-/100	0
169-192 (8 dagar)	1	0	-/-	-/-	-/-	100
337-360 (15 dagar)	1	0	-/1	-/0	-/100	0
505-528 (22 dagar)	1	0	-/1	-/0	-/100	0
Bortfall	4	0	-/1	-/0		
Totalt	1248	99	133/938	101/101	11/75	14

För att få en mer rättvis bild av frihetsberövandets varaktighet måste man även räkna in tiden från det att personen blev begränsad i sin rörelsefrihet och fram till anhållningsbeslutet, dvs. från det att personen greps eller hämtades av polisen. Därför måste man till tabellen ovan addera, att de som hämtades eller greps av polisen även före anhållningsbeslutet var begränsade i sin rörelsefrihet i genomsnitt 2 timmar respektive 4 timmar.

En jämförelse med åren 1975 och 1982 visar att andelen anhållna personer som frigavs på samma dag som anhållningsbeslutet hade ökat år 1985, dvs. till 49 % från 26 % respektive 25 %. Motsvarande procentandel för åren 1968 och 1970 var 28 % vardera.³ Andelen anhållna som frigavs dagen efter anhållningsbeslutet var däremot avsevärt mindre år 1985 än åren 1975 och 1982. Differensen kan eventuellt förklaras med att till skillnad från tidigare

undersökningar mättes frihetsberövandets varaktighet i timmer år 1985 och inte i dagar. Kumuleras procenttalen finner man att andelen anhållna som frigavs senast dagen efter anhållningsbeslutet var större år 1985 än jämfört med åren 1975 och 1982. Andelen av de anhållna personerna som frigavs mellan 2 och 5 dagar efter anhållningsbeslutet var följaktligen mindre år 1985 än åren 1975 och 1982.⁴ Se tabell 9.2. Föregående tabell, vilken även inkluderar en redovisning i *antal* frigivna, visade emellertid på fall år 1985 där anhållna personer satt frihetsberövade i mer än 5 dagar utan att ha begärts häktade.

Tabell 9.2. Frigiven antal dagar efter anhållningsbeslutet
1975, 1982 och 1985 i procenttal.

Dagar efter anhållningsbeslutet	1975	1982	1985
Samma dag	26	25	49
1	40	39	27
2	18	19	13
3	8	10	7
4	5	5	2
5	2	3	1
Totalt	99	100	99

9.1.1. Frigiven efter anhållningsbeslutet i de olika regionerna

För de anhållna personerna som inte begärdes häktade av åklagaren pågick frihetsberövandet i genomsnitt cirka 1 dygn i samtliga regioner. Mellan de 3 storstäderna förekom det emellertid skillnader. I Stockholm pågick ett frihetsberövande i genomsnitt i 19 timmar och i Göteborg 27 timmar. Men i Malmö bestod ett frihetsberövande, utan att den misstänkte personen hade begärts häktad, i genomsnitt i 38 timmar. Denna inbördes skillnad mellan storstäderna förelåg även åren 1968 och 1970.⁵ Se tabell 9.3.

Tabell 9.3. Genomsnittstiden mellan anhållningsbeslut och tills dess att personen försattes på fri fot utan att ha begärts häktad i de olika regionerna.

Timmar	Antal
21-22	2
23-24	4
25-26	3
27-28	2
29-30	2
27	Göteborg
38	Malmö
19	Stockholm

9.1.2. Annat straffprocessuellt tvångsmedel

Av samtliga anhållna var det mindre än 1 % som av åklagaren fick anhållningsbeslutet ersatt med ett *reseförbud*. Av dessa var 1/4 kvinnor. De som fick anhållningsbeslutet ersatt med ett reseförbud frigavs i genomsnitt 30 timmar efter anhållningsbeslutet. Se tabell 9.4.

Reseförbud i kombination med anmälningsskyldighet ålades några av de misstänkta personerna i stället för anhållningsbeslutet. Dessa frigavs i genomsnitt 72 timmar efter anhållningsbeslutet. Andelen kvinnor var 29 %. Se tabell 9.4.

Tabell 9.4. Frihetsberövandets varaktighet för dem som fick anhållningsbeslutet ersatt med annat tvångsmedel.

Timmar efter anhållnings- beslutet	Reseförbud Antal	Reseförbud och Anmälningsskyldighet Antal
04-24 (1 dag)	2	1
25-48 (2 dagar)	1	1
49-72 (3 dagar)		3
73-96 (4 dagar)		1
97-120 (5 dagar)		
121-144 (6 dagar)	1	
145-168 (7 dagar)		
169-192 (8 dagar)		
193-216 (9 dagar)		
217-240 (10 dagar)	1	
Bortfall	0	1
Totalt	5	6

9.2. Återkallade häktningsframställningar

Av samtliga till tingsrätten inskickade häktningsframställningar återkallade åklagaren 9 %. I 15 % av dessa fall var den misstänkte en kvinna. I genomsnitt skedde frigivningen efter att personen varit frihetsberövad i 5 dagar - 120 timmar - räknat från anhållningsbeslutet. Bland de återkallade häktningsframställningar som gällde kvinnor skedde frigivningen i genomsnitt något senare, nästan 6 dagar - 133 timmar och 30 minuter - efter anhållningsbeslutet.

Med stöd i lagen kan ett frihetsberövande pågå i 9 dagar utan att personen måste föras inför en domare. I undersökningen förekom det 3 fall där denna frist överskreds. Per år blir det cirka 30 fall. Även om vi lägger till 2 dagar för

vidarebefordran av häktningsframställningen förekom det 1 fall där även denna frist överskreds. De frihetsberövanden som pågick i mer än 9 dagar inkluderade endast män. Se tabell 9.5.

Tabell 9.5. Frihetsberövandets varaktighet för dem som frigavs efter att häktningsframställningen hade återkallats med fördelning på kvinnor och män.

Timmar efter anhållnings-beslutet		Antal		%		K/M antal		K/M %		K/M % andel		% bf	
6-24	(1 dag)	1	1,5	-/1		-/2		-/100					
25-48	(2 dagar)	2	3	1/1		10/2		50/50					
49-72	(3 dagar)	10	15	-/8		-/16		-/80				20	
73-96	(4 dagar)	7	11	1/6		10/12		14/86					
97-120	(5 dagar)	13	20	2/10		20/20		15/77				8	
121-144	(6 dagar)	12	18	2/9		20/18		17/75				8	
145-168	(7 dagar)	7	11	2/5		20/10		29/71					
169-192	(8 dagar)	7	11	1/5		10/10		14/71				15	
193-216	(9 dagar)	2	3	1/1		10/2		50/50					
217-240	(10 dagar)	1	1,5	-/1		-/2		-/100					
241-264	(11 dagar)	1	1,5	-/1		-/2		-/100					
265-288	(12 dagar)	1	1,5	-/1		-/2		-/100					
289-312	(13 dagar)	0											
313-336	(14 dagar)	1	1,5	-/1		-/2		-/100					
Bortfall		1	1,5										
Totalt		66	101	10/50		100/100		15/76				9	

9.3. Frigiven vid häktningsförhandlingen

Vid häktningsförhandlingen frigavs av rätten 12 % av de personer som hade begärts häktade av åklagaren. Bland dessa personer var 6 % kvinnor. I de fall

rätten ogillade häktningsframställningen innebar det att den misstänkte frigavs efter att ha varit frihetsberövad i genomsnitt i 6 dagar - 144 timmar - räknat anhållningsbeslutet. Genomsnittstiden bland de kvinnor som frigavs vid häktningsförhandlingen var något längre, nästan 7 dagar - 157 timmar. Fristen på 9 dagar inom vilken en häktningsförhandling måste äga rum överskreds för 11 % av dem som frigavs vid häktningsförhandlingen. För 2 % varade frihetsberövandet i 13 dagar innan personen försattes på fri fot vid häktningsförhandlingen. Se tabell 9.6.

Tabell 9.6. Frihetsberövandets varaktighet för dem som frigavs vid häktningsförhandlingen även med fördelning på kvinnor och män.

Timmar efter anhållnings-beslutet		Antal		%		K/M antal		K/M %		K/M % andel		% bf	
10-24	(1 dag)	1	1	-	1	-	1	-	1	-	100		
25-48	(2 dagar)	1	1	1	-	20	-	100	-	49	-	72	
	(3 dagar)	8	9	-	7	-	9	-	88			12	
73-96	(4 dagar)	3	3	-	3	-	4	-	100				
97-120	(5 dagar)	14	16	1	13	20	16	7	93				
121-144	(6 dagar)	16	19	-	16	-	20	-	100				
145-168	(7 dagar)	12	14	1	11	20	14	8	92				
169-192	(8 dagar)	8	9	1	7	20	9	13	87				
193-216	(9 dagar)	4	5	-	4	-	5	-	100				
217-240	(10 dagar)	4	5	-	4	-	5	-	100				
241-264	(11 dagar)	6	7	1	5	20	6	17	83				
265-288	(12 dagar)	2	2	-	2	-	3	-	100				
289-312	(13 dagar)	2	2	-	2	-	3	-	100				
1537-1561	(65 dagar)	1	1	-	1	-	1	-	100				
Bortfall		4	5	-	4	-	5						
Totalt		86	99	5	80	100	101	6	93			1	

9.4. Frigiven före huvudförhandlingen

Före huvudförhandling frigavs 4 % av de häktade personerna. Bland dessa var 4 % kvinnor.

Av de personer som frigavs var det 12 % som hade frigetts av hovrätten efter att häktningsbeslutet hade överklagats. Resterande frigavs av tingsrätten.

Frigivningen skedde i genomsnitt efter att personen varit frihetsberövad i nästan 18 dagar - 410 timmar - räknat från anhållningsbeslutet. Genomsnittet för frihetsberövandets längd var bland dem som frigavs av hovrätten nästan 9 dagar - 212 timmar -, medan genomsnittet bland dem som frigavs av tingsrätten var 18 dagar - 432 timmar. Se tabell 9.7. Bland dem som frigavs av tingsrätten var det några som fick häktningen ersatt med anmälningsskyldighet.

Tabell 9.7. Frigiven före huvudförhandling.

Timmar efter anhållningsbeslutet		Antal	%
97-120	(5 dagar)	1	4
145-168	(7 dagar)	1	4
193-216	(9 dagar)	3	12
217-240	(10 dagar)	1	4
241-264	(11 dagar)	1	4
313-336	(14 dagar)	4	16
361-384	(16 dagar)	1	4
409-432	(18 dagar)	4	16
457-480	(20 dagar)	2	8
481-504	(21 dagar)	2	8
529-552	(23 dagar)	1	4
553-576	(24 dagar)	3	12
625-648	(27 dagar)	1	4
Totalt		25 ⁶	100

9.5. Frigiven vid huvudförhandling

Vid huvudförhandling frigavs 13 % av de häktade personerna. För dessa personer skedde frigivningen efter att frihetsberövandet pågått i genomsnitt cirka 21 dagar - 505 timmar - från och med anhållningsbeslutet. Av dem som frigavs vid huvudförhandlingen var 5 % kvinnor. Genomsnittstiden för

frihetsberövandets varaktighet var bland dessa kvinnor nästan 21 dagar - 492 timmar. Bland dem som frigavs vid huvudförhandlingen förekom det emellertid 1 fall där frihetsberövandet hade pågått i 80 dagar. Se tabell 9.8.

Tabell 9.8. Frihetsberövandets varaktighet för dem som frigavs vid huvudförhandlingen även med fördelning på kvinnor och män.

Timmar efter anhållnbesl		Antal	%	K/M antal	K/M %	K/M andel
22-24	(1 dag)	1	1	-/1	-/1	-/100
73-96	(4 dagar)	1	1	-/1	-/1	-/100
121-144	(6 dagar)	1	1	-/1	-/1	-/100
169-240	(8-10 dagar)	6	8	1/5	25/7	17/83
241-360	(11-15 dagar)	14	18	1/13	25/18	7/93
361-480	(16-20 dagar)	9	12	-/9	-/12	-/100
481-600	(21-25 dagar)	17	22	-/17	-/23	-/100
601-720	(26-30 dagar)	17	22	1/16	25/22	6/94
721-840	(31-35 dagar)	4	5	-/4	-/5	-/100
841-960	(36-40 dagar)	3	4	-/3	-/4	-/100
961-1200	(41-50 dagar)	2	3	-/2	-/3	-/100
1441-1680	(61-70 dagar)	1	1	-/1	-/1	-/100
1681-1920	(71-80 dagar)	1	1	1/-	25/-	100/-
Bortfall		1	1	-/1	-/1	-/100
Totalt		78	100	4/74	100/99	5/95

Fotnoter

1. Jfr. 2 § Lag (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål.
2. Uppgifterna i kap 9 är hämtade från polis- och åklagarmyndigheter, tingsrätter och allmänna häkten.
3. Uppgifterna i 1985 års enkätundersökning är räknade i timmar för att få en exakt bild av hur länge frihetsberövandet pågick. Om man i stället räknar antalet dagar kan det bli helt missvisande, eftersom det är tidsmässigt stor skillnad mellan att bli anhållen strax efter jämfört med strax före midnatt.
4. RÅ, Häktning Anhållande: en kartläggning (Stockholm, 1974), s. 23, 50; SOU 1977:50, s. 299; SOU 1985:27, s. 251-252.
5. RÅ, a.a. s. 62.
6. Därutöver var det något enstaka fall där den häktade personen avled före huvudförhandling.

KAPITEL X

DISKREPANSER MELLAN LAG OCH PRAXIS

10.1. Inledning

I föregående kapitel har det redogjorts för svensk lagstiftning och praxis beträffande de straffprocessuella tvångsmedlen gripande, anhållande och häktning. Eftersom tvångsmedel av så ingripande natur endast kan tillgripas om de i lagen uppställda rekvisiten är uppfyllda bör praxis vara i överensstämmelse med lagen. I detta kapitel kommer det emellertid att diskuteras huruvida det förekommer diskrepanser mellan lag och praxis.

Diskussionen sker, liksom i föregående kapitel, med betoning på brottets svårhetsgrad vid ett beslut om att beröva en för brott misstänkt person friheten, de särskilda grunderna samt tidsfristerna. Sekundärt, men ändå ett viktigt komplement i redovisningen av de straffprocessuella tvångsmedlen, redovisas, restriktioner under vistelsen på allmänt häkte samt förekomsten av vittne vid förhör under förundersökning i brottmål.

10.2. Primärt

10.2.1. Brottets svårhetsgrad

Vid uppskattningen av svårhetsgraden hos ett brott tillämpas enligt svensk rätt en abstrakt beräkningsregel, dvs. den stadgade påföljden tillmäts avgörande betydelse vid fastställandet av ett brotts svårhetsgrad. Det utesluter emellertid inte att man vid prövningen av häktningsfrågan kan ta hänsyn till den förväntade påföljden, särskilt om den kan antas bli böter.¹

För att en person skall kunna gripas, anhållas respektive häktas måste brottet för vilket personen på sannolika skäl är misstänkt ha en påföljd på *1 års fängelse eller däröver*, 24:1, 1 st RB. Undantag från denna huvudregel kan medges om den stadgade påföljden för brottet är fängelse och den misstänkte personen inte har stadig hemvist i Sverige samt flyktfara föreligger, 24:1 2 st RB. Även oberoende av brottets svårhetsgrad kan en för brott misstänkt person häktas om hon/han är okänd och vägrar uppge eller ljuger om sin identitet eller hon/han saknar hemvist i Sverige och flyktfara föreligger, 24:2 RB.

En för brott misstänkt person kan emellertid både gripas och anhållas även om "ej fulla skäl till häktning" föreligger men det är av synnerlig vikt att personen i avvaktan på ytterligare utredning tas i förvar, 24:5 2 st RB.²

Oavsett brottets svårhetsgrad är det följaktligen möjligt att beröva en för brott misstänkt person friheten, förutsatt att övriga häktningsskäl är uppfyllda. Min undersökning år 1985 visar att övervägande delen av anhållningsbesluten, häktningsframställningarna samt besluten om häktning gällde misstanke om brott för vilket en stadgad påföljd på 1 års fängelse eller däröver förekom. Se tabellerna 7.10., 7.19. och 7.35..

Den brottstyp som dominerade i samband med de olika besluten om frihetsberövande vid misstanke om *brott mot person* var misshandel. När det gällde *förmögenhetsbrott* var det stöld och andra tillgreppsbrott som dominerade vid anhållningsbesluten, häktningsframställningarna samt vid häktningsbesluten. Beträffande *narkotikabrotten* var det större variation, t.ex. förekom grovt narkotikabrott oftare vid häktningsframställningarna och häktningsbesluten än vid anhållningsbesluten. Beträffande *varusmuggling* förekom det däremot inga avgörande skillnader i andelen av besluten vid anhållningsbesluten, häktningsframställningarna respektive besluten om häktning.

Reglerna om de straffprocessuella tvångsmedlen innehåller också en regel om fall där häktning presumeras. Det gäller brott för vilka den stadgade påföljden inte är lindrigare än *2 års fängelse* och det inte är uppenbart att anledning till häktning saknas, 24:1 3 st RB. Häktning med anledning av denna grund kan därför anses vara mer relaterat till brottets svårhetsgrad än beslut om häktning med anledning av andra grunder. Bevisnivån beträffande de särskilda häktningsgrunderna är lägre än vid andra beslut om häktning, eftersom det måste vara uppenbart att anledning till häktning saknas för att personen skall kunna undgå häktning.

Ett beslut om frihetsberövande innehåller inte uppgift om brottets svårhetsgrad. Det är därför svårt att i efterhand och endast med hjälp av grunderna för beslutet fastställa svårhetsgraden hos brottet. Om t.ex. flyktfara åberopas som grund för frihetsberövandet kan det innebära att för brottet var

stadgat en påföljd på 1 års fängelse eller däröver, 24:1 1 st RB, fängelse, 24:1 2 st RB, eller vilken påföljd som helst, 24:2 RB. I de fall frihetsberövandet grundas på häktningsgrunden "fängelse minst 2 år" måste emellertid det lindrigaste straffet för brottet vara fängelse i 2 år.

Undersökningen visar att andelen brott med en svårhetsgrad där häktning skall presumeras utgjorde sammanlagt 3 % av *anhållningsbesluten*, dvs. 62 beslut; 5 % av *häktningsframställningarna*, dvs. 38 häktningsframställningar; och 5 % av *häktningsbesluten*, dvs. 29 beslut. Se tabellerna 7.10., 7.19. och 7.35.. Det kan jämföras med att vid dessa 3 beslutstillfällen angavs grunden "fängelse minst 2 år" som anledning till frihetsberövandet vid 1 % av *anhållningsbesluten*, dvs. 21 beslut; 4 % av samtliga *häktningsframställningar*, dvs. 31 häktningsframställningar; och vid 7 % av samtliga beslut om *häktning*, dvs. 40 beslut. Se tabellerna 7.12., 7.21. och 7.41..

I de fall *anhållningsbeslutet* hade fattats med anledning av att den stadgade påföljden för brottet var "fängelse minst 2 år", förekom misstanke om brott med följande mini- och maximigränser när det gäller den stadgade påföljden: våldtäkt³ - fängelse i högst 10 år, rån - minst 1 års fängelse och högst 10 års fängelse, grov stöld - minst 6 månaders fängelse och högst 6 års fängelse, stöld och andra tillgreppsbrott - minst böter och högst 4 års fängelse, bedrägeri⁴ - minst böter och högst 6 års fängelse, skadegörelse⁵ - minst böter och högst 4 års fängelse samt grovt narkotikabrott - minst 2 års fängelse och högst 10 års fängelse.⁶ Se tabell 7.13. Bland de *häktningsframställningar* där grunden "fängelse minst 2 år" förekom förelåg misstanke om följande brottstyper med påföljder enligt ovan: våldtäkt,⁷ rån, grov stöld, skadegörelse,⁸ grovt narkotikabrott och narkotikabrott - minst böter och högst 3 års fängelse. Se tabell 7.22. Brottstyperna vid *häktningsbesluten* som grundade sig på samma grund var följande: mord - 10 år eller livstid, dråp - minst 6 år och högst 10 års fängelse, misshandel⁹ - minst böter och högst 10 års fängelse, våldtäkt,¹⁰ rån, grov stöld, skadegörelse,¹¹ grovt narkotikabrott och varusmuggling - minst böter och högst 6 eller 10 års fängelse, beroende på om det gällde narkotika eller inte. Se tabell 7.42.

Följaktligen förekom det vid samtliga tre beslutstillfällen, brottstyper för vilka den lindrigaste stadgade påföljden var *lägre* än 2 års fängelse. Det gäller t.ex. brotten stöld och andra tillgreppsbrott samt skadegörelse för vilka den lindrigaste stadgade påföljden är 6 månaders fängelse respektive böter, även om det förutsätts att brottet är att betrakta som grovt.

Tillämpningen av grunden "fängelse minst 2 år" i praxis tyder mer eller mindre på en extensiv tolkning av både 24:1 4 st RB, dvs. att hänsyn till den förväntade påföljden måste tas om den antas bli böter, och 24:1 3 st RB, dvs. att den stadgade påföljden är fängelse i minst 2 år. Användningen av de straffprocessuella tvångsmedlen förutsätter en restriktiv tolkning samt att det är den stadgade påföljden som är av avgörande betydelse vid bestämmandet av

brottets svårhetsgrad. I de fall ett frihetsberövande sker med anledning av grunden "fängelse minst 2 år" är beviskraven beträffande de särskilda grunderna lägre, dvs. flyktfara, kollusionsfara och recidivfara, eftersom det måste vara uppenbart att anledning till häktning saknas. En diskrepans mellan lag och praxis föreligger därmed när det gäller grunden "fängelse minst 2 år" vid beslut om frihetsberövande vid misstanke om brott.

10.2.2. Särskilda grunder

Enkätundersökningen visar att vid *anhållningsbesluten* angav åklagaren i de flesta fallen *1 av de särskilda grunderna* som anhållningsskäl. Den grund som förekom oftare än de två andra grunderna var kollusionsfara, som enda grund eller i kombination med en eller flera andra grunder. I de fall anhållningsbeslutet grundade sig på 2 grunder var det kollusionsfara i kombination med recidivfara som dominerade. Kollusionsfarans dominans vid anhållningsbesluten var förväntad, eftersom faran för kollusion vanligtvis är som störst i början av en förundersökning. Grunden recidivfara förekom inte lika ofta som kollusionsfara men betydligt oftare än flyktfara. Anhållningsgrunden "ej fulla skäl till häktning", 24:5 2 st RB, förekom vid 9 % av anhållningsbesluten. Se tabell 7.12. Därmed kan man dra den slutsatsen att vid övervägande delen av anhållningsbesluten förelåg häktningsskäl.

Till skillnad från vid anhållningsbesluten var det grunden recidivfara som dominerade vid *häktningsframställningarna*, som enskild grund eller i kombination med annan eller andra grunder. I de fall 2 grunder angavs i häktningsframställningen var det däremot, liksom vid anhållningsbesluten, kollusionsfara i kombination med recidivfara som dominerade. Se tabell 7.21.

Beslut om *häktning* grundade sig, liksom häktningsframställningarna, i de flesta fallen på recidivfara, antingen som enskild grund eller i kombination med kollusionsfara. Se tabell 7.41.

Vid en närmare granskning av vilka *brott* misstanken avsåg i de fall *recidivfara* utgjorde grund för ett frihetsberövande framgick följande av undersökningen:

Vid de *anhållningsbeslut* som gällde brott mot person förekom recidivfara som enskild grund i 24 % av de fall som gällde brott mot allmän verksamhet, dvs. i första hand våld eller hot mot tjänsteman samt våldsam motstånd.¹² I de fall misstanke om förmögenhetsbrott förelåg vid anhållningsbeslutet, så förekom grunden recidivfara oftare vid skadegörelse¹³ än vid övriga brottstyper. Recidivfara i kombination med flyktfara förekom emellertid lika ofta vid misstanke om skadegörelse. Bland övriga brottstyper var det andra grunder som förekom oftare än grunden recidivfara. Se tabell 7.13.

Vid *häktning* var det vid misstanke om olaga hot som grunden recidivfara förekom mer frekvent än vid något annat brott som innebar brott mot person. Vid olaga hot förekom emellertid grunden recidivfara lika ofta som enskild grund som i kombination med kollusionsfara. När det gällde misstanke om förmögenhetsbrott i häktningensframställningarna angavs recidivfara oftare som grund vid stöld och andra tillgreppsbrott än vid övriga förmögenhetsbrott. Vid misstanke om övriga brott¹⁴ förekom recidivfara lika ofta som grund för häktningensframställning som grunden kollusionsfara. Se tabell 7.22.

Vid beslut om *häktning* med anledning av misstanke om brott mot person förekom grunden recidivfara vid 3/4 av de beslut som gällde brott mot allmän verksamhet.¹⁵ Vid beslut som gällde olaga hot förekom recidivfara som enskild grund vid 45 % av besluten. Vid olaga hot dominerade emellertid grunden recidivfara i kombination med kollusionsfara. I de fall misstanken avsåg förmögenhetsbrott vid häktningsbeslutet var det vid stöld och andra tillgreppsbrott som den enskilda grunden recidivfara förekom mest frekvent jämfört med vid andra brottstyper. Därutöver förekom grunden recidivfara ofta vid övriga brott.¹⁶ Se tabell 7.42.

Grunden recidivfara förekom följaktligen som enskild grund vid anhållningsbeslut, häktningensframställning och beslut om häktning i samband med brott mot person särskilt frekvent vid olaga hot¹⁷ och brott mot allmän verksamhet, dvs. våld eller hot mot tjänsteman samt våldsam motstånd.¹⁸ Bland besluten om ett frihetsberövande vid misstanke om förmögenhetsbrott förekom grunden oftast i samband med skadegörelse vid anhållningsbeslutet och stöld och andra tillgreppsbrott vid häktningensframställning respektive beslut om häktning. Vid misstanke om narkotikabrott förekom den enskilda grunden recidivfara inte oftare än andra grunder vid anhållningsbesluten, häktningensframställningarna eller besluten om häktning. I samband med grovt narkotikabrott förekom grunden överhuvudtaget inte vid häktningensframställning respektive häktningsbeslut. Bland övriga brott¹⁹ förekom recidivfara som enskild grund först och främst vid beslut om häktning.

För att grunden recidivfara skall kunna anses föreligga, krävs det enligt 24:1 1 st RB att *anledning* förekommer att den misstänkte personen fortsätter med sin brottsliga verksamhet. Möjligheterna till att kunna förutse fortsatt brottslighet beträffande en för brott misstänkt person är emellertid begränsade. Återfallsbenägenheten bland de olika brottstyperna är ofta beroende av om personen varit lagförd tidigare samt i så fall för vilket eller vilka brott samt vilken påföljd som hade ådömts personen. Beträffande brott enligt narkotikastrafflagen redovisar rättsstatistiken en hög återfallsbenägenhet.²⁰ Undersökningen visar emellertid att recidivfara förekom mycket sällan som grund i samband med frihetsberövande vid misstanke om narkotikabrott.

Recidivfaran är den grund som tillkom sist av de tre särskilda grunderna.

Avsikten med grunden är att kunna ge skydd åt dem som känner sig hotade av den för ett brott misstänkta personen. Syftet är således kriminalpolitiskt och inte straffprocessuellt som de övriga två särskilda grunderna.²¹

Min undersökning, liksom tidigare undersökningar, visar att recidivfara är den grund som förekommer mer än någon annan grund vid beslut om frihetsberövande med undantag för anhållningsbesluten.²² En anledning till dess höga frekvens kan vara att det endast krävs att "anledning förekommer" för att rekvisitetet beträffande recidivfaran skall anses vara uppfyllt. Det måste ifrågasättas om inte syftet med grunden har fått en alltför extensiv tolkning i praxis. I stället för att utgöra skydd åt dem som känner sig hotade av den misstänkta personen används grunden till att skydda samhället i sig mot en brottslig handling som *eventuellt* kan komma att äga rum. En diskrepans mellan lagstiftarens intentioner och praxis måste därför anses föreligga beträffande grunden recidivfara.

10.2.3. Tidsfrister

Efter att en för brott misstänkt person har gripits måste *anmälan* därom till åklagaren ske *skyndsamt*, 24:7 3 st RB. I praxis har begreppet "skyndsamt" ansetts kunna inkludera ett anmälningsförbud beträffande gripandet av en för brott misstänkt person till åklagare mellan klockan 00.00 och 06.00, utom i fall där det på grund av omständigheterna i det enskilda fallet är absolut nödvändigt att åklagaren informeras.²³ Med denna tolkning av kravet på skyndsamhet innebär det en maximifrist på 6 timmar.

Den i praxis accepterade tolkningen av skyndsamhetskravet måste emellertid ifrågasättas. Den lagstiftning som gäller de straffprocessuella tvångsmedlen måste tolkas restriktivt. Det innebär att om lagstiftaren använder sig av vaga uttryck måste de tolkas restriktivt. Tolkningen av skyndsamhetskravet i praxis kan inte anses vara restriktiv. Det framgår bl.a. av resultaten från min undersökning. Enligt den greps 1/4, dvs. 28 %, av samtliga gripna personer och som senare anhölls mellan kl. 24.00 och 06.00. I antal räknat var det 344 personer. Se tabell 7.1. Per år skulle det innebära att under dessa timmar grips cirka 4 400 personer misstänkta för brott. När en sådan stor andel av dem som senare anhålls grips under nattetid, bör de rimligtvis tillmätas samma betydelse beträffande skyndsamhetskravet som gripanden vid andra tidpunkter. En *diskrepans* måste följaktligen anses föreligga mellan lag och den i praxis accepterade tolkingen beträffande kravet om att åklagaren skyndsamt måste informeras om ett gripande.

Användningen av de straffprocessuella tvångsmedlen förutsätter även i sig en *intresseavvägning* mellan å ena sidan den enskilde individens krav på

rättssäkerhet och å andra sidan kraven på en effektiv brottsutredning och lagföring. När det gäller den i praxis tillämpade tolkningen av skyndsamhetskravet framstår det emellertid som om hänsynen till praktiska detaljer, som exempelvis utformningen av åklagarnas beredskapstjänst,²⁴ i detta sammanhang har tillmätts en allför stor betydelse jämfört med andra intressen.

Undersökningen visar på 59 fall, dvs. 3 % av undersökningspopulationen, där åklagaren hade informerats senare än 6 timmar efter gripandet/hämtandet.²⁵ Se tabell 7.4. I dessa fall kan det följaktligen hävdas att skyndsamhetskravet i 24:7 3 st RB inte är uppfyllt, utan att *dröjsmål* med anmälan till åklagaren föreligger. Per år skulle det gälla cirka 750 personer.²⁶ Av de 59 fallen förekom det 2 fall där åklagaren hade informerats först någon gång mellan 18 och 24 timmar efter gripandet/hämtandet. Per år innebär det cirka 20 fall där ärendet anmäls till åklagaren senare än 12 timmar efter att personen har hämtats/gripits.

Även med hänsyn till kvarhållningsrätten, beträffande dem som inkom självmant, hämtades eller medtogs, och med tanke på att denna rätt inte får utgöra substitut för anhållandet, utgör ovan nämnda fall exempel på att dröjsmål med anmälan till åklagaren förekommer.

De fall i undersökningen där dröjsmål med anmälan till åklagaren förelåg gäller emellertid endast de personer som anhölls. Beträffande dem som inte anhölls vet vi inget om hur länge de var frihetsberövade samt om dröjsmål förelåg eller inte. Trots att lagen inte gör några undantag beträffande vilka gripanden som skall anmälas till åklagaren har det på grund av organisatoriska orsaker²⁷ utvecklats en praxis (särskilt i storstäderna) som innebär att endast de fall där ett anhållningsbeslut kan bli aktuellt anmäls av polisen till åklagaren.

En förutsättning för att ett 24:8/ersättningsförhör skall kunna hållas med en för brott misstänkt person är, enligt 24:7 och 8 RB, att ärendet har anmälts till åklagaren. I de fall det dröjer 12 timmar eller mer mellan gripandet och inställelse till 24:8/ersättningsförhör måste anledningen till dröjsmålet antecknas, 13 § FUK. Fristen på 12 timmar innebär emellertid inte att dröjsmål föreligger först när fristen har överskridits. Dröjsmål kan föreligga även tidigare, t.ex. om det inte förekommer någon anledning till varför personen inte genast kunde höras. Fristen på 12 timmar har ur granskningssynpunkt ansetts lämplig och utgör följaktligen inte mått på när dröjsmål med 24:8/ersättningsförhör kan anses föreligga. Med stöd av 13 § FUK kan det emellertid hävdas att dröjsmål föreligger i de fall det dröjer 12 timmar eller mer innan ett gripande anmäls till en åklagare.²⁸

Eventuella transporter kan ibland utgöra orsak till dröjsmål med anmälan till åklagaren. Men även om vi utgår från tidpunkten för *införd* på en polisstation visar undersökningen på 29 fall, dvs. 1 % av undersökningspopulationen, där det dröjde mellan 6 och 12 timmar från det att personen infördes och tills dess

att ärendet anmäldes till åklagaren. Se tabell 7.4. Under ett år skulle detta gälla för cirka 350 anhållna personer.²⁹

Med anledning av vad som anförts ovan föreligger det följaktligen en *diskrepans* mellan lag och praxis när det gäller kravet om att ett gripande måste anmälas skyndsamt till åklagaren.

Ett 24:8/ersättningsförhör med en för brott misstänkt person måste, enligt bestämmelsen, hållas "så snart det kan ske". Jämför man 24:8 RB med stadgandet i 13 § FUK verkar en rimlig tolkning vara att en för brott misstänkt person som är *gripen* skall inställas för förhör inom 12 timmar efter gripandet. För en som däremot *hämtas* måste förhör inledas inom 6 timmar efter att personen infördes på en polisstation. För fortsatt förhör kan personen kvarhållas i ytterligare 6 timmar men efter sammanlagt 12 timmar måste personen frigges, gripas eller anhållas. Grips personen, s.k. skrivbordsgripande, är 13 § FUK tillämplig. Det innebär att när det gäller hämtade personer som senare grips kan ett 24:8/ersättningsförhör teoretiskt sett anstå i 24 timmar innan dröjsmål föreligger. Men eftersom en förundersökning skall bedrivas så skyndsamt som möjligt samt att de frister som här har nämnts inte får användas i syfte att ersätta ett tvångsmedel uppkommer därför i praktiken dröjsmål innan dessa frister har överskridits. Utan att ha tillgång till omständigheterna i det enskilda fallet kan det därför hävdas att dröjsmål föreligger med 24:8/ersättningsförhör i de fall där det dröjer 12 timmar eller mer mellan gripandet och ett 24:8/ersättningsförhör respektive 24 timmar eller mer om personen har hämtats. I undersökningen förekom det 43 fall, dvs. 2 % av undersökningspopulationen, där det dröjde 12 timmar eller mer efter att personen hade gripits/hämtats innan ett 24:8/ersättningsförhör genomfördes. Se tabell 7.7. Per år skulle det innebära cirka 550 fall där dröjsmål med 24:8/ersättningsförhör föreligger.³⁰ I 7 fall överskreds även 24 timmarsfristen. Per år skulle de röra sig om cirka cirka 80 fall där 24:8/ersättningsförhöret sker senare än vad lagen föreskriver.³¹

Fristerna i detta sammanhang utgår, beträffande personer som grips, från tidpunkten för gripandet. Kvarhållningsrätten för personer som självmant inkom till polisstationen, hämtades eller medtogs utgår emellertid från tidpunkten för införd. Men även om vi utgår från tidpunkten för *införd* visar undersökningen att det förekom fall, 15 fall eller 1 % av undersökningspopulationen, där det dröjde 12 timmar eller mer efter att personen hade införts innan ett 24:8/ersättningsförhör RB genomfördes. Se tabell 7.7. Per år skulle det innebära cirka 170 fall.³²

Även de fall i undersökningen, 9 ärenden, som visar att det kunde dröja 12 timmar eller mer efter att ärendet hade *anmälts* till åklagaren innan ett 24:8/ersättningsförhör genomfördes, utgör ytterligare stöd för att det i praxis förekommer dröjsmål med att hålla ett 24:8/ersättningsförhör med en för brott

misstänkt person.

Följaktligen föreligger det en *diskrepans* mellan lag och praxis när det gäller kravet om att ett 24:8/ersättningsförhör måste hållas så snart det kan ske.

Efter att ett RB 24:8/ersättningsförhör har genomförts med en gripen person måste åklagaren *omedelbart fatta beslut om personen skall anhållas eller friges*. 24:7 3 st RB. Från det att en gripen person har inställts för ett 24:8/ersättningsförhör gäller fristerna enligt kvarhållningsrätten, 23:9 RB. Det innebär att senare än 12 timmar efter att personen har inställts för ett 24:8/ersättningsförhör skall ett anhållningsbeslut inte fattas.

Utgår vi däremot från tidpunkten då en viss *åtgärd vidtogs*, t.ex. gripande eller hämtande, och fram tills dess att ett anhållningsbeslut måste fattas är fristerna beroende av vilken åtgärd som vidtogs. Om personen har gripits måste teoretiskt sett ett anhållningsbeslut fattas senast 24 timmar efter gripandet enligt 13 § FUK och 23:9 RB. I de fall personen självant inkom till polisstationen, hämtades eller medtogs är det möjligt att anstå med anhållningsbeslutet i 36 timmar efter att åtgärden vidtogs, 23:9 RB och 13 § FUK. De här angivna fristerna är således maximifrister. De i RB stadgade uttrycken i detta samband "skyndsamt", "så snart det kan ske" samt "så snart ske kan" påminner emellertid om att de ovan nämnda maximifristerna inte behöver överskridas för att dröjsmål med en åtgärd skall kunna anses föreligga. I praktiken uppkommer troligtvis därför dröjsmål betydligt tidigare än innan angivna maximifrister har överskridits.

Enligt undersökningen var det 7 personer eller 1 % av dem som greps och senare anhölls, som efter att de hade gripits fick vänta i mer än 24 timmar innan åklagaren beslutade att anhålla dem. Se tabell 7.15. Beträffande dessa kan det bestämt hävdas att det förelåg *dröjsmål* med anhållningsbeslutet. Per år skulle det innebära dröjsmål vid cirka 90 anhållningsbeslut. Bland dem som inkom självant eller hämtades var det 1 person som fick vänta i mer än 24 timmar på anhållningsbeslutet. Per år innebär det cirka 10 personer.

Utgår vi i stället från tidpunkten för *införd* och eliminerar därmed risken för tidsåtgång vid eventuella transporter, var det 3 fall - eller cirka 35 fall per år - där personen fick vänta i mer än 24 timmar innan anhållningsbeslutet meddelades. Dessa fall styrker vad som ovan hävdats, nämligen att det i praxis förekommer fall där dröjsmål med anhållningsbesluten föreligger. Därmed måste en *diskrepans* mellan lag och praxis anses föreligga när det gäller inom vilken tidsfrist ett anhållningsbeslut måste fattas efter att en för brott misstänkt person har hämtats eller gripits.

Efter att en för brott misstänkt person har anhållits måste åklagaren enligt huvudregeln senast *dagen efter anhållningsbeslutet besluta om personen skall begäras häktad eller friges*. Undantag från huvudregeln kan endast göras i de fall

där det är oundgängligen nödvändigt³³ med ytterligare utredning för att häktningsfrågan skall kunna prövas. Men senast på femte dagen efter anhållningsbeslutet måste den anhållne personen begäras häktad eller omedelbart frigges. 24:12 RB.

Av dem som begärdes häktade av åklagaren år 1985 fattade åklagaren beslut om häktningsframställning för 11 % på samma dag som anhållningsbeslutet eller dagen efter. Flertalet begärdes följaktligen häktade senare än dagen efter anhållningsbeslutet. Se tabell 7.24.

Beträffande maximifristen på 5 dagar visar undersökningen på 32 fall där även denna frist överskreds. Därutöver förekom det 4 fall där personen var frihetsberövad i över 5 dagar utan att ha begärts häktad. Se tabell 9.1. Sammanlagt skulle det innebära att under 1 år kan det röra sig om cirka 450 fall där personen sitter frihetsberövad, under längre tid än vad som är tillåtet enligt lag.

En orsak till att de enligt lag stadgade fristerna överskrids kan vara den sk. "söndagsregeln".³⁴ Det innebär att frister i samband med beslut om anhållande eller häktning och som upphör på en söndag kan förlängas till följande arbetsdag.³⁵ Hur många frihetsberövanden som har förlängts på grund av söndagsregeln är emellertid svårt att uppskatta. I ett av de ovan nämnda fallen från undersökningen år 1985 framgår emellertid söndagsregelns effekt. Personen ifråga hade nämligen anhållits på en tisdag och först följande måndag fattade åklagaren beslut om häktningsframställning.³⁶

Med anledning av söndagsregeln är det därför svårt att ha en uppfattning om det förekommer en diskrepans mellan lag och praxis, beträffande hur länge en för brott misstänkt person kan vara frihetsberövad utan att ha begärts häktad. En *diskrepans* föreligger emellertid i det avseendet att huvudregeln i 24:12 RB - att senast dagen efter anhållningsbeslutet måste beslut fattas om personen skall begäras häktad eller frigges - har i praxis blivit *undantagsregel* när det gäller personer som begärs häktade av åklagaren.

Lagstiftningen beträffande de straffprocessuella tvångsmedlen innehåller en frist inom vilken häktningsförhandlingen måste äga rum efter att en häktningsframställning har kommit in till rätten. Efter att häktningsframställningen har inkommit måste *häktningsförhandling äga rum så snart ske kan*. Senare än 4 dagar efter att häktningsframställningen inkom till rätten får häktningsförhandlingen inte hållas om det inte föreligger synnerliga hinder. I undersökningen var det så mycket som 15 %, dvs. 97 fall eller cirka 1 200 fall per år, av de särskilda häktningsförhandlingarna som hölls senare än 4 dagar efter att häktningsframställningen hade inkommit till rätten. Se tabell 7.43.

Om åtal redan är väckt och huvudförhandling skall hållas inom 1 vecka kan häktningsförhandlingen emellertid anstå till samma dag, 24:13 RB. I de fall där häktningsförhandlingen hölls i samband med huvudförhandling var det hela 25

%, dvs. 13 personer eller cirka 160 personer per år, som fick vänta mer än 7 dagar på förhandlingarna. Se tabell 7.43. Eftersom "synnerliga hinder" knappast kan utgöra orsak till samtliga fall där fristen i detta sammanhang överskreds, måste orsaken vara att finna i den s.k. *söndagsregeln*. Det kan därför antas att "söndagsregeln" tillämpas till fullo bland tingsrätterna. Söndagsregelns betydelse för ett frihetsberövandes varaktighet i samband med misstanke om brott går därmed inte att underskatta. Men såvida man inte vet på vilken veckodag häkttningsframställningen inkom till rätten samt på vilken veckodag häkttningsförhandlingen hölls i varje enskilt fall är det med anledning av "söndagsregeln" omöjligt att ha en uppfattning om det förekommer en diskrepans mellan lag och praxis när det gäller kravet om att en häkttningsförhandling skall äga rum så snart ske kan.

Om åtal inte har väckts inom 2 veckor efter att en person häktades måste *ny häkttningsförhandling* hållas, såvida inte en ny förhandling skulle vara utan betydelse. Tidsfristen mellan det att personen häktades och ny häkttningsförhandling hölls får inte överstiga 2 veckor, 24:18 2 st RB. Av dem som häktades år 1985 hölls det ny häkttningsförhandling för 5 %, dvs. för 29 personer eller cirka 350 personer per år. För övervägande delen, dvs. 68 %, hölls ny häkttningsförhandling senare än 14 dagar efter föregående häkttningsförhandling. Se tabell 7.47. Följaktligen föreligger det en *diskrepans* mellan lag och praxis när det gäller inom vilken frist ny häkttningsförhandling måste hållas för en häktad person som inte har blivit åtalad.

Efter att huvudförhandling har avslutats måste *dom beslutas och avkunnas* på samma dag som förhandlingen avslutades eller sist nästa helgfria dag. Tidsfristen kan i undantagsfall förlängas. I de fall personen är häktad, och om synnerliga hinder inte möter, måste domen emellertid meddelas inom 1 vecka efter att huvudförhandlingen avslutades, 30:7 2 st RB. Undersökningen visar att domen i de flesta fallen meddelades på samma dag som huvudförhandlingens sista dag, men för 11 % av de dömda och frihetsberövade personerna dvs. 66 personer eller cirka 850 personer per år, avkunnades domen senare än 7 dagar efter huvudförhandlingen. Se tabell 7.51. Eftersom rättsregeln i detta avseende inte innehåller en absolut tidsfrist inom vilken dom måste meddelas i de fall personen är häktad kan det inte heller fastslås om det föreligger en diskrepans mellan lag och praxis i detta avseende.

10.3. Sekundärt

Förutom själva frihetsberövandet kan en för brott misstänkt person under vistelsen på allmänt häkte åläggas en eller flera *restriktioner*, när det gäller möjligheterna att ha kontakt med omvärlden. Gränsen för vad den frihetsberövade personen måste tåla utgörs av ändamålet med själva frihetsberövandet samt ordningen och säkerheten på det allmänna häktet. Restriktioner med anledning av ändamålet med frihetsberövandet utfärdas av åklagare eller undersökningsledare. Övriga restriktioner utfärdas av häktesföreståndaren.

Av dem som skrevs in på allmänt häkte ålades 66 % restriktioner. I de allra flesta fallen innebar restriktionerna att personen inte tilläts gemensam vistelse eller förvaring med andra inskrivna på häktet samt att brev eller annan försändelse, besök och telefonsamtal kunde tillåtas först efter prövning av åklagaren.

För att en åklagare respektive undersökningsledare skall kunna ålägga en för brott misstänkt och frihetsberövad person restriktioner måste *kollusionsfara* föreligga. Undersökningen visar också att flertalet av de inskrivna personerna på allmänt häkte hade anhållits på grund av kollusionsfara. Det förekom emellertid fall där kollusionsfara inte förekom, utan flykt- och/eller recidivfara eller häktningsskeden "fängelse minst 2 år" utgjorde grund för anhållningsbeslutet. Att kollusionsfara skulle kunna ha uppkommit efter anhållningsbeslutet är knappast troligt, eftersom fara för kollusion i de flesta fallen är som störst i inledningsskedet av en förundersökning i brottmål. Följaktligen föreligger det en *diskrepans* mellan lag och praxis när det gäller användningen av restriktioner.

Beträffande förhör av en för brott misstänkt person i *vittnes närvaro* skedde det endast i cirka 30 % av förhören. Undersökningen bekräftade således, att det trots stadgande i lag om vittnes närvaro vid förhör är i praxis det motsatta som är huvudregel.³⁷ En *diskrepans* föreligger följaktligen mellan lag och praxis när det gäller förhör av den misstänkte i vittnes närvaro.

Fotnoter

1. SOU 1926:32, s. 86-87; SOU 1938:44, s. 299; NJA II 1943, s. 321-323.
2. Enligt Ekelöf bör användningen av 24:5 2 st RB förutsätta att brottet är grovt. Ekelöf, Per Olof., Rättegång, Tredje häftet, 4 upplagan, (Lund, 1980), s. 33. Något stöd för Ekelöfs tolkning i förarbetena finns emellertid inte. Jfr. Bylund, Leif., Skäl för anhållande och häktning? i Svenska Advokatsamfundets Tidskrift, Häfte 6 (1975), s. 4.
3. Se kap 7, not 26.
4. Se kap 7, not 29.
5. Se kap 7, not 30.
6. Straff för försök bestämmes högst till vad som gäller för fullbordat brott och må ej sättas under fängelse, om lägsta straff för det fullbordade brottet är fängelse i två år eller däröver. 23:1 2 st Brb.
7. Se kap 7, not 26.
8. Se kap 7, not 30.
9. Se kap 7, not 24.
10. Se kap 7, not 26.
11. Se kap 7, not 30.
12. Se kap 7, not 27.
13. Se kap 7, not 30.
14. Se kap 7, not 31.
15. Se kap 7, not 27.
16. Se kap 7, not 31.
17. Se kap 7, not 25.
18. Se kap 7, not 27.
19. Se kap 7, not 31.
20. Rättsstatistisk årsbok 1986, s. 119; v. Hofer, Hanns., Lenke, Leif., Thorsson, Ulf., Återfall i brott - några resultat ur Statistiska centralbyråns nya statistik över återfall i brott, i, Svjt 1983:1, s. 68-69; I övrigt se t.ex. Statistiska meddelanden R 1981:5.3. Kriminalstatistik. Återfall i brott. Översiktstabeller; Rättsstatistisk årsbok 1980, s. 241-304; Se även Sveri, Knut., Återfall i brott - en översikt, i Sveri, Knut., Rylander, Gösta., Eriksson, Torsten., Asp, Åke., Kriminaliteten och samhället (Malmö, 1968), s. 29-34 och Sveri, Britt., Återfall i brott bland utländska medborgare (Stockholm, 1987).
21. Gärde, Nils., Engströmer, Thore., Strandberg, Tore., Söderlund,

- Erik., Nya Rättegångsbalken (Stockholm, 1949), s. 318-319;
 Friberg, Göte., Nya rättegångsbalken (Hälsingborg, 1948), s. 38-39;
 Friberg, Göte., Kommentarer till straffprocessen (Hälsingborg, 1954), s. 82-83.
22. Se avsnitten 7.2.2.2., 7.3.2.2., och 7.3.4.4..
 23. JO 1968:101; RÅFS 1983:1; RÅC I:101:2; Jfr. JO:s beslut 1984-12-17, dnr 2016-1983.
 24. JO fann inte stöd i lagen för att praktiska skäl, som t.ex. jourtjänstgöring hos åklagarna, kunde utgöra grund för att kravet på skyndsamhet skulle kunna innebära, att gripanden som skedde under nattetid inte behövde rapporteras till åklagare utan dröjsmål.
 25. Gripande respektive hämtning har vid denna tidsperiod slagits ihop till en kategori. Det kan emellertid antas att de längre tidsperioderna gäller personer som greps, eftersom tidsperioden mellan hämtning och anhållningsbeslut är 1 timme kortare jämfört med tidsperioden mellan gripande och anhållningsbeslut.
 26. Eftersom svarsfrekvensen angående denna uppgift var låg kan man räkna med att det reella talet ligger högre.
 Av undersökningsmaterialet framgår det inte vid vilken tidpunkt personerna ifråga hade gripits, men vi förutsätter här att dröjsmålet berodde på att det skedde under tid då anmälningsförbud till åklagaren gällde.
 27. JO 1954:205.
 28. A.a.
 29. Det uppräknade talet måste antas vara i underkant eftersom svarsfrekvensen beträffande denna uppgift var låg.
 30. På grund av bortfall kan det antas att den angivna siffran i realiteten är betydligt högre.
 31. På grund av bortfallet kan det antas att den reella siffran är högre.
 32. Bortfall på mer än hälften gör att den verkliga siffran måste ligga mycket högre.
 33. SOU 1938:44, s. 304.
 34. Lagen (1930:137) om beräkning av lagstadgad tid. Prop 1986/87:112 innehåller förslag om att denna lag inte skall vara tillämplig beträffande häktningsframställning och häktningsförhandling. Prop 1986/87:112, s. 16, 38, 81
 35. 2 § Lag (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid.
 36. En sådan regel innebär att när det gäller åklagarväsendet så bedrivs deras åligganden under två av veckans sju dagar genom åklagarnas beredskapstjänst.
 37. 23:10 RB; 7 § FUK; Lagen (1981:324) om medborgarvittnen.

KAPITEL XI

SVERIGES INTERNATIONELLA ÅTAGANDEN

11.1 Inledning

En grundläggande förutsättning för internationella överenskommelser är att respektive stat uppfyller sitt åtagande. Det är av avgörande betydelse när man studerar överenskommelser med främmande makter och deras effekt på en stats rättssystem. En historisk analys av internationella överenskommelser påvisar att stater har skyldigheter när det gäller att respektera sitt åtagande.¹

I föreliggande kapitel undersöks vissa av Sveriges internationella åtaganden i samband med frihetsberövande vid misstanke om brott. Härmed avses den Allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, den Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna samt den Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Med tanke på det ansvar dessa åtaganden innebär för Sveriges del studeras de artiklar som främst gäller grunderna samt tidsfristerna vid ett frihetsberövande. Artiklarna jämförs därefter med motsvarande regler i det svenska rättssystemet.

11.2. Internationella överenskommelser

Utvecklingen av internationella överenskommelser i vilka frågan om frihetsberövande vid misstanke om brott berörs har skett enligt följande kronologiska ordning:

Den 10 december år 1948 antog Förenta Nationernas generalförsamling en *Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna* (i det följande kallad FN-förklaringen). Den innehåller, förutom vissa stadganden, redan existerande och allmänt accepterade rättsregler men etablerar även allmänna principer. Dessutom representerar den ett grundläggande ställningstagande beträffande humanitet. FN-förklaringen är inte juridiskt bindande för de stater som har ratificerat den, men den framstår ändå som en auktoritet med anledning av sitt ursprung. FN-förklaringen har även utgjort grundsten för utvecklandet av internationella överenskommelser.²

Den 4 november år 1950 undertecknade Europarådets Ministerkommitté den *Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna* (i det följande kallad Europakonventionen). Sverige ratificerade Europakonventionen den 11 januari år 1952.³ Efter att tio medlemmar av Europarådet hade ratificerat Europakonventionen trädde den i kraft den 3 september år 1953.⁴

För att trygga tillämpningen av Europakonventionen bland de stater som ratificerat den innehåller art.19 bestämmelser om inrättandet av en *Europeisk Kommission för de mänskliga rättigheterna* (i det följande kallad Kommissionen) samt en *Europeisk Domstol för de mänskliga rättigheterna* (i det följande kallad Domstolen). Men för domstolens jurisdiktion krävs det emellertid ett uttryckligt erkännande av domstolen från respektive stat generellt eller i ett enskilt fall, Art.46 Europakonventionen. Den 13 maj år 1966 avgav Sverige en sådan förklaring.⁵ Kommissionen etablerades i maj år 1954 och består av en representant från varje stat som har ratificerat Europakonventionen.

Till Kommissionen kan en stat framföra ett klagomål beträffande en annan stat. Även enskilda personer har rätt att vända sig till Kommissionen. En enskild persons möjlighet till att kunna vända sig till Kommissionen är emellertid fakultativ, dvs. varje enskild stat i Europarådet måste uttryckligen först acceptera denna rättighet innan den kan tas i bruk, Art.25 Europakonventionen. Sverige avgav en sådan förklaring den 4 februari år 1952⁶, och år 1955, efter att erforderligt antal stater hade erkänt den

individuella klagorätten, trädde systemet i kraft.⁷

Efter att en ansökan till Kommissionen har förklarats "admissible", åligger det Kommissionen dels att se till att alla fakta i målet föreligger samt att om möjligt ordna "a friendly settlement" mellan parterna, Art.26 och 28 Europakonventionen. Om en överenskommelse inte kan nås tar Kommissionen i en rapport ställning till huruvida staten ifråga har kränkt Europakonventionen eller inte. Rapporten i sig är inte att betrakta som ett beslut utan som Kommissionens åsikt beträffande ett ärende.⁸ Rapporten överlämnas sedan till Ministerkommittén (i det följande kallad Kommittén), som har att ta ställning till huruvida en kränkning av Europakonventionen har ägt rum eller inte. Om Kommittén finner att en kränkning har ägt rum, skall staten som har begått kränkningen åläggas att inom en viss tid åtgärda kränkningen.

I stället för att Kommittén avgör ärendet kan det hänskjutas till Domstolen. Det måste ske inom 3 månader efter att Kommissionen överlämnade rapporten till Kommittén. Men det kan endast ske på initiativ av Kommissionen och/eller av staten i fråga, Art.32 och 44 Europakonventionen. En enskild person kan således aldrig på egen begäran få ärendet prövat av Domstolen. Efter att ärendet har prövats fattar Domstolen beslut om huruvida en kränkning av Europakonventionen har skett eller inte. Beslutet måste även innehålla grunderna för beslutet. Om en kränkning har skett åligger det Kommittén att övervaka den förändring som den enskilda staten måste vidtaga med anledning av Domstolens beslut, Art.53 och 54 Europakonventionen.⁹

Den 16 december år 1966 antog Förenta Nationernas generalförsamling den *Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter* (i det följande kallad FN-konventionen). Sverige ratificerade FN-konventionen den 26 november år 1971¹⁰ och den 23 mars år 1976 trädde den i kraft. I enlighet med FN-konventionens 28 art. har en *Kommitté för de mänskliga rättigheterna* inrättats (i det följande kallad FN-kommittén). FN-kommitténs jurisdiktion existerar emellertid endast i förhållande till de stater som har ratificerat ett fakultativt protokoll till FN-konventionen.¹¹ Det fakultativa protokollet innebär att enskilda personer under en stats jurisdiktion tillerkänns en klagorätt, Fakultativt protokoll till FN-konventionen Art.1. Sverige ratificerade protokollet samtidigt med själva FN-konventionen.¹²

En ratificering av en internationell överenskommelse innebär inte alltid att den genast erhåller samma status som landets nationella lagar. För att en internationell överenskommelse skall uppnå samma status som inhemsk lag finns det två olika tillvägagångssätt. Den ena innebär att den internationella överenskommelsen blir att betrakta som likställd med annan inhemsk lag i samband med att landet ifråga ratificerar överenskommelsen. Det förutsätter naturligtvis att den internationella överenskommelsen först har blivit

folkrättsligt bindande, dvs. att erforderligt antal länder har ratificerat den. Det andra tillvägagångssättet benämns det dualistiska systemet. Det innebär att efter att behörig person för en stats vägnar har ratificerat en internationell överenskommelse så måste den *transformeras* till inhemsk rätt. Transformeringsprocessen innebär att det lagstiftande organet i staten måste utfärda en lag eller ändra redan befintlig lag i överensstämmelse med den ratificerade internationella överenskommelsen. Det förhållandet kan även föreligga att man inte behöver vidta några lagstiftningsåtgärder överhuvudtaget, eftersom man anser att befintlig inhemsk lag redan är i överensstämmelse med överenskommelsen. Om det vid ett senare tillfälle emellertid uppstår konflikt mellan nationell rätt och en internationell överenskommelse som staten har ratificerat, så har den inhemska lagen företräde framför den internationella överenskommelsen.

I Sverige tillämpas transformeringsförfarandet,¹³ medan i bl.a. Belgien, Förbundsrepubliken Tyskland, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Norge¹⁴ och Österrike en internationell överenskommelse erhåller samma status som nationell lag i samband med ratificeringen.¹⁵

11.3. Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna

FN-förklaringen har inte någon juridiskt bindande effekt på de stater som har ratificerat den. Men med anledning av dess auktoritet måste den ändå tillmätas en stor betydelse.

I art.9 FN-förklaringen kommer legalitetsprincipen till uttryck i samband med frihetsberövande vid misstanke om brott. Ingen kan utsättas för ett frihetsberövande utom i de fall som lagen föreskriver. Stadgandet innebär dessutom att en person som är frihetsberövad ofördröjligen måste föras inför rätta. "Nul ne peut être arrêté ou détenu que dans les cas prévus par la loi et selon les formes légales prescrites. Tout individu arrêté ou détenu est en droit d'obtenir que le juge vérifie, sans délai la légalité des mesures dont il est l'objet, et d'être jugé dans un délai raisonnable, ou, à défaut, d'être mis en liberté."¹⁶

Art.9. Ingen må godtyckligt anhållas, fängslas eller landsförvisas.

De svenska grundlagsbestämmelserna om medborgerliga fri- och rättigheter innehåller regler till skydd för den enskilda personen gentemot det allmänna. I 2:8 1p RF stadgas det att varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad

mot frihetsberövande. Detta skydd kan emellertid begränsas genom reglerna i 2:12 RF. De innebär att i de fall ett frihetsberövande har stöd i lag är det i överensstämmelse med grundlagsbestämmelserna. En begränsning i det allmänna skyddet får emellertid endast ske för att "tillgodose ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle", 2:12 2 st RF. Begränsningen i det allmänna skyddet får emellertid inte ske utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett åtgärden, 2:12 2 st RF.

I samband med frihetsberövande vid misstanke om brott finns det ytterligare en grundlagsbestämmelse som är av intresse i detta sammanhang, nämligen 2:9 RF. Denna allmänna bestämmelse medför att i de fall en för brott misstänkt person utsätts för ett frihetsberövande utan beslut av domstol, har personen rätt att få sin sak prövad av domstol utan oskäligt dröjsmål. Kravet på domstolsprövning har ansetts uppfyllt genom reglerna i 24 kap RB. Där stadgas det nämligen att om ett frihetsberövande inom viss tid inte har prövats av domstol måste det genast upphöra.¹⁷

11.4. Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

I Europakonventionen är det först och främst art.5 som tar upp användningen av frihetsberövande vid misstanke om brott. Artikel 5 handlar om envars rätt till frihet och personlig säkerhet. Enligt Europakonventionen förutsätter ett frihetsberövande stöd i lag. En frihetsberövad person skall ha en ovillkorlig rätt att få åtgärden prövad av en judiciell myndighet. Personen skall även ha rätt att framställa krav om att bli försatt på fri fot, under förutsättning att ett fortsatt frihetsberövande skulle framstå som orättfärdigt.¹⁸

Art.5 p.4. Envar, som berövas sin frihet genom anhållande eller eljest, skall äga rätt att inför domstol påfordra, att rättsenligheten av frihetsberövandet snabbt må prövas samt hans frigivning beslutas, om åtgärden är rättsstridig.

Stadgandet bygger på förfarandet vid *habeas corpus* och innebär att den frihetsberövade personen måste höras personligen eller via ombud samt att domstolen ifråga måste ha kompetens för att pröva den materiella grunden för frihetsberövandet.¹⁹ I och med att en domstol har prövat frihetsberövandet är

denna rätt förverkad och någon ytterligare domstolsprövning kan inte grundas på denna konventionsbestämmelse.²⁰

Ett frihetsberövande enligt Europakonventionen förutsätter att *skäligen misstanke om brott, recidiv- och/eller flyktfara* föreligger. Grunderna anses vara uttömmande.²¹

Art.5.1.c). Då någon är lagligen arresterad eller eljest berövad sin frihet för att ställas inför vederbörlig rättslig myndighet såsom *skäligen misstänkt* för att ha förövat brott, eller när det skäligen anses nödvändigt för att *förhindra* honom att begå ett brott eller att *undkomma* efter att ha gjort detta,²²

Vid bedömning av om det föreligger skäligen misstanke om att personen har begått brott, måste man enligt Kommissionen ta hänsyn till de omständigheter som föreligger vid tidpunkten för arresteringen och frihetsberövandet.²³ För frihetsberövandets bestående måste emellertid skäligen misstanke om brott föreligga under hela tiden. Om skäligen misstanke inte föreligger måste personen omedelbart frigges.²⁴

När det gäller användningen av grunden *recidivfara* vid frihetsberövande får det inte leda till "the introduction of a regime of a Police State. It may however be necessary in certain circumstances to arrest an individual in order to prevent his committing a crime, even if the facts which show his intention to commit the crime do not of themselves constitute a criminal offence".²⁵

Tillämpning av grunden *recidivfara* måste även ske i överensstämmelse med art.18 Europakonventionen.

Art.18. De inskränkningar, som i denna konvention medgivits beträffande de däri upptagna fri- och rättigheterna, må icke vidtagas annat än i de syften, med hänsyn till vilka de tillåtits.

Ett frihetsberövande av en recidivist, t.ex. med anledning av allmänhetens säkerhet, kan utgöra grund för ett frihetsberövande. Risker för flykt eller recidiv måste emellertid alltid framstå som verkliga, för att ett frihetsberövande av den misstänkte personen skall kunna anses vara befogat.²⁶ It is for the national judicial authorities to seek all the facts arguing for or against the existence of a genuine requirement of public interest justifying a departure from the rule of respect for individual liberty".²⁷

I ett av Domstolen avdömt mål, *Stögmüller målet*, konstaterades att risken för

fortsatt brottslighet hade upphört i samband med att den misstänkte personen hade lämnat sin tidigare yrkesverksamhet.²⁸ Däremot fann domstolen i *Matznetter målet* att risk för recidiv hade förelegat under de två år som Matznetter hade varit häktad.²⁹

Om flyktfara förelåg eller inte har prövats av domstolen i *Neumeister målet*,³⁰ *Matznetter målet*,³¹ *Wemhoff målet*³² samt i *Stögmüller målet*.³³ För bedömning av om flyktfara föreligger måste enligt Domstolen hänsyn tas till fler omständigheter och inte endast till den förväntade påföljden. Hänsyn måste bl.a. tas till omständigheter som rör den misstänkte personligen, t.ex. karaktär, familj, arbetssituation, ekonomi samt anknytningen till det land där personen kommer att lagföras. Att en person har möjlighet till att kunna fly utomlands utgör inte tillräckligt skäl för att flyktfara måste anses föreligga. Med beaktandet av att den tid som en person sitter häktad dras av från den ådömda fängelsepåföljden, måste risken för flykt anses vara mindre i de fall frihetsberövandet pågått under en längre tid än vid kortare frihetsberövanden.³⁴

Enligt svensk lagstiftning kan ett straffprocessuellt tvångsmedel inte bara grunda sig på recidiv- eller flyktfara, utan även på *kollusionsfara*.³⁵ Någon motsvarighet till denna grund finns inte i Europakonventionen.³⁶ Eftersom Europakonventionen ger uttryck för vissa minimikrav som kan ställas i samband med de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, måste grunderna som anges anses vara uttömmande. Ett frihetsberövande som enbart grundar sig på kollusionsfara måste därför anses vara i strid med art.5 p.1.c. Europakonventionen.

Syftet med frihetsberövandet måste alltid vara att personen i fråga skall *ställas inför en domstol*, oavsett på vilken grund som frihetsberövandet har skett.³⁷ Följaktligen är ett frihetsberövande utan att en av dessa förutsättningar föreligger, oavsett brottets svårhetsgrad, inte i överensstämmelse med Europakonventionen. Obligatorisk häktning vid grova brott är exempelvis i strid med Europakonventionen.³⁸

Enligt svensk rätt måste en för brott misstänkt person häktas, om för brottet är stadgat en påföljd på *minst 2 års fängelse* och det inte är uppenbart att anledning till häktning saknas., 24:1 3 st RB. Stadgandet innebär inte att häktning är obligatorisk vid grövre brott. Svensk domstol måste alltid pröva huruvida häktningsskäl föreligger eller inte innan ett beslut om häktning kan fattas. Åtgärden är således fakultativ. Däremot är beviskraven beträffande häktningsskäl lägre jämfört med vid andra beslut om häktning enligt svensk rätt. För att den misstänkte personen inte skall häktas krävs det nämligen att det är uppenbart att anledning till ett frihetsberövande saknas. Enligt Europakonventionen måste faran för flykt eller recidiv vara konkret för att en person skall kunna utsättas för ett frihetsberövande. Med anledning av de förutsättningar som måste föreligga vid ett frihetsberövande enligt

Europakonventionen, måste det ifrågasättas om den svenska rättsregeln om häktning vid misstanke om grovt brott är i överensstämmelse med Europakonventionen.³⁹

När det gäller *tidsfrister* i samband med ett frihetsberövande vid misstanke om brott är det speciellt p.3 i art.5 Europakonventionen som tilldrar sig uppmärksamheten.

Art.5 p.3. Envar, som är arresterad eller berövad sin frihet i enlighet med vad under 1.c) sagts, skall *ofördröjligen* ställas inför domare eller annan ämbetsman, som enligt lag bekläts med domsmakt, och skall vara berättigad till rättegång inom skälig tid eller till frigivning i avvaktan på rättegång. För frigivning må krävas borgen för att vederbörande inställer sig till rättegång.⁴⁰

Enligt Kommissionen är syftet med denna artikel "att garantera judiciell kontroll av frihetsberövanden genom att kräva att arrestering och anhållande av en person genom polisen eller förvaltningsmyndighet snabbt måste få judiciell stadfästelse, oavsett om personen i fråga har blivit anklagad för brott".⁴¹

Första delen av art.5 p.3 Europakonventionen, tar upp tidsfristen inom vilken en för brott misstänkt och frihetsberövad person senast måste föras inför en domare. Tidsfristen räknas från tidpunkten för gripandet och tills dess att personen förs inför en domare. Artikel 5 ger emellertid ingen bestämd anvisning om hur lång tidsfristen egentligen får vara, endast att personen "ofördröjligen" måste föras inför en domare. I art.5 p.3 hänvisas det emellertid till samma artikel men till p.1.c. I den punkten står det att en person kan utsättas för ett frihetsberövande vid skälig misstanke om brott, eller när det skäligen kan anses nödvändigt för att förhindra brott, eller för att förhindra att personen flyr efter att hon/han har begått ett brott. Frihetsberövandet kan emellertid inte pågå längre än vad som kan anses nödvändigt. Med beaktande av både p.3 och p.1.c i art.5 kan följaktligen ett frihetsberövande endast pågå så länge som det kan anses nödvändigt för att garantera lagföring av en för brott skäligen misstänkt person, för att förhindra en person från att begå en brottslig handling eller från att fly efter att personen har begått ett brott.

Den engelska originalversionen av art.5 p.3 Europakonventionen använder sig av uttrycket "promptly" och den franska av "aussitôt" beträffande frihetsberövandets varaktighet innan personen måste föras inför en domare.⁴² Ordet "promptly" betyder bl.a. raskt, snabbt, ofördröjligen och omedelbart och "aussitôt" betyder strax och genast.⁴³ I den svenska konventionstexten har "promptly" och "aussitôt" översatts till "ofördröjligen". I svensk rätt kan idag ett frihetsberövande av en för brott misstänkt person pågå i 9 dagar, dvs. 216

timmar, innan personen måste föras inför en domare.⁴⁴ Vid vissa grövre brott kan denna frist även förlängas med 10 dagar respektive ytterligare 15 dagar.⁴⁵

Vad Europakonventionens art.5 p.3 krav på "promptness" egentligen innebär, framgår av Kommissionens respektive Domstolens praxis. Kommissionen har exempelvis prövat huruvida den nederländska straffprocesslagen är i överensstämmelse med Europakonventionens krav på detta område. Enligt den nederländska straffprocesslagen kan ett frihetsberövande pågå i 4 dagar innan personen måste föras inför en domare. Kommissionen fann att denna tidsfrist var förenlig med Europakonventionens krav.⁴⁶ I ett annat fall fann Kommissionen att även ett frihetsberövande som pågick i 5 dagar var förenligt med Europakonventionens krav på "promptness". Men i det fallet berodde frihetsberövandets varaktighet på att den arresterade personen på grund av sjukdom inte hade kunnat ställas inför en domare tidigare.⁴⁷

Huruvida det svenska rättssystemet är i överensstämmelse med Europakonventionen i detta avseende har prövats av Kommissionen och Domstolen i två fall. I det ena fallet, *Skoogströms målet*,⁴⁸ gällde det en person som hade gripits den 5 maj år 1978 misstänkt för brott. I överensstämmelse med svensk rätt fördes personen inför en domare först 7 dagar senare, dvs. den 12 maj. Inför Kommissionen anförde Sverige att en svensk åklagare var att anses som "annan ämbetsman, som enligt lag bekläts med domsmakt", enligt 5 art. p.3 Europakonventionen. Eftersom åklagaren redan den 7 maj hade prövat huruvida frihetsberövandet skulle fortgå eller inte kunde någon kränkning av Europakonventionen därmed inte anses föreligga. Den svenska tolkningen av art.5 p.3 Europakonventionen grundade sig på ett av Domstolen avdömt mål år 1979, *Schiesser v. Österrike*.⁴⁹ Domstolen hade nämligen i det målet funnit att distriktsåklagaren i Winterthur uppfyllde kraven för "annan ämbetsman, som enligt lag bekläts med domsmakt". Därmed var det tillräckligt om ett frihetsberövande ofördröjligen underställdes honom för att kraven i art.5 p.3 skulle vara uppfyllda.

Den 15 juli år 1983 meddelade Kommissionen emellertid i sin rapport att åklagaren enligt svensk rätt inte var att jämställa med "annan ämbetsman, som enligt lag bekläts med domsmakt" enligt art.5 p.3 Europakonventionen. Kommissionen grundade sitt beslut främst på att åklagaren enligt svensk rätt inte endast beslutar om frihetsberövande, utan även uppträder som part mot den för brottet misstänkte personen. Därutöver tillkommer att åklagaren vid prövning av om frihetsberövandet skall bestå inte behöver träffa den misstänkte. Kommissionen fann följaktligen med hänvisning till tidigare praxis att ett frihetsberövande i 7 dygn, utan att personen hade förts inför en domare, inte var i överensstämmelse med Europakonventionen.

Den 13 oktober år 1983 beslutade Kommissionen enhälligt att målet skulle hänskjutas till Domstolen.⁵⁰ Den svenska regeringen tecknade emellertid ett

förlikningsavtal med Skoogström den 19 mars år 1984.⁵¹ Med anledning av detta avtal beslutade Domstolen den 2 oktober år 1984 att avföra målet från Domstolens lista över mål vilka skall tas upp till prövning.⁵²

Det andra fallet, *McGoff målet*, gällde en för brott misstänkt person som hade häktats i sin frånvaro.⁵³ Den 24 januari år 1980 anlände personen till Sverige efter att ha utlämnats från Holland. Först den 8 februari fördes personen inför en domare, dvs. i samband med ny häktningsförhandling. Kommissionen fann att frihetsberövandets varaktighet, innan den misstänkte personen hade förts inför en domare, inte var i överensstämmelse med Europakonventionens krav på "promptness" enligt art.5 p.3 Europakonventionen. Målet hänskjöts till Domstolen. Överläggningar i målet hölls den 21 maj och 29 september år 1984.

I ett av Domstolen tidigare prövat ärende hade Europakonventionens krav på ofördröjlighet inte ansetts uppfyllt. I det fallet, *de Jong, Baljet och van den Brink målet*,⁵⁴ hade frihetsberövandet varat i 6 dagar innan personerna fördes inför en domare. Följaktligen fann Domstolen att ett frihetsberövande på 15 dagar i McGoff målet inte heller var i överensstämmelse med art.5 p.3 Europakonventionen.⁵⁵

Med ledning av Kommissionens och Domstolens praxis är såväl de allmänna bestämmelserna i RB som specialbestämmelsen vid grövre brott (där beslut om häktningsframställning kan förlängas 10 dagar och eventuellt ytterligare 15 dagar) i strid med Europakonventionen.⁵⁶

11.5. Internationell konvention om medborgerliga och politiska rättigheter

När det gäller frihetsberövande vid misstanke om brott är det art.9 i FN-konventionen som är relevant. Enligt denna artikel förutsätter ett frihetsberövande stöd i lag. Under alla omständigheter förespråkar FN-konventionen, liksom Europakonventionen, en rätt för alla som är frihetsberövade att få lagligheten av åtgärden prövad av en domstol utan dröjsmål, dvs. rätten till *habeas corpus* skall vara oinskränkt.

Art.9 p.4. Den som berövats sin frihet genom arrestering eller eljest skall ha rätt att inför domstol påfordra, att lagligheten av frihetsberövandet provas utan dröjsmål och att hans frigivning beslutas, om åtgärden ej är laglig.

I FN-konventionen nämns inget om på vilka *grunder* ett frihetsberövande kan

ske, förutom det grundläggande kravet om att frihetsberövandet måste ha stöd i lag.

Därutöver stadgar art.9 p.3 om att obligatoriskt frihetsberövande före rättegång inte får förekomma.

Art.9 p.3 ... Det skall ej vara *allmän regel*, att personer som avvaktar rättegång hålls i förvar, men för frigivning må krävas garantier för att vederbörande inställer sig till rättegång, vid varje annat tillfälle under det rättsliga förfarandet samt, i förekommande fall, för verkställighet av domen.⁵⁷

Vid misstanke om grovt brott måste personen enligt det svenska rättssystemet häktas, om det inte är uppenbart att anledning till häktning saknas. Regeln innebär inte att häktning vid grova brott är "allmän regel". Domstol måste alltid pröva om häktningsskäl föreligger. Möjligheten till att undgå häktning är emellertid begränsad eftersom beviskraven beträffande de särskilda häktningsgrunderna är låga.

När det gäller *frihetsberövandets varaktighet* innan en för brott misstänkt person måste föras inför en domare, är det speciellt första meningen i art.9 p.3 FN-konventionen som tilldrar sig uppmärksamheten.

Art.9.3. Den som är arresterad eller eljest berövad sin frihet på grund av anklagelse för brottslig gärning skall *ofördröjligen* ställas inför domare eller annan ämbetsman, som enligt lag beklätts med domsmakt, och skall vara berättigad till rättegång inom skälig tid eller till frigivning. ...⁵⁸

Liksom Europakonventionen innehåller således FN-konventionen krav om att en arresterad person ofördröjligen skall föras inför en domare.⁵⁹

Fotnoter

1. Se Blix, Hans., *Treaty Making Power* (London, 1959); Se Eagleton, Clyde., *The Responsibility of States in International Law* (New York, 1928); *The Yearbook of the International Law Commission* fr.o.m. 1956, Vol. II; Se även Ago, Roberto., *Scritti Sulla responsabilità internazionale degli Stati*, Vols. I, II,1 och II,2 (Facoltà di Giurisprudenza dell'Università, 1979, 1986); Malekian, Farhad., *International Criminal Responsibility of States* (Stockholm, 1985), s. 3-29; Malekian, Farhad., *The System of International Law: Formation, Treaties, Responsibility* (Uppsala, 1987), s. 138 ff; Brownlie, Ian., *Principles of International Law* (Oxford, 1979), s. 431 ff; Brownlie, Ian., *System of the Law of Nations, State Responsibility, Part I* (Oxford, 1983).
3. Vid omröstningen röstade 48 stater för Förklaringen, 0 emot och 8 avstod. U.N. Doc. A/811; GA Res. 217 (III). Brownlie, Ian., ed., *Basic documents on human rights*, 2 upplagan (Oxford, 1981), s. 21.
3. *European Treaty Series*, no. 5; Se även SOU 1974:88, s. 11 samt Sundberg, Jacob., *Studier kring Europakonventionen* (Institutet för offentlig och internationell rätt, nr 47, 1982), s. 15-19; SÖ 1952:35; Prop 1951:165; UU 1951:11; rskr 1951:251.
4. *Manual of the Council of Europe*, by A Group of Officials of the Secretariat (London, 1970), s. 263; Nobel, Peter., *Traktaträtt vid anhållande och häktning*, i Svjt 1984, s. 394.
5. SÖ 1967:75; Prop 1966:33; UU 1966:3; rskr 1966:152. Domstolens jurisdiktion har erkänts av samtliga länder som har erkänt den individuella klagorätten. Dessutom har Grekland och Cypern avgett en sådan förklaring. *European Convention on Human Rights*, *Collected Texts*, ed. by the Council of Europe; Sundberg, Jacob, red. *Lagar och rättigheter och europakonventionen om de mänskliga rättigheterna* (Institutet för offentlig och internationell rätt, nr 50, 1984), s. 21, 24; Sundberg, *Studier kring Europakonventionen*, a.a. s. 24.
6. SÖ 1952:35 och har därefter ständigt förnyats.
7. Förklaring om enskild persons klagorätt har lämnats av Europarådets samtliga medlemsstater förutom av Grekland, Malta, Turkiet och Cypern. Se *European Convention on Human Rights*, *Collected Texts*, a.a.; Se även Sundberg, *Lagar och rättigheter och europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, a.a. s. 21.
8. *Manual of the Council of Europe*, a.a. s. 266-269.

9. A.a. s. 276-279.
10. Prop 1971:125; SÖ 1971:42.
11. Danelius, Hans., Mänskliga rättigheter, 2 upplagan (Lund, 1981), s. 14-15.
12. Prop 1971:125; SÖ 1971:43.
13. NJA II 1973, s. 423; NJA II 1978, s. 3; RÅ 1974, s. 121; AD 1972 nr 5; KU 1984/85:5; Myrsten, Lennart., Traktat och lag i praktiken. Några reformförslag, i Svjt 1965, s. 286; Reuterswärd, Reinhold., Nordiskt och internationellt, i Svjt 1975, s. 492 och 499; Petrén, Gustav., Europarådet och de mänskliga rättigheterna, i Svjt 1979, s. 39; Beslut av Svea Hovr 1984-01-19; Nobel, a.a. s. 394.
14. 4 § Stpl.
15. Manual of the Council of Europe, a.a. s. 283.
16. E/CN.4/AC.2/SR.3, pp. 9-10, i Verdoodt, A., La Naissance et Signification de la Déclaration Universelle des Droits de l'Homme (Louvain, France, 1963), s. 122.
17. Prop 1971:125, s. 30-31.
18. Beddard, Ralph., Human Rights and Europe, 2 upplagan (London, 1980), s. 94.
19. Winterwerp v. Nederländerna, 18 Y.B. 192. Se även Sundberg, Jacob, red. Lagar och rättigheter och europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, a.a. s. 30.
20. Domstolens dom i de belgiska lösdriverimålen, p. 74-80 i Danelius, a.a.; Se även Danelius, a.a. s. 80-81.
21. Danelius, a.a. s. 71.
22. Betoningen tillagd.
23. 1602/62, Stögmüller v. Österrike, Yearbook of the European Convention on Human Rights 7, s. 168 och 224; 1936/63, Neumeister v. Österrike, Yearbook of the European Convention on Human Rights 7, s. 224.
24. Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgment and Decisions, Stögmüller Case, domskälen p. 4.
25. Report of the Conference of Senior Officials, Doc. CM/WP 4(50)19 (19 June, 1950); Fawcett, J.E.S., The Application of the European Convention on Human Rights (Oxford, 1969), s. 92.
26. Beddard, a.a. s. 93-94.
27. Rättsfallet Neumeister v. Österrike, Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgment and Decisions 11, 812, Nr. 8 § 17, domstolens uttalande.
28. Stögmüller v. Österrike, Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgment and Decisions 12, 364, Nr. 9, domskälen p. 14. Stögmüller hade arresterats i mars 1958 misstänkt för ocker. 1 månad senare frigavs han. I augusti 1961 arresterades han igen och förblev häktad till augusti år 1963. I maj 1968 dömdes Stögmüller till 4 och 1/2 års fängelse. Både Kommissionen och Domstolen fann att art.5 p.3 Europakonventionen hade kränkts.

Domstolen fann att någon fara för fortsatt brottslighet inte hade förelegat under häktningstiden. Flyktfaran hade även upphört från december 1961.

29. *Matznetter v. Österrike*, 12 Y.B. 406, Eur. Court H.R., Serie A, No. 10, domskälen p. 11; SOU 1974:88, s. 35-36; Danelius, a.a., s. 78. *Matznetter* arresterades i maj 1963 som misstänkt för bedrägeri och gäldenärsbrott. Fram till juli 1965 var han häktad. År 1967 dömdes *Matznetter* till 7 års fängelse. Påföljden sänktes till 6 år efter att *Matznetter* hade överklagat domen. Kommissionen fann att en kränkning av art.5 p. 3 Europakonventionen förelåg. Domstolen fann emellertid inte att någon kränkning förelåg. Flyktfaran hade upphört innan *Matznetter* försattes på fri fot, men faran för fortsatt brottslighet hade förelegat under hela häktningstiden. Domstolen fann därutöver att förundersökningen inte kunde ha bedrivits mera skyndsamt.
30. *Neumeister v. Österrike*, Application No. 1936/63. Report of the Commission 27.5.1966; Judgment 7.5.1974; Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgment and Decisions, 11, 812, Nr.8 § 17, domskälen p. 10; Danelius, a.a., s. 78. *Neumeister* arresterades i februari 1961 som misstänkt för skattebedrägeri i samband med exportaffärer. I maj försattes *Neumeister* på fri fot. År 1962 i juli arresterades han åter och förblev häktad fram till september 1964. Kommissionen, liksom Domstolen, fann att en kränkning av art.5 p.3 Europakonventionen förelåg. Domstolen fann bl.a. att häktningsgrunden flyktfara inte hade varit så stor fr.o.m. oktober 1962 att *Neumeister* inte kunde ha frigivits mot borgen.
31. *Matznetter v. Österrike*, Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgments and Decisions, 12, 406, Nr. 10, domskälen p. 11.
32. *Wemhoff v. F.R.D.*, Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgment and Decisions, 11, 796, Nr. 7, domskälen p. 14; *Wemhoff* arresterades i november 1961 som misstänkt för anstiftan till bedrägeri och trolöshet mot huvudman. I november 1964 satte huvudförhandlingarna igång. Ett halvår senare, april 1965, dömdes *Wemhoff* för medhjälp till trolöshet mot huvudman till fängelse i 6 år och 6 månader. Kommissionen fann att en kränkning av art.5 p.3 Europakonventionen förelåg. Domstolen fann emellertid med anledning av att flyktfaran förelegat under hela häktningstiden och att förundersökningen inte kunde ha bedrivits mera skyndsamt, att någon kränkning av art.5 p.3 inte förelåg.
33. *Stögmüller v. Österrike*, Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgment and Decisions, 12, 364, Nr. 9, domskälen p. 15.
34. SOU 1974:88, s. 36. Se även beslut av kommissionen där

- domstolens bedömning av flyktfara har godtagits. Mål 1599/62, Årsbok 6, s. 348.
35. För mer information se kap 5.
36. Danelius, a.a. s. 74.
37. Mål 332/57, *Lawless v. Irland*, Yearbook of the European Convention on Human Rights 2, s. 308 och 3, s. 474; Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgment and Decisions *Lawless Case*, domskälen, p. 9-15; Publications of the European Court of Human Rights, Series B: Pleadings, Oral Arguments, Documents, *Lawless Case*, s. 65.
38. År 1965 antog kommittén i Europarådet Resolutionen (65) 11 angående frihetsberövande vid misstanke om brott. I Resolutionen ålades respektive medlems regering att observera vissa principer, som bl.a. att frihetsberövandet aldrig skall vara obligatoriskt utan endast användas undantagsvis, att det endast skall användas när det är absolut nödvändigt samt att ett beslut om frihetsberövande skall innehålla brottet som åtalet avser samt grunderna för frihetsberövandet. Council of Europe, *Activities in the field of crime problems 1956-1976* (Strasbourg, 1977), s. 35-36; Council of Europe, *Hva gör Europarådet ...*, s. 62-63.
39. Danelius, a.a. s. 74; Castberg, Frede., *Den europeiske konvensjon om menneskerettighetene* (Oslo, 1971), s. 94.
40. Betoningen tillagd.
41. Mål 4771/71 *Collection of decisions of the European Commission of Human Rights* 42, s. 22.
42. Den engelska originalversionen av art.5 p.3: Everyone arrested or detained in accordance with the provisions of paragraph 1.c. of this article shall be brought promptly before a judge or other officer authorized by law to exercise judicial power and shall be entitled to trial within a reasonable time or to release pending trial. Release may be conditioned by guarantees to appear for trial. Council of Europe, *Human Rights in International Law, Basic texts*, Strasbourg 1979.
43. Kärre, Karl., Lindkvist, Harald., Nöjd, Ruben., Redin, Mats., *Engelsk-svensk ordbok*, 3 upplagan (Nacka, 1974); Vising, Johan., *Fransk-Svensk ordbok*, 3 upplagan (Suffolk).
44. För en närmare redogörelse av tidsfristerna för respektive tvångsmedel se kapitlet 5, 7 och 9.
45. 1 och 2 §§ Lag (1952:98) med särskilda bestämmelser i vissa brottmål.
46. Yearbook of the European Convention on Human Rights, Nr. 9, s. 564; Se även Danelius, a.a. s. 76.
47. *Collection of decisions of the European Commission of Human Rights*, Nr. 42, mål 4960/71, s. 49.
48. Skoogström v. Sverige. Mål nr 8582/79. Kommissionens rapport den 15 juni 1983. Se bilaga I.

49. European Human Rights Reports 2, 417; European Court of Human Rights - Schiesser case, Judgement, Strasbourg 4 december 1979, eller Nr. 7710/76; Svjt 1984, s. 397; Prop 1971:125, s. 25, 29 och 31; F.K. motion 1951:459; UU 1951, nr 11; F.K. prot. 1951, nr 18, s. 18-23; Danelius, a.a. s. 76.
50. Advokaten (1983), s. 295-297; Advokaten (1984), s. 183-184.
51. Överenskommelsen innebar att domstolsverket samt riksåklagaren skulle publicera ett sammandrag av kommissionens rapport, samt därigenom se till att domstolarna samt åklagarna undvek att liknande situationer uppkom varigenom en kränkning av art.5 p.3 kunde ske. Därutöver ersattes Skoogström med 5 000 kr för kostnader och förlorad arbetstid. Rättshjälpsnämnden skulle betala Skoogströms juridiska ombud i den mån ersättning inte hade erhållits från Europarådet. Sundberg, Jacob., red. Important events affecting human rights law in Sweden during 1984 (Institutet för offentlig och internationell rätt, 1984), s. 10. Ett sammandrag av kommissionens rapport publicerades i Domstolsverket informerar 1984:5 respektive RÅ-nytt 1984:4.
52. Sundberg, Jacob., Important events affecting human rights law in Sweden during 1984, a.a. s. 6.
53. McGoff v. Sweden, application 9017/80, 1984 6 European Human Rights Reports, s. 101. Se bilaga II och III.
54. Ansökning 8805/79, 8806/79 och 9242/81. Report of the Commission 11 October 1982. Judgment 22.5.1984.
55. Sundberg, Jacob, Important events affecting human rights law in Sweden during 1984, a.a. s. 13-14.
56. 1 och 2 §§ Lag (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål.
57. Betoningen tillagd.
58. Betoningen tillagd.
59. Huruvida svensk lagstiftning kan anses överensstämma med FN-konventionen finns redogjort för i samband med redogörelsen av Europakonventionen.

KAPITEL XII

EN STUDIE AV KOMPARATIV RÄTT

12.1 Inledning

Genom en komparativ studie av olika rättssystem får man en möjlighet att se det egna rättssystemet belyst i skenet av andra rättssystem. Det kan medföra en viss klarhet beträffande det egna rättssystemet eller om inte annat väcka frågor om utformningen av det egna eller andra rättssystem.

I detta kapitel kommer svensk rätt beträffande de personella tvångsmedlen gripande, anhållande och häktning att jämföras med motsvarande regler i vissa andra länders rättssystem. Urvalet av främmande rättssystem har skett med hänsyn till att få en så differentierad analys som möjligt, men är begränsad till länder vars likheter med Sverige är större än olikheterna.

Vid jämförelsen uppmärksammas särskilt brottens svårhetsgrad, grunder för beslut, tidsfrister samt vilken myndighet som är behörig att fatta beslut i samband med ett frihetsberövande vid misstanke om brott.

Jämförelserna sker med utgångspunkt från de regler som förekommer i det främmande rättssystemet. Eventuella skillnader mellan det främmande och det svenska rättssystemet kommer särskilt att påpekas. Avslutningsvis diskuteras grundläggande olikheter respektive likheter mellan de olika rättssystemen inklusive det svenska.

12.2. Danmark

De straffprocessuella tvångsmedlen i dansk rätt finns i Retsplejeloven (Rpl). De två tvångsmedlen gripande och anhållande i svensk rätt motsvaras i dansk rätt av ett tvångsmedel, nämligen "anholdelse".¹ Häktning motsvaras av det danska "varetaegtsfaengsling". Stadgandena om dessa personella tvångsmedel inleds i Rpl med "anholdelse" följt av "varetaegtsfaengsling".

Befogenhet att använda sig av *anholdelse* vid brott som faller under allmänt åtal tillkommer, förutom polisman, även envar förutsatt att den för brottet misstänkte personen grips på bar gärning eller i omedelbar anslutning till brottet. I svensk rätt är envars rätt att gripa en för brott misstänkt person begränsad till brott för vilka påföljden kan bli fängelse. I dansk rätt kan även domstol efter framställan av polisen fatta beslut om "anholdelse". Därutöver kan polisen tillgripa "anholdelse" vid upplopp vari våldshandlingar förekommit samt vid slagsmål, 755 § Rpl.²

Rätten att anhålla en för brott misstänkt person är enligt svensk rätt förbehållen åklagare, 24:7 RB. Enligt dansk rätt kommer åklagaren däremot först in i bilden vid beslut om åtal och då endast i större mål. Denna ordning beror delvis på att i Rpl delas brotten in i "politisager" och övriga brott, 720, 721 §§ Rpl. "Politisager" gäller brott för vilka inte är stadgat svårare straff än böter eller "haefte", dvs. ett kortare frihetsstraff på upp till 6 månader. Dessa ärenden handläggs helt och hållet av polisen, vilket även innebär att polisen väcker åtal samt för talan vid domstol.³

För att "anholdelse" skall kunna tillgripas förutsätts det att "rimelig grund" för misstanke om brott föreligger samt att frihetsberövandet är nödvändigt för att förhindra recidiv, flykt eller kollusion, 755 § Rpl.⁴ Någon större skillnad när det gäller grunderna för ett "anholdelse" respektive ett anhållningsbeslut enligt svensk rätt förekommer således inte.

I Danmark förekom det 63 597 straffrättsliga "anholdelser" år 1982.⁵ Eftersom "anholdelse" motsvaras i svensk rätt av både gripande och anhållande skulle motsvarande siffra för svenska förhållanden bestå av antalet gripna och anhållna personer misstänkta för brott.⁶ Någon löpande statistik över antalet gripna misstänkta för brott förs emellertid inte i Sverige. Det enda materialet som föreligger i detta avseende och som erhöles genom en undersökning gäller för år 1975. Då greps 33 400 personer misstänkta för brott. Därutöver anhölls sammanlagt 4 200 personer. Men i och med att man i Danmark använder sig av "anholdelse" i de fall där misstänkta i Sverige hämtas eller medtages för förhör

bör för en jämförelse även dessa inkluderas i de svenska siffrorna. Antalet blir då 70 000.⁷ Om man tar hänsyn till befolkningmängden så har Danmark ett större antal frihetsberövanden före häktning än Sverige.

Huruvida en gripen och anhållen person skall *begäras häktad* eller frigges beslutas enligt dansk rätt av polisen. Beslut därom måste fattas snarast möjligt efter att personen har gripits. Senast 24 timmar efter gripandet, oavsett helgdag, måste personen ställas inför en domare, 760 § Rpl. Tidsfristen räknas från det faktiska frihetsberövandet.⁸ Enligt svensk rätt kan motsvarande frist innebära 9 dagars frihetsberövande räknat från anhållningsbeslutet.

Beslut om *varetaegtsfaengsling* fattas av domstol efter häktningsförhandling, s.k. grundlovsförhör, 764 § Rpl.⁹ Till skillnad från svensk rätt kan grundlovsförhöret genomföras, förutom i tingshus, även på polisstation.¹⁰ Ett beslut om "varetaegtsfaengsling" förutsätter att det föreligger "begrundet" misstanke om att ett brott vilket har en fängelsepåföljd på mer än 1 år och 6 månader har begåtts. Dessutom skall "bestemte grunde" för flykt-, kollusions- eller recidivfara föreligga, 762 § Rpl.¹¹ Enligt svensk rätt förutsätts sannolika skäl beträffande brottsmisstanken samt att påföljden är fängelse i 1 år eller mer, 24:1 RB.¹²

Förutom "varetaegtsfaengsling" innehåller dansk rätt även en annan typ av häktning, nämligen *retshåndhevelsearrest*. Ett beslut om "retshåndhaevelsearrest" förutsätter att misstanken om att en viss person har begått ett brott är "saerligt bestyrkt". Dessutom skall brottet kunna medföra en påföljd på 6 års fängelse eller mer, samt att hänsyn till allmän laglydnad eller upplysningar om sakens beskaffenhet kräver att personen är frihetsberövad, 762 § 2 st Rpl.¹³ Motsvarigheten till detta stadgande i svensk rätt återfinns i 24:1 3 st RB. Enligt svensk rätt är svårhetsgraden begränsad till brott för vilka den stadgade påföljden inte är mindre än 2 års fängelse. Svensk rätt tillämpar, till skillnad från dansk rätt, en abstrakt beräkningsregel med en minimigräns.¹⁴ Vid "retshåndhaevelsearrest" måste allmänpreventionen eller upplysningar om sakens beskaffenhet kräva att personen är frihetsberövad. Hänvisningar till allmänpreventionen förekommer enligt svensk rätt endast i samband med utdömande av straff, 1:7, BrB. Enligt svensk rätt måste vid ett beslut om häktning vid grövre brott liksom vid andra beslut om häktning flykt-, kollusions- eller recidivfara föreligga. Kravet på fara beträffande dessa rekvisit är däremot lägre jämfört med vid andra häktningsbeslut.

Om förutsättningarna för häktning inte föreligger kan domaren enligt dansk rätt besluta om att anhållandet skall fortgå, s.k. *oprethold anholdelse*. Möjlighet därtill föreligger om utredningsmaterialet inte är tillräckligt för att ett häktningsbeslut kan fattas eller på grund av andra omständigheter. Ett beslut om "oprethold anholdelse" måste innehålla skälen till varför detta beslut

fattades. Senast inom 3 dygn, räknat från grundlovsförhöret, måste beslut fattas om personen skall friges eller häktas, 760 § 4 och 5 st Rpl.¹⁵ I stort sett motsvaras detta av det stadgande i svensk rätt som tillåter anhållande fastän fulla häktningsskäl inte föreligger, 24:5 § 2 st RB. Skillnaden mellan dansk och svensk rätt är emellertid att ett beslut om "oprethold anholdelse" fattas av en domare, medan ett beslut om anhållande enligt svensk rätt alltid fattas av en åklagare.

I samband med häktningsbeslut måste enligt dansk rätt en tidsfrist sättas ut inom vilken *åtal* måste vara väckt, 767 § Rpl. Fristen får inte vara längre än 4 veckor. Fristen kan emellertid förlängas men högst med 4 veckor åt gången samt under förutsättning att den häktade har hörts. Den häktade personen har alltid rätt till en muntlig förhandling men kan även avstå därifrån. I de fall frihetsberövandet pågår i över 3 månader måste emellertid ny häktningsförhandling hållas.¹⁶ I svensk rätt har den häktade personen rätt till ny häktningsförhandling senast 14 dagar efter att personen häktades. Om en ny häktningsförhandling skulle vara utan betydelse kan rätten emellertid besluta om att ny förhandling kan hållas vid en senare tidpunkt, 24:18 RB.

Av de personer som utsattes för "anholdelse" i Danmark år 1982 frisläpptes 89 % inom 24 timmar, 9 % häktades och för 1 % beslutades det om "oprethold anholdelse".¹⁷

Beträffande frihetsberövandets längd i Sverige finns motsvarande information inte beträffande året 1982, utan endast för åren 1975, 1984 och 1985. År 1975 frigavs 45 % av dem som hade gripits och hämtats inom 24 timmar. Motsvarande siffra för 1984 var 42 % och 49 % för år 1985. Med anledning av denna jämförelse mellan Danmark och Sverige kan man dra den slutsatsen, att en betydligt större andel av de personer som är frihetsberövade med anledning av misstanke om brott friges inom 24 timmar i Danmark än i Sverige.

Andelen personer som häktades av dem som anhölls i Danmark var 9 %, dvs. cirka 5 700 personer.¹⁸ Motsvarande andel i Sverige var 9 % år 1975, dvs. 6 590 personer.¹⁹ Under förutsättning att några större förändringar inte har skett beträffande antalet frihetsberövanden mellan år 1975 och 1985 framstår det som om andelen personer som häktas av dem som hämtas, medtas, grips och anhålls är ungefär samma i Sverige och i Danmark. Men i förhållande till befolkningsmängden har Danmark flera häktade än Sverige.

I samband med en *undersökning* om användningen av "varetaegtsfaengsling" i Danmark år 1981,²⁰ granskade man bl.a. hur länge frihetsberövandet efter "varetaegtsfaengsling" bestod. Urvalet bestod av uppgifter från kriminalregistret beträffande samtliga personer som hade fått sina ärenden avdömda under de första 3 kvartalen år 1981. Undersökning var emellertid

begränsad till vissa typer av brott.²¹ Med "varetaegtstid" avsågs i denna undersökning tiden från rättsens beslut om "varetaegtsfaengsling" och tills dess att personen frigavs eller dom avkunnades. Av undersökningspopulationen (32 965 ärenden) var det 3 039 personer, dvs. 9 %, som förklarades "varetaegtsfaengslade" av rätten. Hur länge de satt frihetsberövade efter "varetaegtsfaengsling" och tills dess att personen frigavs eller dömdes framgår av tabellen nedan. Av tabellen framgår även motsvarande siffror för frihetsberövanden i Sverige, men för året 1982. När det gäller de svenska förhållandena räknas tiden från anhållningsbeslutet. Därmed bör frihetsberövandets längd hos respektive land kunna vara jämförbara eftersom ett beslut om "varetaektfaengsling" fattas, liksom ett anhållningsbeslut, i de flesta fallen inom 24 timmar efter att personen greps.²²

Tabell 12.1. Frihetsberövandets längd i Danmark 1981, räknat från beslut om häktning och tills dess att personen frigavs eller dom avkunnades²³ och i Sverige 1982, räknat från anhållningsbeslutet;²⁴ i absoluta och procentuella tal.

Dagar ²⁵ Kumulativt %	Danmark 1981			Sverige 1982		
	Antal	%	Kumulativt %	Antal	%	
-14	646	22	22	690	10	10
15-21	314	10	32	1574	22	32
22-30	347	11	43	1762	25	57
31-60	726	24	67	2214	32	89
61-90	377	12	79	256	4	93
91-180	399	13	92	449	6	99
181 ²⁶ -	229	8	100	96	1	100
Bortfall	1	0				
Totalt	3039	100		7042	100	

Av ovan angiven tabell framgår det följaktligen att i den mån det går att göra en jämförelse mellan häktningstidernas längd i Danmark och Sverige, så framstår det som om andelen längre häktningstider är större i Danmark än i Sverige.²⁷ I Danmark satt t.ex. hela 33 % häktade i över 61 dagar medan

motsvarande andel i Sverige var 11 %. Även antalsmässigt har Danmark flera personer som är häktade under en längre tid.

Till skillnad från svensk rätt innehåller dansk rätt en i lag stadgad *proportionalitetsregel*. Den innebär att häktning inte skall användas om påföljden för brottet kan antas bli böter eller "haefte", eller om ett frihetsberövande skulle stå i missförhållande till den därmed åsamkade effekten på den misstänkte personens förhållanden, sakens betydelse och den rättsföljd som kan förväntas om den misstänkte döms, 762 § 3 st Rpl.²⁸

Dansk rätt innehåller fler olika *surrogat* till häktning, som t.ex. tillsyn, anmälningsskyldighet, skyldighet att undergå behandling och borgen.²⁹ Enligt svensk rätt förekommer endast övervakning, reseförbud och anmälningsskyldighet som surrogat, 24:3 och 25 kap. RB.

För de personer som häktas i Danmark utfärdas som regel inga *restriktioner*. Om det föreligger kollusionsfara kan förvaringen av den häktade personen emellertid ske under "isolation". Beslut om restriktioner fattas av domstol i samband med grundlovsförhöret, 770 § Rpl.³⁰ I samband med beslut om "oprethold anholdelse", som dock förekommer i endast drygt 600 fall om året, fattas däremot ofta beslut om restriktioner.³¹

Enligt svensk praxis är det huvudregel att utfärda restriktioner för personer som är frihetsberövade på grund av misstanke om brott, oavsett om kollusionsfara föreligger eller inte.³² Dessutom är det en åklagare och inte en domstol som beslutar om restriktioner enligt svensk rätt.³³

12.3. Finland

De straffprocessuella tvångsmedlen gripande, anhållande och häktning finns i finsk rätt till största delen reglerade i Förordningen den 19 december 1889 om införande av strafflagen (SP). Lagtekniskt inleds tvångsmedlen med häktning samt förutsättningarna därför, följt av reglerna om gripande och anhållande.

Rätten att gripa, *kiinniottaminen*, en för brott misstänkt person tillkommer, förutom polisman, även envar men med den begränsningen att påföljden för brottet måste vara fängelse samt att personen måste gripas på bar gärning eller på flyende fot eller att personen är efterlyst.

Finsk rätt förutsätter att ett gripande *omedelbart* anmäls till häktningsberättigad myndighet, 23 § 1 och 2 st. SP. Behöriga att fatta beslut om häktning är flera polisiära myndigheter, vissa åklagare samt domstol, 22 § SP.³⁴

I praktiken fattas de flesta häktningsbesluten, liksom anhållningsbesluten, av polismyndighet. Ett beslut om häktning av domstol sker undantagsvis och endast i de fall ärendet har tagits upp till prövning av domstol.³⁵ Enligt svensk rätt fattas ett anhållningsbeslut alltid av en åklagare och ett häktningsbeslut av en domstol, 24:7, 16 RB.

Efter att en häktningsmyndighet har hört den misstänkte personen bör myndigheten *omedelbart* fatta beslut om personen skall frigges eller anhållas, *pidättäminen*. För att personen skall kunna anhållas måste förutsättningarna för häktning föreligga, utom i de fall då det är av synnerlig vikt att den misstänkte personen är frihetsberövad medan ytterligare utredning pågår. 23, § 3 st. SP.³⁶ 24:5 RB.

Förutsättningarna för häktning delas in i allmänna respektive särskilda. De allmänna förutsättningarna består av att ett brott skall ha begåtts samt att en person på sannolika skäl är misstänkt för brottet. De särskilda innebär att påföljden för brottet måste vara fängelse i *mer* än 1 år. Enligt svensk rätt räcker det med att påföljden är 1 års fängelse, för att grund för häktning skall anses föreligga. Finsk rätt förutsätter därutöver, till skillnad mot svensk rätt, att det måste vara sannolikt att personen tänker fly eller orsaka kollusion eller att det föreligger skäl att befara fortsatt brottslig verksamhet av den misstänkte personen. Farorekvisiten enligt svensk rätt förutsätter endast att flykt eller kollusion skäligen kan befaras eller att anledning för recidivfara föreligger. Bevisnivån är följaktligen högre i finsk rätt jämfört med svensk rätt. Därutöver innehåller finsk rätt ett stadgande om häktning i de fall den misstänkte har stadigvarande bostad och påföljden inte kan bli mer än 4 års fängelse. För att flyktfara skall anses föreligga under sådana omständigheter krävs det att förberedande åtgärder har vidtagits eller att flyktförsök har gjorts.

I Finland, liksom i Sverige, kan en för brott misstänkt person häktas om påföljden för brottet är fängelse och personen saknar stadigvarande bostad i landet och skäl för flyktfara föreligger. Finsk och svensk rätt skiljer sig inte heller åt i de fall påföljden för brottet är minst 2 års fängelse. Då måste personen häktas om det inte är uppenbart att anledning därtill saknas.

En för brott misstänkt person kan även i Finland häktas oavsett brottets svårhetsgrad, under förutsättning att personen inte kan identifieras eller att personen inte äger stadigvarande hemvist i landet och sannolika skäl för flyktfara föreligger, dvs. att personen genom att avlägsna sig från landet skulle kunna undandra sig lagföring, 20 § SP.³⁷ Även detta stadgande är i överensstämmelse med svensk rätt, förutom att enligt svensk rätt räcker det med att flyktfaran skäligen kan befaras, 24:1, 2 RB.

I Finland betraktas anhållandet som ett självständigt tvångsmedel och inte, som i Sverige, som en förberedande åtgärd till häktning. Till stöd för detta åberopas de långa anhållningstiderna samt att i genomsnitt häktas endast cirka 10 % av

de anhållna personerna. Det finska förfarandet innebär att förundersökningen i de flesta fallen har avslutats under anhållningstiden. Därmed föreligger behov för häktning endast vid flykt- eller recidivfara, men inte vid kollusionsfara.³⁸

År 1979 fattades 37 615 anhållningsbeslut i Finland.³⁹ Motsvarande siffra i Sverige var 24 061, dvs. betydligt färre.⁴⁰

Efter ett anhållningsbeslut måste beslut fattas *ofördröjligen* huruvida personen skall frigges eller häktas, *vangitseminen*. I Finland kan ett anhållningsbeslut enligt huvudregeln inte gälla i mer än 3 *dygn*. Tidpunkten för frihetsberövandet räknas från det att personen infördes hos förhørsmyndigheten på gärningsorten. Tidsåtgång i samband med transport, på upp till 4 *dygn*, räknas inte in i tidsfristen. Fristen inom vilken beslut om häktning eller frigivning måste fattas kan emellertid vid behov förlängas, men med högst 14 *dagar*. Det är möjligt om ytterligare utredning krävs för att beslut skall kunna fattas och det är av synnerlig vikt att den misstänkte personen är frihetsberövad medan ytterligare utredning pågår, 23 § 3 st SP.⁴¹ Enligt finsk rätt är det följaktligen möjligt att med stöd i lagen hålla en för brott misstänkt person frihetsberövad i sammanlagt 21 *dagar*, räknat från tidpunkten då åtgärden vidtogs, innan beslut måste fattas huruvida den misstänkte personen skall häktas eller frigges. Motsvarande tidsfrist enligt svensk rätt är 9 *dagar*.⁴² Förlängning av tidsfristen enligt finsk rätt skall tillämpas undantagsvis, men har i praktiken blivit huvudregel i mer komplicerade utredningsfall.⁴³

Av tabell 12.2. framgår det hur länge de personer som anhölls i Finland år 1979, dvs. 37 615 personer, var frihetsberövande innan beslut fattades om personen skulle häktas eller frigges. I samma tabell redovisas frihetsberövandets längd i Sverige åren 1975 och 1982, dvs. från anhållningsbeslutet och till häktningsförhandlingen.⁴⁴

Tabellen visar att i Finland fattas beslut om huruvida en för brott misstänkt person skall frigges eller häktas för flertalet av de anhållna personerna, dvs. 93 %, inom en vecka efter frihetsberövandet. Motsvarande andel i Sverige var 78 % år 1975 och 67 % år 1982. Med anledning av de långa anhållningstiderna i Sverige beträffande dem som häktas samt med tanke på att i genomsnitt häktas cirka 25 % av de anhållna personerna,⁴⁵ är det liksom i Finland befogat att betrakta anhållandet som ett självständigt tvångsmedel och inte som en förberedande åtgärd till häktning.

I detta sammanhang måste man emellertid komma ihåg, att ett beslut om häktning enligt finsk rätt inte innebär att personen ifråga har blivit förd inför en domare, vilket är fallet enligt svensk rätt. I Finland förs en för brott misstänkt person inför domare först i samband med huvudförhandlingen.

Tabell 12.2.

Anhållningstidens
längd i Finland 1979
i procentuella tal.

Anhållningstidens
längd i Sverige 1975 och 1982
i procentuella tal.

	Finland	Sverige	
Dagar	1979	1975	1982
-7	93	78	67
8-10	3	21	29
11-17	3	2	4
Totalt	99	101	100

Ett beslut om häktning måste enligt finsk rätt *omedelbart* tillställas domstol. Huvudförhandling måste sedan inledas *utan dröjsmål*. Om huvudförhandlingen kommer att hållas i en stad innebär det inom *8 dagar* och om på landet inom *1 månad* efter att anmälan gjorts till domstolen. I de fall huvudförhandlingen måste uppskjutas får det inte ske i mer än *14 dagar* i stad och i *1 månad* på landet, utom i mål där en rättspsykiatrisk undersökning måste göras, 26 § SP.⁴⁶

Om samtliga frister utnyttjas maximalt kan följaktligen en för brott misstänkt person vara berövad friheten under *43 dagar*⁴⁷ i de fall förfarandet äger rum i en stad eller under *2 månader och 21 dagar* om det är på landet, innan personen förs inför en domare.

Förfarandet i Finland⁴⁸ i samband med häktning och huvudförhandling påminner i stort sett om det förfarandesätt som gällde i Sverige före 1942 års RB, t.ex. att ett beslut om häktning innebär att huvudförhandling snarast måste inledas. Samma princip gäller i stort sett i svensk rätt även idag. Häktningstiden kan idag emellertid användas för ytterligare utredning. Åklagaren kan även förlänga häktningstiden genom att begära anstånd med att väcka åtal.

12.4. Norge

Den norska Straffeprocessloven (Strpl) innehåller i kap 14 bestämmelser om "pågrepelse" och "fengsling", dvs. två straffprocessuella tvångsmedel.⁴⁹ De svenska tvångsmedlen gripande och anhållande motsvaras i norsk rätt av ett straffprocessuellt tvångsmedel, "pågrepelse". Lagtekniskt inleds stadgandena om dessa två norska straffprocessuella tvångsmedel med "pågrepelse", varpå sedan följer "fengsling".

Enligt norsk rätt kan en person *innbringes* och *kvarhållas* på en polisstation i 4 timmar, 191 § Strpl.⁵⁰ Om någon kvarhålls längre än 4 timmar måste däremot förutsättningarna för "pågrepelse" föreligga.⁵¹ Enligt svensk rätt kan en person kvarhållas i 6 timmar och i ytterligare 6 timmar ifall personen kan misstänkas för ett brott. Först efter 12 timmar måste personen frigges, gripas eller anhållas, 23:9 RB.

Förutsättningarna för "pågrepelse", 171-174 §§ Strpl, och "fengsling", 184 § Strpl, är i stort sett desamma.⁵² En allmän förutsättning är att det måste föreligga misstanke om att en straffbar handling har begåtts. Beträffande brottsmisstanken skall det föreligga "skjellig" grund för den. Det innebär att misstanken måste vara kvalificerad, dvs. objektivt kunna bevisas, men inte till en sådan grad att den kan utgöra grund för en fällande dom, 171 § Strpl.⁵³ Jämfört med svensk rätt måste bevisnivån enligt norsk rätt⁵⁴ anses vara lägre, eftersom svensk rätt förutsätter att misstanken måste vara grundad på sannolika skäl, i alla fall vid beslut om häktning. Ett anhållningsbeslut enligt svensk rätt kan däremot under vissa förutsättningar även fattas vid en lägre bevisnivå, 24:1 och 24:5 2 st RB.

När det gäller brottets svårhetsgrad kräver norsk rätt vid användningen av pågrepelse och fengsling, att fängelsepåföljden för ett eller flera brott måste vara längre än 6 månader,⁵⁵ dvs. brott som i stort sett faller in under beteckningen "förbrytelser" enligt norsk straffrätt.⁵⁶ Ett undantag utgör emellertid möjligheten till pågrepelse oavsett brottets svårhetsgrad enligt 173 § Strpl. I detta fall förutsätts det emellertid att personen påträffas på bar gärning samt fortsätter sin brottsliga handling.⁵⁷ Svensk rätt möjliggör även gripande och anhållande vid brott av samma svårhetsgrad som enligt norsk rätt. Häktning förutsätter däremot brott med en påföljd på 1 års fängelse eller däröver, såvida inte särskilda förutsättningar föreligger som t.ex. att trovärdiga uppgifter om den misstänkte personens identitet inte föreligger, 24:1 och 24:2 RB.

I norsk rätt, liksom enligt svensk rätt, är det den stadgade och inte den förväntade påföljden som tillmäts avgörande betydelse vid användningen av straffprocessuella tvångsmedel.⁵⁸

Förutom brottsmisstanken och svårhetsgraden hos brottet måste även en av fyra särskilda grunder för "pågreipelse" eller "fengsling" föreligga.

- 1) Det er grunn til å frykte for at han vil unndra seg forfølgingen eller fullbyrdingen av straff eller andre forholdsregler, 171 § Strpl.

Huruvida *flykten* är avsedd att ske till utlandet eller inte spelar ingen roll. Inte heller krävs det att personen har försökt eller gjort förberedelser för att fly. Om flyktfara föreligger eller inte måste emellertid bedömas med anledning av konkreta förhållanden i det enskilda fallet. Av betydelse är den förväntade påföljden, yrke samt eventuella bindningar till hemorten som t.ex. hus och familj. Även försöka att hålla sig gömd för myndigheterna⁵⁹ eller risk för självmord⁶⁰ kan utgöra flyktfara.⁶¹

I samband med flyktfara innehåller norsk rätt, liksom svensk rätt, en regel om häktning oberoende av brottets svårhetsgrad, 173 § Strpl. I de fallen förutsätts det att den misstänkte personen saknar fast bostad i landet och fara föreligger att personen ämnar fly utomlands.⁶²

- 2) Det er naerliggende fare for at han vil forspille bevis i saken, f.eks. ved å fjerne spor eller påvirke vitner eller medskyldige, 171 § Strpl.

Med *kollusionsfara* menas att det måste finnas en reell möjlighet för den misstänkte att utföra den befarade handlingen. De i paragrafen uppräknade handlingarna är inte uttömmande utan utgör endast exempel på sådana handlingar. Kollusionsfara behöver inte endast föreligga beträffande bevismaterial som gäller den misstänkte personen själv, utan kan även gälla material beträffande en medbrottsling.⁶³ Svensk rätt innehåller liksom norsk rätt en regel om kollusionsfara, men endast beträffande det brott personen är misstänkt för. Kollusionsfara kan inte föreligga med anledning av vad en medbrottsling eventuellt kan misstänkas för.⁶⁴

- 3) Det antas påkrevd for å hindre at han på ny begår en straffbar handling som kan medføre høyere straff enn fengsel i 6 måneder, 171 § Strpl.

Grunden *recidivfara* skiljer sig från de övriga grunderna beträffande graden av fara. Vid fara för recidiv krävs det att faran är uppenbar. Omständigheter som kan tyda på recidiv är t.ex. om personen har en omfattande eller långvarig

kriminell bakgrund eller då den kriminella verksamheten utgör en inkomstkälla för den misstänkte personen. Fara för recidiv kan förekomma vid t.ex. förmögenhetsbrott, men även vid brott av mer allvarlig karaktär som t.ex. våldsbrott och sexualbrott. Möjligheterna till att återropa denna grund vid ett frihetsberövande är emellertid begränsad till brott för vilka påföljden är mer än 6 månaders fängelse.⁶⁵ Med anledning av att recidivgrunden måste tillämpas restriktivt måste frihetsberövandet dessutom anses "påkrevd".⁶⁶

4) Han selv begjaerer det av grunner som finnes fyldestgjørende. 171 § Strpl.

Endast samtycke räcker inte för att denna grund skall kunna orsaka ett frihetsberövande, utan det måste vara en *begäran* från den misstänkte personen. Exempel på när denna grund kan komma till användning är i de fall personen som kommer att få en fängelsepåföljd föredrar att vara häktad genast. Tiden som personen suttit häktad avräknas sedan från det ådömda straffet. En annan situation är i de fall den misstänkte är rädd för repressalier, t.ex. vid narkotikabrott. I praxis förekommer denna grund inte ofta.⁶⁷ Någon motsvarighet till denna grund finns inte i svensk rätt. Enligt svensk rätt kan ett samtycke inte utgöra grund för användningen av ett straffprocessuellt tvångsmedel, 24:23 RB.

Norsk rätt innehåller, liksom svensk rätt, en speciell regel om frihetsberövande vid misstanke om grovt brott, *rettshåndhevelsearrest*. Enligt norsk rätt gäller det särskilt grova brott, dvs. med en påföljd på 10 års fängelse eller mer, 172 § Strpl, medan stadgandet enligt svensk rätt inkluderar grova brott med en påföljd på minst 2 års fängelse, 24:1 3 st RB. Skillnaden mellan norsk och svensk rätt är emellertid inte så stor, om det nu föreligger någon skillnad överhuvudtaget. I svensk rätt har man valt att sätta ut en minimigräns beträffande påföljden. Någon sådan minimigräns förekommer inte enligt norsk rätt, utan endast att en viss svårare påföljd måste kunna ådömas. Några särskilda förutsättningar därutöver behöver enligt norsk rätt inte föreligga vilket däremot är fallet, om än med en lägre bevisnivå, enligt svensk rätt. Det innebär emellertid inte att "fengsling" enligt norsk rätt är obligatorisk vid särskilt grova brott.⁶⁸ Ett beslut om frihetsberövande enligt denna grund förutsätter, till skillnad från andra beslut om "fengsling", en högre bevisnivå beträffande misstanken om brott. Det krävs nämligen att "det foreligger tilståelse eller andre forhold som i saerlig grad styrker mistanken", 172 § Strpl. Brott för vilka denna grund kan användas är t.ex. dråp, våldtäkt och grovt rån.⁶⁹

Beslut om *pågrepelse* fattas av åklagare.⁷⁰ Möjlighet finns även att låta rätten fatta beslut i frågan efter en framställan av åklagare. Ett beslut om "pågrepelse"

måste vara skriftligt och innehålla en brottsbeskrivning samt grunderna för frihetsberövandet, 175 § 1 och 2 st Strpl.⁷¹ Om beslut av åklagaren inte utan fara kan avvaktas har även en vanlig polisman befogenhet att fatta sådant beslut. Om så sker måste en åklagare emellertid snarast möjligt underättas om "pågreipelsen". Rätten till att kunna tillgripa "pågreipelse" tillkommer dessutom envar, om den misstänkte personen grips på bar gärning eller under flykt. 176, 178 §§ Strpl.⁷²

Efter att en för brott misstänkt person har "pågreipits" måste personen, om hon/han inte frigges dessförinnan, ställas inför en domare så snart som möjligt, vilket innebär *senast dagen efter pågreipelsen*. Har inte en häktningsframställning utfärdats inom denna frist måste anledningen därtill nedtecknas, 183 § Strpl.⁷³ I stort sett förs de flesta inför domare inom 24 timmar efter "pågreipelsen" trots att inga häktningsförhandlingar äger rum på sön- och helgdagar. Tidsåtgång i samband med transporter räknas emellertid inte in i tidsfristen.⁷⁴

Beslut om *fengsling* fattas av rätten. Förutsättningarna för att en person skall kunna "fengslas" är i stort sett de samma som vid pågreipelse. Ett beslut om "fengsling" måste innehålla en hänvisning till relevant lagrum. Domaren måste även ange vilka de objektiva grunder är som utgör bevis för att kravet på "skjellig" grund beträffande brottsmisstanken kan anses uppfyllda. Ett beslut om häktning måste därutöver specificera vilken eller vilka av de särskilda häktningsgrunderna som ligger till grund för beslutet, dvs. en konkret redogörelse om varför exempelvis flyktfara kan anses föreligga, 184 § Strpl.⁷⁵

I samband med beslut om "fengsling" måste även en frist sättas ut inom vilken åtal måste vara väckt, 185 § Strpl. Fristen måste vara så kort som möjligt och får inte överstiga 4 veckor, men kan däremot upprepas ett obegränsat antal gånger. Undantag från 4-veckors-regeln kan emellertid förekomma, t.ex. om en rättspsykiatrisk undersökning måste genomföras, vid omfattande ekonomisk brottslighet, svåra narkotikabrott samt vid grovt rån, dråp eller våldtäkt.⁷⁶

Beträffande användningen av "pågreipelse" förs det ingen officiell statistik i Norge. År 1974 genomfördes emellertid en undersökning, vilken visade att det sker mellan 9 000 - 10 000 "pågreipelser" per år.⁷⁷ Inte heller i Sverige förs det någon löpande statistik över antalet personer som grips misstänkta för brott. Det enda tillgängliga material som finns beträffande gripna personer erhöles vid en undersökning genomförd år 1975. Den visar att år 1975 greps 33 400 personer, hämtades 10 900 personer samt medtogs 25 700 personer misstänkta för brott, dvs. sammanlagt 70 000 personer.⁷⁸

Även beträffande användningen av "fengsling" är det svårt att veta det exakta antalet. Men det rör sig om cirka 3 000 - 3 500 per år.⁷⁹ I Sverige finns det inte heller någon löpande officiell statistik över antalet personer som häktas. De

resultat som erhållits genom undersökningar visar att år 1975 häktades cirka 6 250 personer,⁸⁰ år 1982 7 200 personer⁸¹ och år 1985 cirka 7 400 personer. Det kan därför antas att antalet häktade personer är ungefär lika stort i Sverige som i Norge om man tar hänsyn till befolkningens mängden.

Recidivfara förekom i Norge år 1974, liksom i Sverige år 1975,⁸² oftare än andra grunder vid beslut om häktning. Denna grund förekom i Norge antingen som ensam grund eller tillsammans med annan bland mer än hälften av besluten om häktning.⁸³

Hälften av de häktade i Norge år 1974 var misstänkta för stöld. Andra brott som förekom ofta bland de "fengslade" var våldsbrott och narkotikabrott.⁸⁴ I Sverige år 1975 var det förmögenhetsbrotten som dominerade bland de häktade personerna. Över hälften av de häktade personerna var misstänkta för någon typ av förmögenhetsbrott, varibland grov stöld och grovt häleri dominerade. Andelen vålds- och narkotikabrott var ungefär lika stora.⁸⁵

I en undersökning i Norge år 1974 beträffande "fengsling" framgick det att av de 250 häktningsbesluten var det 17 ärenden, dvs. 7 %, där målet lades ned eller åtalet ogillades.⁸⁶ Av de häktade personerna i Sverige var det endast 1 % för vilka åtalet blev ogillat eller nedlagt.⁸⁷ Om "fengsling" och häktning skulle kunna anses jämförbara skulle en jämförelse mellan Norge och Sverige innebära, att andelen fall där ärendet läggs ned eller åtalet ogillas är betydligt större i Norge än i Sverige. En förklaring till skillnaden mellan de båda länderna kan vara tillgången till material vid beslut om "fengsling" respektive häktning. Ett beslut om "fengsling" fattas redan dagen efter den misstänkta personen greps, medan ett beslut om häktning kan dröja upp till mer än en vecka efter att personen greps och anhölls. Utredningsmaterialets omfång kan därför förutsättas vara helt annorlunda vid ett beslut om "fengsling" jämfört med vid ett beslut om häktning. Detta kan således vara en förklaring till varför en större andel av häktningsbesluten i Norge än i Sverige leder till att ärendet läggs ned eller att åtalet ogillas. Det förhållandet att det i Sverige inte väcktes åtal för 20 % av de anhållna tycks bekräfta detta.

I samband med reglerna om "pågripelse" och "fengsling" finns det en *proportionalitetsregel*, 174 och 184 §§ Strpl. Den innebär att ett frihetsberövande av en för brott misstänkt person inte kan ske, om med hänsyn till sakens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt, åtgärden skulle framstå som ett "uforholdsmessig" ingrepp. Vid bedömningen skall hänsyn tas till sakens allvar, graden av misstanke, hur stor skada själva frihetsberövandet kan vålla personen ifråga, hur pass stor betydelse frihetsberövandet har för att klara upp ärendet, förväntad påföljd samt den misstänktes ålder, eventuell sjukdom och arbetssituation. Om den misstänkta personen är under 16 år måste speciell hänsyn tas.⁸⁸ Någon proportionalitetsregel vid användningen av gripande, anhållande och häktning finns inte inskriven i svensk lag.

Norsk rätt innehåller även *surrogat* till "pågreipelse" och "varetektsfengsling", 181 och 188 §§ Strpl. Som alternativ till "pågreipelse" finns t.ex. anmälningsskyldighet, reseförbud, lämnande av säkerhet eller att den misstänkte får lämna ifrån sig vissa identitetshandlingar. De i lagen uppräknade surrogaten är emellertid inte uttömmande.

Beslut om surrogat fattas av rätten, men av åklagare i de fall rätten har beslutat om "pågreipelse". Om polisen utfärdar beslut om surrogat måste det föreligga ett skriftligt samtycke av den misstänkte personen.⁸⁹

De i svensk rätt uppräknade surrogaten är uttömmande och innehåller, till skillnad från norsk rätt, inte borgen. "Fengsling" kan nämligen ersättas med borgen, men endast efter beslut av domstol.⁹⁰ En annan skillnad mellan svensk och norsk rätt i detta avseende är, att enligt svensk rätt kan åklagaren besluta om ett surrogat utan att rätten tagit del av ärendet, 25:3 RB.

Beslut om eventuella *restriktioner* i samband med att en person är frihetsberövad fattas i Norge av domstol och ofta i samband med häktningsförhandlingen. Ett beslut om restriktioner måste innehålla grunderna för beslutet, 186 § Strpl. Detta förfarandesätt skiljer sig helt från det enligt svensk rätt. Behörig att fatta beslut om restriktioner hos oss är åklagaren samt undersökningsledaren. Ett beslut om restriktioner behöver inte heller innehålla grunderna för beslutet.⁹¹

Med anledning av att Norge har undertecknat *Europakonventionen* om de mänskliga rättigheterna ger man enligt 4 § Strpl konventionen företräde framför Strpl.⁹²

4 § Strpl. Lovens regler gjelder med de begrensninger som er anerkjent i folkeretten eller følger av overenskomst med fremmed stat.

Även Sverige har undertecknat ovan nämnda konvention, men det har inte inneburit att man har gett den samma ställning i straffprocessen som man har gjort i Norge.

12.5. England och Wales

De svenska straffprocessuella tvångsmedlen gripande, anhållande och häktning motsvaras i England och Wales av "arrest" och "remand in custody". Reglerna

om dessa två tvångsmedel samt förfarandet i samband därmed finns spridda i ett antal olika lagar.⁹³

Tvångsmedlet *arrest*⁹⁴ kan tillgripas vid skälig misstanke om brott vars påföljd är fastställd enligt lag, om brott för vilket en person över 21 år kan ådömas 5 års fängelse,⁹⁵ eller om brott vilka definieras som "arrestable offences". När det gäller "arrestable offences" kan arrest även tillgripas innan brottet är fullbordat, dvs. vid försök, förberedelse, stämpling och medverkan till brott, Section 24 (1),(2),(3) PCEA.

Förutom *polisman* tillkommer rätten att kunna tillgripa arrest även *envar*, under förutsättning att någon håller på att begå en "arrestable offence" eller att någon har skälig grund för att befara att en viss person kommer att begå en sådan handling. I de fall en "arrestable offence" har begåtts kan envar alltid arresteras den som är skyldig, även om det endast föreligger skälig misstanke, Section 24 (4),(5),(6),(7) PCEA.⁹⁶ Envars möjlighet till att kunna gripa en för brott misstänkt person är följaktligen mer omfattande i engelsk rätt än i svensk rätt.

I de fall skälig misstanke om brott, eller försök därtill, föreligger men handlingen inte består av en "arrestable offence", kan en *polisman* arresteras personen förutsatt att en av de allmänna förutsättningarna för arrest föreligger. De allmänna förutsättningarna består i huvudsak av följande: att tvivelsmål beträffande den misstänkte personens identitet eller adress föreligger, att det finns skälig anledning att befara att personen kommer att skada sig själv, annan person eller egendom, att det föreligger skälig anledning att befara att personen kommer att störa den allmänna ordningen, eller att barn eller annan sårbar person måste skyddas från personen ifråga, Section 25 (1),(2),(3) PCEA.⁹⁷ De allmänna förutsättningarna för arrest stämmer således i stort sett överens med de särskilda häktningsskälen enligt svensk rätt. Den engelska polismannens befogenheter att arresteras framstår emellertid som mer omfattande, t.ex. som häktningsgrund enligt svensk rätt förekommer inte möjligheten till att kunna arresteras vid fara för att personen kommer att störa den allmänna ordningen.

Efter att en för brott misstänkt person har arresterats måste hon/han föras till en polisstation, där behörig polisman fattar beslut om huruvida tillräckliga bevis föreligger för att *åtal* skall kunna väckas. Om beslut om åtal inte kan fattas kan personen ifråga fortfarande hållas frihetsberövad under förutsättning att det är nödvändigt med anledning av *kollusionsfara*, Section 37 (1),(2),(3),(4) PCEA. I annat fall måste personen friges, antingen mot eller utan *borgen*, vilket beslutas av polisman. Friges personen mot borgen kan personen ifråga

åläggas vissa villkor, som t.ex. att inte besöka en viss adress eller att infinna sig på polisstationen för nya förhör, Section 34 (1),(2),(5) PCEA.⁹⁸

Utan att åtal har väckts kan en för brott misstänkt person inte vara frihetsberövad i mer än 24 timmar. Tidsfristen räknas antingen från tidpunkten då personen ifråga infann sig på polisstationen eller från tidpunkten då personen arresterades, beroende på vilken tidpunkt som inträffade först, Section 41 PCEA. Friges inte personen måste hon/han föras inför rätta inom 24 timmar.

Vid grova *arrestable offences* kan en misstänkt person emellertid hållas frihetsberövad i 36 timmar, förutsatt att skälig grund för kollusionsfara föreligger samt att utredningen bedrivs skyndsamt, Section 42 (1),(2) PCEA. Beslut om fortsatt frihetsberövande utan att åtal har väckts kan även meddelas av domstol. Den misstänkte personen måste då först föras inför en domare. För ett beslut av domstol om fortsatt frihetsberövande krävs det att det skall anses nödvändigt på grund av skälig risk för kollusionsfara, att brottet är att anses som en grov "arrestable offence" samt att undersökningen bedrivs skyndsamt. Ansökan om fortsatt frihetsberövande måste ske inom 36 timmar, efter att personen infann sig på polisstationen eller arresterades, eller inom 6 timmar efter 36 timmarsfristen ifall en domstol inte fanns tillgänglig. Ett beslut om fortsatt frihetsberövande kan inte gälla för en längre period än 36 timmar, Section 43 (1),(2),(3),(4),(5),(12) PCEA. Däremot kan det förlängas med ytterligare 36 timmar eller upphöra inom 96 timmar efter att personen infann sig på polisstationen eller arresterades, Section 44 PCEA. I fall domstolen inte finner anledning till fortsatt frihetsberövande kan personen alltid frigges mot eller utan borgen.

Häktningsförhandlingar hålls även på lördagar i England och Wales. Däremot sker inga förhandlingar på söndagar, juldag samt på långfredag, Section 46 (8) PCEA.

Från den nu nämnda normala rutinen finns vissa undantag. Frihetsberövandet kan sålunda bestå om någon av följande förutsättningar föreligger: Tvivelsmål föreligger om den misstänkte personens namn eller adress; personen ifråga måste skyddas eller det finns skälig anledning att befara att personen ifråga kommer att skada annan person eller egendom; eller, att flykt- eller kollusionsfara föreligger, Section 38 (1) PCEA. Men *as soon as is practicable* och under inga omständigheter senare än domstolens nästa sammanträde måste den misstänkta personen föras inför rätta, Section 46 PCEA.⁹⁹

Vid häktningsförhandlingen måste beslut fattas om personen skall frigges eller bli *remanded in custody*. Friges personen skall det ske mot *borgen*. Att bryta mot borgen är ett brott i sig och för vilket påföljden kan bli upp till 3 månaders fängelse eller £400 i böter, om ärendet avgörs i "the Magistrates' Courts".

Avgörs ärendet däremot i "the Crown Court" kan en påföljd på upp till 12 månaders fängelse ådömas eller ett obestämt bötesbelopp.¹⁰⁰ Ett frigivande mot borgen kan även förenas med villkor som i stort sett påminner om häktningssurrogaten enligt svensk rätt, t.ex. anmälningsskyldighet eller att lämna ifrån sig passet. Uppfyller personen inte de ålagda villkoren skall personen genast arresteras. Borgen kan även förenas med att ställa en säkerhet.

Borgeninstitutet i den bemärkelsen att personen måste ställa en säkerhet används numera väldigt sällan.¹⁰¹ Förfarandet bygger på presumptionen att en misstänkt person är oskyldig tills bevisad skyldig och att personen inte i onödan bör vara frihetsberövad, dvs. att i princip har alla som är misstänkta för ett brott rätt att bli frigivna mot borgen, utom vid högförräderi, BA.¹⁰² Av dem som arresteras friges omkring 80 % mot borgen, de flesta redan av polisen.¹⁰³ Rätten att friges mot borgen innehåller emellertid flera undantag och vilka i stort sett överensstämmer med förutsättningarna för häktning enligt svensk rätt, dvs. på grund av flykt-, kollusion- eller recidivfara eller att det föreligger tvivelsmål om personens identitet. En misstänkt person kan även bli "remanded in custody" på grund av att hon eller han behöver skydd, BA.¹⁰⁴

I samband med häktningsförhandlingen ajourneras målet tills dess att huvudförhandling kan hållas. Målet får emellertid inte ajourneras i mer än 8 dagar. Därefter måste personen på nytt föras inför rätta. Däremot kan målet ajourneras flera gånger.¹⁰⁵

Vid varje tillfälle måste domstolen pröva om personen kan friges mot borgen. Om en för brott misstänkt person har blivit nekad borgen är det emellertid svårt att senare bli beviljad sådan. För att bättre kunna förbereda sig förekommer det att personen avstår från rätten att begära att få bli frigiven mot borgen vid första tillfället i rätten. Enligt fallet "the Nottingham Justices", år 1980, kan en ny ansökan om borgen inte heller prövas förrän nya omständigheter föreligger. Enligt fallet "the Slough Justices" utgör t.ex. omständigheten att åtal har väckts inte anledning till att frågan om borgen måste tas upp till prövning på nytt av rätten. Om "the Magistrates' Court" vägrar att pröva en begäran om borgen kan personen emellertid alltid vända sig till en "Crown Court judge in chamber", Section 60 CJA.

En person som av rätten har blivit vägrad borgen kan skriftligen godta att först efter 28 dagar åter föras inför rätta.

Den genomsnittliga häktningstiden för personer i mål, vilka avgörs av "the Magistrates' Courts", dvs. brott för vilka den ådömda påföljden inte kan bli högre än 6 månaders fängelse eller £ 1000, var år 1983 omkring 2 veckor.¹⁰⁶ I de fall målet måste prövas av "the Crown Court" är häktningstiden mycket längre. År 1983 var den genomsnittliga häktningstiden 10 veckor på landet respektive 16 veckor i London.¹⁰⁷

En jämförelse med svenska förhållanden kompliceras av olikheterna i de två rättssystemen. Anhållningstiden enligt svensk rätt kan bli tämligen lång jämfört med engelska förhållanden. Därför måste en jämförelse beträffande häktningstider för de svenska förhållandena inkludera anhållningstiden, för att bilden skall bli någorlunda rättvis. Tillgänglig statistik finns endast för året 1985 samt är uppdelad på anhållningstid respektive häktningstid. Den genomsnittliga anhållningstiden var 7 dagar och motsvarande siffra för häktningstiden var 19 dagar.¹⁰⁸ Det skulle ge en genomsnittlig häktningstid på ungefär 26 dagar, dvs. över 3 veckor. Det svenska genomsnittet för häktningstid ligger följaktligen betydligt högre jämfört med motsvarande genomsnitt hos "the Magistrates' Courts", medan det motsatta förhållandet råder mellan svenska förhållanden och den genomsnittliga häktningstiden vid "the Crown Courts".

Av de åtalade personerna som häktades i England och Wales var det cirka 3 % som förklarades oskyldiga av rätten och ungefär 1/3, dvs. 37 %, ådömdes en icke frihetsberövande påföljd.¹⁰⁹ Den stora andelen som inte ådömdes en frihetsberövande påföljd förklaras med att eftersom de suttit häktade en längre tid kunde de inte ådömas en frihetsberövande påföljd.¹¹⁰ Jämfört med Sverige år 1982 var det 2 % av de häktade för vilka åtalet lades ned eller åtalet ogillades. Cirka 15 % ådömdes en icke frihetsberövande påföljd.¹¹¹ Andelen häktade personer som ådöms en frihetsberövande påföljd är följaktligen mycket större i Sverige än i England och Wales. En förklaring kan möjligtvis vara de långa häktningstiderna i England och Wales. Men även i Sverige förekommer det långa häktningstider. Förklaringarna till denna skillnad mellan de två rättssystemen är troligen komplicerad, men någon närmare granskning av detta kan inte göras här.

12.6. Frankrike

I Frankrike motsvaras de svenska straffprocessuella tvångsmedlen gripande, anhållande och häktning av *garde à vue* och *détention provisoire*. Stadgandena om dessa tvångsmedel finns i Code de Procédure Pénale (CPP) från 1959. År 1971 genomfördes emellertid vissa lagändringar beträffande de personella tvångsmedlen.

Förutom att en polisman har rätt att gripa en för brott misstänkt person kan även en privat person gripa en person som håller på att begå en brottslig handling för vilken en fängelsepåföljd kan komma att ådömas. Den gripne måste därefter genast överlämnas till polisen, Art.73 CPP.¹¹²

I fransk rätt är det en domare, "juge d'instruction", som leder förundersökningen i brottmål samt fattar beslut om åtal.¹¹³

Garde à vue innebär ett frihetsberövande utan rättslig prövning under 48 timmar av en för brott misstänkt person, men även av vittnen, Art.61 CPP.¹¹⁴ Under de första 24 timmarna sker det frihetsberövandet under ansvar av polisen. De följande 24 timmarna sker det däremot under ansvar av en åklagare. Förlängning av tidsfristen till 48 timmar bör endast ske undantagsvis. Vid beslut om förlängning måste skälen till åtgärden antecknas, Art.63, 64 och 68 CPP.¹¹⁵ Ett anhållningsbeslut av detta slag kan utfärdas av statsåklagaren ifall en undersökningsdomare inte redan finns inkopplad på fallet.¹¹⁶

Innan fristen på 48 timmar löper ut måste emellertid den misstänkte personen frigges eller föras inför en domare.

"Garde à vue" kan tillgripas vid följande 3 tillfällen:

1. om den misstänkte personen grips på bar gärning,
2. inom ramen för en polisutredning, samt
3. vid förundersökning.

För att en person skall kunna anhållas förutsätts det att hon/han greps på bar gärning med att begå en straffbar handling, hade för avsikt att begå en sådan handling, påträffades med stöldgods eller andra bevis som visar på att personen har begått ett brott eller att personen är efterlyst, Art.53 CPP.¹¹⁷

Beslut om *détention provisoire* fattas av en undersökningsdomare antingen 24 timmar eller 48 timmar efter frihetsberövandet, Art.77 CPP.¹¹⁸ Förutsättningarna för att en för brott misstänkt person skall kunna häktas beroende av huruvida brottet är att betrakta som allvarligt, "crimes", eller som mindre allvarligt, "contraventions" eller "délits". Är brottet att betrakta som allvarligt föreligger inga begränsningar beträffande domarens möjligheter att häkta personen. Om brottet däremot är att betrakta som mindre allvarligt, måste följande förutsättningar föreligga för att en misstänkt person skall kunna häktas:

- 1) att sannolika skäl beträffande brottsmisstanken föreligger och att påföljden för brottet är 2 års fängelse eller däröver, och
- 2) att rättslig övervakning inte är tillräcklig samt att
- 3) a) kollusionsfara föreligger,
- b) den allmänna ordningen måste kunna upprätthållas,
- c) den misstänkte personen måste skyddas,
- d) recidivfara föreligger, eller
- e) flyktfara föreligger.¹¹⁹

En allmän förutsättning för ett beslut om häktning är dessutom att åtgärden måste vara oundgängligen erforderlig för utredningen eller på grund av säkerhetsskäl.

I motsats till fransk rätt är möjligheterna till att enligt svensk rätt kunna häkta en för brott misstänkt person begränsad även om brottet är grovt. Men att undgå häktning är emellertid nästan omöjligt, eftersom det då krävs att det måste vara uppenbart att anledning till häktning saknas, 24:1 RB. Häktningsförutsättningarna vid mindre allvarliga brott i fransk rätt stämmer däremot i stort sett överens med motsvarande i svensk rätt. Vissa häktningsgrunder i fransk rätt, t.ex. för att upprätthålla den allmänna ordningen, eller för att skydda den misstänkte personen, förekommer emellertid inte i svensk rätt.

Enligt "Code de Procédure Penal" kan ett beslut om häktning gälla i *4 månader*. Därefter kan häktningstiden emellertid förlängas efter beslut av rätten med 4 månader i taget. Vissa begränsningar beträffande förlängning av häktningstiden gäller emellertid om den häktade personen tidigare inte har varit ådömd en längre fängelsepåföljd än 3 månader och påföljden för brottet som misstanken avser inte överstiger 5 års fängelse. I dessa fall kan häktningstiden förlängas endast 1 gång och då med 2 månader, Art. 139 CPP.

När det gäller frihetsberövandets varaktighet för dem som häktades föreligger följande statistik beträffande år 1970. Se tabell 12.3.

Av tabellen framgår det bl.a. att hela 33 % av de häktade personerna var frihetsberövade i mellan 1 månad och 4 månader. Andelen häktade som var frihetsberövade utöver 4 månader var däremot endast 12 %. Det kan innebära att tidsfristen på 4 månader innan ny häktningsförhandling måste hållas utnyttjas när det gäller flertalet häktade personer.

Tabell 12.3. Häktningstidens längd i Frankrike år 1970 i absoluta och procentuella tal.^{120a}

Dagar	Antal	%
-5	11 759	17
6-30	18 962	27
31-120	23 153	33
121-180	4 795	7
181-240	1 959	3
241-	1 693	2
Ej avslutade ärenden	7 881	11
Totalt	70 202	100

Även fransk rätt innehåller, liksom svensk rätt, möjligheter till att ersätta ett frihetsberövande i samband med en förundersökning i brottmål med ett *surrogat*. I fransk rätt består detta surrogat av rättslig övervakning, s.k. *contrôle judiciaire*, och inkluderar olika åtgärder. Bland de olika åtgärderna förekommer vad som enligt svensk rätt benämns som anmälningsskyldighet och reseförbud. Därutöver kan personen t.ex. åläggas att lämna ifrån sig vissa identitetshandlingar, ställa säkerhet samt att inte ha något samröre med vissa personer eller förbjudas att utöva en viss typ av yrkesverksamhet. Art. 139 CPP.

Beslut om rättslig övervakning fattas av en undersökningsdomare. Förutsättningen för att en misstänkt person skall kunna underkastas rättslig övervakning är att påföljden för brottet kan bli fängelse. Om personen inte fullföljer sina åligganden i samband med den rättsliga övervakningen kan personen häktas. Dessutom gäller den allmänna förutsättningen, liksom vid beslut om häktning, att åtgärden endast får tillgripas om det är oundgängligen erforderligt för utredningen eller om det sker på grund av säkerhetsskäl.^{120b}

12.7. Förbundsrepubliken Tyskland

I Förbundsrepubliken Tyskland (BRD) finns reglerna om straffprocessuella tvångsmedel i Strafprozessordnung (StPo). Enligt tysk rätt¹²¹ motsvaras de svenska straffprocessuella tvångsmedlen gripande och anhållande av ett tvångsmedel, dvs. *vorläufige Festnahme*, 127 § StPo. Det finns emellertid ytterligare ett tvångsmedel för gripande, nämligen *Ergreifung*, vilket innebär verkställighet av ett redan fattat häktningsbeslut, 114 § StPo.¹²²

Häktning enligt svensk rätt motsvaras av det tyska *Untersuchungshaft*, 112 och 113 §§ StPo. Lagtekniskt påminner utformningen av de tyska tvångsmedlen om utformningen av de svenska, dvs. de inleds med förutsättningarna för häktning.

Rätten att använda sig av *vorläufige Festnahme* tillkommer envar, under förutsättning att den misstänkte personen grips på bar gärning eller på flyende fot från själva brottsplatsen samt att flyktfara föreligger eller att personens identitet inte genast kan fastställas. Därutöver får åklagare och polis använda sig av "vorläufige Festnahme" om förutsättningarna för häktning föreligger och ett beslut om häktning av domstol inte utan fara kan avvaktas, 127 § StPo.

Jämfört med svensk rätt ges envar större befogenheter i BRD, eftersom enligt svensk rätt en privat person endast kan gripa en för brott misstänkt person om påföljden för brottet kan bli fängelse.

Beträffande polisens respektive åklagarnas befogenheter skiljer sig dessa från svensk rätt på så sätt, att enligt huvudregeln förutsätter ett gripande enligt tysk rätt en häktningsorder av en domstol, s.k. "Haftbefehl". Både polis och åklagare är följaktligen underordnad domstolens kontroll redan på detta stadium av en förundersökning i brottmål. Men om domstolsbeslutet inte utan fara kan avvaktas får man använda sig av "vorläufige Festnahme".¹²³

Efter att en för brott misstänkt person har gripits måste personen ofördröjligen föras inför en domare, dock senast *dagen efter* gripandet, oavsett om det gäller "vorläufige Festnahme" eller "Ergreifung", 115 och 128 §§ StPo.¹²⁴ Därmed övertar domaren ansvaret för den misstänkte personen. Har den misstänkte gripits utan en häktningsorder av domstol, föreligger naturligtvis möjligheter att frige personen innan fristen inom vilken han måste överlämnas till en domare utgår. Friges personen kan det ske mot att personen ställer säkerhet, 127a § StPo.

I de fall den misstänkte personen inte friges utan förs inför en domare, åligger det domaren att förhöra personen om brottet och häktningsgrunderna. För en häktningsförhandling gäller det olika tidsfrister beroende på vilken typ av

gripande och anhållande det gäller. Gäller det ett "vorläufige Festnahme" måste domaren höra personen *på samma dag* som personen förs till domaren. Även vid "Ergreifung" måste personen höras genast, men senast dagen efter att personen fördes inför en domare. Oavsett helgdag måste förhören genomföras, 115 och 128 §§ StPo. Motsvarande frist enligt svensk rätt är ett frihetsberövande som kan fortgå i sammanlagt 9 dagar, 24:12, 24:13 RB.

Ett beslut om häktning, *Untersuchungshaft*, fattas av domstol.¹²⁵ Förutsättningarna för ett häktningsbeslut är bl.a. att personen ifråga måste vara starkt misstänkt för ett brott, *er der Tat dringend verdächtig ist*. 112 § StPo innehåller även stadganden om vilka grunder som måste föreligga vid ett beslut om häktning. Liksom enligt svensk rätt består de av flykt-, kollusions- samt recidivfara. Därutöver förekommer häktningsgrunden flykt, vilket innebär att den misstänkte personen har flytt eller håller sig gömd.¹²⁶ I svensk rätt faller denna grund in under flyktfarebegreppet.

Överhuvudtaget är häktningsgrunderna mer specificerade i 112 § StPo jämfört med motsvarande stadganden i 24:1 RB. För att häktningsgrunden *kollusionsfara* enligt tysk rätt skall anses kunna föreligga, krävs det med anledning av den misstänkte personens förhållanden att starka misstankar förekommer om att han skulle kunna:

- a) förstöra, ändra, undanskaffa, undertrycka eller förfalska bevismedel,
- b) obehörigen påverka medskyldiga, vittnen eller sakkunniga, eller
- c) förmå andra att utföra sådan handling.¹²⁷

Innehållsmässigt skiljer sig troligen inte förutsättningarna för kollusionsfara från svensk rätt. Men till skillnad från 112 § StPo har man enligt svensk rätt valt att inte exakt ange i lagtext vad som menas med kollusionsfara. RB:s bestämmelser om kollusionsfara är följaktligen inte uttömmande till skillnad från vad som gäller motsvarande stadganden i StPo.

Detsamma gäller häktningsgrunden *recidivfara*.¹²⁸ En ytterligare skillnad jämfört med svensk rätt är att denna häktningsgrund endast kan förekomma vid vissa brottstyper. Dessa brott består av:

- 1) vissa grövre sexualbrott, samt
- 2) vissa grövre förmögenhets-, vålds- och narkotikabrott.

Faran för recidiv måste för ett beslut om häktning kunna påvisas av bestämda omständigheter, som visar på att den misstänkte personen innan han har lagförts för det misstänkta brottet kommer att begå nya svåra brott av samma art, eller att han kan komma att fortsätta med det brottet som personen ifråga

redan är misstänkt för. För att undanröja faran för recidiv måste häktningen anses nödvändig. Användningen av recidivfara som häktningsgrund begränsas ytterligare i 112 § StPo genom att den förväntade påföljden för brottet måste vara minst 1 års fängelse, 112 och 112a §§ StPo. Enligt svensk rätt är det den stadgade påföljden för brottet som tillmäts betydelse samt vid recidivfara förutsätts det att påföljden för brottet är 1 års fängelse eller däröver. En ytterligare begränsning som förekommer enligt StPo, men inte enligt svensk rätt, vid tillämpningen av häktningsgrunden recidivfara är att den misstänkte någon gång under de senaste 5 åren måste ha varit dömd för samma typ av brott, 112a § StPo.¹²⁹

Liksom svensk rätt innehåller StPo regler om häktning vid *grövre brott*. Enligt 112 § StPo är det emellertid begränsat till brott mot annan persons liv. Därutöver måste, liksom vid övriga beslut om häktning misstanken vara stark. Någon av häktningsgrunderna flykt, flykt-, kollusions- eller recidivfara behöver inte föreligga,¹³⁰ vilket emellertid är fallet enligt svensk rätt om än med en mycket låg bevisnivå, 24:1 3 st RB.

För brott med en *lägre svårhetsgrad*, dvs. brott för vilka påföljden inte kan bli mer än 6 månaders fängelse, är möjligheterna till häktning i tysk rätt begränsade. Vid sådant brott får inte en person häktas på grund av kollusionsfara. Inte heller flyktfara kan utgöra grund för ett beslut om häktning, såvida inte den misstänkte personen redan har flytt en gång eller försökt att fly, om den misstänkte saknar fast hemvist i landet eller om personen inte kan identifieras, 113 § StPo.¹³¹

Även i svensk rätt är möjligheterna till att häkta begränsade vid ovan nämnda brottstyper. Trots de olika uttryckssätten beträffande möjligheter till häktning vid mindre allvarliga brott, måste StPo:s och RB:s regler i detta avseende anses stämma väl överens med varandra.

Under den tid som en person sitter häktad kan hon/han enligt tysk rätt när som helst begära en *omprövning av häktningsbeslutet*, men tidigast 3 veckor efter föregående häktningsförhandling. Om personen har suttit häktad i 3 månader utan att häktningsbeslutet har omprövats, måste domstolen emellertid ex officio se till att en ny häktningsförhandling äger rum, 117 paragrafen StPo. Samma skyldighet åligger enligt svensk rätt även svensk domstol. Domstolens skyldigheter ex officio i detta avseende är emellertid mer omfattande än i StPo. Enligt svensk rätt måste nämligen ny häktningsförhandling hållas var fjortonde dag tills dess att åtal har väckts, utom i de fall en ny häktningsförhandling skulle vara utan betydelse, 24:18 RB.

StPo innehåller, till skillnad från RB, en tidsfrist om hur länge en person kan sitta häktad utan att åtal har väckts och domstolsförhandlingar har inletts.

Fristen är 1 år, 122a § StPo. Men redan efter att en person har varit häktad i 6 månader förutsätts det särskilda omständigheter, t.ex. omfattande förundersökning, för att personen skall kunna förbli häktad. Ett beslut om fortsatt häktning utöver 6 månader kan dessutom endast förordnas av högre domstol, 121 och 122 paragraferna StPo.¹³²

En jämförelse mellan BRD och Sverige beträffande antalet frihetsberövade personer misstänkta för brott försvåras av skillnader i indelningen av det statistiska materialet. *Statistik* från BRD beträffande frihetsberövande vid misstanke om brott inkluderar nämligen endast dem som var frihetsberövade innan ärendet avgjordes vid domstolsförhandlingar. Följaktligen inkluderar den inte de personer som var frihetsberövade men som inte åtalades eller de som är åtalade men för vilka ärendet inte har tagits upp av domstol ännu eller fall där lagföring har skett men inte genom huvudförhandling.

År 1980 var antalet frihetsberövade enligt ovan angiven definition 37 401 personer eller 4 % av alla personer som fick sitt ärende avgjort av domstol.¹³³ Av tabellen nedan framgår det hur länge dessa personer var frihetsberövade innan rättegång. Mer än hälften av dem som var frihetsberövade fram till huvudförhandling fick vänta i över 1 månad på rättegång.

Tabell D. Frihetsberövandets varaktighet innan huvudförhandling i BRD 1980 i absoluta och procentuella tal.¹³⁴

Månader	Antal	%
1	15 158	41
1<-3	9 900	26
3<-6	6 919	18
6<-12	4 176	11
12<-	1 248	3
Totalt	37 401	99

När det gäller frihetsberövandets längd i Sverige år 1982, fick mer än hälften domen avkunnad inom 1 månad efter att personen hade anhållits. Mellan 1 och

3 månader fick 36 % vänta, av dem som var häktade fram tills dess att dom hade avkunnats, och 4 % mellan 3 och 6 månader. För 1 % av dem som var häktade fram till dom dröjde det över 6 månader innan dom avkunnades.¹³⁵

Om man bortser från olikheterna i det statistiska materialet framstår det som om andelen längre frihetsberövanden, dvs. över 3 månader, bland dem som var häktade fram till huvudförhandling eller dom, är större i BRD än i Sverige.

Till skillnad från RB innehåller StPo en *proportionalitetsregel*, 112, 120 §§ StPo. Ett beslut om häktning får inte stå i missförhållande till sakens betydelse och den förväntade påföljden.¹³⁶

StPo innehåller *surrogat* för häktning. Men till skillnad från svensk rätt där surrogaten tillämpas i stället för att man fattar beslut om häktning, tillämpas surrogaten i BRD genom att domaren inhiberar verkställigheten av ett redan fattat häktningsbeslut, 116 § StPo.¹³⁷ Praktiskt sett föreligger det ingen skillnad mellan de 2 tillvägagångssätten, eftersom enligt svensk rätt en person som inte uppfyller sina skyldigheter i samband med tillämpningen av häktningssurrogat omedelbart häktas. Det tyska förfarandesättet innebär emellertid, att ifall personen inte uppfyller de uppställda kraven så berövas friheten igen på ett redan fattat häktningsbeslut. Något sådant beslut föreligger inte enligt svensk rätt, utan en ny häktningsförhandling måste äga rum. Under tiden är personen frihetsberövad utan att något anhållnings- eller häktningsbeslut föreligger.

Vilket surrogat som skall användas är i tysk rätt beroende av på vilken grund beslutet om villkorlig häktning fattades. Består grunden av flyktfara kan den misstänkte personen åläggas anmälningsskyldighet, reseförbud eller att ställa säkerhet. Vid kollusionsfara kan personen förbjudas att ta kontakt med medbrottslingar och vittnen. Även vid recidivfara kan ett häktningsbeslut inhiberas, om det kan antas att den misstänkta personen kommer att följa vissa bestämda anvisningar, 116 § StPo.¹³⁸ Enligt svensk rätt förutsätter användningen av surrogat att anhållnings - eller häktningsskäl föreligger, 25:1 RB.

Under häktningstiden hålls personen *isolerad*. Efter särskild prövning kan den häktade emellertid tillåtas att vistas tillsammans med andra häktade personer, 119 § StPo.

BRD har, liksom Sverige, skrivit under *Europakonventionen*. Men i BRD har konventionen givits samma status som en lag, vilket innebär att bestämmelserna i konventionen omedelbart träder i laga kraft samt att lika hänsyn måste tas till Europakonventionen som till annan lag vid beslut av domstol.¹³⁹

12.8. Slutsatser

Den komparativa studien beträffande tvångsmedlen gripande, anhållande och häktning visar på flera olikheter men även på många likheter mellan det svenska rättssystemet och de övriga här redovisade rättssystemen. Studien innebär en möjlighet till att se de personella tvångsmedlen i ett processrättsligt vidare perspektiv.

De tre svenska tvångsmedlen gripande, anhållande och häktning motsvaras i samtliga här redovisade rättssystem, utom det finska, av *två tvångsmedel*. Det innebär att gripande och anhållande i svensk rätt motsvaras i dansk rätt av "anholdelse", i norsk rätt av "pågrepelse", i engelsk rätt av "arrest", i fransk rätt av "garde à vue" och i tysk rätt av "vorläufige Festnahme". Någon större skillnad processrättsligt mellan det svenska alternativet jämfört med de andra ländernas system föreligger emellertid inte. Ett gripande enligt svensk rätt kan endast ske om anhållningsskäl föreligger, 24:7 RB.

Rekvisiten som måste vara uppfyllda vid ett frihetsberövande, dvs. beträffande graden av misstanke, brottets svårhetsgrad samt avsikten med frihetsberövandet, exempelvis flyktfara, är i stort sett desamma i de olika rättssystemen. Vissa skillnader förekommer som exempelvis i tysk rätt, där användningen av grunden recidivfara är begränsad till vissa mer allvarliga brottstyper.¹⁴⁰ Huruvida grunderna för ett frihetsberövande regleras uttömmande eller inte i lagtexten varierar också. I tysk rätt exempelvis är stadgandena om kollusionsfara och recidivfara uttömmande reglerat, medan det motsatta gäller i svensk rätt. När det gäller bevisnivån både beträffande brottsmisstanken och grunderna för ett frihetsberövande, är det däremot svårare att exakt peka på huruvida några skillnader eller inte förekommer mellan de olika rättssystemen. Detsamma gäller kravet på svårhetsgrad hos det misstänkta brottet.

Bland de olika rättssystemen, inklusive det svenska, förekommer det skillnader men även likheter, beträffande olika *processsubjekts befogenheter* i samband med att en person är misstänkt för ett brott. När det gäller *envars* rätt att gripa/anhålla en för brott misstänkt person förekommer mindre skillnader mellan de olika rättssystemen. Detsamma gäller *polismannens* respektive *åklagarens* rätt att gripa/anhålla. Däremot förekommer det skillnader beträffande *domstolens* möjlighet att delta aktivt redan på detta stadium av brottmålsprocessen, dvs. före huvudförhandling. Processrättsligt skulle man här

kunna referera till tre olika former beträffande domstolens deltagande och vilka mer eller mindre kan antas utgöra ett uttryck för den ackusatoriska respektive inkvisitoriska processprincipen: Den första där domstolen enligt huvudregeln beslutar om att personen skall anhållas. Detta förfarande tillämpas bl.a. i engelsk och tysk rätt. Den andra, där domstolen vid en häkttningsförhandling tar ställning till huruvida personen skall vara frihetsberövad eller inte, tillämpas bl.a. i svensk, dansk och norsk rätt. Samt den tredje där domstolen först i samband med huvudförhandling beslutar om den åtalade personen skall vara frihetsberövad eller inte. Detta tillvägagångssätt tillämpas i finsk rätt. Den första av dessa tre olika former kompletteras i de flesta fallen med att om ett beslut av domstol inte utan fara kan avvaktas, så kan den misstänkte personen ändå gripas/anhållas. I de rättssystem där denna form tillämpas, t.ex. i det engelska "arrest with warrant" respektive det tyska "Ergreifung" är det i praxis undantagsregeln som har blivit huvudregel. Det innebär att i de flesta fallen grips/anhålls personen utan att domstol har utfärdat en häkttningsorder och undantagsvis tillämpas det i lagen förespråkade tillvägagångssättet.

Domstolens roll är även av avgörande betydelse när det gäller *frihetsberövandets längd* för en person som är misstänkt för brott. Totalt sett förekommer det ett flertal olika frister under ett frihetsberövande, men den allra väsentligaste är den tidsfrist inom vilken en misstänkt och frihetsberövad person måste föras inför en opartisk domare. Denna frist är i Danmark, Norge, England och Wales, samt i Förbundsrepubliken Tyskland begränsad till 24 *timmar*, "dagen efter" eller "domstolens nästa sammanträde". Sverige och Finland skiljer sig från de övriga länderna genom att i svensk rätt är motsvarande frist 9 dagar och i finsk rätt 43 dagar om huvudförhandling kommer att äga rum i en stad, eller 2 månader och 21 dagar om det sker på landet.

Den *statistiska jämförelsen* som i viss mån har kunnat genomföras visar att den lagstadgade tidsfristen inom vilken en för brott misstänkt och frihetsberövad person måste föras inför domstol inte har någon avgörande betydelse för det totala frihetsberövandets längd, dvs. fram tills dess att saken avgörs. Men man måste emellertid komma ihåg att den lagstadgade fristen inom vilken personen måste föras inför en domare inte i första hand har till syfte att korta ned det totala frihetsberövandets längd utan att garantera rättssäkerheten.

Av betydelse för frihetsberövandets totala längd vid misstanke om brott är däremot tidsfristerna för att väcka åtal, när ny häkttningsförhandling måste hållas samt möjligheterna till uppskov med huvudförhandlingen. Tidsfristen inom vilken åtal måste vara väckt är 4 veckor i dansk och norsk rätt, 4 månader enligt fransk rätt och 3 veckor enligt tysk rätt jämfört med 2 veckor enligt svensk rätt. Samtliga rättssystem innehöll emellertid möjlighet till att förlänga

åtalsfristen.

De franska respektive tyska rättssystemen innehåller emellertid vissa absoluta frister i detta avseende. I fransk rätt kan en för brott misstänkt person vara häktad i högst 6 månader, om personen ifråga inte tidigare varit ådömd en frihetsberövande påföljd över 3 månader samt påföljden för brottet som misstanken avser inte överstiger 5 års fängelse. Enligt tysk rätt kan en för brott misstänkt person sitta häktad i högst 1 år. Men redan efter 6 månader krävs det särskilda omständigheter för att personen skall kunna förbli häktad, som exempelvis att förundersökningen är omfattande. Ett beslut om häktning utöver 6 månader kan dessutom endast förordnas av högre domstol. De övriga länderna, inklusive Sverige, har ingen sådan maximiregel.

I samband med ett frihetsberövande kan *restriktioner* utfärdas beträffande den anhållne eller häktade personens möjligheter till att ha kontakt med omvärlden. Vem eller vilka som har behörighet att besluta om restriktioner varierar bland de olika rättssystemen. I vissa är det domstol som fattar beslut om restriktioner för den frihetsberövade personen, som exempelvis i dansk och norsk rätt. I det svenska rättssystemet är det däremot åklagaren som fattar beslut om restriktioner.

I de flesta här redovisade rättssystemen förekommer en lagreglerad *proportionalitetsregel* i samband med beslut om frihetsberövande vid misstanke om brott. Men bl.a. det svenska och finska rättssystemet saknar en i lag inskriven proportionalitetsregel.

Häktningssurrogat förekommer i samtliga här redovisade rättssystem utom i det finska. Reglerna om vilka surrogat som förekommer i respektive rättssystem är mer eller mindre uttömmande reglerat. Häktningssurrogaten var ungefär desamma i de olika rättssystemen. Borgen eller lämnande av säkerhet som inte förekommer i det svenska rättssystemet ingår däremot i det danska, norska, engelska, franska samt i det tyska rättssystemet.

Fotnoter

1. Begreppet används även i andra fall av omhändertaganden, där man i Sverige gärna talar om "tillfälliga omhändertaganden", exempelvis omhändertagande av ordningsstörande personer eller identifiering av "misstänkta personer", 13 och 14 §§ Polislagen (1984:387), och av berusade personer, Lag (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m.; Det inkluderar även våra regler beträffande "hämtning och medtagande för förhör" för *polisens* del. Se Hurwitz, Stephan., Den danske strafferetspleje, 2 upplagan (Köpenhamn, 1949), s. 616-617. Skall en misstänkt "medtagas för förhör" bör han sålunda anses vara "anholdt".
2. Gammeltoft-Hansen, Hans, Straffprocessuelle tvangsindgreb (Köpenhamn, 1981), s. 110; Gomard, Bernhard., Møller, Jens., Kommentaret Retsplejeloven (Danmark, 1982), s. 80-83; Leigh, L.H., Hall William, J.E., The Management of the Prosecution Process in Denmark, Sweden and the Netherlands (London, 1981), s. 12.
3. Gammeltoft-Hansen, Hans., Faengslingforudsætninger (Köpenhamn, 1973), s. 28; Leigh, a.a. s. 12-13; HEUNI, Helsinki institute for crime prevention and control affiliated with the United Nations, Criminal Justice Systems in Europe, No 5 (Helsinki, Finland, 1985), s. 75.
4. Gammeltoft-Hansen, Straffprocessuelle tvangsindgreb, a.a. s. 98; Gomard, a.a. s. 80-81; Gammeltoft-Hansen, Hans., Gomard, Bernard., Philip, Allan., Danish Law, A general survey (Köpenhamn, 1982), s. 387.
5. SOU 1985:27, s. 112.
6. Här avses de som anhålls efter att de har hämtats eller medtagits till förhör.
7. SOU 1977:50, s. 260-263.
8. Gomard, a.a. s. 88-89; Leigh, a.a. s. 11. Denna regel om att en för brott misstänkt person som har gripits har rätt att bli förd inför domare snarast möjligt och senast 24 timmar efter frihetsberövandet är även grundlagsskyddad i dansk rätt.
9. Gomard, a.a. s. 101-102. Gammeltoft-Hansen, Straffprocessuelle tvangsindgreb, a.a. s. 110.
10. SOU 1985:27, s. 110.
11. Gammeltoft-Hansen, Straffprocessuelle tvangsindgreb, a.a. s. 97, 102-105. Gomard, a.a. s. 93-98.
12. Någon exakt jämförelse beträffande brottens svårhetsgrad går

- inte att göra, eftersom brotten kan tillmätas olika värden i respektive rättssystem. Jfr. Gammeltoft-Hansen, Faengslingforudsætninger, a.a. s. 29-30.
13. Gomard, a.a. s. 93, 98-100.
 14. Utgörs enligt dansk rätt av brott för vilka påföljden enligt praxis kan förväntas bli mellan 8 och 10 månaders fängelse. SOU 1985:27, s. 110.
 15. Gomard, a.a. s. 88-90.
 16. A.a. s. 108-110.
 17. SOU 1985:27, s. 112.
 18. A.a.
 19. SOU 1975:50, s. 263.
 20. Philip, Bodil., Heide-Jørgensen, Ida., Varetaegtsundersøgelsen, Justitsministeriets kriminalpolitiska forskningsgrupps forskningsrapport nr 23 (Juni 1983).
 21. Philip, a.a. s. 20-22.
 22. För närmare information se avsnitt 7.2.2.3.
 23. Philip, a.a. s. 33.
 24. SOU 1985:27, s. 257-258.
 25. Jämförelsen mellan de statistiska materialen kan inte bli exakt på grund av att det svenska materialet räknar frihetsberövandet i dagar, vilka inte har delats in i överensstämmelse med antalet dagar i en månad, medan det danska materialet även använder sig av månader beträffande de längre frihetsberövandena.
 26. Enligt det danska materialet var det 56 personer som var frihetsberövade i över 12 månader. Det svenska materialet innehåller inga uppgifter utöver 1 person som var frihetsberövad i mer än 181 dagar, dvs. över 6 månader.
 27. Philip, a.a. s. 34.
 28. Gammeltoft-Hansen, Straffprocessuelle tvangsindgreb, a.a. s. 97, 99, 151; Gomard, a.a. s. 100-101.
 29. Gomard, a.a. s. 104-108; Leigh, a.a. s. 15.
 30. Gomard, a.a. s. 113-116.
 31. SOU 1985:27, s. 112. Se även Politiets årsberetning 1981 (Köpenhamn, 1982), Tabell 5, s. 124.
 32. Se avsnitt 7.7.2.
 33. Lag (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl..
 34. Även i *rysk rätt* kan ett beslut om häktning fattas av en åklagare. I övrigt stämmer bestämmelserna om straffprocessuella tvångsmedel i rysk rätt väl överens med motsvarande bestämmelser i svensk rätt. Ådahl, Andreas., Några huvuddrag av Sovjetunionens processrätt (Uppsala, 1975), s. 9; Se även Fundamentals of Soviet Criminal Legislation, The Judicial System and Criminal Court Procedure. Official texts and commentaries (Moscow, 1960), s. 63, 74-76 och 92.
 35. Träskman, P.O., Åtalsrätt (Helsingfors, 1980), s. 217-218;

- Tirkkonen, Tauno., Grunddragen av Finlands processrätt (Helsingfors, 1966), s. 191-192, 200-210.
36. Träskman, a.a. s. 217; Tirkkonen, a.a. s. 202; RP nr 14 -1985 rd, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagstiftning om förundersökning och tvångsmedel i brottmål, s. 44.
37. Tirkkonen, a.a. s. 198-199; Träskman, a.a. s. 216.
38. RP nr 14 - 1985 rd. a.a. s. 43.
39. A.a.
40. Riksåklagarens arbetsstatistik 1979.
41. HEUNI, a.a. s. 91.
42. När det gäller de svenska förhållandena bortses i detta sammanhang från tidsåtgång i samband med att häktningsframställning vidarebefordras till domstol. Maximifristen på 9 dagar gäller särskild häktningsförhandling. I de fall häktningsförhandlingen sker i samband med huvudförhandling blir maximifristen 12 dagar.
43. Träskman, a.a. s. 217.
44. SOU 1985:27, s. 253-254.
45. A.a. s. 219.
46. Tirkkonen, a.a. s. 201.
47. Vi bortser ifrån eventuell tidsåtgång i samband med att domstolen skall informeras om häktningsbeslutet.
48. I samband med förslag till reform av rättegångsförfarandet i Finland har även förslag till lagstiftning om tvångsmedel förekommit. Ett förslag, utarbetat av en arbetsgrupp vid justitiedepartementets lagberedningsavdelning, presenterades år 1973. Förslaget innebar bl.a. att i överensstämmelse med internationella konventioner skulle en för brott misstänkt person kunna vara anhållen i högst 3 dygn utan domstolsprövning. Om personen skulle begäras häktad, måste en häktningsframställning utfärdas senast inom 3 dygn räknat från tidpunkten för gripandet. Endast domstol skulle vara behörig att besluta om häktning. Därutöver föreslog arbetsgruppen övervakning och reseförbud som alternativ till häktning.
- Förslaget om förkortad anhållningstid samt att endast domstol skulle vara behörig att fatta beslut om häktning kritiserades starkt, speciellt av polisen. Något lagförslag utarbetades aldrig, men reformarbetet fortsatte och år 1985 presenterade regeringen en proposition, som bl.a. innehåller förslag till lagstiftning om tvångsmedel i brottmål.
- Lagtekniskt innebär förslaget att de personella tvångsmedlen inleds med stadganden om gripande, följt av anhållande och häktning.
- Envars rätt att gripa vidgas enligt förslaget till att omfatta inte endast brott med fängelsepåföljd, utan även vissa brott för vilka böter kan ådömas, dvs. lindrig misshandel, snatteri, lindrig

förskingring, lindrigt bedrägeri och egenmäktigt tillgrepp.

Behörighet att fatta beslut om anhållande tillkommer i stort sett dem som enligt gällande lag anses vara häkttningsberättigade. Huruvida en gripen person skall anhållas eller ej måste beslutas inom 24 timmar efter gripandet. För ett anhållningsbeslut förutsätts det i stort sett att rekvisiten för häktning enligt nu gällande lagstiftning är uppfyllda. Förslaget innebär emellertid vissa skillnader, som t.ex. för att fara för flykt, kollusion eller recidiv skall anses föreligga måste risken därför vara sannolik. Beträffande kravet på fängelsepåföljd på mer än 1 år, föreslår regeringen att vid anhållningsbeslut räcker det med att påföljden för brottet är minst 1 års fängelse. Därutöver kan en för brott misstänkt person anhållas om det är synnerligen viktigt att personen är frihetsberövad med anledning av brottsutredningen, ett s.k. *kvalificerat anhållande*.

Efter anhållningsbeslutet måste personen senast på tredje dagen efter gripandet frigges eller begäras häktad hos domstol. Häktningsyrkandet kan emellertid anstå ytterligare 4 dagar om ytterligare utredning behövs och det är av synnerlig vikt att den misstänkte personen är frihetsberövad under tiden. Tidsåtgång i samband med transport ingår inte i tidsfristen.

Efter att en domstol mottagit en häkttningsframställning måste en häkttningsförhandling hållas senast efter 3 dagar. En för brott misstänkt person kan häktas om anhållningsskäl föreligger. Däremot kan grunden för ett kvalificerat anhållningsbeslut inte utgöra skäl för ett häkttningsbeslut.

Därutöver innehåller den finska regeringens proposition ett förslag om att reseförbud skall kunna ersätta anhållande och häktning. I samband med reseförbudet skall även vissa anvisningar kunna utfärdas, t.ex. anmälningsskyldighet på polisstationen på vissa bestämda tider eller skyldighet att vistas på anstalt eller sjukhus. JLP 3/1973, s. III f, s. 83, 91 ff, 151, 160 ff, 170 ff; Träskman, a.a. s. 221, 223-224; RP nr 14 - 1985 rd, a.a. s. 1, 42-62, 92-97.

49. En synonym till "fengsling" är "varetektsfengsling". Strpl antogs 1981 och trädde i kraft 1 januari 1986. Se bl.a. Andenaes, Johs., Tanker omkring ny norsk straffeprocesslov, i Festskrift till Hans Thornstedt (Stockholm, 1983), s. 21 ff. Se även SOU 1983:57, s. 103-104.
50. Bratholm, Anders., Du må ikke tåle ... (Norge, 1970), s. 11. Inbringelse är inte ett straffprocessuellt tvångsmedel. Att bestämmeelserna därom finns i Strpl beror helt enkelt på att man inte har funnit något bättre ställe. Andenaes, Johs., Norsk straffeprocess (Oslo, 1985), s. 98. Se även Bratholm, Anders., Strafferett og samfunn (Norge, 1980), s. 388-389; HEUNI, a.a. s. 119.

51. Andenaes, Norsk straffeprosess, a.a. s. 98, 115 ff.
52. A.a. s. 104.
53. Bjerke, Hans, Kristian., Straffeprosessuelle tvangs- og rettsmidler (Norge, 1985), s. 13-14; Bjerke, Hans, Kristian., Fengsling, (Norge, 1981) s. 107-109; Bjerke, Hans, Kristian., Tvangs- og rettsmidlene i straffeprosessen (Norge, 1981), s. 18; Bratholm, Anders., Pågrepelse og varetektsfengsel, (Oslo, 1957), s. 168-192.
54. Andenaes, Norsk straffeprosess, a.a. s. 106-107. Se även Bratholm, Pågrepelse og varetektsfengsel, a.a. s. 169-170; Bjerke, Fengsling, a.a. s. 107.
55. Andenaes, Norsk straffeprosess, a.a. s. 104; Andenaes, Johs., Nytt i den nye Straffeprosessloven (Oslo, 1982), s. 71. Ot prp nr 53, s. 18-34.
56. Lindrigare brott betecknas som "forseelser" och beträffande vilka polismyndigheterna t.ex. kan föra talan i domstol. Bratholm, Anders., Strafferett og samfunn, a.a. s. 25-26; Hov, Jo., Påtalemyndighetens organisasjon og kompetanse (Bergen, 1983), s. 39-40.
57. Andenaes, Norsk straffeprosess, a.a. s. 114-115; NOU 1980:28, s. 44-45; Prp. ikrl. s. 24-26; Bjerke, Straffeprosessuelle tvangs- og rettsmidler, a.a. s. 16-17, 22-23; Bjerke, Hans, Kristian., Keiserud, Erik., Straffeprosessloven, Band I (Norge, 1986), s. 470-472.
58. Bjerke, Straffeprosessuelle tvangs- og rettsmidler, a.a. s. 15-16.
59. NOU 1980:28, s. 43.
60. Bratholm, Pågrepelse og varetektsfengsel, a.a. s. 229, jfr. med s. 219.
61. Bjerke, Straffeprosessuelle tvangs- og rettsmidler, a.a. s. 16-17; NOU 1980:28, s. 43-44.
62. Andenaes, Norsk straffeprosess, a.a. s. 114-115; NOU 1980:28, s. 43-44; Prp. ikrl., s. 24-26; Bjerke, Straffeprosessuelle tvangs- og rettsmidler, a.a. s. 16-17, 22-23.
63. Andenaes, Norsk straffeprosess, a.a. s. 108-109; NOU 1980:28, s. 45-47.
64. Se bl.a. SOU 1985:27, s. 77.
65. Andenaes, Norsk straffeprosess, a.a. s. 109-111; NOU 1982:28, s. 48-52; Bjerke, Fengsling, a.a. s. 116-120; Bjerke, Straffeprosessuelle tvangs- og rettsmidler, a.a. s. 17-19.
66. Andenaes, Norsk straffeprosess, a.a. s. 110.
67. Andenaes, Norsk straffeprosess, a.a. s. 111; Bjerke, Straffeprosessuelle tvangs- og rettsmidler, a.a. s. 19; Bjerke, Fengsling, a.a. s. 126-127.
68. Andenaes, Norsk straffeprosess, a.a. s. 112-113; NOU 1980:28, s. 52-54; Bjerke, Straffeprosessuelle tvangs- og rettsmidler, a.a. s. 21-22.
69. Därutöver kan en person enligt norsk rätt också "pågripas" eller

- "fengslas" om det kan bli aktuellt med en "sikring", dvs. en dom som innebär att den misstänkte personen, som befaras begå nya brott, ådöms psykiatrisk vård eller annan förvaring. 171 § 2 st Strpl. Stadgandet innebär följaktligen ett undantag från att vid pågripelse eller fengsling skall den allmänna förutsättningen om en straffbar handling föreligga. Andenaes, Norsk straffeprocess, a.a. s. 111-112; Jfr. NOU 1980:28, s. 62-63. Se även Prp. ikrl., s. 37. Bjerke, Straffprocessuella tvangs- og rettsmidler, a.a. s. 14, 19-21. Detta har samband med det förhållandet, att en person som enligt norsk rätt är "utilregnelig" inte kan föröva "brott". Om hon/han emellertid genom handling visar att hon/han är farlig, kan hon/han i straffprocessuella former dömas till vård eller "sikring". I och med brottsbalkens införande avskaffades i Sverige otillräknelighetsbegreppet, dvs. alla kan föröva brott, även psykiskt sjuka och barn. Se bl.a. Sveri, Knut., Fri från påföljd, i Festskrift till Hans Thornstedt (Stockholm, 1983), s. 679 ff. samt Sveri, Knut., Om användning av straffrättsliga påföljder i Norden, Västtyskland och England, i SOU 1986:15, s. 62.
70. Vanligtvis ett polisbefäl med juridisk utbildning. Dessa räknas i Norge till åklagarmyndigheten.
 71. Andenaes, Norsk straffeprocess, a.a. s. 116; NOU 1980:28, s. 56-57, 86; Prp. ikrl., s. 37-39; Hov, Jo., Påtalemyndighetens organisasjon og kompetanse, a.a. s. 28; Bjerke, Straffprocessuella tvangs- og rettsmidler, a.a. s. 29-31.
 72. Bratholm, Strafferett og samfunn, a.a. s. 203; Hov, a.a. s. 28, 38-39. Bjerke, Straffprocessuella tvangs- og rettsmidler.
 73. När det gäller t.ex. "landssviksaker" kan polisen vänta i en vecka med att föra den misstänkte personen inför en domare. Andenaes, Norsk straffeprocess, a.a. s. 118-119; Jfr. Bjerke, Fengsling, a.a. s. 24-25; Bjerke, Straffprocessuella tvangs- og rettsmidler, a.a. s. 31.
 74. Bjerke, Straffprocessuella tvangs- og rettsmidler, a.a. s. 31; SOU 1985:27, s. 114.
 75. Andenaes, Norsk straffeprocess, a.a. s. 120-122; Bjerke, Straffprocessuella tvangs- og rettsmidler, a.a. s. 34-35. Jfr. även NOU 1980:28, s. 65-67; Prp. ikrl., s. 42-44 samt Bratholm, Pågripelse og varetektsfengsling, a.a. s. 271-273; Bjerke, Fengsling, a.a. s. 47-52;
 76. Andenaes, Norsk straffeprocess, a.a. s. 122-124; Prp. ikrl., s. 44, 46, 49-50; Bjerke, Straffprocessuella tvangs- og rettsmidler, a.a. s. 35-36.
 77. Materialet är hämtat från månaderna juni och oktober 1974. Huruvida uppgifterna uppger det exakta antalet pågripelser eller inte är emellertid svårt att veta. Någon jämförelse med förhållandena i Sverige kan därför inte göras; Bjerke, Straffprocessuella tvangs- og rettsmidler, a.a. s. 12; Bjerke, Fengsling, a.a. s. 18-20; NOU 1980:28, s. 101-102, 148-155;

- Andenaes, Norsk straffeprocess, a.a. s. 103.
78. SOU 1977:50, s. 263.
79. Andenaes, Norsk straffeprocess, a.a. s. 103; Bjerke, Straffeprocessuella tvangs- og rettsmidler, a.a. s. 12; Bjerke, Fengsling, a.a. s. 18-20; NOU 1980:20, s. 148-155.
80. Inkluderar endast personer som häktats vid särskild häktningsförhandling. SOU 1977:50, s. 119.
81. SOU 1985:27, s. 219.
82. SOU 1977:50, s. 273-274.
83. Andenaes, Norsk straffeprocess, a.a. s. 109-110; NOU 1980:28, s. 164-165.
84. Andenaes, Norsk straffeprocess, a.a. s. 104.
85. SOU 1977:50, s. 266-269.
86. Andenaes, Norsk straffeprocess, a.a. s. 107; NOU 1980:28, s. 175; Jfr även Bratholm, Pågripelse og varetektfengsel, a.a. s. 95.
87. För 5 % av undersökningspopulationen var beslut om åtal inte fattat när undersökningen avslutades. SOU 1977:50, s. 277-279.
88. Andenaes, Norsk straffeprocess, s. 100. Se även Andorsen, Kjell V., Om varetektfengsling og uforholdmessig inngrep. Lov og Rett (1984), s. 79-98; NOU 1980:28, s. 57; Bjerke, Straffeprocessuella tvangs- og rettsmidler, a.a. s. 24-25.
89. Andenaes, Norsk straffeprocess, a.a. s. 127-129; Bjerke, Straffeprocessuella tvangs- og rettsmidler, a.a. s. 25-28.
90. Andenaes, Norsk straffeprocess, a.a. s. 128-129. Ot prp nr 53, s. 34-35.
91. 24:11 RB; 16 § Lag (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.
92. Andenaes, Norsk straffeprocess, a.a. s. 101.
93. Bl.a. i följande: the Police and Criminal Evidence Act (PCEA),(1984), the Bail Act (BA),(1976), the Magistrates' Courts Act (MCA),(1952,1980), the Prosecution of Offences Act (POA),(1985), the Criminal Justice Act (CJA),(1967,1972,1982), the Supreme Court Act (SCA),(1981), the Powers of Criminal Courts Act (PCCA),(1973) samt the Criminal Law Act (CLA),(1967,1977).
94. Enligt engelsk rätt kan man skilja på "arrest with a warrant" och "arrest without a warrant". "Arrest with a warrant", vilket är ovanligt, innebär att en domstol efter en framställan av polismyndighet har utfärdat en häktningsorder beträffande en misstänkt personen. MCA. "Arrest without a warrant" innebär följaktligen, att en misstänkt person har gripits utan att domstol dessförinnan har fattat beslut därom. Hampton, Celia., Criminal procedure, 3rd ed. (London, 1982), s. 74-75, 79-80; Kiralfy, A.K.R., The English Legal System, 6th ed. (London, 1978), s. 129-130; Hall Williams, J.E., Criminology and Criminal Justice (London,1982), s. 202-203. Eftersom "arrest without a warrant" förekommer oftast är

det denna typ av arrest som förstås med uttrycket arrest i denna framställning.

95. T.ex. stöld eller inbrott.
96. Hampton, a.a. s. 80.
97. McBarnet, Doreen J., *Conviction* (Hong Kong, 1981), s. 39; *The Criminal Law Act 1967*; Hall Williams, a.a. s. 202-203.
98. *The Magistrates' Courts Act 1952*, section 38; Hall Williams, a.a. s. 205; Bottoms, A.E., McClean, J.D., *Defendants in the criminal process* (London, 1976), s. 189-190; Kiralfy, A.K.R., *The English Legal System*, 7 upplagan (London, 1984), s. 160; Hampton, a.a. s. 92-93.
99. En för brott misstänkt och arresterad person måste i *Amerika* ställas inför en domare "without unreasonable delay". I de fall dröjsmål förekommer föreligger det inget hinder för att vid en senare rättegång använda bevis som framkommit efter det att dröjsmål har uppstått. Och eftersom tiden mellan arrest och "preliminary examination" anses utgöra bästa tillfället för att erhålla ett erkännande förekommer dröjsmål i praktiken oavsett risken för de inblandade polismännen att bli åtalade. Mayers, Lewis., *The American Legal System* (New York, 1964), s. 51; Lafave, Wayne, R., *Arrest* (U.S.A, 1965), s. 206.
100. Hampton, a.a. s. 103-104.
101. Walker, Peter N., *The Courts of Law* (Great Britain, 1970), s. 143-145; Hall Williams, a.a. s. 205-206. Bottoms, A.E., McClean, J.D., a.a. s. 189; *The Magistrates' Court Guide*, Bail, s. 389-392; Hampton, a.a. s. 93-94, 96-101; Smith, P.F., Bailey, S.H., *The Modern English Legal System* (London, 1984), s. 492-499; Kiralfy, s. 135-136.
I det *amerikanska rättssystemet* används däremot borgen i bemärkelsen att ställa säkerhet. Storleken på borgen mot vilken den för brottet misstänkte personen kan friges bestäms av en domare vid en "preliminary examination". Jacobsson, Ulla., *Processrätt i U.S.A.* (Lund, 1972), s. 17.
102. House of Common, *Remands in custody*, Vol I, s. xvi; Walker, s. 144. Bottoms, A.E., McClean, J.D., s. 190-194.
103. SOU 1977:50, s. 248.
104. House of Common, *Remands in custody*, Vol I, s. xvi; *The Bail Act 1976*; Bottomley, A. Keith., *Prison before trial* (England, 1970), s. 71-73.
105. Hampton, a.a. s. 89-90.
106. Abraham, Henry., *The Judicial Process* (U.S.A., 1975), s. 245; SOU 1985:27, s. 120-121.
107. House of Commons, *Remands in custody*, Vol I, s. vii-viii; Även s. 127, Q418, 421-2, 503; Home Office, 2, *Time spent awaiting Trial*, Research Unit Report, Gibson, Evelyn., (1967), s. 1.
108. För mer informationen se kapitlen 7 och 9.

109. House of Common, Remands in custody, Vol I, s. vi; Vol II, s. 1; Cmnd 9027, Table 2.4.
110. House of Commons, Remands in custody, Vol 1, s. vi.
111. SOU 1985:27, s. 239-240.
112. Jescheck, Hans-Heinrich., Krümpelmann, Justus., Die Untersuchungshaft im deutschen, ausländischen und internationalen Recht (Bonn, 1971), s. 214; Grebing, Gerhardt., Die Untersuchungshaft in Frankreich (Bonn, 1974), s. 43-45.
113. Olivecrona, Karl., Domstolsorganisationen i främmande länder (Lund, 1975), s. 28; Simson, G., SOU 1967:59, s. 327; I *Nederländerna* leds större brottmål av en undersökningsdomare. En undersökningsdomare beslutar även om skäl föreligger för att en för brott misstänkt person skall kunna vara frihetsberövad utöver 2 ggr 48 timmar. SOU 1985:27, s. 122-123.
114. Simson, a.a. s. 330.
115. Simson, a.a. s. 330. Se även Krattinger, Peter, George., Die Strafverteidigung im Vorverfahren im deutschen, französischen und englischen Strafprozess und ihre Reform (Bonn, 1964), s. 94-95, 144-145.
116. Gammeltoft-Hansen, Faengslingsforudsætninger, a.a. s. 248.
117. Jescheck, a.a. s. 215; Grebing, Gerhardt, a.a. s. 45-51.
118. Simson, a.a. s. 330. Även i *Kina* måste en prokurator besluta inom 48 timmar huruvida en för brott misstänkt och anhållen person skall vara frihetsberövad eller inte. Anhållandet kan emellertid föregås av ett frihetsberövande under högst 72 timmar. Art. 7, Arrest and Detention Act of the PRC, Cohen, Jerome, Alan., The Criminal Process in the People's Republic of China 1949-1963 (Harvard, 1968), s. 361-362.
119. Art. 1, 7 ff. och 464 ff. Code Pénal. Se bl.a. Elwing, Carl, M., Svensk och fransk instansordning, i Festskrift till P.O. Ekelöf (Stockholm, 1972), s. 258; Simson, a.a. s. 331. HEUNI, a.a. s. 94.
- 120a. Grebing, a.a. s. 160-161.
- 120b. HEUNI, s. 99; Grebing, a.a. s. 220-254; Jescheck, a.a. s. 211-213.
121. Med tysk rätt förstås i denna framställning den rätt som tillämpas i Förbundsrepubliken Tyskland.
122. Jescheck, a.a. s. 51-52.
123. Ett liknande förfarandesätt gäller i den *Tyska Demokratiska Republiken* enligt "the Code of Criminal Procedure". CCP. Efter att en häktningsorder har utfärdats av en domare kan en person efter instruktioner av en prokurator anhållas. Därutöver kan envar gripa en person på bar gärning med att begå en brottslig handling eller på flykt och om flyktfara föreligger eller personens identitet inte genast kan fastställas. Section 125 CCP. Law and Legislation in the German Democratic Republic 1-2/80, s. 59.
Samma förfarandesätt gäller även i *Kina*. Ett anhållande av en

- för brott misstänkt person måste föregås av ett beslut av domstol. Men även i Kina kan en person anhållas om ett beslut av domstol inte utan fara kan avvaktas. Art. 4 och 5, Arrest and Detention Act of the PRC. Cohen, a.a. s. 361.
124. HEUNI, a.a. s. 86. Även i den *Tyska demokratiska republiken* måste en person senast dagen efter gripandet föras inför en domare. Section 126 CCP. Law and Legislation in the German Democratic Republic, a.a. s. 59.
125. HEUNI, a.a. s. 86.
126. Jescheck, a.a. s. 48-49.
127. Jescheck, a.a. s. 49.
128. Även i den *Tyska demokratiska republikens* "Code of Criminal Procedure" är bestämmelserna om flykt- kollusions- samt recidivfara i samband med ett frihetsberövande vid misstanke om brott uttömmande reglerat. Law and Legislation in the German Democratic Republic, a.a. s. 57-58; Columbia Journal of Transnational Law, Vol 13, 1974, No.2, s. 275-289.
129. SOU 1977:50, s. 245.
130. Jescheck, a.a. s. 50.
131. Jescheck, a.a. s. 51.
132. Jescheck, a.a. s. 56-57. Se även Reform der Untersuchungshaft (Schriftenreihe des Bundeszusammenschlusses für Straffälligenhilfe) Heft 31, s. 15-16. I den *Tyska Demokratiska Republiken* måste en förundersökning i brottmål avslutas inom 3 månader. Tidsfristen kan endast undantagsvis överskridas, exempelvis vid omfattande eller svåra utredningar. Beslut fattas av distriktsåklagaren. Section 103 CCP. Majoriteten av brottsutredningarna avslutas även inom 3-månaders-fristen. Law and Legislation in the German Democratic Republic, a.a. s. 51.
- Även i *Amerika* finns det en lag, "The Federal Speedy Trial Act" från 1974, vilken innebär att åtal måste vara väckt inom en viss tidsfrist. Fristen är 90 dagar i de fall personen är frihetsberövad. Se exempelvis Vennard, Julie., Speeding up justice in the United States, i Research Bulletin, Home Office Research and Planning Unit, Number 17 (1984), s. 13-14.
133. HEUNI, a.a. s. 86-87.
134. A.a. s. 87.
135. SOU 1985:27, s. 256-257.
136. Jescheck, a.a. s. 48.
137. Samma förfarande tillämpas i *Nederländerna*, dvs. verkställigheten av ett häktningsbeslut kan skjutas upp om personen i stället uppfyller vissa av rätten angivna villkor. SOU 1985:27, s. 123.
138. Jescheck, a.a. s. 52-53.
139. Gammeltoft-Hansen, Straffprocessuella tvangsindgreb, a.a. s. 170.

140. I *kinesisk rätt* kan förutom flykt-, kollusions- och recidivfara även risk för att personen råkar ut för en olycka under förundersökningen utgöra grund för ett frihetsberövande vid misstanke om brott. Cohen, a.a. s. 361.

KAPITEL XIII

KONKLUSIONER

De personella straffprocessuella tvångsmedlen gripande, anhållande och häktning utgör nödvändiga åtgärder för att garantera straffprocessens syften. Men eftersom de innebär ett djupt ingrepp i den enskildes personliga integritet, kräver rättssäkerheten att användningen av dem regleras med särskild noggrannhet i *lag* samt av vilken dess restriktiva karaktär klart framgår. Den intresseavvägning som måste ske mellan kraven om en effektiv brottsutredning, lagföring och verkställighet av straff samt den enskildes rätt till skydd för person och egendom, måste i huvudsak ske genom lagstiftning och inte överlåtas till de myndigheter vilka tillämpar lagen. De olika myndigheterna inom rättsväsendet bär ansvaret för den praxis som utvecklas men huvudansvaret åvilar ändå lagstiftaren. Om eventuella *diskrepanser* mellan *de lege lata* och *praxis* förekommer är det yttersta ansvaret att finna hos lagstiftaren. Detsamma gäller diskrepanser mellan *de lege lata* och de *internationella överenskommelserna* som Sverige har ratificerat på detta område.

Den *historiska analysen* av de personella tvångsmedlen gripande, anhållande och häktning visar att av de tre är det *instituttet häktning* som är det äldsta. Innebörden och förutsättningarna för ett beslut om häktning har emellertid förändrats genom århundradena. Anledningen till förändringarna måste i stort sett tillskrivas själva samhällsutvecklingen och därmed genomförda förändringar när det gäller den enskilde respektive statens skyldigheter och befogenheter att delta i förfarandet i samband med en brottmålsprocess. Exempelvis har det ansvar, som enligt landskapslagarna åvilade målsägaren för att en brottmålsprocess överhuvudtaget skulle kunna komma till stånd, idag nästan helt och hållet överflyttats till åklagaren, dvs. till staten.¹

Innebörden av tvångsmedlet häktning har även varit beroende av vilken *processform* som har tillämpats. Till och med 1734 års lag var det *den*

inkvisitoriska processprincipen som tillämpades i brottmålsprocessen. För tvångsmedlens del innebar detta att de inte var en del av själva brottmålsprocessen. Eftersom huvudförhandling skulle inledas så fort en för brott misstänkt person hade häktats var möjligheterna till förundersökning begränsade. Ett beslut om häktning innebar även att förutsättningarna för åtal förelåg. Förfarandet ledde emellertid till att förhandlingarna blev långdragna och fick ofta avbrytas.²

Kraven på att huvudförhandlingarna i brottmål måste vara bättre förberedda ledde till att institutet *anhållande* utvecklades i praxis under 1800-talet. Det kom emellertid inte att ingå i 1864 års *strafflag*. Utvecklingen innebar ändå att en processform som var mer eller mindre ackusatorisk kunde utvecklas. Avsteg från denna utveckling gjordes emellertid så sent som år 1922. Då återinfördes nämligen skyldigheten att underrätta en domstol så fort en för brott misstänkt person hade häktats. Anhållandeinstitutet fortsatte emellertid att existera i praxis och år 1933 reglerades förfarandet i lag.³

År 1948 trädde den *nya RB* i kraft. För brottmålsprocessen tillämpades nu den *ackusatoriska processprincipen*. Förundersökningens betydelse för att en huvudförhandling skulle kunna genomföras koncentrerat var därmed ett faktum. Behörig att fatta beslut om häktning blev nu endast *domstol*. Befogenheten att fatta beslut om anhållande tillkom åklagare samt undersökningsledare.⁴

År 1982 genomfördes vissa lagändringar beträffande de straffprocessuella tvångsmedlen gripande, anhållande och häktning, bl.a. framtogs undersökningsledaren befogenheten att kunna fatta ett anhållningsbeslut. Endast åklagare är numera behörig i detta avseende.⁵

År 1986 presenterade regeringen ett lagförslag beträffande dessa tre straffprocessuella tvångsmedel. Det innehåller bl.a. ett förslag om att förkorta tidsfristen inom vilken en för brott misstänkt och frihetsberövad person måste föras inför en domare.⁶

Av den historiska återblicken framgår det att förändringar beträffande de straffprocessuella tvångsmedlen ofta föregås av att det i praxis utvecklas ett förfarande som inte är i överensstämmelse med gällande lagstiftning. Diskrepansen mellan lagstiftning och praxis var exempelvis uppenbar när det gällde anhållandeinstitutet. Orsaken till att praxis i vissa delar utvecklas i strid med gällande lagstiftning är i huvudsak att lagen är oprecis och vagt formulerad.

Det yttersta ansvaret för eventuella diskrepanser är följaktligen inte att finna bland de myndigheter som tillämpar lagen utan hos *lagstiftaren*. För att förebygga diskrepanser krävs det således en klar och precis lagtext av vilken även dess restriktiva karaktär framgår. Nedan följer några exempel på att gällande lagstiftning kan anses oklar och vag eller där lagreglering till och med

saknas.

Enligt 24:7 RB förutsätter ett *gripande* att anhållningsskäl föreligger. Eftersom rekvisiten för ett gripande är desamma som för ett anhållningsbeslut, bör teoretiskt sett samtliga gripanden leda till anhållningsbeslut. Så fungerar det emellertid inte i praktiken. Det framgår av den praxis som har utvecklats, speciellt i storstäderna, och som innebär att ett gripande anmäls till en åklagare endast i de fall där ett anhållningsbeslut kan förväntas.⁷ Därmed kan det förutsättas att anhållningsskäl inte föreligger vid samtliga gripanden. Något stöd i lagen för gripande där anhållningsskäl inte föreligger finns inte.

Efter att en för brott misstänkt person har gripits måste "så snart det kan ske" ett 24:8/ersättningsförhör hållas med personen. Förhöret kan hållas av en åklagare eller av polis som fått i uppdrag att hålla förhöret. I praktiken är det väldigt sällan som en åklagare håller detta förhör med en gripen person. Men för att en polisman skall kunna hålla förhöret måste hon/han ha fått i uppdrag att hålla det. Detta förutsätter i sin tur att en anmälan om gripandet har gjorts till åklagaren. Enligt RB:s bestämmelser måste ett gripande skyndsamt anmälas till en åklagare. Det innebär att samtliga gripanden måste anmälas till en åklagare. Lagen medger inget undantag.⁸

Den praxis som har utvecklats innebär emellertid att utan att gripandet har anmälts till en åklagare och utan att en polisman fått i uppdrag att hålla förhöret genomförs ändå 24:8/ersättningsförhör med gripna personer. Om och när ärendet sedan anmäls till åklagaren kan åklagaren på grundval av föredragningen fatta beslut om personen skall anhållas eller inte. Denna praxis som har utvecklats har praktiska orsaker men kan lika väl betraktas som en kvarleva från den tid då förutom åklagaren även undersökningsledaren kunde besluta om ett anhållande.⁹

Hur pass många som idag årligen grips misstänkta för brott vet vi inte. År 1975 uppskattades antalet gripna personer misstänkta för brott till 33 400. Av dessa anhölls 59 %, dvs. 19 900 personer.¹⁰

För att förebygga diskrepanser av detta slag mellan *de lege lata* och praxis bör gripandet utgå som tvångsmedel. Annars föreligger det risk för att gripandeinstitutet, utan stöd i lagen, utvecklas till ett självständigt tvångsmedel. Överhuvudtaget finns det ingen anledning till att ha två tvångsmedel för vilka rekvisiten är identiska. Av den komparativa studien i kapitel 12 framgår det också, att bland de där redovisade rättssystemen motsvaras vårt gripande och anhållande av ett rättsmedel i samtliga rättssystem utom det finska.¹¹

Systematiken i kapitel 24 RB där användningen av de tre tvångsmedlen är reglerad skapar oklarhet. Kapitlet inleds nämligen med rekvisiten för häktning följt av anhållande och gripande. Förklaringen till denna ordning måste vara

historisk och går tillbaka till den tid då domstolarna innehade en huvudroll även under förundersökningsstadiet. Häktningeninstitutet är det äldsta av dessa tre tvångsmedel.¹²

Förutom den oklara systematiken finns det med anledning av *anhållandeinstitutets självständiga betydelse* för brottmålsprocessen inte längre någon anledning till att bibehålla denna ordning. Inte heller argumentet, att anhållandet är en förberedande åtgärd till häktning, kan utgöra tillräckligt skäl för att behålla den nuvarande ordningen. Anhållandeinstitutet kan nämligen inte endast betraktas som en förberedande åtgärd till häktning. Dess betydelse för brottmålsprocessen därutöver är allför stor. Inte minst talar de statistiska uppgifterna för det. År 1975 greps, hämtades samt medtogs sammanlagt 70 000 personer misstänkta för brott. Av dessa anhölls ungefär 1/3, dvs. 24 100 personer. Av de anhållna personerna häktades sedan 1/4, dvs. 6 590.¹³

Antalsmässigt är siffrorna säkert förändrade idag, men andelsmässigt stämmer de troligen ganska väl. Anhållandeinstitutets betydelse för brottmålsprocessen som ett självständigt institut är således uppenbar, samtidigt som det även innebär en förberedande åtgärd till häktning. Om man tar bort gripandet som ett straffprocessuellt tvångsmedel kommer anhållandeinstitutets självständiga betydelse i brottmålsprocessen att bli ännu mer markant. Att rangordna de personella straffprocessuella tvångsmedlen med *anhållandeinstitutet* först skulle skapa en grundläggande klarhet vid användningen av dessa tvångsmedel. I Norge genomfördes denna omkonstruktion i samband med införandet av Straffprocessloven år 1986. Även den danska Retsplejeloven är konstruerad på samma sätt.¹⁴

Lagen saknar en *absolut frist inom vilken en för brott misstänkt och frihetsberövad person måste föras inför en domare*. Det kan inte vara i överensstämmelse med de krav som kan ställas i samband med rättssäkerhet. De frister som finns är dessutom ofta konstruerade med en huvudregel men skönsmässiga möjligheter till undantag. I praxis har efter hand det hela utvecklats så att dessa undantag mer eller mindre uppfattas som huvudregel. Stöd för detta utgör exempelvis den praxis som har utvecklats när det gäller beslut om häktningsframställning. År 1985 fattade åklagaren beslut om häktningsframställning i genomsnitt först 3 dagar efter anhållningsbeslutet. Enligt huvudregeln måste åklagaren senast *dagen efter* anhållningsbeslutet besluta om personen skall frigges eller begäras häktad. Fristen kan emellertid *undantagsvis* förlängas med högst 5 dagar om ytterligare utredning behövs för att häktningsfrågan skall kunna prövas. Av dem som begärdes häktade år 1985 fattade åklagaren beslut om häktningsframställning för 11 % dagen efter anhållningsbeslutet. Men för hela 75 % dröjde det mer än 1 dag efter anhållningsbeslutet innan beslut om häktningsframställning hade fattats. Se tabell 7.24. Ett annat exempel utgör tidsfristen inom vilken särskild

häktningförhandling måste hållas efter att en häktningsframställning har inkommit till rätten. År 1985 hölls hela 15 % av häktningförhandlingarna senare än 4 dagar efter att häktningsframställningen hade inkommit till rätten. Fristen på 4 dagar kan överskridas endast om synnerliga hinder föreligger. Andelen fall där tidsfristen överskreds var ännu större i de fall häktningförhandlingen hölls i samband med huvudförhandlingen. Fristen på 7 dagar överskreds nämligen vid 25 % av dessa häktningförhandlingar. Se tabell 7.43.¹⁵

Därutöver tillkommer att de frister som finns inte alltid är klart avgränsade i dagar, utan tidsbegrepp som *skyndsamt, så snart det kan ske* samt *så snart ske kan* förekommer. Om en frist emellertid räknas i dagar innebär det också "hela" dagar. Det innebär att i praktiken kan det uppstå väsentliga skillnader beträffande ett frihetsberövandes varaktighet för den som grips strax före jämfört med den som grips strax efter midnatt.¹⁶

Hur länge ett frihetsberövande egentligen kan fortgå utan att det kan anses vara i strid med gällande rätt försvåras vidare av att frister som löper ut under en helg kan förlängas till följande arbetsdag enligt den s.k. *söndagsregeln*.

Ett annat dilemma utgör den tid som det kan ta att *vidarebefordra en häktningsframställning* till en domstol.¹⁷ Efter att åklagaren beslutat om att begära en anhållen person häktad måste en häktningsframställning avlätas till en domstol. Ett frihetsberövande vid misstanke om brott kan således fortgå i mer än 5 dagar efter anhållningsbeslutet endast om en häktningsframställning har skickats iväg till en domstol. Min undersökning visar att i genomsnitt tog det 2 dagar att vidarebefordra en häktningsframställning men det förekom även fall där det gick åt 8 dagar. Se tabell 7.28.¹⁸ Med anledning av att häktningsframställningen måste vidarebefordras till rätten måste en anhållen person följaktligen tåla att frihetsberövandet förlängs ytterligare innan hon/han förs inför rätta.

Själva vidarebefordringen utgör emellertid inte enda orsaken till att det kan ta väldigt lång tid innan en häktningsframställning inkommer till rätten. En annan orsak är att *under helger håller samtliga tingsrätter stängt*. Det innebär att under 2 av veckans 7 dagar tar rätten inte emot häktningsframställningar. Det har naturligtvis en effekt på frihetsberövandets varaktighet. Att effekten inte är så liten framgår av undersökningen 1985. Den visar nämligen att de flesta besluten om häktningsframställning fattas av åklagaren på fredagar. På måndagar inkom 21 % av samtliga häktningsframställningar till rätten. Se tabell 7.29.

Att det svenska rättssystemet saknar en absolut frist om när en för brott misstänkt och frihetsberövad person senast måste föras inför en domare är i strid med *Sveriges internationella åtaganden* på detta område. Det har även fastslagits av den Europeiska Kommissionen samt av den Europeiska Domstolen i rättsfallen *Skoogström v. Sverige* och *McGoff v. Sverige*. Kravet i

Europakonventionen på att en för brott misstänkt person "promptly" måste föras inför en domare, har av Europadomstolen ansetts kunna inkludera en frist om 4 dagar räknat från tidpunkten för frihetsberövandet. Svensk lagstiftning är således inte i överensstämmelse med Europakonventionen, eftersom ett frihetsberövande kan pågå i mer än 4 dagar utan att den frihetsberövade personen måste föras inför en domare.¹⁹

Användningen av frihetsberövande åtgärder måste kringgärdas av ett restriktivt regelsystem. Inte minst talar statistiska uppgifter för det i samband med *beslut i åtalsfrågan* beträffande dem som varit anhållna. Min undersökning visar att av dem som anhölls var det 20 % som inte lagfördes överhuvudtaget. Se tabell 8.1. I de flesta fallen kunde brott inte styrkas. Ur rättssäkerhetssynvinkel är det därför väsentligt att en frihetsberövad person fortast möjligt förs inför en domare.

I det danska, norska, engelska respektive tyska rättssystemet finns det, till skillnad från svensk rätt, precist reglerat inom vilken tidsfrist en för brott misstänkt och gripen/anhållen person senast måste föras inför en domare. Denna frist är uttryckt på ett av följande sätt: inom 24 timmar, senast dagen efter eller senast vid domstolens nästa sammanträde.²⁰ Med hänvisning till det tidigare redovisade statistiska materialet för år 1985, framgår det att av dem som anhölls frigavs 60 % utan att de hade begärts häktade. Dessa personer frigavs i genomsnitt 25 timmar efter anhållningsbeslutet. Se tabell 9.1.²¹ Det innebär att frigivningen av dessa personer skedde inom den tidsfrist som är *lagstadgad regel i Danmark, Norge, England och Wales samt i Förbundsrepubliken Tyskland*.

För de anhållna personer som år 1985 begärdes häktade, dröjde det i genomsnitt 7 dagar innan personerna fördes inför en domare. Se tabell 7.43.²² Med hänsyn till rättssäkerheten och med tanke på att flertalet frihetsberövade personer frigives efter ett kortare frihetsberövande, bör man även i det svenska rättssystemet införa en tidsfrist inom vilken en för brott misstänkt och anhållen personen senast måste föras inför en domare genom en regel med en av följande lydelse: *inom 24 timmar, senast dagen efter eller senast vid domstolens nästa sammanträde*. Den andel av de anhållna personerna som begärs häktade, cirka 1/3, bör inte utgöra något hinder för att en regel av detta slag skulle kunna införas i det svenska rättssystemet.

I det svenska rättssystemet förekommer det inte heller någon *absolut frist inom vilken åtal måste vara väckt i de fall den misstänkte personen är frihetsberövad*. I lagen stadgas det endast att vid beslut om häktning måste rätten, om åtal inte redan är väckt, ange när åtal senast måste vara väckt. Fristen får inte vara längre än vad som är oundgängligen erforderligt, 24:18 RB.

Av min *undersökning* framgår det att rätten i de flesta fallen satte ut en tidsfrist på 14 dagar. För 6 % av dem som hade häktats, dvs. 82 personer eller cirka

1 000 personer per år, begärde åklagaren anstånd med att väcka åtal. De flesta av dessa fall gällde misstanke om narkotikabrott. Åklagarens begäran beviljades av rätten i samtliga fall. Av undersökningen framgår det även att för dem som var häktade fram till huvudförhandlingen pågick frihetsberövandet i genomsnitt i 19 dagar räknat från häktningsbeslutet. Frihetsberövandet pågick i mer än 2 månader för 2 % och i mer än 4 månader för 1 %. I 2 fall dröjde det mellan 5 och 6 månader efter häktningsbeslutet innan huvudförhandlingen hölls. Se tabell 7.47.²³

I exempelvis det *tyska rättssystemet* finns det en regel om hur länge en person misstänkt för ett brott över huvudtaget kan sitta häktad. Regeln innebär att en för brott misstänkt person inte kan vara häktad i mer än 1 år. Men redan efter 6 månader krävs det särskilda omständigheter för att personen skall kunna vara fortsatt häktad. Beslut om fortsatt frihetsberövande utöver 6 månader måste dessutom fattas av en högre domstol. Även i *fransk rätt* förekommer det begränsningar beträffande frihetsberövandets varaktighet vid misstanke om brott. I de fall personen inte tidigare har varit ådömd en fängelsepåföljd på mer än 3 månader samt påföljden för brottet som misstanken avser inte kan bli mer än 5 års fängelse kan personen vara häktad i högst 6 månader.²⁴

Med hänvisning till rättssäkerheten bör även i det svenska rättssystemet en absolut frist införas beträffande inom vilken åtal senast måste vara väckt eller huvudförhandling påbörjats, i de fall den för brottet misstänkte personen är frihetsberövad.

Det saknas *rättsmedel* för en för brott misstänkt och frihetsberövad person att överklaga ett beslut om *restriktioner*. Ett beslut om restriktioner vid risk för kollusion kan fattas av åklagare eller undersökningsledare. Beslutet kan inte överklagas utan endast omprövas av en överordnad åklagare.²⁵

I flera främmande rättssystem, t.ex. i de *danska och norska rättssystemen*, är det domstolen som beslutar om restriktioner och då oftast i samband med häktningsförhandlingen.²⁶

Av min undersökning framgår det att flertalet av dem som skrevs in på allmänt häkte, dvs. 66 %, ålades restriktioner. Undersökningen visar även, att det inte endast är de som är berövade friheten med anledning av kollusionsfara som åläggs restriktioner.²⁷

Med anledning av det djupa ingrepp i den personliga integriteten som restriktionerna innebär samt att de så ofta används, bör endast *domstol* vara behörig att fatta beslut om sådana. Det kan inte vara till gagn för rättssäkerheten att ett beslut om ingrepp av så allvarlig natur i en persons enskilda integritet, och utan besvärsmätt för den enskilde, kan tillkomma personen som leder förundersökningen och/eller har att fatta beslut i åtalsfrågan för det brott personen är misstänkt för.

Det tidigare redovisade statistiska resultatet visar, att häktningsgrunden *fängelse i minst 2 år* inte endast förekom som grund för beslut om häktning vid brott med denna svårhetsgrad utan även vid häktningsbeslut för brott där den stadgade påföljden var mindre.²⁸

Grundens förekomst som häktningsgrund överhuvudtaget måste emellertid ifrågasättas. En grundprincip enligt *Europakonventionen* är, att ett frihetsberövande endast kan ske om det är nödvändigt för att personen skall kunna lagföras samt för att förhindra en person från att begå brott. Ett frihetsberövande enligt Europakonventionen förutsätter även att faran för flykt eller recidiv är konkret.²⁹ Beviskravet i svensk rätt är betydligt lägre när det gäller häktning vid grövre brott. För att personen skall kunna undgå häktning i dessa fall krävs det nämligen att det är uppenbart att anledning till häktning saknas.³⁰

Den särskilda häktningsgrunden *kollusionsfara* förekommer överhuvudtaget inte i Europakonventionen. Eftersom konventionen endast ger uttryck för vissa minimikrav i samband med de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, måste de grunder som anges där i samband med frihetsberövande vid misstanke om brott anses vara uttömmande.³¹ Ett frihetsberövande som enbart grundar sig på kollusionsfara måste därför anses vara i strid med Sveriges internationella åtaganden.

Häktningssurrogaten ersätter alltför sällan ett frihetsberövande vid misstanke om brott. Undersökningen 1985 visar att både reseförbud och reseförbud i kombination med anmälningsskyldighet ersatte mindre än 1 % av *anhållningsbesluten*, dvs. 12 beslut eller cirka 150 beslut per år. Misstanke om stöld och andra tillgreppsbrott samt bedrägeri var de brottstyper som förekom oftast i de fall anhållandet ersattes med ett reseförbud. Samma brottstyper förekom bland de anhållningsbeslut som ersattes med reseförbud i kombination med anmälningsskyldighet. Därutöver förekom brottstyperna våldtäkt, rån och grov stöld samt narkotikabrott. Följaktligen förekom vid användningen av häktningssurrogaten både brott med en normal respektive mycket allvarlig svårhetsgrad.³²

Bland de vidhållna *häktningsframställningarna* var det 1 %, dvs. 7 personer eller cirka 90 personer per år, som i stället för att häktas ålades annat straffprocessuellt tvångsmedel av rätten, dvs. anmälningsskyldighet och/eller reseförbud. Andelen var således lika stor som andelen personer som ålades ett häktningssurrogat utan att ha begärts häktade.³³

Förutom dessa var det 1 % av de *häktade* personerna, dvs. 6 personer, eller cirka 70 personer per år som innan huvudförhandlingen fick frihetsberövandet ersatt med anmälningsskyldighet.³⁴

Även om huvudansvaret beträffande användningen av de straffprocessuella tvångsmedlen gripande, anhållande och häktning åvilar lagstiftaren, kan de *myndigheter* som tillämpar lagen ifråga inte frångämmas allt ansvar för uppkomna diskrepanser mellan *de lege lata* och praxis. Härmed avses särskilt tolkningen av rättsreglerna och den praxis som därmed har utvecklats.

Vid ett beslut om frihetsberövande vid misstanke om brott måste en av de *särskilda häktningsgrunderna* föreligga, dvs. *flykt- kollusions- och/eller recidivfara*. Mellan grunderna flykt- och kollusionsfara å ena sidan och recidivfara å andra sidan förekommer det flera skillnader. För det första är syftet med grunderna flykt- och kollusionsfara straffrättsligt, till skillnad från syftet med recidivfara som är kriminalpolitiskt. För det andra, för att fara för flykt eller kollusion skall kunna anses föreligga måste faran "skäligen kunna befaras". För recidivfara krävs det däremot endast att "anledning förekommer". Recidivfaran var den grund som tillkom sist av de tre särskilda grunderna. Grunden infördes i samband med 1942 års RB.³⁵

Recidivfara innebär att anledning förekommer att den för brottet misstänkta personen fortsätter sin brottsliga verksamhet. Avsikten med denna grund är enligt förarbetena att ge skydd åt dem som känner sig hotade av den misstänkta personen. Allteftersom grunden har tillämpats har rekvisiten för att recidivfara skall kunna anses föreligga förändrats i praxis. Från att det i förarbetena talas om att "skydd beredes den som hotas av brottsliga handlingar från den misstänktes sida",³⁶ inkluderas i praxis hela samhället, utan att någon särskild person eller grupp kan urskiljas. Recidivfara kan exempelvis utgöra grund vid häktning av en person, där det endast förekommer upplysningar om att hon/han tidigare har begått brott. Risker för recidivfara måste emellertid bedömas med hänsyn till den aktuella situationen.³⁷

Av det tidigare redovisade statistiska materialet framgår att *grunden recidivfara dominerar* jämfört med de andra två särskilda häktningsgrunderna bland häktningsframställningarna samt vid beslut om häktning. Se tabellerna 7.21. och 7.41. Vid anhållningsbesluten förekommer emellertid grunden kollusionsfara oftare än recidivfara. Men tillsammans med kollusionsfara förekommer grunden recidivfara även ofta vid anhållningsbesluten. Se tabell 7.12.³⁸

Med hänvisning till förarbetena måste den tolkning av grunden recidivfara som förekommer i praxis anses vara *extensiv*. Reglerna om de straffprocessuella tvångsmedlen måste emellertid tolkas restriktivt.

Diskrepansen mellan *de lege lata* och praxis kan endast åtgärdas genom en *lagändring*. Förslag till lagändring av grunden recidivfara har även förekommit. 1974 års *Häktningsutredning* föreslog att beviskravet för recidivfara borde vara detsamma som för de övriga två särskilda grunderna, nämligen att faran "skäligen kan befaras". Därutöver föreslog utredningen att grunden endast skulle kunna åberopas vid brott för vilka påföljden var fängelse i 4 år eller

däröver, eller att brottet innebar fara för annan persons liv eller hälsa eller av liknande beskaffenhet, t.ex. olaga hot, misshandel och narkotikabrott. Förslaget ledde emellertid inte till några lagändringar. Även 1983 års *Häktningsutredning* lämnade ett förslag med syfte att reducera användningen av grunden recidivfara. Utredningen föreslog att beviskravet skulle vara enhetligt för de särskilda häktningsgrunderna, nämligen att risken för faran skulle vara "påtaglig". Häktning på grund av recidivfara skulle enligt utredningen dessutom endast vara möjlig om det "var nödvändigt för att förhindra sådan fortsatt brottslighet som riktar sig mot annans liv, hälsa eller frihet eller är av annan farlig art". Den av regeringen därefter utarbetade *propositionen* innehåller även ett förslag beträffande grunden recidivfara, men endast angående beviskravet. Förslaget innebär att beviskravet för de tre särskilda häktningsgrunderna skall vara enhetligt, dvs. att "risk" för fara föreligger. I övrigt framhålls det i propositionen "att det är angeläget att möjligheterna till straffprocessuella frihetsberövanden tas till vara när det framför allt gäller återfallsbrottsligheten".³⁹

De straffprocessuella tvångsmedlen får emellertid inte användas som en *sanktion*. Syftet med att använda straffprocessuella tvångsmedel som gripande, anhållande och häktning kan endast vara att säkerställa lagföring och straffverkställighet, att förhindra att en utredning om brott försvåras eller för att förhindra att en person begår flera brott. Om ett straffprocessuellt tvångsmedel används såsom en straffrättslig sanktion är det i strid med en grundläggande rättsprincip, vilken innebär att en för brott misstänkt person skall betraktas som oskyldig fram tills dess att hennes/hans skuld har blivit bevisad inför en domstol. Risk föreligger emellertid att diskrepanser mellan *de lege lata* och praxis även förekommer i detta avseende, när exempelvis ett beslut om häktning med anledning av recidivfara kan ha följande lydelse:

då det med hänsyn till den misstänktes, trots hans ungdom, bristande vilja till anpassning framstår som oundgängligen erforderligt, att genom ett omedelbart frihetsberövande inskräpa vikten av att han fortsättningsvis avhåller sig från att begå brott.⁴⁰

Av den komparativa studien framgår det att i vissa *andra rättssystem* är användningen av grunden recidivfara begränsad till vissa typer av brott. I exempelvis det norska rättssystemet kan grunden recidivfara användas endast vid misstanke om brott för vilka en påföljd på över 6 månader kan ådömas. Även i tysk rätt är användningen av grunden recidivfara begränsad. Där kan recidivfara åberopas endast vid vissa grövre sexualbrott samt vissa grövre förmögens-, vålds- och narkotikabrott.⁴¹

Genom att användningen av recidivfaran begränsas till vissa typer av brott, kan dess förekomst vid beslut om frihetsberövande vid misstanke om brott

reduceras. Lagförslag av denna karaktär har i Sverige emellertid mött ett kompakt motstånd bland de myndigheter i rättsmaskineriet, där grunden recidivfara utgör ett effektivt medel för att fullgöra deras verksamhet. Följaktligen bör en lösning sökas på annat håll. Användningen av recidivfaran som grund har ett mycket nära samband med möjligheterna att snabbt kunna lagföra en person. En mera långsiktig lösning kan därför vara att försöka lagföra dessa personer med särskild skyndsamhet.

Hur pass stort ingrepp i den personliga integriteten ett frihetsberövande innebär kan man endast få en uppfattning om genom information om situationen och omständigheterna där omkring. I *den offentliga statistiken* finns det väldigt lite uppgifter om frihetsberövande vid misstanke om brott, t.ex. finns det inga uppgifter om dess grunder och varaktighet. Beträffande de personer som utsätts för ett frihetsberövande men som aldrig anhålls saknas helt information.

I denna avhandling har, förutom kartläggningen av diskrepanser mellan *de lege lata* och praxis, även variabler med ett mera deskriptivt syfte undersökts. Resultatet redovisas i de flesta fallen med fördelning på *kvinnor* och *män*. Även en redovisning av resultatet fördelat på olika *regioner* förekommer.

Mellan de båda könen var skillnaderna, om de överhuvudtaget förekom, mycket små. Vissa variabler visar emellertid på skillnader, som exempelvis beträffande *åldern* hos den anhållne personen. Genomsnittsåldern för dem som anhölls var 27 år. Den största andelen kvinnor förekom i åldersgruppen 26-30 år. Bland de anhållna männen var 25 % i åldern 31-40 år. Andelen personer under 18 år var 4 % bland kvinnorna och 5 % bland männen. Se tabell 7.55. *Förhör* med den frihetsberövade personen hölls endast ett fåtal gånger. I de fall personen inte genast kunde höras föranleddes detta oftare bland kvinnorna än bland männen av att personen var narkotikapåverkad. Se tabellerna 7.6. och 7.8. När det gäller den totala förhörstiden var den oftare längre för de anhållna kvinnorna än för männen. *Misstanke* om narkotikabrott var vanligare bland de anhållningsbeslut som gällde kvinnor än dem som gällde män. Se tabell 7.10. Misstanke om narkotikabrott var också den brottstyp som varierade mest bland de olika regionerna när det gällde andelen av anhållningsbesluten. Se tabell 7.11. Vid anhållningsbesluten förekom *grunden* kollusionfara i större utsträckning bland de beslut som gällde kvinnor, men vid beslut om häktning dominerade grunden recidivfara för båda könen. Se tabellerna 7.12 och 7.41. Andelen män som *begärdes häktade* var större än bland de anhållna kvinnorna. Överhuvudtaget var andelen personer som var misstänkta för flera brott större bland männen än bland kvinnorna. I de olika regionerna varierade andelen anhållna personer som begärdes häktade. Detsamma gällde andelen begärda häktade som häktades. Se tabellerna 7.23. och 7.34. När det gäller de olika *tidsfristerna* förekom det vissa skillnader mellan de båda könen, exempelvis att

genomsnittstiden mellan häktningsförhandling och huvudförhandling var 22 dagar i de fall personen var en kvinna och 16 dagar i de fall personen var en man. Se tabell 7.47. När det gäller typ av ådömd *påföljd* bland dem som var häktade fram till huvudförhandlingen förekom det inga större skillnader mellan de båda könen. Flertalet ådömdes en frihetsberövande påföljd. Se tabell 7.49.

Även de *offentliga försvararnas åtaganden* i detta sammanhang har studerats. Av undersökningen framgår, att det i genomsnitt dröjde det 4 dagar efter anhållningsbeslutet innan en försvarare förordnades av rätten. Kontakterna mellan den misstänkta personen och den offentliga försvararen bestod i genomsnitt av 3 sammanträffanden totalt, dvs. under sammanlagt cirka 2 timmar och 15 minuter. Något enstaka telefonsamtal kunde därutöver förekomma.

Beträffande i vilken mån försvararna tog del av förundersökningsmaterialet, visar undersökningen att det kunde variera från en löpande kontakt med undersökningledaren till att försvararen inte löpande tog del av utredningen. Variationerna i detta avseende kunde bero bl.a. på att utredningen var klar vid förordnandet eller att målet gällde brott av enkel beskaffenhet.⁴²

Fotnoter

1. Se kapitel 3.
2. Se avsnitten 3.3. t.o.m. 3.4.
3. Se avsnitten 3.5. t.o.m. 3.8.
4. Se avsnitt 3.9.
5. Se avsnitt 3.10.
6. Se avsnitt 3.11.
7. Se avsnitt 5.2.3.
8. Se avsnitt 5.2.3.
9. Se avsnitt 5.2.3.
10. SOU 1977:50, s. 263.
11. Se kapitel 12.
12. Se kapitel 3.
13. SOU 1977:50, s. 263.
14. Se avsnitt 12.4, respektive 12.2.
15. Se avsnitten 7.3.2. och 7.4.4.5.
16. Se avsnitt 5.2.3.
17. Se avsnitt 5.2.3.
18. Se avsnitt 7.3.2.3.
19. 24:12 och 24:13 RB samt 1 och 2 §§ Lag med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål. Se avsnitten 5.2.3. och 11.3.
20. Se avsnitten 3.
21. Se avsnitt 9.1.
22. Se avsnitt 7.4.4.5.
23. Se avsnitten 7.4.4. och 7.4.5.
24. Se avsnitt 12.7. respektive 12.6.
25. Se avsnitt 5.3.
26. Se avsnitt 12.2. och 12.4.
27. Se avsnitt 7.7.2.
28. Se avsnitten 7.2.2.1, 7.2.2.2, 7.3.2.1, 7.3.2.2, och 7.4.4.3 och 7.4.4.4.
29. Se avsnitt 11.3.
30. Se avsnitt 5.2.2.
31. Se avsnitten 5.2.2. och 11.3.
32. Se avsnitt 7.3.1.
33. Se avsnitt 7.4.4.2.
34. Se avsnitten 7.4.2. och 9.1.2.
35. Se kapitel 3 och avsnitt 5.2.2.
36. SOU 1938:44, s. 298.

- 37. Se avsnitt 5.5.2.
- 38. Se avsnitt 7.2.2.2., 7.3.2.2. resp. 7.4.4.4.
- 39. Se avsnitten 3.10. och 3.11.
- 40. Undersökningen Gripande, Anhållande och Häktning 1985.
- 41. Se avsnitt 12.4. och 12.7.
- 42. Se kapitel 7. Jfr med Wiklund, Holger., *God advokatsed* (Stockholm, 1973), s. 47.

ENGLISH SUMMARY

To realize the purpose of criminal procedure it may be required to use means of compulsion. Because the use of means of compulsion implies a serious interference with personal integrity, it may be used only when certain conditions, stated in the law, are fulfilled. Consequently the practice of means of compulsion should correspond with applicable legal rules.

The purpose of this study is, to investigate whether there are discrepancies between contemporary legislation and the use of compulsion in the criminal procedure. In this study, three personal means of compulsion are analyzed; *seizure*,¹ *arrest* and *remand in custody*. The investigation is based upon preparatory work of legislation, legislation, doctrine and legal cases. To enable a more accurate analysis of the legislation in force, an empirical inquiry has been carried out. The study also includes analysis of those international agreements which deal with, among other things, deprivation of freedom upon suspicion of crime: the United Nations Universal Declaration of Human Rights, the European Convention on Human Rights, as well as the United Nations International Covenant on Civil and Political Rights. In addition, relevant parts of the legal systems in Denmark, Finland, Norway, England and Wales, France and in the Federal Republic of Germany have been examined in a comparative study.

To answer the question of whether or not there are discrepancies between contemporary legislation and the use of means of compulsion in the criminal procedure particular attention has been paid to certain aspects of seizure, arrest, and remand in custody: The crime's degree of severity, the specific conditions for remanding in custody, and time-limits. Other important aspects have also been studied, e.g. substitutes to deprivation of freedom and restrictions during the stay at a remand centre.

An *historical* analysis of seizure, arrest, and remand in custody reveals that *remand in custody* is the oldest. Remand in custody existed already during the 13th century but with different meanings and scopes when compared with contemporary legislation. At that time it meant both to seize and to keep a person suspected of a crime in custody. During this period the victim of the crime carried the responsibility for the continuance of the criminal procedure.

With the development of the society the criminal procedure became part of state concerns. The court was not only responsible for delivering judgment, but also responsible for the investigation upon suspicion of a crime. Preliminary investigations prior to trial did not exist. In accordance with the Swedish *Code of 1734*, it was required that the court be informed immediately once a person suspect of a crime had been taken into custody.

As preliminary investigations were not to take place prior to trial, the trials often became very long, demanding postponement. With the development of the authorities of police and prosecution the necessity of preliminary investigations became evident. Consequently, during the 19th century *arrest*, as a means of compulsion, developed in practice, but was not part of the *Penal Code of 1864*. Not until 1933 was it inserted into the law.

In 1948 the new *Code of Judicial Procedure* was enacted. The court became the only authority authorized to decide about remand in custody. A decision of arrest could be taken by both the prosecutor and the leader of the preliminary investigation.

In 1982 some alterations were enacted concerning these means of compulsion. For example, the leader of the preliminary investigation (a policeman) was deprived of the right to arrest a person suspected of a crime. Only a prosecutor has now the authority to arrest. Since that time no amendments in the legislation concerning seizure, arrest and remand in custody have taken place. The government has, however, presented a bill which, among other things, recommends that the time period within which a person who is under arrest must be brought in front of a judge should be shortened.

The law in force concerning seizure, arrest and remand in custody is found in the 24th Chapter of the *Code of Judicial Procedure*. The chapter starts with the conditions for remand in custody, followed by arrest and seizure.

The remand in custody clause provides that the crime for which a person is suspected must be punishable by a minimum imprisonment of *1 year*. However, even in certain cases where the penalty is less severe, a person suspected of a crime may be remanded in custody. In such cases risk of escape must exist, for example if the person has no permanent abode in Sweden or his identity has not yet been confirmed. On the other hand, a person suspected of a crime for which it is stated a penalty of two years imprisonment or more *shall* be remanded in custody unless it is evident that there is no reason for it.

To remand a person in custody, one of three particular conditions of remand in custody must exist - *risk of escape*, *risk of interfering with or destroying of evidence*, or risk of continued criminality. The judgment of whether any of those risks exist is based upon the character of the crime, the circumstances of the person suspected, or other corresponding matters. The risk of escape and interfering with or destroying of evidence has *to be reasonable to fear*. Cause to

believe risk of continued criminality is sufficient.

The conditions for arrest and seizure are the same as that of remand in custody. However, a person suspected of a crime may still be seized and arrested where conditions of remand in custody do not exist. If it is of extraordinary importance that the person is deprived of his freedom while further investigation is taking place, she/he can be placed under arrest.

A person who is neither seized, nor arrested or remanded in custody may be kept at the police station for *6 hours*. This time-limit may be extended by another 6 hours providing that she/he is under suspicion of a crime. After 12 hours the person must be seized or immediately released. After a person has been seized the prosecutor must be informed with all possible speed. Consequently, the transfer of information to the prosecutor may not exceed *6 hours*.

After the prosecutor has been informed, the suspect should be interrogated. If the interrogation takes place more than 12 hours after seizure, the reason of the delay must be documented. After the person has been interrogated, the prosecutor must decide immediately whether the person should be arrested or released.

If the person is arrested, the prosecutor must decide not later than *one day after arrest* whether an application to the court for remand in custody should be issued or not. If more investigation is necessary, the prosecutor may wait with the application, but not more than *5 days*.

An application for remand in custody is sent to a court. After the court has received the application, a remand hearing should take place as soon as possible or within *4 days*.

These time-limits may be lengthened to the next working day if it ends on a Sunday or on a holiday.

If a person under suspicion of crime is remanded in custody the court must decide within which time-limit the person must be prosecuted. If the time exceeds *2 weeks* a new remand hearing should take place, unless it is considered unnecessary. After the remanded person has been prosecuted, the trial should take place within *1 week*. The judgment of the court should be delivered not later than *1 week* after the last day of the trial.

As a *substitute* for incarceration, ban of travel and duty to report may be used. Both prosecutor and court may decide about the use of substitutes when conditions for remand in custody exist.

If a person has been arrested or remanded in custody a *defence lawyer* should be appointed by the court. During the interrogation of a suspect a *witness* should be present if possible.

A person who has been remanded in custody must be taken to a remand center. At the remand center the person may be *restricted* in her/his contacts

with the surroundings. She/he may for example not be permitted to associate with other persons in the remand center, to read newspapers, to listen to the radio, to watch television, to have visitors or to use the telephone. Decisions of restriction are taken by the prosecutor or by the leader of the investigation and they can not be appealed.

To enable a more careful analysis of the legislation in force concerning seizure, arrest and remand in custody an *empirical study* was carried out during 4 weeks in 1985.² The subjects of the investigation were those who were arrested in Sweden during this period. In the study the police authorities, prosecutors, courts, remand centers and lawyers participated.

The empirical study shows that the majority of the decisions upon which arrest and remand in custody were based, were instances upon suspicion of a crime for which a penalty of *1 year imprisonment* was stated. The rule of deprivation of freedom upon suspicion of a crime for which a penalty of at least *2 years imprisonment* was stated was not, however, only used for such crimes, but also for less severe crimes.

Most decisions of arrest were based on *risk of interfering with or destroying of evidence*. But in the applications to and decision by the courts concerning remand in custody *risk of continued criminality* appeared more frequently than the other two special conditions for remand in custody.

The stated time-limits for arrest and remand in custody were exceeded at several instances. The time-limit of *6 hours*, within which the prosecutor must be informed that a person has been seized, had been exceeded for 3 % of the population. Even if the time-limit is calculated from the time when the seized person arrived at the police station, 1 % of the population still had to wait between 6 and 12 hours before the prosecutor was informed. The time-limit of *12 hours*, within which a seized person must be interrogated, was exceeded for 2 % of the population. The time-limit of *24 hours*, within which a seized person must be arrested or released, was exceeded for 1 % of the population.

The time-limit of *5 days*, within which a suspect must be released or an application of remand in custody must be issued, was exceeded for 2 % of the population. The investigation also shows that it took very long time to send an application of remand in custody to the court, up to 8 days.

The time-limit of *4 days*, within which the remand hearing must take place after the application has arrived at the court, was exceeded for 15 % of those in the population who underwent a remand hearing. 5 % of those who were remanded in custody appeared at a new remand hearing before they were prosecuted. In general the trial took place 19 days after the previous remand hearing, however, 11 % had to wait between 8 and 24 weeks. The time-limit of *1 week*, within which the judgment must be passed after the trial has ended, was exceeded for 11 % of those who were sentenced.

The empirical study also reveals that for less than 1 % of the population the decision of arrest was replaced with a *substitute*. Of those for which a remand hearing took place, only 1 % got the deprivation of freedom replaced with a substitute.

Of those who were taken to a remand center, 66 % were placed under *restrictions*. In most cases, it meant that the suspect was not allowed to associate with other people while remanded in custody, and visits, mail, and phonecalls could be allowed only with the prosecutor's approval.

The study of the *international agreements* proves that even though they have been ratified by Sweden, several discrepancies still exist between Swedish law and corresponding provisions concerning remand in custody. The differences which exist concern *conditions* of arrest and *time-limits*.

The condition *risk of interfering with or destroying of evidence* is not even mentioned in the European Convention. Furthermore, it is doubtful whether the rule of remand in custody for crimes which are punishable with at least 2 years imprisonment, is in accordance with the European Convention. The Convention requires that the conditions for remand in custody should be proved concretely. Both the European Commission and the Court have found that Swedish law is not in accordance with the European Convention concerning the time-limits within which a person deprived of her/his freedom has to be taken before a court of law. According to the European Convention, within 4 days after a person has been deprived of his freedom, the person must be brought before a court.

The *comparative study* of other legal systems demonstrates that seizure and arrest in the Swedish legal system corresponds with only one means of compulsion, *arrest*, which is employed by most of the legal systems which were represented in this study.

Concerning the question *who has the authority* to use means of coercion: private citizens, police and prosecutors, the differences between the legal systems studied are rather small. However, concerning the *courts'* participation, the differences are distinct. In some systems the *court's* approval has to be received before the suspect could be arrested, while in the Finnish legal system the court does not take part in the procedure until the trial.

The reasons for which a person suspected of a crime can be deprived of her/his freedom are generally similar in all the countries. However, in the Norwegian and German legal systems *risk of continued criminality* is limited to particular crimes.

The *time-limit* within which an arrested person has to be brought before a judge varies between 24 hours in Denmark, and nearly 3 months in Finland.

To limit the time during which a suspect who is deprived of her/his freedom

has to wait for trial, some of the legal systems state an *absolute rule* which could not be exceeded without the suspect having been prosecuted, e.g. in the German and French legal systems.

Restrictions during the period of deprivation has to be issued by a court in Denmark and Norway. They are usually decided at the remand hearing.

Several of the legal systems have a stated *rule of proportionality*, e.g. Denmark, Norway and Germany.

Substitute of arrest and remand in custody exist in most of the systems. They are similar to each other, with the exception of bail, which do not exist in some systems.

The study shows that there are many discrepancies between *the law in books and the law in action*. Since decisions of deprivation of freedom at suspicion of crime may only be issued when certain legal conditions are fulfilled, the main *responsibility* for these discrepancies must be taken by the legislator. This responsibility does not, however, release those authorities who execute the legislation from their own responsibilities. The thesis concludes with a discussion of the study's results. In the areas where discrepancies have been found between legislation and praxis, and between legislation and international agreements, the author suggests several *amendments* : A) Seizure should be abolished as a mean of compulsion. B) The systematic order of the means of compulsion in chapter 24 of the Code of Procedure should be altered, and start with the rules concerning arrest followed by rules for remand in custody. C) An absolute time-limit within which a suspect has to be brought in front of a judge after she/he has been deprived of her/his freedom, should be stated in the law. It should be limited to 24 hours, "the next day" or "the next meeting of the court". D) The law should also state the maximum period for how long a person under suspicion of a crime may be deprived of her/his freedom without being prosecuted. E) Those who have been deprived of their freedom due to risk of continued criminality should be tried speedily. F) The rule stating deprivation for those person suspected of crimes which are punishable with at least 2 years imprisonment should be expelled from the Swedish law. G) The court should have the exclusive authority to determine restrictions for those who are remanded in custody.

Footnotes

1. In the Swedish legal system the condition of seizure is equivalent to that of arrest. In contrast to the English legal system, arrest is divided into two means of compulsion. The term seizure which is used in this study should not be confused with seizure in the English legal system.
2. Previous empirical studies in this area had been carried out in 1974 and in 1983.

BILAGA I

Ur Kommissions rapport återges the *opinion of the Commission*.

EUROPEAN COMMISSION OF HUMAN RIGHTS, Application No. 8582/79, Owe Skoogström against Sweden, Report of the Commission (adopted on 15 July 1983)

IV OPINION OF THE COMMISSION

A. *Points at issue*

70. The following are the principal points at issue under the Convention:

- Whether the Public Prosecutor could be regarded as an "officer authorised by law to exercise judicial power" within the meaning of Art. 5(3).
- Whether the applicant was "brought before" the Public Prosecutor as required by Art. 5(3).
- Whether seven days could in the circumstances of the present case be considered as "promptly" within the meaning of Art. 5(3).

B. *Article 5(3)*

1. *Introductory remarks*

71. Art. 5(3) of the Convention provides as follows:

"Everyone arrested or detained in accordance with the provisions of paragraph 1(c) of this Article shall be brought promptly before a judge or other officer authorised by law to exercise judicial power..."

Art. 5 is, as a whole, designed to ensure that no one should be arbitrarily deprived of his liberty, and to keep any deprivation of liberty as short as possible. Paras. 3 and 4 of the Article lay down procedural guarantees to ensure this safeguard. These procedures shall be of a judicial nature (...).

Para (3) of Art. 5 forms a whole with para (1)(c), (...), and it obliges the Contracting States to bring the person deprived of his liberty automatically and promptly before a judge or other officer who is authorised by law to exercise judicial power, so that the latter may decide whether or not further to detain the person (...).

72. In the present case, there is no dispute as to the applicability of Art. 5(3), and the Commission concludes that the applicant's arrest on 5 May 1978 was a "lawful arrest ... effected for the purpose of bringing him before the competent legal authority on reasonable suspicion of having committed an offence" as provided for in Art. 5(1)(c).

Accordingly, the applicant was entitled to enjoy the guarantees prescribed in Art. 5(3).

2. *Could the Public Prosecutor be regarded as an "officer authorised by law to exercise judicial power" within the meaning of Art. 5(3)?*

73. The applicant contends that the Public Prosecutor in Sweden does not fulfil the requirement of an "officer authorised by law to exercise judicial power" as laid down by the Court in the *Schiesser Case*.

The Government submit that the Public Prosecutor derives his power to decide on provisional detention from the provisions of the Code of Judicial Procedure, in particular Chapter 24. They thus submit that no issue arises as to whether the Public Prosecutor was "authorised by law".

The Government further contend that the Public Prosecutor who decided on 7 May 1978 to further detain the applicant fulfilled the requirements laid down in Art. 5(3). If the Commission should find to the contrary, the Government submit that the meeting which took place on 8 May 1978 between the applicant and the Public Prosecutor, Mr T, who was under a duty to release the applicant if he had considered that further detention was not justified, would be sufficient for the purposes of Art. 5(3).

74. In the *Schiesser Case*, the Court laid down criteria for the determination of whether a person can be regarded as such an "officer" as envisaged by Art. 5(3). The Court's considerations may be summarised as follows:

The "officer" is not identical with a "judge" but must nevertheless have some of the latter's attributes, that is to say he must satisfy certain conditions each of which constitutes a

guarantee for the person arrested.

The first condition is independence of the executive and of the parties. This does however not mean that the "officer" may not be to some extent subordinate to other judges or officers provided that they themselves enjoy similar independence.

Secondly, there is a procedural requirement which places the "officer" under the obligation of hearing himself the individual brought before him.

Thirdly, there is a substantive requirement which imposes on the "officer" the obligation of reviewing the circumstances militating for or against detention, of deciding, by reference to legal criteria, whether there are reasons to justify detention and of ordering release if there are no such reasons.

75. The Commission agrees with the Government's contention that no issue arises as to whether the Public Prosecutor was "authorised by law" to order the applicant's provisional detention. This power of the Public Prosecutor is contained in Chapter 24 of the Code of Judicial Procedure.

The issues to be determined are thus whether the Public Prosecutor fulfilled the three conditions stated above.

(a) *The requirement as to independence*

76. The Commission observes that the public prosecution forms part of the Executive in the traditional sense of that concept. However, this fact alone does not mean that the Public Prosecutor is not independent for the purposes of Art 5(3). It is true that the Swedish Public Prosecutors have a personal independence as they can never receive instructions from any public authority when deciding in a particular case. This follows from Chapter 11 Section 7 of the Instrument of Government.

77. However, in order to possess the necessary independence, the "officer" envisaged by Art. 5(3) must also be independent of the parties.

In this respect, the Commission recalls that the tasks of the Public Prosecutor are inter alia to make preliminary criminal investigations, to decide whether or not prosecution should be instituted, to draw up the indictment and to perform the prosecution in the courts. In addition, the Public Prosecutor has power to provisionally detain a person who is reasonably suspected of having committed an offence. It is noted that in general all these tasks are performed by the same prosecutor, and in case a prosecutor is for some reasons substituted by another prosecutor, then the substitute takes full responsibility of the

case. There is thus no question of a distinction between investigating and prosecuting authority.

Furthermore, the organisation of the prosecuting functions in Sweden is a hierarchical system, where a superior prosecutor may give general directives to lower prosecutors, take over their cases and review their decisions. It therefore appears that a prosecutor is subject to constant supervision by his superior, although the superior may not order the subordinate prosecutor to take a particular decision in an individual case.

78. In the present case the Chief District Prosecutor Mr A had been allotted the case of the applicant, but due to different reasons, several decisions concerning the applicant's case had to be taken by other prosecutors. When Mrs M had to take the decision on the applicant's continued detention she had replaced the Chief District Prosecutor completely, and had taken full command of the whole case of the applicant, which in principle thus included the continued preliminary investigation, the decision as to whether prosecution should be instituted against the applicant, and subsequently the task of performing the prosecution in court. However, in taking full charge of the applicant's case Mrs M did, as the Court put it in the *Schiesser Case*, "assume the mantle of prosecutor".

The Commission recalls that superior prosecutors have powers to take over a case from a subordinate prosecutor and to review their decisions. It is furthermore recalled that the detention decision is subject to constant review by the Public Prosecutor in charge.

In view of the above it appears that, although Mrs M decided on 7 May on her own responsibility, the situation was that the decision was subject to immediate review by the County Prosecutor and the Prosecutor General and subject to review as soon as some of the prosecutors at Motala were back on duty, and ultimately by Chief Public Prosecutor Mr A, who was normally responsible for the applicant's case. In addition, Mrs M's decision must have been taken in the light of the decision to provisionally detain the applicant which had already been taken on 10 January 1978 by Mr A.

In the opinion of the Commission the circumstances of the present case show that when taking the decision on the applicant's continued detention Mrs M was not independent of the parties. She was one of the parties, and could have been called upon to continue to perform tasks, which are undeniably tasks of a prosecutor.

The fact that Mrs M did not herself perform the subsequent prosecution in court, could not retroactively make her

independent of the parties at the time when she took the detention decision. It was a mere coincidence that all the tasks were not performed by the same prosecutor. It just happened that during the weekend in question Mrs M was in charge of the Prosecution Office at Motala.

79. Accordingly, the Commission is of the opinion that the Public Prosecutor who decided that the applicant's provisional detention should continue, did not fulfil the requirement of independence.

(b) *The procedural requirement*

80. The Public Prosecutor Mrs M who decided on 7 May that the applicant's provisional detention should continue did not herself hear the applicant. The interrogation of the applicant, which preceded the decision, was performed by a police officer, who informed the Public Prosecutor of the interrogation over the telephone. And on the basis of this information the Public Prosecutor decided that the applicant's provisional detention should continue.

The Government have submitted that the police officer conducted the interrogation on behalf of the Public Prosecutor, and on his instructions. The Commission considers however that this fact could not dispense the Public Prosecutor from the obligation of hearing personally the detainee.

In fact, the essential character of the guarantees provided for in Art. 5(3) requires that the powers envisaged by the provision must be exercised personally by the persons authorised by the Article to do it. There can accordingly not be any total or partial delegation of these powers.

The Commission is thus of the opinion that the events which took place prior to the detention decision, are not reconcilable with the condition that the "officer" must hear himself the detained person.

As regards the meeting with the Public Prosecutor Mr T on 8 May the Commission notes that this meeting was initiated by the applicant himself, and the Public Prosecutor did not hear the applicant, but only informed him of the intention of the prosecution to submit an application to the District Court for the applicant's detention on remand. Therefore this meeting is not relevant in this context.

81. Accordingly, the Commission is of the opinion that the Public Prosecutor did not fulfil the procedural requirement of hearing himself the detained person.

(c) *The substantive requirement*

82. In view of the above findings the Commission does not find it necessary to decide whether the Public Prosecutor fulfilled the substantive requirement.

It points out however that doubts arise also in this respect. The conditions envisaged by the substantive requirement are

- (1) obligation to review circumstances militating for and against detention
- (2) to decide by reference to legal criteria
 - whether there are reasons justifying detention
 - order release if there are no such reasons.

No doubts arise in respect of (1), nor in respect of the Public Prosecutor's competence to order release. It is however open to argument whether the wide discretion to order provisional detention laid down in Chapter 24, Section 5 of the Code of Judicial Procedure, in particular the second paragraph, is sufficient to say that this would be a "reference to legal criteria" in the true sense of that expression. It is noted that the Public Prosecutor does not give any reasons for a decision to detain a person, nor does he communicate a written decision on the detention. In addition, in the present case it does not appear possible to ascertain the reasons for the decision of 7 May to provisionally detain the applicant (...).

83. Accordingly, the Commission finds that in the circumstances of the present case the Public Prosecutor did not fulfil the requirements of an "officer authorised by law to exercise judicial power" within the meaning of Art. 5(3).

3. *Was the applicant "brought before" the Public Prosecutor as required by Art. 5(3)?*

84. Art. 5(3) requires that the arrested or detained person should "be brought before" the judicial officer who determines whether or not the detention should continue. This requirement imposes a positive obligation upon the Contracting States to bring the arrested person *automatically* before such an officer.

The applicant contends that he was not brought before the Public Prosecutor who on 7 May 1978 decided that he should remain in custody. The Government admit that the applicant did not meet the Public Prosecutor in person on 7 May, but they submit that under Art 5(3) it was sufficient that the applicant was heard by

a police officer who was acting on the instructions of the Public Prosecutor.

85. It is established that the applicant did not personally see the Public Prosecutor who on 7 May 1978 decided to further detain him. The applicant was interrogated by a police inspector, who in turn informed the Public Prosecutor in charge over the telephone about the interrogation. Thereupon the Public Prosecutor, who was serving in another city, decided that the applicant should remain in custody.

It is true that on 8 May the applicant met the Public Prosecutor Mr T. However, this meeting which had nothing to do with the judicial procedure envisaged by Art 5(3), came about on the applicant's request. The applicant was accordingly not brought automatically before the Public Prosecutor.

86. Accordingly, the Commission finds that the applicant was not "brought before" the Public Prosecutor, as required by Art. 5(3).

4. *Could seven days in the circumstances of the present case be considered as "promptly" within the meaning of Art. 5(3)?*

87. The applicant was on 12 May brought before a Court, which decided that he should be remanded in custody. The procedure before that Court would satisfy the procedure envisaged by Art. 5(3) if it intervened "promptly".

Since the applicant was arrested on 5 May, the Commission must now decide whether seven days in the present case is in conformity with the concept of "promptly".

88. The question whether or not the requirement of promptness laid down in Art. 5(3) is satisfied must be assessed in the light of the legal provisions in force in the countries which have ratified the Convention. In an earlier application concerning the Netherlands (...), the Commission considered a delay of four days in criminal proceedings to be acceptable. Later, in an application against Belgium, it also accepted five days, but that was in exceptional circumstances. (...) In its Report of 11 October 1982 in *De Jong, Baljet and Van Den Brink* against the Netherlands, the Commission found that a period of seven days or more after the arrest could not be considered as being within the concept of "promptly" in the sense of Art 5(3) (...).

89. The Government have submitted that the applicant had to be transported a distance of 600 kilometres, from Sundsvall to

Motala. However, the Commission is of the opinion that such a transport cannot justify the delay of seven days.

In view of the above, the Commission finds that the period of seven days is not reconcilable with the concept of "promptly".

Conclusion

90. The Commission concludes unanimously that in the present case there has been a breach of Art 5(3) of the Convention.

BILAGA II

Ur Kommissions rapport återges the *opinion of the Commission*.

EUROPEAN COMMISSION OF HUMAN RIGHTS, Application No. 9017/80, Anthony McGoff against Sweden, Report of the Commission (adopted on 13 July 1983)

IV OPINION OF THE COMMISSION

A. *Points at issue*

21. The following are the principal points at issue in the present case:

- whether the applicant was brought promptly before a judge as guaranteed by Art. 5(3)
- whether the applicant was afforded the guarantees of Art. 5(4)

B. *Article 5(3)*

22. The applicant alleges a violation of Art. 5(3) and complains that he was not brought promptly before a judge or other officer following his detention on 24 January 1980.

Art. 5(3) reads as follows:

"Everyone arrested or detained in accordance with the provisions of paragraph (1)(c) of this Article shall be brought promptly before a judge or other officer authorised by law to exercise judicial power and shall be entitled to trial within a reasonable time or to release pending trial. Release may be conditioned by guarantees to appear for trial."

23. The above provision which forms a whole with para. (1)(c) of Art. 5, is designed to afford to individuals deprived of their liberty a special guarantee: a procedure of judicial nature designed to ensure that no one should be arbitrarily deprived of

his liberty.

24. The applicant's detention in Sweden on 24 January 1980 after extradition was based on the District Court's detention order of 27 October 1977.

It has not been disputed that the applicant's detention fell within the ambit of Art. 5(1)(c), and the Commission is of the opinion that the detention of the applicant did fall within Art. 5(1)(c). Accordingly, Art. 5(3) is applicable.

25. The Government submit that since the applicant's detention was ordered by a court there was no obligation to take a new decision with regard to his detention.

26. Art. 5 is as a whole designed to secure everyone's right to liberty, and to ensure that deprivation of liberty only takes place in the situations exhaustively listed in para. 1 of the Article. Its objective is also to keep any arrest or detention as short as possible.

Para. 3, as well as para. 4, lays down special procedural guarantees in order to ensure these safeguards.

As the wording of Art. 5(3) shows it creates for the Contracting States an unconditional obligation to bring, automatically and promptly, a person deprived of his liberty before a judge or other officer who is authorised by law to exercise judicial power so that the latter may decide whether or not further to detain the person.

Art. 5(3) imposes on the judge or other judicial officer the obligation of reviewing the circumstances militating for or against detention, of deciding by reference to legal criteria whether there are reasons to justify detention and of ordering release if there are no such reasons. It furthermore obliges the judge to hear himself the individual brought before him.

27. From the above it follows *inter alia* that a deprivation of liberty under Art. 5(1)(c) may continue beyond the concept of "promptly", only if a judge or other judicial officer has personally heard the person in question and examined the reasons militating for or against detention.

In the present case the applicant was not heard personally by the Court ordering his detention in October 1977. Furthermore the detention did not begin until more than two years later. During this period the reasons for the applicant's detention could well have ceased to exist.

In these circumstances, the Commission finds that the Court order in 1977, although it was preceded by a hearing where the

applicant was not present in person, but only represented by an official defence counsel, could not exclude application of the guarantees in Art. 5(3) of the Convention when the applicant was detained in January 1980.

28. The applicant was brought before a judge on 8 February 1980, i.e. 15 days after his detention.

The question whether or not the requirement of promptness laid down in Art. 5(3) is satisfied must be assessed in the light of the legal provisions in force in the countries which have ratified the Convention. In an earlier application concerning the Netherlands, the Commission considered a delay of four days in criminal proceedings to be acceptable. Later, in an application against Belgium, it also accepted five days, but that was in exceptional circumstances. In its Report of 11 October 1982 in *De Jong, Baljet and Van Den Brink* against the Netherlands, the Commission found that a period of seven days or more after the arrest could not be considered as being within the concept of "promptly" in the sense of Art. 5(3).

Taking into account the above decisions of the Commission and having regard to the particular circumstances of the present case, the Commission finds that a period of 15 days is not reconcilable with the concept of "promptly".

Conclusion

29. The Commission concludes unanimously that there has been a breach of Art. 5(3) of the Convention in this case.

C. Article 5(4)

30. The applicant complains that he was not allowed to challenge the lawfulness of his arrest and detention. He has invoked Art. 5(4) of the Convention which reads as follows:

"Everyone who is deprived of his liberty by arrest or detention shall be entitled to take proceedings by which the lawfulness of his detention shall be decided speedily by a court and his release ordered if the detention is not lawful".

31. Under Art. 25 of the Convention, the Commission may not receive petitions unless the applicant is "claiming to be the victim" of a violation of the Convention. This question arises at every stage of the Convention proceedings.

32. In the present case the applicant had, according to the

Swedish Code of Judicial Procedure, the possibility of appealing to the Court of Appeal against the original detention order without having to observe any time-limit. There is no indication that this remedy would not satisfy the requirements of Art. 5(4). Nor has the applicant furnished any reasons for not having employed this remedy. The Commission recalls that the applicant was assisted by an official defence counsel, whom he met in person on 28 January 1980.

33. The Commission therefore considers that the applicant cannot claim to be a victim of a violation of Art. 5(4) of the Convention, since he did not make use of the remedy which was available.

Conclusion

34. The Commission concludes unanimously that there has been no breach of Art. 5(4) of the Convention in this case.

D. Summary of Conclusions

35. The Commission concludes

- unanimously that there has been a breach of Art 5(3) of the Convention in this case

- unanimously that there has been no breach of Art 5(4) of the Convention in this case.

Bilaga III

Ur Domstolens dom återges domskälen

McGOFF CASE (12/1983/68/103) JUDGMENT

AS TO THE LAW

I. ALLEGED VIOLATION OF ARTICLE 25 PARA. 1

24. Mr. McGoff repeated before the Court the complaint he had put to the European Commission of Human Rights that the Stockholm prison authorities had not permitted him to write to the Commission. He relied on Article 25 para. 1 *in fine*, which provides that those High Contracting Parties who have recognised the competence of the Commission to receive individual applications "undertake not to hinder in any way the effective exercise of this right" of petition.

25. The Commission's decision of 13 October 1982 declaring Mr. McGoff's application partly admissible determines the object of the case brought before the Court (see, as the most recent authority, the Malone judgment of 2 August 1984, Series A no. 82, p. 30, para. 63).

In that decision, the Commission resolved "to take no action" with regard to the complaint under Article 25. A conclusion couched in such terms amounts in effect to a declaration of inadmissibility, with the result that the Court is unable to entertain the complaint.

II. ALLEGED VIOLATION OF ARTICLE 5 PARA. 3

26. The application claimed that he had not received the benefit of the guarantees set out in the opening part of Article 5 para. 3 of the Convention, which reads:

"Everyone arrested or detained in accordance with the provisions of paragraph 1 (c) of this Article shall be brought promptly before a judge or other officer authorised by law to exercise judicial power"

Article 5 para. 1 (c) provides:

"Everyone has the right to liberty and security of person. No one shall be deprived of his liberty save in the following cases and in accordance with a procedure prescribed by law:

...
 (c) the lawful arrest or detention of a person effected for the purpose of bringing him before the competent legal authority on reasonable suspicion of having committed an offence or when it is reasonably considered necessary to prevent his committing an offence or fleeing after having done so;
 ... "

In its report, the Commssion concurred with this view (see paragraph 23 above).

For their part, the Government stated their willingness to propose such amendments to the Code of Judicial Procedure as should be required in order to put it beyond any doubt that Swedish law on this point is in conformity with the Convention. The Government left it to the Court to decide whether, in the particular case, there had been a breach.

27. The Court, like the Commmission, notes that the Stockholm District Court did not hear Mr. McGoff in person when it issued a warrant for his arrest in October 1977 and that his detention began more than two years later. This being so, the arrest warrant did not preclude the subsequent application of the guaranteess in Article 5 para. 3. However, fifteen days elapsed between the time when Mr. McGoff was placed in custody in Sweden (24 January 1980) and when he was brought before the District Court (8 February 1980). An interval of this length cannot be regarded as consistent with the required "promptness". By way of comparison, reference may be made to the *de Jong, Baljet and van den Brink* judgment of 22 May 1984 where the Court held that, six days after arrest, the limits laid down by the Convention had already been exceeded (Series A no. 77, p.25, para. 53).

Accordingly, there has been a breach of Article 5 para. 3.

III. ALLEGED VIOLATION OF ARTICLE 5 PARA. 4

28. Initially, Mr. McGoff also claimed to have been a victim of a breach of Article 5 para. 4 of the Convention, which reads:

"Everyone who is deprived of his liberty by arrest or detention shall be entitled to take proceedings by which the lawfulness of

his detention shall be decided speedily by a court and his release ordered if the detention is not lawful."

This contention, which was disputed by the Government, was not upheld by the Commission. The Commission noted that under the Code of Judicial Procedure Mr. McGoff had the possibility - which was not subject to any time-limit - of appealing to the Court of Appeal against the arrest warrant issued by the District Court. In the Commission's view, there was no indication that this remedy would not have satisfied the requirements of Article 5 para. 4 (see paragraph 23 above).

The applicant considered himself bound by this opinion.

29. The Court sees no cause for differing from the Commission's conclusion and accordingly holds that there has been no breach of Article 5 para. 4.

IV. APPLICATION OF ARTICLE 50

30. Article 50 of the Convention provides as follows:

"If the Court finds that a decision or a measure taken by a legal authority or any other authority of a High Contracting Party is completely or partially in conflict with the obligations arising from the ... Convention, and if the internal law of the said Party allows only partial reparation to be made for the consequences of this decision or measure, the decision of the Court shall, if necessary afford just satisfaction to the injured party."

Mr. McGoff requested the Court, in the event of its finding violations of Article 5 para. 3 and Article 25, to require the Swedish Government to take "prompt and effective steps" to ensure that similar breaches do not occur in the future. He has not sought any financial compensation, but has asked for reimbursement of certain costs and expenses said to have been incurred prior to 9 January 1984, the date on which he was granted legal aid by the Court. He quantified these costs and expenses at 2,070.25 Irish pounds (punt).

31. As to the first item, the Court would recall that its judgments leave to the State concerned the choice of the means to be utilised in its domestic legal system for performance of its obligations under Article 53 (see, *inter alia*, the Campbell and Cosans judgment of 22 March 1983, Series A no. 60, p.9, para.

16). The Court is thus not empowered to direct Sweden to take the action requested.

As to the second item, neither the Government nor the Delegate of the Commission raised any objection to the applicant's claim. In the circumstances, the Court has no reason to doubt that all the various costs and expenses in question were actually incurred, necessarily incurred and reasonable as to quantum. The sum claimed should therefore be awarded to the applicant.

FOR THESE REASONS, THE COURT UNANIMOUSLY

1. *Holds* that it has no jurisdiction to entertain the complaint as to the alleged existence of "hindrances" contrary to Article 25 para. 1 *in fine*;
2. *Holds* that there has been a breach of Article 5 para. 3;
3. *Holds* that there has been no breach of Article 5 para. 4;
4. Rejecting the remainder of the claim for just satisfaction, *holds* that the Kingdom of Sweden is to pay to the applicant, in respect of his costs and expenses, the sum of two thousand and seventy Irish pounds (punt) and 25 pence (£2, 070.25).

Done in English and in French, and delivered at a public hearing at the Human Rights Building, Strasbourg, on 26 October 1984.

Kommittébetänkanden m.m.

Offentliga utredningar

- Förslag till lag angående polisundersökning i brottmål samt häktning m.m., bilaga H till statsrådsprotokollet den 27 februari 1920 (Stockholm, 1920).
- Riksåklagaren, Häktning Anhållande: en kartläggning (Stockholm, 1974).
- SOU 1926:31 Processkommissionens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning, Första delen, Domstolsförfattningen.
- SOU 1926:32 Processkommissionens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning, Andra delen, Rättegången i brottmål.
- SOU 1932:29 Promemoria angående lagstiftning om vissa straffprocessuella tvångsmedel. Utarbetad inom justitiedepartementet.
- SOU 1938:44 Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk II, Motiv m.m.
- SOU 1941:7 Förslag till rättegångsbalk av Kungl. Maj:t den 14 februari 1941 godkänt såsom grundval för processlagberedningens fortsatta verksamhet.
- SOU 1967:59 Förundersökning. Betänkande avgivet av trafikmålskommittén.
- SOU 1974:88 Medborgerliga fri- och rättigheter, Europakonventionen och europeiska sociala stadgan. Översikter utgivna av 1973 års fri- och rättighetsutredning.
- SOU 1977:50 Häktning och Anhållande, Betänkande av Utredningen angående översyn av häktningsbestämmelserna.
- SOU 1979:6 Polisen, Betänkande av 1975 års polisutredning.
- SOU 1980/81:38, Socialutskottets betänkande om barn i häkte.
- SOU 1982:26 Översyn av rättegångsbalken 1, Processen i tingsrätt Del B, Motiv m.m., Delbetänkande av rättegångsutredningen.
- SOU 1985:27 Gripen - anhållen - häktad. Straffprocessuella tvångsmedel m.m., Betänkande av 1983 års häktningensutredning.
- SOU 1986:13 Om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning m m., Del 1 Lagtext och sammanfattning.

SOU 1986:14 Om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning m.m., Del 2 Motiv.

SOU 1986:15 Om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning m.m., Del 3 Bilagor.

Utländska utredningar

House of Common, First Report from the Home Affairs Committee, Session 1983-84, Remands in custody, Vol I, Report together with Proceedings of the Committee (London), xxxii sidor; Vol II, Minutes of Evidence and Appendices (London) (England)

NOU 1980:28 Varetektsfengsling (Norge)

NOU 1983:57 Straffelovgivningen under omforming (Norge)

Propositioner

1922:28 förslag till lag om tiden för företagande av rannsaking med häktad.

1931:80 angående huvudgrunderna för en rättegångsreform.

1933:196 förslag till lag angående ändring i vissa delar av förordningen om nya strafflagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall m.m. (Norge).

1951:165 angående godkännande av Sveriges anslutning till Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

1961:46 förslag till lag om ändrad lydelse av 72 § växellagen m.m.; lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 30 maj 1930 (nr 173) om beräkning av lagstadgad tid.

1966:33 om förklaring enligt artikel 46 i Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

1971:125 angående godkännande av Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter samt Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter och fakultativa protokollet till den senare konventionen m.m..

1974:20 förslag till ny lagstiftning om kriminalvård i anstalt m.m..

1980/81:201 förslag till ändring i rättegångsbalken m.m..

1986/87:112 om anhållande och häktning, m.m..

Utländska propositioner

- RP nr 14 - 1985; Finlands regerings proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om förundersökning och tvångsmedel i brottmål.
Ot. prp. nr 53 (1983-84), Om lov om ikraftsetting og endring av den nye straffeprosessloven m m. (Norge)

Utskott

- JuU 1973:15 betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1973:1 gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1973/74 till kriminalvården, m.m. jämte motioner.
JuU 1974:2 betänkande i anledning av propositionen 1974:20 med förslag till ny lagstiftning om kriminalvård i anstalt m.m. jämte motioner.
JuU 1981/82:13 betänkande om de personella tvångsmedlen i brottmål, m.m.. (prop 1980/81:201 jämte motioner).
KU 1984/85:5 om vissa grundlagsfrågor m.m..
LU 1922:20 Första lagutskottets utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tiden för företagande av rannsaking med häktad, dels ock väckt motion med förslag till lag angående polisundersökning i brottmål samt häktning m.m..
UU 1951:11 utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 165 om godkännande av Sveriges anslutning till Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, dels ock i ämnet väckt motion I:459.
UU 1966:3

Utländska utskott

- Innst.O.nr.72 for 1984-85 fra Justiskomiteén (Innst.O.ikrl.) (Norge)
JLP 3/1973 (Finland)

Anförd Litteratur

- Advokaten 1983, Europadomstolen, s. 295-297.
- Advokaten 1984, Europakonventionen, s. 183-184.
- Abraham, Henry., The Judicial Process (U.S.A., 1975), 543 sidor.
- Agge, Ivar., Agges huvudpunkter av den allmänna rättsläran, reviderad och omarbetad av Sundberg, Jacob., 3 upplagan (Stockholm, 1980), 103 sidor.
- Ago, Roberto., Scritti Sulla responsabilità internazionale degli Stati, Vols. I, II,1 och 11,2 (Facoltà di Giurisprudenza dell'Università, 1979, 1986), 1486 sidor.
- Almqvist, Jan, Erik., Den svenska processrättens historia (Stockholm, 1954), 79 sidor.
- Andenaes, Johs., Punishment and deterrence (Ann Arbor, 1974).
- General prevention Revisited. Research and Policy Implications: General Deterrence - a conference on current research and standpoints, June 2-4, 1975; Brottsförebyggande Rådet, Report 2, (Stockholm).
 - Nytt i den nye Straffeprosessloven (Norge, 1982), 104 sidor.
 - Tanker omkring ny norsk straffeprosesslov, i Festskrift till Hans Thornstedt (Stockholm, 1983), s. 21-42.
 - Norsk straffeprosess (Oslo, 1985), 147 sidor.
- Andorsen, Kjell., Om varetektsfengsling og uforholdmessig inngrep, Lov og Rett (1984).
- Anners, Erik., Svensk straffrättshistoria, Del 1, 2 upplagan (Stockholm, 1974), 69 sidor.
- Beckman, Nils., Interneringsnämndens praxis, i SvJT (1945), s. 657-681.
- Allmänpreventionens och individualpreventionens betydelse i brottslighetens bekämpande, Nordisk kriminalistisk årsbok 1952-53 (Stockholm, 1954), s. 42-49.
- Beddard, Ralph., Human Rights and Europe, 2 upplagan (London, 1980), 217 sidor.
- Bjerke, Hans, Kristian., Fengsling (Norge, 1981), 204 sidor.
- Tvangs- og rettsmidlene i straffeprosessen (Norge, 1981), 134 sidor.
 - Straffeprosessuelle tvangs- og rettsmidler (Norge, 1985), 170 sidor.
- Bjerke, Hans, Kristian., Keiserud, Erik., Straffeprosessloven, Band I (Norge, 1986), 540 sidor.
- Blix, Hans., Treaty Making Power (London, 1959).

- Bottomley, A.Keith., Prison before trial (England, 1970), 117 sidor.
- Bottoms, A.E., McClean, J.D., Defendants in the criminal process (London, 1976), 265 sidor.
- Bratholm, Anders., Pågripelse og varetektsfengsling (Oslo, 1957), 412 sidor.
- Strafferett og samfunn (Norge, 1980), 682 sidor.
 - Politiet og legalitetsprinsippet, i Festskrift till Stephan Hurwitz (Köpenhamn, 1971), s. 87-111.
- Bratholm, Anders., Bødal, Kåre., Egeland, Egil., Leivestad, Trygve., Holter, Peter, Andreas., Mathiesen, Thomas., Du må ikke tåle ... (Norge, 1970), 142 sidor.
- Brownlie, Ian., ed., Principles of International Law (Oxford, 1979), 743 sidor.
- Basic documents on human rights, 2nd ed. (Oxford, 1981), 505 sidor.
 - System of the Law of Nations, State Responsibility, Part I (Oxford, 1983), 302 sidor.
- Bylund, Leif., Skäl för anhållande och häktning? i TSA, Häfte 6 (1975), s. 1-31.
- Byström, Jan., Grundkurs i statistik (Stockholm, 1978), 246 sidor.
- Castberg, Frede., Den europeiske konvensjon om menneskerettighetene (Oslo, 1971), sidor.
- Cohen, Jerome, Alan., The Criminal Process in the People's Republic of China 1949-1963 (Harvard, 1968), 706 sidor.
- Council of Europe, Activities in the field of crime problems 1956-1976 (Strasbourg, 1977), 128 sidor.
- Council of Europe, Hva gjør Europarådet for å beskytte menneskerettighetene? (Strasbourg, 1978), 72 sidor.
- Danielius, Hans., Mänskliga rättigheter, 2 upplagan (Lund, 1981), 217 sidor. 3 upplagan (Lund, 1984), 263 sidor.
- Sverige och de mänskliga rättigheterna, i UD informerar 1985:1, 19 sidor.
- Davies, Mark., Arrest and Pre-trial Detention under the New Criminal Procedure Code of the German Democratic Republic, i Columbia Journal of Transnational Law, Vol 13 (1974), No. 2., s. 269-315.
- Dillén, Nils., Föreläsningar i straffprocessrätt enligt den nya rättegångsbalken (Stockholm, 1947), 396 sidor.
- Eagleton, Clyde., The Responsibility of States in International Law (New York, 1928), 291 sidor.
- Ehrenstråle, David., Inledning til then svenska Processum Criminalen efter Sweriges rikes lag och stadgar (Stockholm och Uppsala 1759), 357 sidor.
- Ekelöf, Per Olof., Rättegång, Tredje häftet, 3 upplagan (Lund, 1970), 209 sidor. 4 upplagan (Lund, 1980), 194 sidor.
- Processuella grundbegrepp och allmänna processprinciper (Stockholm, 1956), 292 sidor.

- Rättegång, Första häftet, 5 upplagan (Stockholm, 1977), 165 sidor.
6 upplagan (Stockholm, 1980), 165 sidor.
- Rättegång, Femte häftet, 5 upplagan (Stockholm, 1979), 212 sidor.
- Elwin, Göran., Heckscher, Sten., Nelson, Alvar., Den första stenen.
Studiehandbok i kriminalpolitik (Stockholm, 1975), 351 sidor.
- Elwing, Carl, M., Tillräckliga skäl, studier över förutsättningarna
för allmänt åtal (Lund, 1960), 439 sidor.
- Om vissa tvångsmedel i svensk brottmålsprocess, i JTF, Tidskrift,
Juridiska Föreningen i Finland 1967, s. 301-322.
- Svensk och fransk instansordning, i Festskrift till P.O. Ekelöf
(Stockholm, 1972), s.
- Straffprocessrätt i Elwing, Carl, M., Thurén, Gunnar., Wallén,
Per-Edwin., Aspelin, Erland., Brott och brottmål, 4 upplagan
(Stockholm, 1983), s. 53-101.
- Om försvararens belysning av åtalade saken, i Festskrift till Hans
Thornstedt (Stockholm, 1983), s. 205-214.
- Engströmer, Thore., Rättegångsreformen (Uppsala, 1927), 52 sidor.
- Den svenska rättegångsreformens nuvarande läge, i Festskrift för
Karl Gustav Söderholm (Helsingfors, 1929), s. 267-282.
- Fawcett, J.E.S., The Application of the European Convention on
Human Rights (Oxford, 1969), 368 sidor.
- Fischler, Josef., Brottsrisk som häktningsgrund, i TSA (1958), s.
12-18.
- Flinthberg, Lagfarenhets-Bibliothek. III. (Stockholm, 1796 ocg
Strengnäs, 1807), sidor.
- Fredriksson, Gunnar., Kriminalstatistiken och kriminologin
(Uppsala, 1962), 385 sidor.
- Friberg, Göte., Nya rättegångsbalken (Hälsingborg, 1948), 100
sidor.
- Kommentarer till straffprocessen (Hälsingborg, 1954), 301 sidor.
- Fundamentals of Soviet Criminal Legislation, The Judicial System
and Criminal Court Procedure. Official Texts and Commentaries
(Moscow, 1960), 103 sidor.
- Gammeltoft-Hansen, Hans., Faengslingsforudsætninger
(Köpenhamn, 1973), 303 sidor.
- Varetaegtsfaengsling (Köpenhamn, 1976), 513 sidor.
- Straffeprocessuelle tvangsindgreb (Köpenhamn, 1981), 363 sidor.
- Gammeltoft-Hansen, Hans., Gomard, Bernhard., Philip, Allan.,
Danish Law, A general survey (Köpenhamn, 1982), 395 sidor.
- Gibson, Evelyn., Time spent awaiting trial, A Home Office
research unit report, 2 (London, 1960), 44 sidor.
- Gomard, Bernhard., Møller, Jens., Kommentaret Retsplejeloven
(Danmark, 1982), 396 sidor.
- Granfeldt, Otto, HJ., Straffrättslig häktning 3 upplagan
(Helsingfors, 1913), 83 sidor. 5 upplagan (Tammerfors, 1937), 83
sidor.

- Grebing, Gerhardt., Die Untersuchungshaft in Frankreich (Bonn, 1974), 315 sidor.
- Gärde, Natanael., Engström, Thore., Stranberg, Tore., Söderlund, Erik., Nya rättegångsbalken jämte lagen om dess införande. Med kommentarer (Stockholm, 1949), 946 sidor.
- Den ackusatoriska principen enligt nya RB, i Festskrift tillägnad Karl Schlyter (Stockholm, 1949), s. 134-144.
- Hafström, Gerhard., De svenska rättskällornas historia, 8 upplagan (Lund, 1974), 247 sidor.
- Hall William, J.E., Criminology and Criminal Justice (London, 1982), 266 sidor.
- Hampton, Celia., Criminal procedure, 3rd ed. (London, 1982), 472 sidor.
- Hassler, Åke., Förberedande undersökning i brottmål (Kristiania, 1922), 87 sidor.
- Förfarandet i brottmål före domstolsförhandling (Lund, 1923), 226 sidor.
 - Häkttningsfrågan i underrätts slutliga utslag, i Skrifter tillägnad Johan, C.W. Thyren (Lund, 1926).
 - Föreläsningar över den svenska kriminalprocessen, (Lund, 1930), 309 sidor.
 - Den nya rättegångsbalken (Lund, 1947), 420 sidor.
- Hedenskog, Oskar., Om offentlig åtalsrätt (Lund, 1896), 214 sidor.
- Hellner, Johannes., Några reflexioner rörande Kungl. Maj:ts proposition angående huvudgrunderna för en rättegångsreform, i Festskrift tillägnad Erik Marks von Würtemberg (Stockholm, 1931), s. 248-255.
- Heuman, Lars., Målsägande (Stockholm, 1973), 533 sidor.
- Advokatens rättsutredningar (Stockholm, 1987), 164 sidor.
- HEUNI, Helsinki institute for crime prevention and control affiliated with the United Nations, Criminal Justice Systems in Europe, No 5 (Helsinki, Finland, 1985), 139 sidor.
- v. Hofer, Hans., Lenke, Leif., Thorsson, Ulf., Återfall i brott - några resultat ur Statistiska centralbyråns nya statistik över återfall, i SvJT (1983), s. 66-70.
- v. Hofsten, Erland., Praktisk statistik, 4 upplagan (Stockholm, 1961), 239 sidor.
- Horst, Luther., Fundamentals of the Criminal Procedure Code of the German Democratic Republic, s. 5-10; Documentation, Code of Criminal Procedure, s. 19-131, i Law and Legislation in the German Democratic Republic 1-2/80. s. 5-10, 19-131.
- Hov, Jo., Påtalemyndighetens organisasjon og kompetanse (Bergen, 1983), 190 sidor.
- Hurwitz, Stephan., Den danske strafferetspleje, 2 upplagan (Köpenhamn, 1949).
- Hydén, Håkan., Rättsregler (Lund, 1977), 102 sidor.

- Jacobsson, Ulla., Processrätt i U.S.A. (Lund, 1972), 21 sidor.
- Jareborg, Nils., Brotten, Första häftet (Lund, 1979), 320 sidor.
- Jescheck, Hans-Heinrich., Krümpelmann, Justus., Die Untersuchungshaft im deutschen, ausländischen und internationalen Recht (Bonn, 1971), 999 sidor.
- Järbe, Bengt., Polisen i Stockholm förr och nu (Stockholm, 1975), 236 sidor.
- Kiralfy, A.K.R., The English Legal System, 6th ed. (London, 1978), 297 sidor; 7th ed. (1984), sidor.
- Kleinknecht., Meyer., Strafprozessordnung (München, 1985) 1835 sidor.
- Klette, Hans., Brottmålsprocessen ur den tilltalades perspektiv (Lund, 1977), 238 sidor.
- Krattinger, Peter, George., Die Strafverteidigung im Vorverfahren im deutschen, französischen und englischen Strafprozess und ihre Reform (Bonn, 1964).
- Kreüger, J., Den svenska kriminalprocessens utveckling (Stockholm, 1884), 201 sidor.
- Kühlhorn, Eckart., Deprivation of freedom and the police, The National Swedish Council for Crime Prevention, Report No 4 (Stockholm, 1978), 162 sidor.
- Allmänprevention och individualprevention, i SOU 1986:15, bilaga 2, s. 27-54.
- LaFave, Wayne, R., Arrest (U.S.A, 1965), 540 sidor.
- Leigh, L.H., Hall William, J.E., The Management of the Prosecution Process in Denmark, Sweden and the Netherlands (London, 1981), 86 sidor.
- Löfmarck, Madeleine., Straffansvar (Stockholm, 1985), 106 sidor.
- Malekian, Farhad., International Criminal Responsibility of States (Stockholm, 1985), 234 sidor.
- The System of International Law: Formation, Treaties, Responsibility (Uppsala, 1987), 232 sidor.
- Mayers, Lewis., The American Legal System (New York, 1964), 594 sidor.
- McBarnet, Doreen, J., Conviction (Hong Kong, 1981), 182 sidor.
- Modée, R.G., Utdrag utur alle ifrån den 7. Decemb. 1718 utkomne Publique Handlingar, Placater, Förordningar, Resolutioner och Publicationer, I (Stockholm, 1742).
- Monton, Carl, Otto., Reformarbetet rörande det svenska rättegångsväsendet 1880-1893 (Stockholm, 1893), 134 sidor.
- Myrsten, Lennart., Traktat och lag i praktiken. Några reformönskemål, i SvJT (1965), s. 286-293.
- Nobel, Peter., Traktaträtt vid anhållande och häktning, i SvJT (1984), s. 394-401.
- Nordlöf, Kerstin., Restriktioner vid gripande, anhållande och häktning, i Brottsutvecklingen (Stockholm, 1987), s. 159-173.

- Nordström, Johan, Jakob., Bidrag till den svenska samhällsförfattningens historia, (Helsingfors, 1839-1840), 855 sidor.
- Olivecrona, Karl, Straffprocessen (Lund, 1951), 204 sidor.
- Rättegången i brottmål enligt RB, 3 upplagan (Lund, 1968), 379 sidor.
 - Domstolsorganisationen i främmande länder (Lund, 1975), 55 sidor.
 - Rättsordningen, 2 upplagan (Lund, 1976), 288 sidor.
- Packer, H.L., The limits of the criminal sanction (Oxford, 1969), 385 sidor.
- Peczenik, Aleksander., Juridikens metodproblem (Stockholm, 1980), 252 sidor.
- Petrén, Gustav., Om offentlig rättslig användning av våld mot person (Lund, 1949), 311 sidor.
- Europarådet och de mänskliga rättigheterna, i SvJT (1979), s. 38-42.
- Philip, Bodil., Heide-Jørgensen, Ida., Varetaegtsundersøgelsen, Justitsministeriets kriminalpolitiska forskningsgrupps forskningsrapport nr 23 (Juni 1983), 104 sidor.
- Reuterswärd, Reinhold., Nordiskt och internationellt, i SvJT (1975), s. 492-499.
- Ryding, Per., Detention pending trial och häktning, i SvJT (1969), s. 979-983.
- Simson, G., Om förundersökningsledaren i främmande rätt, i SOU 1967:59, s. 308-340.
- Sjöholm, Erik., När och hur får polisen ingripa? (Stockholm, 1973), 331 sidor.
- Skarstedt, Sigfrid., Om straffprocessuella tvångsmedel enligt svensk rätt, I (Lund, 1895), 232 sidor.
- Om straffprocessuella tvångsmedel enligt svensk rätt, II Häktninginstitutet (Lund, 1896), 296 sidor.
- Smith, P.F., Bailey, S.H., The Modern English Legal System (London, 1984), 780 sidor.
- Sundberg, Jacob., Studier kring Europakonventionen (Institutet för offentlig och internationell rätt, nr 47, 1982), 105 sidor.
- red., Lagar och rättigheter och europakonventionen om de mänskliga rättigheterna (Institutet för offentlig och internationell rätt, nr 50, 1984), 121 sidor.
 - red. Important events affecting human rights law in Sweden during 1984 (Institutet för offentlig och internationell rätt, 1984), 44 sidor.
- Sveri, Britt., Återfall i brott bland utländska medborgare (Stockholm, 1987), 206 sidor.
- Sveri, Knut., Återfall i brott - en översikt, i Sveri, Knut., Rylander, Gösta., Eriksson, Torsten., Asp, Åke., Kriminaliteten och samhället (Malmö, 1968), s. 29-34.

- Fri från påföljd, i Festskrift till Hans Thornstedt (Stockholm, 1983), s. 679-694.
- BRÅ:s remissvar till SOU 1985:27, Särskilt yttrande, Bilaga 2, s. 7-8.
- Seminarium i Helsingfors 1986-11-21--23.
- Om användningen av straffrättsliga påföljder i Norden, Västtyskland och England, i SOU 1986:15, s. 55-93.
- Thomasson, Erik., Ett och annat om försvararens skyldigheter i den nya rättegångsordningen, i SvJT (1950), s. 774-783.
- Tirkkonen, Tauno., Grunddragen av Finlands processrätt, översatt av Lindholm, Per., (Helsingfors, 1966), 328 sidor.
- Torsten, Nothin överståthållare 1933-1949. Berättelse utgiven av Stadskollegiet i Stockholm (Stockholm, 1949), 306 sidor.
- Trygger, Ernst., Svensk straffprocessrätt (Uppsala, 1926), 189 sidor.
- Träskman, P.O., Åtalsrätt (Helsingfors, 1980), 326 sidor.
- Uppström, Anders, Wilhelm., Öfversigt af straffprocessrätten (Stockholm, 1884), 259 sidor.
- Wachtmeister, Hans H:son., Utredning rörande de ridderskapet och adelns privilegier, förmåner, rättigheter och friheter, hvilka böra anses ännu ega gällande kraft (Stockholm, 1886), 258 sidor.
- Walker, Peter N., The Courts of Law (Great Britain, 1970), 207 sidor.
- Wallén, Per Edwin., Svensk straffrättshistoria, Del 2 (Stockholm, 1973), 45 sidor.
- Welamson, Lars., Rättegång VI, 2 upplagan (Stockholm, 1974), 265 sidor.
- Vennard, Julie., Speeding up justice in the United States, i Research Bulletin, Home Office Research and Planning Unit, Number 17 (1984), s.13-15.
- Verdoodt, A., La Naissance et Signification de la Déclaration Universelle des Droits de l'Homme (Louvain, France, 1964), 366 sidor.
- Westman, Karl, Gustav., Från landskapslagarna och folkting till rikslag och ämbetsmannamässig rättstillämpning, i Minnesskrift ägnad 1743 års lag, I (Stockholm, 1934), 549 sidor.
- Wiklund, Holger., God advokatsed (Stockholm, 1973), 630 sidor.
- Wrede, R.A., Grunddragen af bevisrätten enligt gällande lag (Helsingfors, 1894), 265 sidor.
- Ådahl, Andreas., Några huvuddrag av Sovjetunionens processrätt (Uppsala, 1975), 14 sidor.

Andra publikationer

- Collection of decisions of the European Commission of Human Rights, nr 42
Council of Europe, Human Rights in International Law, Basic texts (Strasbourg, 1979)
European Convention on Human Rights, Collected Texts, ed. by the Council of Europe.
European Human Rights Reports, nr 2.
European Treaty Series, no. 5.
Manual of the Council of Europe, by A Group of Officials of the Secretariat (London, 1970), 322 sidor.
Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgment and Decisions, 10, 11, 12.
Publications of the European Court of Human Rights, Series B: Pleadings, Oral Arguments, Documents.
Reform der Untersuchungshaft (Schriftenreihe des Bundeszusammenschlusses für Straffälligenhilfe) Heft 31 (1983), 263 sidor.
Report of the Conference of Senior Officials, Doc. CM/WP 4(50)19 (19 June, 1950)
Rikspolisstyrelsen, Utredning - Spaning 3 (Stockholm, 1974), 363 sidor.
Riksåklagaren, Statskontoret, Rapport Åklagarväsendet 1985:56, 174 sidor.
Yearbook of the European Convention on Human Rights nr 2, 7, 9, 12, 18

Rättsfallsregister

Svenska

AD 1972 nr 5
NJA 1952 s.518
NJA 1974 s.614
NJA 1976 s.420
NJA 1978 s.67
NJA 1978 s.471
NJA 1979 s.425
NJA 1979 s.261
NJA 1981 s.1204
NJA 1983 s.610
NJA 1983 s.817
NJA 1983 s.894
NJA 1984 s.559
NJA 1985 s.56
NJA 1985 s.868

Europeiska Domstolen och Europeiska Kommissionen

de Jong, Baljet och van Brink v. Nederländerna
Lawless v. Irland
Neumeister v. Österrike
McGoff v. Sverige
Matznetter v. Österrike
Schiesser v. Österrike
Wemhoff v. F.R.D.
Winterwerp v. Nederländerna
Skoogström v. Sverige
Stögmüller v. Österrike

Utländska

The Nottingham Justices 1980 (England)
The Slough Justices (England)

Sakregister

abstrakt beräkningsregel 198, 230
abstrakta straffvärdet 55
ackusatoriska processprincipen 21, 24, 54, 63, 256, 270
adeln 15
administrativt frihetsberövande 2-3
allmänpreventiv 8, 30, 230
"anholdelse" 229, 231, 255
anstånd 62, 140-141, 236, 275
"arrest" 242
arrestavdelning 60
arrestera 243-244
avbida 59

beslag 1, 2
besvär 3
bevissäkran 3
blodprov 2
bofast 13, 17
bofasthet 22
borgen 14-15, 20, 233, 242-245, 257, 265 not 101
borgeninstitutet 15, 245
bortfall 71-72
brottsutredning 204

civilprocessuellt 1

deskriptivt syfte 279
détention provisoire 246
direkta maktmedel 1-2
diskrepans 69, 198, 201, 203, 205-209, 269-271, 277-279
dröjsmål 60, 204-205

empiriska undersökningar 47, 75
enkäter 70
"Ergreifung" 250-251, 256
Europakonventionen 34, 213-214, 216-221, 242, 274, 276
Europeiska Domstolen 34, 217-218, 220, 273-274
- Kommissionen 33, 213-214, 217, 220, 273
extensiv tolkning 200, 277

fakultativ 56, 64, 213, 218
"fengsling" 237, 239-242
fingeravtryck 2
fotografi 2
fängelsepåföljd 17
föreståndaren 64
för-gripande 65, not 6
förundersökning 21-23, 31, 59, 101, 128, 250, 270, 275
- material 280
- stadiet 272
förvaltningsprocessuellt 1

"garde à vue" 246, 255
grundlovsförhör 230-231, 233

habeas corpus 216, 221
humanitära skäl 56
husrannsakan 1, 2
häktesdomare 23
häktesföreståndaren 209
häktet 23
häktningsorder 13, 250
hämtning 1-2, 50, 60-61, 76, 93, 188, 204-206, 229, 231

indirekta maktmedel 1
individualpreventiva 8, 9
inkom 205
- självmant 204
inkvisitoriska processprincipen 14, 21, 256, 270
integriteten 6, 7, 269, 275, 279
intresseavvägning 269

judiciell 219
- myndighet 216
jurisdiktion 213-214

kallas 60
"kiinniottaminen" 233
konkreta straffvärdet 55
kriminalpolitisk åtgärd 3, 12
kriminalpolitiskt 1, 6, 8, 58, 203, 277
kriminalprocessuellt 6
kroppsbesiktning 1-2
kroppsvsitation 1-2
kvalificerad 58, 237

kvalificerat anhållande 216, not 48
kvarhållande 2, 24, 54, 60, 205
kvarhållningsrätten 204-206
kön, 72, 93, 161, 181

lagföring 12, 14, 56, 58, 75, 204, 251, 269, 278-279,
Lagkommittén 20
lagstiftaren 7, 209, 270
legalitetsprincipen 6, 7, 215
lekmän 32

McGoff 33, 221
medfölja 50, 60
medtages 2, 50, 60, 204-206, 231
momentana 1-2
målsägaren 13
mätinstrument 71

natthäkte 35
nämndemän 33
nöjdförklaring 148

obligatorisk 17, 38, not 34, 239
- frihetsberövande 222
- häktning 22, 218
observationsperiod 70-71
offentliga statistiken 47, 279
officiell statistik 240
"oprethold anholdelse" 230-231, 233

perdurerande 1-3
personella tvångsmedel 1-2, 228-229, 246
"pidättäminen" 234
pilotundersökning 70, 73
polisarrest 156, 176
polismyndighet 12, 23, 43, not 129, 70
polisväsendet 16
Processkommissionen 21
processsubjekts befogenheter 255
processuellt frihetsberövande 2
proportionalitetsprincipen 63
proportionalitetsregeln 31, 33, 35, 44, not 130, 145, not 144,
233, 241, 254, 257
prästerskapet 15
"pågripelse" 237, 239, 248, 255
"påtaglig" 33, 278

rannsaktionsövervakning 35
ratificera, 214-215
reella tvångsmedel 1, 2
rekvisiten 255, 271, 277
"remand in custody" 242-243
remissinstanserna 32, 35, 43, not 129
restriktiv 277
- karaktär 269
- regelsystem 274
- tolkning 7, 9, 44, not 130, 107, 200
"rettshåndhevelsesarrest" s. 230-239
ridderskapet 15
riksdagsledamot 15
"risk" 35, 278
rättsprincip 278
rättssäkerheten 43, not 129, 64, 204, 256, 269, 272, 274-275
rättssäkerhetsaspekter 7
rättssäkerhetssynvinkel 274

samtycke 239
sanktion 2, 278
självmant inkom 205-206
självständigt tvångsmedel 234-235
Skoogström, 33, 220
skyndsamhetskravet 204, 279
skyndsamt 205-206, 244, 271, 273
stadgade påföljden 200
straffbarhetsåldern 55
strafflatituden 56
straffprocessen 242, 269
straffprocessuella 8
- frihetsberövanden 278
straffprocessuellt 1, 6, 203
- syfte 58
straffrätt 8, 237
straffrättslig sanktion 278
-"anholdelser" 229
straffrättsligt 2, 277
substitut 204
svårhetsgrad 55, 199, 201
säkerhet 25, 242, 245, 250
säkerheten 209
säkerhetsskäl 249
säkerhetsåtgärd 3
söndagsregeln, 62, 107, 207-208, 273

telefonavlyssning 2

tillsyn 32-33

tillsynshem 31-33

transformeras 215

tvångsmedelsrätten 12

undersökningsdomare 43, not 129, 249

undersökningsledare 27-29, 32-33, 64, 270-271, 275, 280

Untersuchungshaft 250-251

"vangitseminen" 235

"varetaegtsfaengsling" 229-231

vittne 64, 198, 209

vittnesplikten 2

"vorläufige Festnahme" 250-251, 255

åklagarmyndigheter 12, 23, 43, 70

åklagarväsendet 16

återfallsbenägenheten 202

återfallsbrottsligheten 8, 278

ISBN 91-7146-555-3